

Lluc Potrony i Joan Maria Romani (cur.)

INDEXACIÓ,
TERMINOLOGIA
I LLENGUATGE JURÍDIC

MEMÒRIES DE LA SOCIETAT CATALANA DE TERMINOLOGIA, 3

SOCIETAT
CATALANA
SCEJ
D'ESTUDIS
JURÍDICS

FILIAL DE L'INSTITUT
D'ESTUDIS CATALANS

scat
SOCIETAT CATALANA DE TERMINOLOGIA
Filial de l'Institut d'Estudis Catalans

scat term

**Indexació, terminologia
i llenguatge jurídic**

SOCIETAT CATALANA DE TERMINOLOGIA
FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

MEMÒRIES DE LA SOCIETAT CATALANA DE TERMINOLOGIA, 3

LLUC POTRONY I JOAN MARIA ROMANÍ
(curadors)

Indexació, terminologia i llenguatge jurídic

BARCELONA, 2011

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Indexació, terminologia i llenguatge jurídic. — (Memòries de la Societat Catalana de Terminologia ; 3)
Treballs presentats al V Seminari de Terminologia, celebrat a Barcelona el 25 de novembre del 2010
i en la IX Jornada de la SCATERM, que va tenir lloc a la Universitat Autònoma de Barcelona
el 18 de juny de 2011. — Bibliografia. — Textos en català i castellà, resum en anglès
ISBN 9788499650890
I. Potrony, Lluç, ed. II. Romani, Joan Maria, 1952- ed. III. Societat Catalana de Terminologia
IV. Societat Catalana d'Estudis Jurídics V. Seminari de Terminologia (5è : 2010 : Barcelona, Catalunya)
VI. Jornada de la SCATERM (9a : 2011 : Universitat Autònoma de Barcelona)
VII. Col·lecció: Memòries de la Societat Catalana de Terminologia ; 3
1. Indexació (Documentació) — Congressos 2. Dret — Terminologia — Congressos
3. Llenguatge jurídic — Congressos 4. Català jurídic — Congressos 025.4(061.3)
001.4:34(061.3)

Disseny de la coberta: Zink Comunicació SL

Fotografia de la coberta: Manel Armengol (Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans)

© dels autors de les ponències

© Societat Catalana de Terminologia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans,
per a aquesta edició

Primera edició: desembre de 2011

Tiratge: 400 exemplars

Text revisat lingüísticament pel Servei de Correcció Lingüística de l'IEC

Compost per Anglofort, SA

Imprès a Service Point, FMI, SA

ISBN: 978-84-9965-089-0

Dipòsit Legal: B-41913-2011

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Taula

Sigles i símbols emprats pels autors	7
Presentació, <i>per Jaume Martí</i>	9
ESTUDIS I PROJECTES	
L'ordenació alfabètica de mots i expressions en l'edició de llibres, <i>per Josep M. Mestres</i>	13
Els índexs de llibre: un complement del coneixement científic, <i>per Marina Salse</i>	49
Problemes terminològics de la justícia en català, <i>per Jordi Nieva-Fenoll</i>	69
Terminologia jurídica catalana: algunes qüestions relatives a la consolidació de l'ús, <i>per Agustí Pou</i>	85
Aspectes del tractament de la terminologia en els textos aprovats pel Parlament de Catalunya: les definicions en les lleis, <i>per Agustí Espallargas</i>	105
Una aproximació al règim verbal en català antic: una font per al llenguatge juridicoadministratiu actual?, <i>per Jordi Ginebra i Xavier Rull</i>	121
Sobre el projecte del <i>Diccionari jurídic català</i> , <i>per Manel Hatero i Josep Serrano</i>	145

La terminologia jurídica catalana dins de WordNet 3.0, <i>per Mercè Lorente, Jordi Vivaldi i Cristian Zanotti</i>	149
Terminología y lenguaje legal: primera edición castellano-euskera del Código civil, <i>per Andres Urrutia</i>	163
Les unitats lèxiques no nominals de l'àmbit juridicoadministratiu en els reculls terminològics, <i>per Patricia L. Vitri, Guida Cussó i Josep M. Mestres</i>	183
CRÒNICA DEL CURS 2010-2011	
V Seminari de Terminologia: «La creació de paraules clau i la redacció d'índexs de llibre»	209
Presentació del V Seminari de Terminologia, <i>per Lluc Potrony</i>	211
Programa del V Seminari	213
Assistents al V Seminari	215
IX Jornada de la SCATERM: «Terminologia i llenguatge jurídic»	217
Presentació de la IX Jornada de la SCATERM, <i>per Lluc Potrony</i>	219
Organització de la IX Jornada	221
Participants de la IX Jornada	223
Programa de la IX Jornada	227
Assistents a la IX Jornada	231

Sigles i símbols emprats pels autors

BOE	<i>Boletín Oficial del Estado</i>
CA	català
CALA	Comissió Assessora de Llenguatge Administratiu
CD-ROM	compact disc - read only memory ('disc compacte de memòria només de lectura')
CICA	Corpus Informatitzat del Català Antic
CIF	<i>cost, insurance and freight</i> ('cost, assegurança i noli')
CILAJ	Comissió Interuniversitària de Llenguatge Administratiu i Jurídic
CJAGC	Comissió Jurídica Assessoradora de la Generalitat de Catalunya
CADC	<i>Constitucions i altres drets de Catalunya</i>
DCVB	<i>Diccionari català-valencià-balear</i> , d'Antoni M. Alcover i Francesc de B. Moll
DECat	<i>Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana</i> , de Joan Coromines
DIEC	<i>Diccionari de la llengua catalana</i> (Institut d'Estudis Catalans)
DIEC2	<i>Diccionari de la llengua catalana</i> , 2a ed. (Institut d'Estudis Catalans)
DJC	<i>Diccionari jurídic català</i> (Institut d'Estudis Catalans)
DOGC	<i>Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya</i>
DUVC	<i>Diccionari d'ús dels verbs catalans</i> , de Jordi Ginebra i Anna Montserrat
EAPC	Escola d'Administració Pública de Catalunya
ELRA	European Language Resources Association (Associació Europea de Recursos per a la Llengua)
EN	anglès
ESADE	Escola Superior d'Administració i Direcció d'Empreses
FJ	fonament jurídic
FOB	<i>free on board</i> ('franc a vaixell o port de càrrega convingut')
GD62	<i>Gran diccionari 62 de la llengua catalana</i> , de Lluís López del Castillo
GDLC	<i>Gran diccionari de la llengua catalana</i> (Enciclopèdia Catalana)
GRETEL	Grup d'Estudis de Tècnica Legislativa

HB	<i>Hiztegi Batua</i> ('diccionari unificat')
HB00	<i>Hiztegi Batua</i> (2000)
HB10	<i>Hiztegi Batua</i> (2010)
IATE	Interactive Terminology for Europe (Terminologia Interactiva Europea)
IEC	Institut d'Estudis Catalans
ILTEC	Instituto de Lingüística Teórica e Computacional (Institut de Lingüística Teòrica i Computacional)
ISO	International Organization for Standardization (Organització Internacional per a la Normalització)
IULA	Institut Universitari de Lingüística Aplicada
LEMAC	<i>Llista d'encapçalaments de matèria en català</i>
LRJ	Llei de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú
MCR	Multilingual Central Repository (Repositori Central Multilingüe)
RGLJ	<i>Revista General de Legislación y Jurisprudencia</i>
RJCat	<i>Revista Jurídica de Catalunya</i>
SAL	Servei d'Assessorament Lingüístic (Parlament de Catalunya)
SCEJ	Societat Catalana d'Estudis Jurídics
SdT	Servicio de Traducción (Comissió Europea)
TERMCAT	Centre de Terminologia per a la Llengua Catalana
sp	espanyol
STC	Sentència del Tribunal Constitucional
UE	Unió Europea
UPF	Universitat Pompeu Fabra
UZEI	Unibertsitate Zerbitzuetarako Euskal Ikastetxea (Centre Basc de Serveis Universitaris)
VJur	<i>Vocabulari jurídic</i>
YATE	Yet Another Terminology Extractor (Encara un Altre Extractor de Terminologia)

Presentació

JAUME MARTÍ
President de la SCATERM

Aquest tercer volum de la col·lecció «Memòries de la Societat Catalana de Terminologia» té l'estructura de continguts que ja presentàvem en el número anterior. Es divideix en dues seccions, la primera de les quals, «Estudis i projectes», s'organitza entorn de dos pols temàtics que corresponen, respectivament, al que es tractà en el V Seminari de Terminologia, «La creació de paraules clau i la redacció d'índexs de llibre» —dedicat a aspectes concrets de la relació de la terminologia amb el camp de la documentació—, i en la IX Jornada de la SCATERM, «Terminologia i llenguatge jurídic» —centrada en el món ampli i complex del dret, en què la llengua catalana ha de resoldre problemes no solament lingüístics. La varietat de temes exposats en aquesta Jornada, que comprèn qüestions d'ús lingüístic, d'interferència, de gramàtica i lèxic, notícies sobre diccionaris i una referència a la situació de l'èuscar, justifiquen prou aquesta darrera afirmació i creiem que també justifiquen l'interès que ha de tenir per a estudiosos i professionals.

Tots els articles que conté aquest volum, i els actes en què es presentaven, reflecteixen d'una manera o altra la dedicació de la SCATERM a aprofundir en el coneixement de les implicacions de la terminologia en tot tipus d'activitats científiques i professionals. Aquesta tasca es correspon amb els objectius estatutaris d'afavorir i promoure la difusió i el reconeixement de la terminologia i les activitats terminològiques en català. Són aquests objectius els que ens permetran incloure en els propers números treballs que ens arribin dels socis i que, per les seves característiques, siguin adequats.

La segona secció, «Crònica del curs 2010-2011», dóna compte d'una manera detallada de les activitats científiques que la SCATERM ha dut a terme, incloent-hi els aspectes organitzatius. A més, aquesta part s'adiu especialment amb el títol de la col·lecció i deixa constància implícita del repte d'anar més enllà.

ESTUDIS I PROJECTES

L'ordenació alfabètica de mots i expressions en l'edició de llibres

JOSEP M. MESTRES
SCATERM, Institut d'Estudis Catalans
Barcelona

Resum

Uns criteris clars i raonables d'ordenació alfabètica són essencials per a bastir i estructurar les llistes de contingut i d'altra mena que complementen i enriqueixen tota classe de llibres i de treballs impresos.

Des de la imprescindible llista de referències bibliogràfiques, passant pels índexs analítics i de noms propis, i acabant en els vocabularis i diccionaris que segueixen aquest tipus d'ordenació, l'aprofitament de tots aquests materials depèn, en bona part, dels criteris que s'han seguit a l'hora d'ordenar-los.

Els beneficis que pot aportar l'adopció de propostes internacionals d'ordenació per als reculls terminològics no ens haurien de fer perdre de vista que sovint els criteris han estat pensats negligint el català i les altres llengües romàniques.

L'ordenació dels reculls terminològics no s'hauria d'apartar dels criteris establerts per l'Institut d'Estudis Catalans ni s'hauria de deixar arrossegar innecessàriament per propostes que atempten contra el geni de la llengua catalana.

PARAULES CLAU: alfabet, ordenació alfabètica, reculls terminològics, referències bibliogràfiques.

Abstract: *The alphabetical ordination of words and expressions in book publishing*

Clear and reasonable alphabetical ordination criteria are essential to construct and structure the lists of contents and of other kinds that complement and enrich all kinds of books and printed works.

From the indispensable list of bibliographic references, via analytical and proper name indexes, and ending in the vocabularies and dictionaries that apply this kind of or-

dination, the possibility of leveraging all these materials largely depends on the ordination criteria applied.

The benefits that may be delivered by the application of international ordination proposals for terminological compilations should not lead us to lose sight of the fact that such criteria have often been devised failing to take Catalan and the other Romance languages into account.

The ordination of terminological compilations should be compliant with the criteria established by the Institute of Catalan Studies and should not be unnecessarily encumbered by proposals that are contrary to the very nature of Catalan language.

KEY WORDS: alphabet, alphabetical ordination, terminological collections, bibliographic references.

1. PRESENTACIÓ

En la preparació de moltes monografies científiques amb vista a l'edició impresa es planteja la necessitat o l'interès que pot tenir de confeir, a més de la típica llista de referències bibliogràfiques, un índex d'alguna classe per a facilitar la cerca detallada de la informació que conté l'obra. No cal dir que, quan l'edició que es pensa dur a terme és digital, aquest interès és bastant més relatiu, ja que els programaris incorporen funcions de cerca que poden subvenir a aquestes necessitats; tanmateix, el fet de poder tenir una llista ordenada a la vista permet també d'establir determinades relacions que són impossibles si només es poden fer cerques individuals.

En aquesta exposició ilustraré els aspectes que comentaré, entre d'altres, amb fragments de l'índex onomàstic que he hagut de confeir fa ben poc amb motiu de la redacció d'un estudi sobre la correcció de publicacions a l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) entre el 1907 i el 2007,¹ del capítol xiv i la part iv del *Manual d'estil*,² i d'altres de collita específica per a aquesta avinentesa.³

Generalment, les entrades dels índexs remeten a les pàgines, als epígrafs, als paràgrafs o a les línies on apareixen al llarg de l'obra on es troben, i poden remetre també a altres entrades.

1. Cf. Josep M. MESTRES (2011), *Cent anys de correcció de textos i normalització a l'Institut d'Estudis Catalans (1907-2007)*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

2. Josep M. MESTRES et al. (2009), *Manual d'estil: La redacció i l'edició de textos*, 4a ed., Vic i Barcelona, Eumo i altres, 2009, p. 883-957.

3. Agraïxo especialment a Ariadna Barcelona la lectura atenta del manuscrit d'aquest text i les encertades observacions que hi ha fet.

Universitat Autònoma de Barcelona	54, 108, 112, 124, 159
Universitat Catalana d'Estiu	108, 110
Universitat d'Alacant	155
Universitat de Barcelona	82, 83, 108, 109, 121
Universitat de Bochum (Alemanya)	109
Universitat de Càller	108
Universitat de Chicago (EUA)	72
Universitat de Girona	159
Universitat de Perpinyà	74
Universitat Jaume I	159
Universitat Pompeu Fabra	10, 84, 118, 152, 153, 159, 160
Universitat Rovira i Virgili	152

QUADRE 1. Noms d'universitats recollits en un índex onomàstic

El quadre 1 ens mostra un fragment de l'índex damunt dit, on podem veure, conjuntament, quines universitats surten esmentades en l'obra i quines no, i també, pel nombre de pàgines referenciades, el pes relatiu que cadascuna deu tenir dins la mateixa obra.

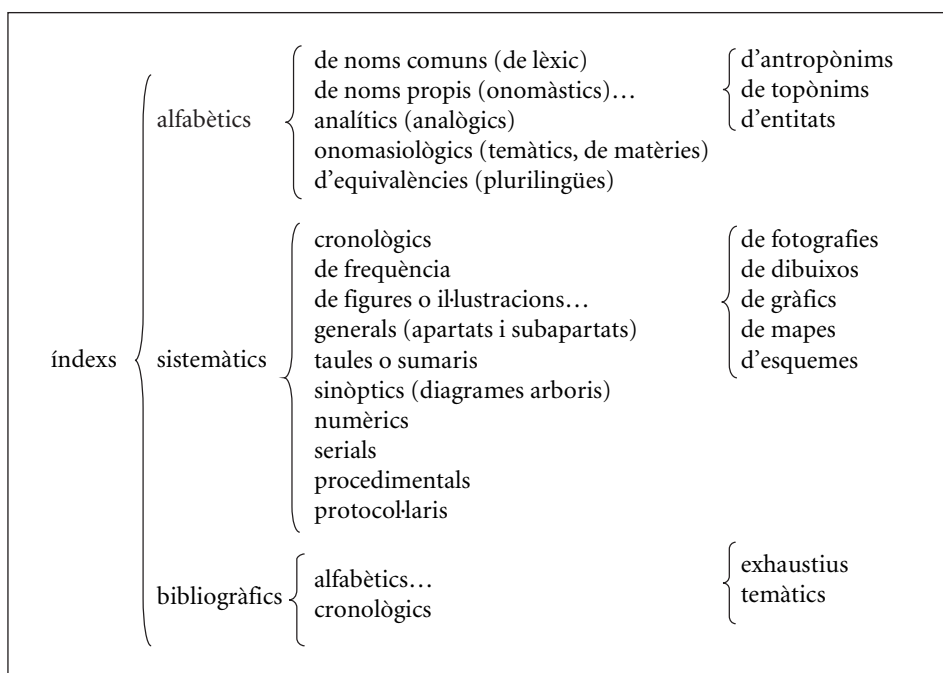
El nombre total d'entrades d'un índex ens pot oferir una idea aproximada de la minuciositat amb què ha estat buidada la informació, mentre que el nombre de conceptes i subentrades per entrada ens pot donar una idea del detall amb què s'ha tractat l'aspecte del llibre que volem consultar o llegir.

D'altra banda, la complexitat temàtica del llibre pot determinar que calgui aplegar diferents índexs en una mateixa obra, usualment situats en la part final, per a facilitar les consultes dels lectors. Així, per exemple, ultra la taula inicial de contingut (títols de capítol i poca cosa més), l'estudi que comentem conté cinc tipus d'índexs: un índex de les cobertes d'obres reproduïdes i altres documents interessants des d'un punt de vista històric (anomenat «Índex de figures»), un índex dels reculls de dades que es poden trobar al llarg del llibre («Índex de taules»), un índex dels organigrames dels serveis de correcció dels temps recents («Índex de quadres»), un índex de noms propis de persones, empreses, projectes de recerca, institucions i òrgans d'aquestes institucions («Índex onomàstic») i un darrer índex de tots els apartats i subapartats de l'obra («Índex general»). Encara n'hi podria haver d'altres, com ara un índex cronològic (al capdavant, es tracta d'una obra històrica, en què el component temporal té un pes molt important), un índex de topònims (l'índex onomàstic damunt dit no conté topònims) o un índex de matèries (aquí no hi escauria gaire, perquè el fil conductor de tot el text és la correcció de les publicacions de l'IEC al llarg del període estudiat; però podríem

trobar altres aspectes indexables: la formació dels correctors, l'assessorament lingüístic, l'organització d'activitats científiques, etc.). Aquests dos darrers tipus d'índex, finalment, no els hem considerat necessaris, i per això no han estat inclosos en l'obra.

Els índexs es poden subdividir segons que la quantitat i la diversitat d'informació que contenen ho faci aconsellable (com es podria fer amb un índex de figures, que podria repartir el contingut entre un índex de fotografies i un índex de dibuixos), o bé es poden fondre en d'altres de més genèrics (com ara els índexs analítics, que poden agrupar formes lèxiques, conceptes i noms propis).

En el quadre 2 podem veure una aproximació a la classificació dels índexs a partir de tres grans classes: índexs alfabètics, índexs sistemàtics i índexs bibliogràfics.

QUADRE 2. Proposta de classificació dels índexs

En aquesta dissertació, ens centrarem únicament en els índexs alfabètics.

2. CARACTERÍSTIQUES DE L'ÍNDEX ALFABÈTIC

La major part dels índexs publicats en paper s'ordenen alfabèticament, perquè l'ordre alfabètic és conegut per tots els parlants que han estat alfabetitzats

—valgui la redundància. En els llibres de llengua catalana, l'índex alfabètic es caracteritza perquè els ítems que aplega estan disposats seguint l'ordre de l'alfabet català (cf. el § 3). Fóra, doncs, inadequat i fins confusionari seguir un altre tipus d'ordenació alfabètica o incloure-hi criteris aliens a aquesta llengua.

Val a dir que aquesta descripció no estableix cap restricció pel que fa a la classe o les classes d'informació que volem recollir en l'índex. Això significa que, sempre que els ítems es puguin ordenar alfabèticament, els podrem englobar sota aquesta denominació, per bé que més endavant veurem que, de vegades, dins aquest tipus d'índexs cal incloure i ordenar també elements que no comencen per cap lletra del nostre alfabet.

En el quadre 3 podem veure un fragment de l'índex analític d'un manual universitari nord-americà traduït al català dins el Projecte Scriptorium de l'Institut d'Estudis Catalans,⁴ on podem observar diverses entrades que no comencen per una lletra de l'alfabet català, sinó per una xifra.

dímer	104m, GL
2,3-dimercaptopropanol	277
dimetil èter	
nombre d'hidratació	149t
3,3-dimetil-2-butanona	542p
<i>N,N</i> -dimetil- <i>p</i> -fenilendiamina	431p
1,1'-dimetilferrocè	385
dimetilglixima	682t, 683t, 689
dimetilmercuri	24q
dina (unitat de força)	13t
2,4-dinitrofenilhidrazina	716
díode	338
— làser	465
dioxà	
força eluent	614t
tall en l'ultraviolat	614t

QUADRE 3. Llista alfabètica amb entrades que comencen per una xifra

4. Daniel C. HARRIS (2006), *Anàlisi química quantitativa*, Barcelona, Reverté. Vegeu també <http://scriptorium.iec.cat>.

La informació susceptible de fer part d'un índex és molt diversa; tanmateix, segons la classe d'informació aplegada, l'índex pot prendre una denominació més específica. Per exemple, les llistes bibliogràfiques, que generalment es disposen per ordre alfabètic dels cognoms dels autors (o dels títols, quan no hi ha autors explícits), acostumen a ésser anomenades *bibliografia*, *obres consultades*, *referències bibliogràfiques* (o, simplement, *referències*), etcètera.

Pel que fa als índexs alfabètics en general, han de contenir, com a mínim, entrades (és a dir, ítems de primer nivell), que poden ser mots o sintagmes; però també és habitual que, segons la classe concreta de contingut de l'índex alfabètic, disposin de subentrades i subsubentrades (és a dir, ítems de segon nivell i ítems de tercer nivell). No és recomanable anar més enllà en els subnivells, perquè els lectors poden tenir dificultats per a reconstruir l'ítem complet, especialment si s'omet la informació del nivell superior per a estalviar informació repetitiva (en el quadre 4 en podem veure una mostra).

fixació

- d'espècie tipus, *vegeu* fixació [de tipus]
- [de tipus], 13.3, 66-70, G
- — després del 1930, 13.3
- — en revista de resums bibliogràfics, 69.1.2
- — per a icnotàxons, 13.3.3, 66.1
- — per designació
- — — d'un sinònim, 69.2.2
- — — interpretada rígidament, 67.5
- — — original, 67.5, 68.2
- — — posterior, 69.1, 69.2
- — per monotípia, 68.3
- — — posterior, 69.3
- del tipus portador de nom, 61
- — ambigua, 67.5.3
- — condicional, 15, 67.5.3
- font [tipogràfica] per als noms científics, B6
- forma [formes], 15.2, 45.5, 45.6, G

QUADRE 4. Entrades amb molts nivells de subentrades

També cal tenir en compte que en els llibres de temàtica científica, especialment si són extensos, hom valora molt positivament poder espigolar la informació de cada entrada mitjançant diferents conceptes que hi estan estretament relacio-

nats. Per tant, la disposició que ens trobem en la major part dels índexs d'obres científiques és mixta; és a dir, de conceptes i de subentrades (v. el § 7).

En aquests casos, és rellevant distingir gràficament les entrades dels conceptes, com es fa en el quadre 5 amb la negreta. En aquest mateix quadre, veiem els conceptes compostos en lletra regular rodona, mentre que les subentrades estan en lletra negreta rodona (que és una distinció opcional) i figuren precedides d'un guió llarg, que equival a la forma de l'entrada de què depenen.

<p>coberta (enquadernació, tipografia) v. t. <i>tapa</i> II: 12.1.<i>d</i> font d'informació en les referències bibliogràfiques de materials cartogràfics XXIII: 2.4.3.2, 2.4.3.3 no serveix com a font d'informació en les referències bibliogràfiques de llibres XXIII: 2.4.3, 2.4.3.1 — a l'holandesa v. <i>coberta de mitja pasta</i> — anterior II: 12.1.figura, 12.1.<i>f</i> — de mitja pasta II: 12.1.<i>d</i> — posterior II: 12.1.figura, 12.1.<i>f</i></p>

QUADRE 5. Entrades amb molts nivells de subentrades

3. L'ORDENACIÓ ALFABÈTICA DE MOTS

La llengua catalana té bastant ben establerta l'ordenació alfabètica dels mots aïllats. La Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans en fixà els criteris el 5 de juliol de 1989, que foren publicats per primera vegada l'any 1990 en el volum *Documents de la Secció Filològica, I*.⁵

Posteriorment, aquests criteris foren recollits i explicitats l'any 1995 en la primera edició del *Manual d'estil. La redacció i l'edició de textos*, de Josep M. Mestres, Joan Costa, Mireia Oliva i Ricard Fité.⁶

L'ordenació alfabètica, com hem dit, es basa en l'ordre que ha estat establert per la gramàtica per a enumerar les lletres de l'alfabet. Com és ben sabut, cada llen-

5. INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1990), «Ordenació alfabètica en català», a *Documents de la Secció Filològica, I*, Barcelona, IEC, p. 81-83.

6. JOSEP M. MESTRES *et al.* (1995), *Manual d'estil: La redacció i l'edició de textos*, Vic i Barcelona, Eumo i altres, p. 419-423.

gua basada en l'alfabet llatí té, generalment, més lletres que no tenia aquest alfabet —al qual s'atribueixen, convencionalment, les vint-i-tres que foren adoptades pels romans a partir del segle I aC, amb la incorporació de la Y i la Z al final de llur alfabet, provinents del grec contemporani (vegeu el quadre 6)—; en el cas del català, són les vint-i-sis que figuren en el quadre 7.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

QUADRE 6. Alfabet llatí

a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z
A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

QUADRE 7. Alfabet català

A més, en el cas del català, hi ha algunes grafies modificades (com ara la *ela* geminada, la *ce* trencada i les vocals accentuades) que requereixen criteris particulars d'ordenació:

a) El punt volat de la *ela* geminada (*ll*) no es té en compte; en el cas que dos mots només es distingeixin pel punt volat, es posa primer el que no en duu.

[1] collador ('instrument per a collar i descollar')
collador ('atorgador de beneficis')

b) La *ce* trencada (*ç*) es considera com una *c*; en el cas que dos mots només es distingeixin per la modificació d'aquesta *ce*, es posa primer el mot amb la *ce* no modificada.⁷

[2] boc ('got de cervesa')
boç ('morrió')

c) El guionet (-) interior dels mots compostos tampoc no es té en compte; en el cas que dos mots només es distingeixin pel guionet, es posa en primer lloc el mot

7. El *Manual d'estil* proposa també que la lletra *ñ* (respecte a la *n*) de l'espanyol, els signes *č* (respecte a la *c*), *š* (respecte a la *s*) i *ž* (respecte a la *z*) de l'eslovè, la *ł* (respecte a la *l*) del polonès i, en general, els casos similars d'altres llengües només serveixin per a distingir mots idèntics pel que fa als altres caràcters. Seguint el criteri general de donar prioritat a la grafia menys modificada, primer han d'aparèixer els mots sense diacrític.

que no en porta. Val a dir que, després de l'aprovació, el 19 de novembre de 1993, de l'actual normativa sobre l'ús del guionet en els mots compostos (publicada l'any 1996),⁸ ha esdevingut molt poc freqüent la coincidència de dos mots catalans que tinguin com a única diferència un guionet interior; tanmateix, sí que hi pot haver, hipotèticament, coincidència amb noms propis i amb mots d'altres llengües.

- [3] camarlenc
- cama-roig
- cama-sec
- camat

El TERMCAT ha publicat recentment un llibret que tracta de l'ordenació alfabètica,⁹ que es basa en la norma ISO 12199:2000,¹⁰ en el qual considera el guionet interior dels compostos com a frontera de mot.¹¹ No cal dir que aquesta proposta, tal com ha estat plantejada fins ara, contradiu la normativa actual de l'IEC sobre l'ordenació alfabètica de mots.

d) L'accent i la dièresi no es tenen en compte, llevat que dos mots només es distingeixin pel diacrític; en aquest cas, l'ordre amb què s'han de disposar els mots ha de seguir la prelación indicada en el quadre 8.

1r) El mot que no porta accent gràfic. 2n) El mot que porta accent agut. 3r) El mot que porta accent greu. 4t) El mot que porta dièresi.¹² 5è) El mot que porta accent circumflex.¹³

QUADRE 8. Prelació en l'ordenació de mots amb diacrítics

8. INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, SECCIÓ FILOLÒGICA (1996), «L'elaboració del *Diccionari de la llengua catalana*. Criteris aprovats per la Secció Filològica», a *Documents de la Secció Filològica, III*, Barcelona, IEC, p. 11-53, especialment, p. 22-39.

9. TERMCAT, CENTRE DE TERMINOLOGIA (2008), *L'ordenació de termes*, Barcelona, TERMCAT.

10. INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR STANDARDIZATION, ISO 12199:2000(E) (2000), *Alphabetical ordering of multilingual terminological and lexicographical data represented in the Latin alphabet*, Ginebra, ISO.

11. TERMCAT, 2008, p. 36-37.

12. El TERMCAT, en l'obra damunt dita (2008, p. 35), considera l'accent circumflex abans que la dièresi. És una altra diferència respecte del que prescriu l'Institut d'Estudis Catalans.

13. El *Manual d'estil* proposa d'afegir-hi dos casos més, per aquest ordre:

6è) El mot que porta una titlla (˘) damunt una vocal.

7è) El mot que porta una rodoneta (°) damunt una vocal.

Exemple:

- [4] marques ('senyals')
 marqués (< *marcar*)
 marquès (títol nobiliari)

e) El fet que una lletra estigui en majúscula no es té en compte, llevat que dos mots només es diferenciïn en aquest aspecte, cas en el qual es posa en primer lloc el mot escrit totalment en minúscula.¹⁴

- [5] torrent (accident geogràfic)
 Torrent (Baix Empordà i Horta)

- [6] m ('metre')
 M ('molar')
 M ('mega')

f) En el cas de concurrència de més d'una d'aquestes diferències en un mateix mot, l'ordre de preferència és el mateix en què han estat esmentades les lletres *a-e*.

- [7] palla (tipus de blat)
 palla (mamífer)
 Palla
 PALLA
 PALLA

g) Si dos mots només es diferencien per la posició relativa d'una mateixa diferència, s'apliquen aquests criteris d'esquerra a dreta en l'ordre en què han estat enunciats fins aquí, començant per la inicial.

- [8] domino (< *dominar*)
 dominó (vestit talar)
 dòmino (joc i conjunt de fitxes)

h) La *ela* geminada i els dígrafs catalans *ll*, *ny*, *rr* i *ss* —i també els dígrafs espanyols *ch* i *ll*, el dígraf francès *gn* i els de qualsevol altra llengua— es consideren tan sols seqüències de dues lletres i s'ordenen d'acord amb aquesta consideració. La *Eszett* (essa doble) alemanya, que es representa β o *ss*, s'ordena com si fossin sempre dues *esses* seguides, independentment de la representació.

14. La versaleta ha d'anar després de la minúscula i abans de la majúscula.

- [9] lívid
llac
lliça
local

Fins aquí arriba el que estableix la normativa catalana pel que fa a ordenació de mots aïllats. Els criteris que exposem a continuació són els que proposem els autors del *Manual d'estil*, que coincideixen amb els que s'apliquen en les publicacions de l'IEC.

i) En el cas de dos o més mots absolutament idèntics quant a la grafia (els anomenats *homògrafs*), s'ordenen d'acord amb la categoria lèxica i la categoria gramatical: nom masculí, nom femení, adjectiu, determinant, verb, adverbi, preposició i conjunció.

- [10] corrent, *m.* ('massa fluida...')
corrent, *adj.* ('que corre')
corrent, *v.* (< *córrer*)

- [11] deu, *m.* ('el nombre deu')
deu, *f.* ('naixement d'aigua')
deu, *adj.* ('nou més un')
deu, *v.* (< *deure*)

j) En el cas de formes idèntiques que porten superíndexs o subíndexs també idèntics, s'ordenen d'esquerra a dreta de la manera següent: superíndex esquerre, superíndex dret, subíndex esquerre, subíndex dret.

- [12] ²N
N²
₂N
N₂

k) En les ordenacions alfanumèriques en què es tenen en compte les xifres aràbigues, les xifres es posen abans que les lletres, a fi de no complicar l'ordenació i la consulta d'aquests mots; en aquest cas, les entrades s'ordenen de xifra en xifra. Cal tenir en compte, però, que moltes designacions inclouen números d'ordre que s'han de respectar a l'hora de disposar-les (vegeu també l'exemple [23], més endavant).

- [13] 2D
3D
A
B

l) Les xifres romanes s'ordenen alfabèticament com a lletres majúscules, encara que, en alguns casos, es componguin amb lletra versaleta. Tanmateix, com en el punt anterior, les designacions que inclouen números d'ordre s'han de disposar seguint l'ordenació que indiquen.

[14] LV
 xiquet
 XXV
 zeugma

m) Els noms dels compostos químics i altres termes científics que comencen per un prefix literal —sigui de l'alfabet que sigui— o pel símbol corresponent, generalment compost en cursiva, o per un prefix numèric s'ordenen sense tenir en compte aquest prefix, llevat que hi hagi una coincidència absoluta en la resta de la denominació, cas en el qual s'acaben d'ordenar tenint en compte aquests elements començant per l'esquerra de la denominació (primer, l'alfabet llatí i, després, l'alfabet grec). Igualment s'esdevé amb infixos literals o numèrics que apareixen enmig d'aquestes expressions.

[15] etilamina
 etilciclobutà
 N-etil-4-formilbutanamida
 3-etilhexà
 m-etilisopropilbenzè
 4-etilnonà

[16] 3-metil-2-pentanona
 4-metil-2-pentanona

n) Si la diferència consisteix només en el tipus de lletra dels símbols —amb el benentès que han d'anar primer les xifres, després les lletres llatines i al final les lletres gregues—, seguim l'ordre següent: lletres regulars rodones, lletres negretes rodones, lletres regulars cursives i lletres negretes cursives.¹⁵

[17] àstat
 àstat
 àstat
 àstat

15. Cal advertir que en el *Manual d'estil* havíem recomanat fins ara l'ordre següent: lletres negretes cursives, lletres regulars cursives, lletres negretes rodones i lletres regulars rodones (p. 545 de la quarta edició). Creiem, però, que, seguint l'esperit dels criteris aprovats per l'IEC, s'han de posar en primer lloc les lletres menys modificades ortotipogràficament; aquest criteri també és abonat pel TERMCAT (2008, p. 40).

4. L'ORDENACIÓ ALFABÈTICA DE SINTAGMES

Contràriament al que s'esdevé amb els criteris d'ordenació alfabètica de mots, que són relativament senzills, les normes que regeixen l'ordenació de sintagmes són bastant més complexes i depenen bastant del tipus d'informació que hem d'ordenar.

D'antuvi, hi ha dos grans sistemes d'ordenació, que s'oposen diametralment:

- l'ordenació contínua, i
- l'ordenació discontinua.

A més, dins l'ordenació contínua distingim dos subsistemes:

- l'ordenació discontinua sense partícules, i
- l'ordenació discontinua amb partícules.

Tot seguit, les analitzarem amb detall.

4.1. *L'ordenació contínua*

L'ordenació contínua de sintagmes segueix l'ordre alfabètic sense tenir en compte els espais en blanc ni els caràcters no alfabètics (guionets, apòstrofs, accents, etc.) que podem trobar en els components dels sintagmes.

Es tracta d'un sistema emprat per algunes enciclopèdies que dificulta la cerca de les entrades, per tal com s'aglutinen tots els elements del sintagma i queden separades en la llista coses que la intuïció dels usuaris esperaria agrupades consecutivament (quadre 9).

Santa Anna d'Alcúdia	Sant Andreu de Sureda
Santa Bàrbara	Sant Andreu Salou
Santa Cecília de Voltregà	Santandria
Sant Aciscle	Sant Àngel
Santa Coloma de Gramenet	Santa Pau
Santa Coloma de la Comanda	Sant Bartomeu del Grau
Santa Coloma d'Aigueta	Sant Cugat del Vallès
Santa Coloma de Ròcafòrt	Sant Cugat Sescarrigues
Santa Engràcia	Sant Esteve de la Sarga
Sant Amanç	Sant Esteve de Llitera
Santa Maria de Palautordera	Sant Esteve del Monestir
Sant Andreu de la Barca	Sant Esteve de Palautordera
Sant Andreu de Llavaneres	Sant Esteve Sesrovires

QUADRE 9. Llista de noms propis ordenats pel sistema continu

L'inconvenient principal d'aquest tipus d'ordenació és que comporta interrupcions en les sèries de noms propis (quadre 9) i de termes (quadre 10). Aquestes interrupcions poden ésser especialment pertorbadores en terminologia, disciplina en què els sintagmes que constitueixen sèries lèxiques són molt habituals.

<i>Sintagmes abans d'ordenar</i>	<i>Sintagmes aglutinats abans d'ordenar</i>	<i>Sintagmes aglutinats després d'ordenar</i>	<i>Sintagmes recompostos després d'ordenar</i>
os compacte os esponjós os d'Albercht os alveolar os basilar os de Bertin os bertran os de la cara os de cartílag os del cavaller os cranial os de la cua os de l'espatlla os d'Eysson os de la galta os del genet os glabellar os dels inques os ipsiloide os del penis os de Riolan os de Silvi os sacre òscul osmi	oscompacte osesponjós osdAlbercht osalveolar osbasilar osdeBertin osbertran osdelacara osdecartilag osdelcavaller oscranial osdelacua osdelespatlla osdEysson osdelagalta osdelgenet osglabellar osdelsinques osipsiloide osdelpenis osdeRiolan osdeSilvi ossacre òscul osmi	osalveolar osbasilar osbertran oscompacte oscranial òscul osdAlbercht osdeBertin osdecartilag osdelacara osdelacua osdelagalta osdelcavaller osdelespatlla osdelgenet osdelpenis osdelsinques osdeRiolan osdeSilvi osdEysson osesponjós osglabellar osipsiloide osmi ossacre	os alveolar os basilar os bertran os compacte os cranial òscul os d'Albercht os de Bertin os de cartílag os de la cara os de la cua os de la galta os del cavaller os de l'espatlla os del genet os del penis os dels inques os de Riolan os de Silvi os d'Eysson os esponjós os glabellar os ipsiloide osmi os sacre

QUADRE 10. Llista de termes abans i després d'ordenar-los pel sistema continu

4.2. *L'ordenació discontinua*

L'ordenació discontinua es basa en la classificació de les unitats pluriverbals que fa servir els apòstrofs i algun altre caràcter com a frontera de mot.

4.2.1. L'ordenació discontinua sense partícules

L'ordenació discontinua sense partícules es caracteritza perquè només té en compte els mots significatius dels sintagmes (noms, adjectius, alguns determinants, verbs i adverbis); els nexes —com ara els articles, les preposicions i les conjuncions, anomenats popularment *partícules*— són omesos a l'hora d'ordenar (quadre 11).

Aquest sistema, tot i que pot semblar prou lògic, complica molt l'ordenació automàtica dels sintagmes, ja que calen programes informàtics específics per aconseguir l'ordenació correcta.

Sant Aciscle	Sant Esteve de la Sarga
Sant Amanç	Sant Esteve Sesrovires
Sant Andreu de la Barca	Santa Anna d'Alcúdia
Sant Andreu de Llavaneres	Santa Bàrbara
Sant Andreu Salou	Santa Cecília de Voltregà
Sant Andreu de Sureda	Santa Coloma de la Comanda
Sant Àngel	Santa Coloma de Gramenet
Sant Bartomeu del Grau	Santa Coloma d'Aigueta
Sant Cugat Sesgarrigues	Santa Coloma de Ròcafòrt
Sant Cugat del Vallès	Santa Engràcia
Sant Esteve de Llitera	Santa Maria de Palautordera
Sant Esteve del Monestir	Santa Pau
Sant Esteve de Palautordera	Santandria

QUADRE 11. Llista de noms propis ordenats pel sistema discontinu sense partícules

D'altra banda, l'ordenació de termes amb aquest sistema produeix llistes amb aparença desordenada i segons quines seqüències d'entrades poden costar de trobar (quadre 12).

<i>Sintagmes abans d'ordenar</i>	<i>Sintagmes sense signes ortotogràfics ni partícules</i>	<i>Sintagmes sense signes ni partícules després d'ordenar</i>	<i>Sintagmes recompostos després d'ordenar</i>
os compacte os esponjós os d'Albercht os alveolar os basilar os de Bertin os bertran os de la cara os de cartílag os del cavaller os cranial os de la cua os de l'espatlla os d'Eysson os de la galta os del genet os glabel·lar os dels inques os ipsiloide os del penis os de Riolan os de Silvi os sacre òscul osmi	os compacte os esponjós os Albercht os alveolar os basilar os Bertin os bertran os cara os cartílag os cavaller os cranial os cua os espatlla os Eysson os galta os genet os glabellar os inques os ipsiloide os penis os Riolan os Silvi os sacre òscul osmii	os Albercht os alveolar os basilar os Bertin os bertran os cara os cartílag os cavaller os compacte os cranial os cua os espatlla os esponjós os Eysson os galta os genet os glabellar os inques os ipsiloide os penis os Riolan os sacre os Silvi òscul osmi	os d'Albercht os alveolar os basilar os de Bertin os bertran os de la cara os del cartílag os del cavaller os compacte os cranial os de la cua os de l'espatlla os esponjós os d'Eysson os de la galta os del genet os glabel·lar os dels inques os ipsiloide os del penis os de Riolan os sacre os de Silvi òscul osmi

QUADRE 12. Llista de termes abans i després d'ordenar-los pel sistema discontinu sense partícules

4.2.2. L'ordenació discontinua amb partícules

L'ordenació discontinua amb partícules és el sistema més simple d'ordenar sintagmes i també és el que es pot automatitzar més fàcilment, ja que les taules de caràcters per les quals es regeix l'ordenació alfabètica dels computadors estableix l'espai com el «caràcter» que s'ha de situar en primer lloc.

En aquest sistema s'utilitzen les fronteres de mot (com ara l'espai i l'apòstrof) per a anar ordenant els sintagmes mot per mot. En primer lloc, es té en compte el primer component del sintagma; després, el mot ple o el nexa que apareixen en segon lloc, i així successivament (quadre 13).

Sant Aciscle	Sant Esteve del Monestir
Sant Amanç	Sant Esteve Sesrovires
Sant Andreu de la Barca	Santa Anna d'Alcúdia
Sant Andreu de Llavaneres	Santa Bàrbara
Sant Andreu de Sureda	Santa Cecília de Voltregà
Sant Andreu Salou	Santa Coloma de la Comanda
Sant Àngel	Santa Coloma de Gramenet
Sant Bartomeu del Grau	Santa Coloma d'Aigueta
Sant Cugat del Vallès	Santa Coloma de Ròcafòrt
Sant Cugat Sescarrigues	Santa Engràcia
Sant Esteve de la Sarga	Santa Maria de Palautordera
Sant Esteve de Llitera	Santa Pau
Sant Esteve de Palautordera	Santandria

QUADRE 13. Llista de noms propis ordenats pel sistema discontinu amb partícules

En l'àmbit de la terminologia, aquest sistema d'ordenació és especialment interessant, perquè presenta l'avantatge de permetre agrupar els termes que pertanyen a la mateixa sèrie terminològica (quadre 14).

<i>Sintagmes abans d'ordenar</i>	<i>Sintagmes aglutinats abans d'ordenar</i>	<i>Sintagmes aglutinats després d'ordenar</i>	<i>Sintagmes recompostos després d'ordenar</i>
os compacte	os compacte	os alveolar	os alveolar
os esponjós	os esponjós	os basilar	os basilar
os d'Albercht	os d'Albercht	os bertran	os bertran
os alveolar	os alveolar	os compacte	os compacte
os basilar	os basilar	os cranial	os cranial
os de Bertin	os de Bertin	os d'Albercht	os d'Albercht
os bertran	os bertran	os d'Eysson	os d'Eysson
os de la cara	os de la cara	os de Bertin	os de Bertin
os de cartílag	os de cartílag	os de cartílag	os de cartílag
os del cavaller	os del cavaller	os de l'espatlla	os de l'espatlla
os cranial	os cranial	os de la cara	os de la cara
os de la cua	os de la cua	os de la cua	os de la cua
os de l'espatlla	os de l'espatlla	os de la galta	os de la galta
os d'Eysson	os d'Eysson	os de Riolan	os de Riolan
os de la galta	os de la galta	os de Silvi	os de Silvi
os del genet	os del genet	os del cavaller	os del cavaller
os glabellar	os glabellar	os del genet	os del genet
os dels inques	os dels inques	os del penis	os del penis
os ipsiloide	os ipsiloide	os dels inques	os dels inques
os del penis	os del penis	os esponjós	os esponjós
os de Riolan	os de Riolan	os glabellar	os glabellar
os de Silvi	os de Silvi	os ipsiloide	os ipsiloide
os sacre	os sacre	os sacre	os sacre
òscul	òscul	òscul	òscul
osmi	osmi	osmi	osmi

QUADRE 14. Llista de termes abans i després d'ordenar-los pel sistema discontinu amb partícules

Aquest sistema, doncs, és el més recomanable per a ordenar els índexs alfabètics dels llibres científics i tècnics, i també en general.

5. L'ORDENACIÓ DE SINTAGMES PERTANYENTS A CLASSES ESPECIALS

Hem dit més amunt que unes determinades classes de sintagmes poden exigir una ordenació específica que pot diferir en algun aspecte dels criteris generals suara esmentats. Els topònims, els antropònims, els títols d'obres i les abreviacions, per exemple, requereixen restriccions afegides als criteris generals.

5.1. *Els topònims*

Els topònims començats per un article definit s'ordenen com si no portessin article inicial; en cas d'igualtat absoluta, es posa primer el topònim sense article.

- [18] Alcoletge
- l'Alcora
- Alcosser
- Alcover
- les Alcubles
- Alcúdia
- l'Alcúdia
- l'Alcúdia de Crespins
- l'Alcúdia de Veo
- Aldaia
- l'Aldea
- Aldover
- l'Aleixar
- Alella
- Alenyà

Per coherència, s'ordenen de la mateixa manera els exotopònims no catalanitzats, encara que l'article no tingui significat en la llengua del territori a què pertanyen.

- [19] Angelats
- Los Angeles
- els Angles
- Angers

5.2. *Els antropònims*

Els noms de persona s'ordenen després de desplaçar el nom de fonts al final, que se separa dels cognoms mitjançant una coma. Per a facilitar l'ordenació, és

preferible compondre els cognoms amb lletra versaleta (incloent-hi la *i*, o la còpula corresponent segons l'idioma, que de vegades els uneix) i se segueixen els criteris següents:

a) L'ordenació es fa mot per mot, sense tenir en compte la *i* entre cognoms: primer s'ordenen tots els cognoms (primer cognom, segon cognom) i, en acabat, tots els noms que tenen els mateixos cognoms (primer nom, segon nom, tercer nom). En aquest cas, la conjunció copulativa no s'arriba a tenir mai en compte, si no és que dos noms sencers coincideixen perfectament —fet bastant improbable. Si, excepcionalment, es produeix aquesta coincidència, el primer nom ha d'ésser el que no porta còpula; després ha d'anar el que porta una *i* i, al final, posem el que porta una *y*, per exemple, seguint l'ordenació alfabètica.

[20] SAMSÓ LLENAS, Joan
 SÁNCHEZ I BENEDET, Marta
 SÁNCHEZ-JUAN, Sebastià
 SÁNCHEZ I RIERA, Maite
 SÁNCHEZ I SÁIZ, Imma
 SANCHIS GUARNER, Manuel

b) Les distincions degudes a diacrítics que hem vist més amunt només s'apliquen en el cas que dos noms sencers (que comprenen els cognoms i els noms de fonts) coincideixin en els altres aspectes.

c) Les partícules o nexes gramaticals que precedeixen el primer cognom es posposen al nom de fonts abans d'ordenar. Concretament, en català, no considerem que les partícules d'enllaç següents formin part del cognom: *de*, *del*, *de la*, *dels*, *de les*, *des*, *de sa* i *de ses*.

[21] ABADAL, Ramon d'
 AMAT, Rafel d'
 DOU, Ignasi de
 ORS, Eugeni d'
 Riquer, Borja de
 SERRA, Francesc de
 VERÍ, Tomàs de

En aquesta qüestió, es pot afirmar que es compleix la dita «cada terra fa sa guerra», en el sentit que hi ha llengües que anteposen alguns nexes gramaticals però no d'altres.¹⁶

16. Podeu completar aquesta informació quant a altres idiomes consultant el capítol xiv del *Manual d'estil* (especialment, p. 550-554, § 5.2.2-5.2.16).

d) Si es tracta de persones que fan servir pseudònims o sobrenoms coneguts, és recomanable remetre al nom real, i no pas remetre del nom real al pseudònim o sobrenom, ja que hi ha persones que en fan servir més d'un o bé que signen unes obres amb el nom real i unes altres amb el pseudònim o sobrenom (v. t. el § 5.3.1.1.e). Si el pseudònim o sobrenom consta d'un nom i un cognom, aquest símil de cognom s'ha de compondre amb lletra versaleta, com els cognoms reals; en cas contrari, s'ha de compondre sense versaleta. En l'entrada del nom real, és recomanable d'afegir al final el pseudònim o sobrenom en cursiva, entre parèntesis del tipus rodó.

- [22] ALBRANCA, Antoni M. → CAMPS I MERCADAL, Francesc
 BONAFONT, Josep (*el Pastorellet de la vall d'Arles*)
 CAMPS I MERCADAL, Francesc (*Antoni M. Albranca*)
 Confrare → TALTAVULL, Pere
 Pastorellet de la vall d'Arles, el → BONAFONT, Josep
 SAISSET, Albert (*Un Tal*)
 SUNYER, Francesc
 SUNYER I ASTRE, Joan
 SUNYER BALAGUER, Pere
 TALTAVULL, Pere (*Confrare*)
 Un Tal → SAISSET, Albert

e) Un cas particular d'ordenació alfabètica d'antropònims és la dels autors de les referències bibliogràfiques, que veurem en la secció que segueix, ja que barreja ordenació de noms de persona i de títols d'obra o part d'obra.

Finalment, hi ha noms de personatges històrics i religiosos que tenen un tractament especial, com ara els relacionats amb l'Imperi romà, els medievals, papes, reis i emperadors, prínceps i princeses, sants, beats i títols nobiliaris, entre altres.¹⁷

- [23] Jaume, apòstol
 Jaume I d'Anglaterra
 Jaume II d'Anglaterra
 Jaume I de Catalunya-Aragó
 Jaume II de Catalunya-Aragó
 Jaume i Andreu, Felip

5.3. Les referències bibliogràfiques

Encara en relació amb els noms propis, l'ordenació de les referències bibliogràfiques, per la complexitat que presenta, mereix un text a banda del present. De

17. Vegeu les pàgines 548-549 del capítol xiv del *Manual d'estil* (§ 5.2.1.2-5.2.1.6).

tota manera, esbossarem ací les regles principals per les quals s'ordenen les publicacions i les parts de publicació. Aquests criteris es basen en la segona edició de les *Regles angloamericanes de catalogació*¹⁸ i també en la quarta edició del *Manual d'estil*.

La *responsabilitat* o *autoria* del document correspon a les persones o les entitats que són considerades autores, d'acord amb la disposició de la font principal d'informació (en aquest cas, especialment la portada). Aquesta informació apareix precedida de la fórmula «A:»¹⁹ en el cas de les referències bibliogràfiques de parts de monografia.

Si l'obra o la part d'obra té una autoria explícita, el nom de l'autor o autora pot ésser un antropònim (és a dir, un nom de persona) o un nom d'entitat (una institució, una empresa, etc.). Igualment, l'autoria explícita pot ésser única o múltiple.

5.3.1. L'autoria personal

L'*autor/a personal* és la persona principalment responsable de la creació del contingut intel·lectual o artístic d'una obra.

5.3.1.1. L'AUTORIA ÚNICA

Parlem de *autoria única* quan la responsabilitat de creació del contingut respon a una sola persona, i en fem constar les dades de la manera següent:

a) En primer lloc, s'escriu el primer cognom (compost en lletra versaleta rodona) i, a continuació, separat per una coma, el nom de fonts sencer (que no s'abreuja, perquè es perdria informació rellevant;²⁰ però en els noms compostos es pot abreujar un dels noms: «M. Teresa», «Joan A.», «Francesc de B.», etc.).

b) En el cas que el nom figuri abreujat en la font principal d'informació, però en podem esbrinar amb certesa el nom de fonts sencer, la compleció del nom es pot posar entre claudàtors a continuació de la inicial (el punt de l'abreviatura del nom s'omet).

18. *Regles angloamericanes de catalogació: Traducció de: Anglo-American cataloguing rules, second edition, 2002 revision, 2005 update* (2008), 2a ed. rev. de 2002 i actual. de 2005, Barcelona, Biblioteca de Catalunya.

19. Criteri divergent de les *Regles angloamericanes de catalogació* (cf. § 13.5, p. 342-344), que recomanen d'emprar únicament la preposició «En».

20. Criteri divergent de les *Regles angloamericanes de catalogació* (cf. § 1.1F1, p. 28). Si abreugem el nom, podem perdre una informació valuosa, ja que, d'entrada, no podem saber si es tracta d'una dona o d'un home, ni si es tracta de dos autors o més que coincideixen en el primer cognom i la inicial del nom; per això optem per escriure el nom de fonts sencer sempre que sigui possible o que ens sigui donat.

- [24] BONET, S[ergi] [et al.]. *Morfologia espermàtica en porcí = Morfologia espermàtica en porcino = Morphology of boar spermatozoa*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2000. 242 p. (Arxius de les Seccions de Ciències; 126)²¹

c) Si es tracta d'una persona que sistemàticament fa servir els dos cognoms i se sap segur que vol ser coneguda d'aquesta manera, o bé si la tradició bibliogràfica ho ha consagrat d'aquesta manera per evitar confusions amb altres autors, és preferible posar els dos cognoms en comptes d'un.

- [25] BADIA I MARGARIT, Antoni M. (coord.). *Diccionari d'antroponímia catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2004. [Volum de mostra]
 [26] FEBRER I CARDONA, Antoni. *Obres gramaticals, I*. Estudi introductor i edició a cura de Jordi Ginebra. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2004.

d) Quan hi ha més d'un autor amb els mateixos primer cognom i nom de fonts, és preferible distingir-los pel segon cognom, ni que sigui emmarcant-lo amb claudàtors.

- [27a] CABRÉ, Wenceslau
 CABRÉ I CASTELLVÍ, M. Teresa
 CABRÉ I MONNÉ, M. Teresa

- [27b] CABRÉ, Wenceslau
 CABRÉ [I CASTELLVÍ], M. Teresa
 CABRÉ [I MONNÉ], M. Teresa

e) Si una persona fa servir un o diversos pseudònims, és preferible agrupar totes les referències sota el seu nom real i remetre-hi des de cada pseudònim. Per a més claredat, és preferible especificar el pseudònim amb què actua en cada obra posant-lo entre parèntesis al costat del nom,²² mantenint, però, l'ordre habitual de nom i cognom.

- [28] OLIVER, Joan. *Allò que tal vegada s'esdevingué*. [Barcelona]: Aymà, cop. 1970.
 — (Pere QUART). *Poemes escollits*. Barcelona: Edicions 62, 1983.
 — *Pigmalió*. Barcelona: Edicions 62, 1991.
 QUART, Pere → OLIVER, Joan.

21. Malgrat que els criteris d'edició de la publicació present disposen l'any d'edició després de l'autoria, en tots els exemples de citacions bibliogràfiques d'aquest estudi mantenim l'any al final de la referència, tal com recomana preferentment el *Manual d'estil* al llarg del capítol xxiii.

22. Pateu atenció al criteri diferent per a les llistes que comentem en el § 5.2.d.

f) Si un nom de persona presenta variants formals segons l'obra o la llengua en què és impresa, triem la forma més comuna o habitual, o bé la més completa (en cas de dubte). Si un d'aquests noms és el que rep l'autor o autora en català, optem per aquest nom; si no, optem pel que es troba habitualment en fonts de referència del país de residència o d'activitat de la persona.

D'altra banda, si hi ha referències d'obres d'un mateix autor/a amb un cognom i amb dos, és responsabilitat de qui fa la llista decidir si s'ajunten o no; cal estar ben segur que es tracta de la mateixa persona. En cas de dubte, és preferible mantenir les referències separades. Si les acabem ajuntant, és preferible posar entre claudàtors el segon cognom, per indicar que no en totes les obres figuren els dos cognoms; també es pot emprar aquest recurs per distingir dos autors/res que tenen el mateix nom i el mateix primer cognom.

[29] VENY [I CLAR], Joan. *Estudis de geolingüística catalana*. Barcelona: Edicions 62, 1978.

— *Introducció a la dialectologia catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986.

— *Aproximació al dialecte eivissenc*. Palma de Mallorca: Moll, 1999.

g) Si el nom figura en les obres de referència en grec o en llatí, en cas de dubte, podem posar entre claudàtors aquest nom; així mateix, per a més claredat, en la llista bibliogràfica es pot fer una entrada amb el nom en grec o llatí i remetre a la forma del nom que hem considerat principal.²³

h) En el cas de les persones que són conegudes pel nom de pila, i així ha estat ben establert en les fonts de referència catalanes, s'entren per aquest nom i, si en tenen més d'un, pel més corrent, amb la possibilitat de fer les remissions que calgui per a més claredat.

i) Si en una llista bibliogràfica cal afegir alguna informació en relació amb el nom de l'autor o autora amb finalitat distintiva, es pot disposar a continuació del nom, separada amb una coma.

[30] Joan Pau II, papa. *Reflexiona con el Papa*. [Lleida]: Estel-Forja, 1986.

[31] Joan Carles I, rei d'Espanya. *Palabras del Rey*. Barcelona: Ediciones B, DL 1996.

[32] DARWIN, Charles, 1809-1882. *L'origen de les espècies*. Barcelona: Edicions 62, 1982.

23. Vegem-ne exemples amb noms de sants i de personatges de la noblesa al capítol XIV del *Manual d'estil* (p. 549, § 5.2.1.5 i § 5.2.1.6).

j) Si hi ha una coincidència absoluta d'autor/a i funció, a partir de la segona referència se substitueix la menció de responsabilitat per un guió llarg i un espai fix (mig quadratí, aproximadament).

- [33] FABRA, Pompeu. *Gramàtica catalana*. Barcelona: Aqua, 1981.
 — *Sintaxi*. Barcelona: Aqua, 1982.
 — *Gramàtica catalana*. 11a ed. Barcelona: Teide, 1991.
 — *Gramàtica catalana*. Facsímil de: 7a ed., 1a reimpr. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2000.
 — *Obres completes*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2005-. 6 v.

k) Si hi ha coincidència de responsabilitat però funcions diverses (p. ex., «coord.», «dir.», etc.), es fan entrades independents per a cada funció.

- [34] VILARÓ, Francesc. *Criteris lingüístics per a la senyalització viària*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques, 1992.
 VILARÓ, Francesc (coord.). *Diccionari de carreteres*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques, 1991. També disponible en línia a: <<http://www3.gencat.net:81/ptop/diccion.htm>> [Consulta: 25 febrer 2008].

l) Cap columna de referències no pot començar amb una obra que tingui com a responsabilitat un guió llarg. En aquest cas, cal restituir tota la menció de responsabilitat, que es pot emmarcar amb claudàtors si es considera que no pot ser confusoriari aquest ús dels claudàtors en aquell context (quadre 15).

FABRA, Pompeu. <i>Gramàtica catalana</i> . Barcelona: Aqua, 1981.	[FABRA, Pompeu.] <i>Obres completes</i> . Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2005-. 6 v.
— <i>Sintaxi</i> . Barcelona: Aqua, 1982.	FERRANDO, Antoni (coord.). <i>Guia d'usos lingüístics 1: Aspectes gramàtics</i> . [S. ll.]: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2002.
— <i>Gramàtica catalana</i> . 11a ed. Barcelona: Teide, 1991.	FERRER PASTOR, Francesc. <i>Gramàtica valenciana</i> . València: Denes, 1994.
— <i>Gramàtica catalana</i> . Facsímil de: 7a ed., 1a reimpr. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2000.	

QUADRE 15. Continuació d'una llista d'obres del mateix autor/a (amb claudàtors)

5.3.1.2. L'AUTORIA MÚLTIPLE

Amb vista a facilitar l'ordenació, s'escriuen en versaleta els cognoms de cadascun dels autors i el paràgraf que conforma cada referència es compon en paràgraf francès, és a dir, entrant una mica les línies del text a partir de la segona ratlla de la referència. Per aquest mateix motiu, s'anteposa el cognom al nom de cada autor/a i cada autor/a se separa del següent mitjançant un punt i coma; a més, se segueixen els criteris següents:

a) Com en el cas anterior (§ 5.3.1.1.j), si hi ha una coincidència absoluta d'autors i funcions, a partir de la segona referència se substitueix la menció de responsabilitat per un guió llarg i un espai fix (mig quadratí, aproximadament). Les obres pertanyents als mateixos autors (sempre que facin funcions idèntiques) s'ordenen cronològicament entre elles; i, encara, dins un mateix autor i un mateix any, les obres s'ordenen alfabèticament pel títol i, en acabat, s'afegeix una lletra minúscula cursiva (en ordre creixent començant per la *a*) en el cas que s'hagin de distingir perquè s'hi fa referència des del text del document.

- [35] OLIVA, Salvador; BUXTON, Angela. *Diccionari anglès-català*. 2a ed., 10a reimpr. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2004.
— *Diccionari català-anglès*. 2a ed., 9a reimpr. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2004.

b) Si hi ha coincidència de responsabilitats però funcions diverses (p. ex., «coord.», «dir.», etc.), es fan entrades independents per a cada funció, tal com hem mostrat a 5.3.1.1.k.

c) En el cas que es facin constar els dos cognoms, el nexa copulatiu entre els cognoms (*i*, en el cas del català) no es té en compte a l'hora d'ordenar-los alfabèticament. Sí que es tenen en compte, però, l'absència del segon cognom²⁴ i la presència de preposicions i articles.

d) És totalment desaconsellable emprar abreviacions genèriques del tipus «DD. AA.» ('diversos autors') o, encara pitjor, «AA. VV.» ('autors varis'), no solament pel fet de fer servir inicials dobles com a marca de plural, sinó sobretot perquè no aporta cap informació útil a les dades bàsiques de l'obra i perquè complica innecessàriament l'ordenació alfabètica de les referències i pot desorientar els usuaris. Tampoc no és admissible indicar que l'autor/a és «ANÒNIM», pels mateixos motius. Per tant, si no hi consten autors concrets, cal ordenar pel títol (vegeu, més endavant, el § 5.3.3).

24. Pareu atenció que, amb vista a l'ordenació, no és gens banal que s'hi faci constar un cognom o dos; tanmateix, hom parteix de la base que, en general, només hi figura el primer cognom.

e) Quan hi ha més d'un autor, es transcriuen en l'ordre en què figuren en el document, d'esquerra a dreta i de dalt a baix, i ordenem pel cognom i el nom de fonts del primer autor. Una vegada agrupades totes les obres que tenen el mateix primer autor, se subordenen pel segon i, en acabat, pel tercer. Si n'hi ha més de tres, es posa la menció del primer autor seguida de l'expressió llatina *et al.* ('i d'altres'); les referències amb un autor i l'expressió *et al.* se situen en primer lloc. Si coincideix el primer dels autors i els altres són diferents, es fan entrades separades per a cada obra.

- [36] CABRÉ, M. Teresa; BOZZO, Maria; SANTAMARIA, Carolina. «Característiques del 'Diccionari de la llengua catalana' de l'Institut d'Estudis Catalans (I)». *Llengua i Ús* [Barcelona], núm. 4 (3r quadrimestre 1995), p. 27-30.
— «Característiques del 'Diccionari de la llengua catalana' de l'Institut d'Estudis Catalans (II)». *Llengua i Ús* [Barcelona], núm. 5 (1r quadrimestre 1996), p. 33-38.
- CABRÉ, M. Teresa; ESTOPÀ, Rosa; LORENTE, Mercè. «Terminología y fraseología». A: POZZI, María [comp.]. *Actas del V Simposio Iberoamericano de Terminología: Terminología, ciencia y tecnología* [Ciutat de Mèxic, 3-8 novembre 1996]. Ciutat de Mèxic: Colegio de México: Unión Latina, 1998, p. 67-81
- CABRÉ, M. Teresa; FELIU, Judit (ed.). *La terminología científico-técnica: reconocimiento, análisis y extracción de información formal y semántica*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 2001.
- CABRÉ, M. Teresa; LORENTE, Mercè; ESTOPÀ, Rosa. «Criterios de reconocimiento de la fraseología a partir del análisis de corpus». A: *V Simposio Iberoamericano de Terminología* [Ciutat de Mèxic, 3-8 novembre 1996]. Ciutat de Mèxic: Colegio de México: Unión Latina, 1998.
- CABRÉ, M. Teresa; RIGAU, Gemma. *Lexicología i semàntica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1985.

f) La menció de responsabilitat pot contenir fins a tres noms de persona com a autoria múltiple, separats per un punt i coma.

- [37] VILARÓ, Francesc; VILCHES, Àngel (coord.). *Diccionari de ports i costes: Català, castellà, francès, anglès*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques, 1995.
- [38] MUNTANER, Jordi; FERRER, Xavier; MARTÍNEZ-VILALTA, Albert. *Atlas dels ocells nidificants de Catalunya i Andorra*. Barcelona: Ketres, 1984.

g) Si una menció de responsabilitat ha de fer constar més de tres persones o entitats que fan la mateixa funció, s'ometen totes menys la primera. Indiquem

aquesta omisió posant l'expressió llatina *et al.* ('i d'altres') entre claudàtors: «[*et al.*]» a continuació del primer nom. De tota manera, si qui ha redactat la bibliografia ha optat per posar-hi tots els autors, cal respectar-ho (per bé que haurien de ser sistemàtics en aquesta pràctica).

- [39a] MESTRES, Josep M. [*et al.*]. *Manual d'estil: La redacció i l'edició de textos*. 4a ed. Vic: Eumo; Barcelona: Universitat de Barcelona: Universitat Pompeu Fabra: Associació de Mestres Rosa Sensat, 2009.
- [39b] MESTRES, Josep M.; COSTA, Joan; OLIVA, Mireia; FITÉ, Ricard. *Manual d'estil: La redacció i l'edició de textos*. 4a ed. Vic: Eumo; Barcelona: Universitat de Barcelona: Universitat Pompeu Fabra: Associació de Mestres Rosa Sensat, 2009.

5.3.2. L'autoria col·lectiva

En algunes obres no hi ha cap persona designada responsable de la creació del contingut intel·lectual o artístic, sinó que són una entitat o diverses les que tenen aquesta atribució. Generalment, es tracta d'obres que parlen de la mateixa entitat que figura com a autora; però també poden ser obres de caire més o menys normatiu que emanen de l'entitat autora per l'autoritat que aquesta té.

L'entitat és una organització o un grup de persones que s'identifica amb un nom concret i que actua, o pot actuar, com una unitat intel·lectual i que té un cert estatus legal. En el cas que l'entitat sigui coneguda mitjançant una sigla, fem la referència bibliogràfica pel nom sencer, i, en general, és recomanable que, en el lloc que correspongui, es posi una remissió de la sigla al nom sencer. (Si coincideix amb el nom de l'editor/a, aquest darrer s'escriu mitjançant la seva sigla.)

- [40] INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari de la llengua catalana* [en línia]. 2a ed. Barcelona: IEC, 2007. <<http://dlc.iec.cat>> [Consulta: 19 abril 2007].

Considerem que una obra emana d'una entitat si pertany a una de les categories següents:

- a) És una obra administrativa que tracta de l'entitat mateixa, de la seva política interna, del seu funcionament, de les seves finances, de les seves activitats, de la seva organització, del seu personal, dels seus associats o dels seus recursos (com ara catàlegs i inventaris).
- b) És una obra jurídica, oficial o religiosa, com ara lleis, decrets llei, reglaments administratius, constitucions, regles de procediments de tribunals, tractats, decisions judicials, intervencions parlamentàries, lleis religioses i obres litúrgiques.

c) És una obra que enregistra el pensament col·lectiu de l'entitat (com ara informes de comissions i declaracions oficials sobre aspectes relatius a la política externa).²⁵

d) És una obra que informa de l'activitat col·lectiva d'un congrés, d'una expedició o d'un esdeveniment (com ara una fira, una exposició o un festival) i l'entitat respon a la definició que acabem de donar.

e) És una obra que ha resultat de l'activitat col·lectiva d'un grup d'intèrprets artístics com un tot i en la qual la responsabilitat del grup va més enllà de la mera interpretació o execució. Entre les publicacions que són el resultat d'aquest tipus d'activitat s'hi inclouen els enregistraments sonors, les pel·lícules, els enregistraments de vídeo o de DVD i documents escrits d'interpretacions artístiques.

f) És material cartogràfic que emana d'una entitat altra que la que únicament és responsable de l'edició o de la distribució.

[41a] UNIVERSITAT DE BARCELONA. BIBLIOTECA. *Catàleg dels incunables de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1995.

[42a] AJUNTAMENT DE BARCELONA. *L'acció educativa de l'Ajuntament de Barcelona*. [Barcelona]: Ajuntament de Barcelona. Institut d'Educació, DL 2003.

Recordem que en bibliografies molt acurades, si l'autoria correspon a un organisme públic (és a dir, de l'Administració), es posa el nom geogràfic del territori a què pertany (nació, estat, regió, etc.), un punt, el nom de l'administració de què es tracti (s'omet el topònim que porti si coincideix amb el nom de l'estat o la nació), un altre punt i l'òrgan en qüestió d'aquesta administració (sense anteposar-hi el topònim de nació o estat). En general, però, es posa directament el nom de l'administració, un punt i l'òrgan en qüestió (en cap cas no escurcem el nom de la institució, encara que coincideixi amb el del municipi), com hem vist en els exemples [41a] i [42a].

[41b] BARCELONA. UNIVERSITAT DE BARCELONA. BIBLIOTECA. *Catàleg dels incunables de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1995.

[42b] BARCELONA. AJUNTAMENT DE BARCELONA. *L'acció educativa de l'Ajuntament de Barcelona*. [Barcelona]: Ajuntament de Barcelona. Institut d'Educació, DL 2003.

25. En aquest sentit, cal tenir en compte que els documents lingüístics normatius emanats del Ple de l'Institut d'Estudis Catalans o de la Secció Filològica d'aquesta institució porten, com a autoria, «INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS» i «INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA», respectivament.

g) Quan hi ha més d'una entitat, es transcriuen en l'ordre en què figuren en el document, d'esquerra a dreta i de dalt a baix, i se separen amb un punt i coma. Si n'hi ha més de tres, es posa la menció del primer autor seguida de l'expressió llatina *et al.* ('i d'altres'); les referències amb una entitat i l'expressió *et al.* se situen en primer lloc.

- [43] GOVERN D'ANDORRA. SERVEI DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA; TERMCAT, CENTRE DE TERMINOLOGIA. *Vocabulari dels esports d'hivern*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1999.

h) En les publicacions periòdiques, en principi, no es fa constar cap responsabilitat del document en les publicacions en sèrie, sinó que s'introdueixen directament pel títol.

- [44] *Revista Andorrana de Dret i Jurisprudència* [Andorra la Vella: Col·legi d'Advocats] (1988-).
- [45] *Què Cal Saber?* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Societat Catalana de Biologia] (novembre 1984 -).

5.3.3. *Les obres sense autoria explícita*

a) Com hem avançat més amunt (§ 5.3.1.2.d), no és recomanable fer servir expressions genèriques per a designar l'autoria d'una obra ni anomenar-la «ANÒNIM». En aquests casos, cal entrar i ordenar l'obra pel títol.

- [46] GONZÁLVIZ, Hèctor (coord.). *Fonet: Pràctiques de fonètica autoavaluatives* [CD-ROM]. Alacant: Universitat d'Alacant. Departament de Filologia Catalana, 2007.
- GRAS, Rosa-Victòria. *L'actor i la dicció*. Vilassar de Mar: La Busca, 1997.
- Guia d'usos lingüístics, 1: Aspectes gramaticals*. [Alacant]: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2002.
- Igualtat, llenguatge i Administració: propostes per a un ús no sexista del llenguatge*. València: Generalitat Valenciana. Direcció General de la Dona i per la Igualtat, 2009. També disponible en línia a: <<http://www.bsocia.gva.es/portal/portal?docid=6080>> [Consulta: 27 abril 2009].
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA. *Gramàtica de la llengua catalana: (Versió provisional)* [en línia]. Vol. I. Barcelona: IEC, 2002. <<http://www2.iec.cat/institucio/seccions/Filologica/gramatica/default.asp>> [Consulta: 22 novembre 2007].

b) Les enciclopèdies i els diccionaris enciclopèdics s'entren pel títol de l'obra, i no pel director/a o coordinador/a.

[47] *La gran enciclopèdia en català*. [Barcelona]: Edicions 62, 2004. 20 v.

Les *Regles angloamericanes de catalogació* recomanen que no es tingui en compte l'article inicial dels títols (*el, la, els, les, un, una, uns, unes*) a l'hora d'ordenar alfabèticament les obres.²⁶ Tanmateix, creiem que és preferible tenir en compte sempre els determinants *un/una/uns/unes*, independentment que es tracti d'un article o d'un quantificador, ja que no sempre és fàcil distingir aquestes dues funcions.

[48] Títols d'obra ordenats d'acord amb les regles exposades:

L'amic dels llauradors o aforismes rurals
El cel i el temps en la cultura popular: Dites, noms i expressions a les Terres de l'Ebre
Les llengües del món
Els pobles del Pirineu en el refranyer geogràfic català i aranès
Els refranys catalans
Un horitzó mar endins
Un segle de cites
Una taula dels temps geològics

6. LA DISPOSICIÓ DE LES SUBENTRADES EN ELS ÍNDEXS

Els reculls terminològics elaborats pel TERMCAT separen totes les unitats pluriverbals, tant en la llista principal (en què cada entrada conté tota la informació) com en les llistes inverses (que remeten de les formes de les altres llengües a les formes catalanes).

Tanmateix, els diccionaris especialitzats de referència agrupen totes les unitats pluriverbals que comparteixen el nucli sintàctic en un sol article, com ho fa, per exemple, el *Diccionari enciclopèdic de medicina*:²⁷

[49] **os**¹ *m* (al *Knochen*; an *bone*; c *hueso*; fr *os*; it *osso*) **1** *l* Teixit ossi, teixit connectiu de notable elasticitat i duresa, que en els vertebrats efectua la funció de sosteniment del cos, la de protecció d'alguns òrgans (cervell, cor, pulmons) i la de possibilitar el moviment (a tall de palanques mogudes pels músculs). **2 os compacte** Teixit ossi compacte. **3 os cortical** Capa de teixit ossi compacte que ocupa la perifèria de les diàfisis dels ossos llargs. **4 os esponjós** Teixit ossi esponjós. **5 os marmori d'Albers-Schönberg** Osteopetrosi. **6 os pericondral** Teixit ossi

26. *Regles angloamericanes de catalogació* (2008), p. 649, § A.4D1.

27. *Diccionari enciclopèdic de medicina* (2002), 1a reimpr. de la 2a ed., Barcelona, Enciclopèdia Catalana. També disponible en línia a: <<http://www.grec.cat/home/cel/mdicc.htm>> [Consulta: 29 setembre 2010].

format a partir del pericondri predecessor del periosti. 7 **os periòstic**
Os pericondral. 8 **os pur** Teixit ossi reduït a la seva substància fonamental, un cop efectuada per mitjans fisicoquímics la supressió dels seus elements orgànics. Ha estat emprat en empelts ossis, sense bons resultats. 9 **os trabecular** Teixit ossi esponjós. [...]

- [50] agents
- alquilants 199
 - físics 199
 - infecciosos 349
 - intercalants 199
 - químics 199

En els índexs d'obres científiques de vegades es transgredeix aquesta regla quan hi ha algun terme pluriverbal que és especialment rellevant en aquesta obra, per tal de racionalitzar l'extensió de cada entrada.

- [51] acetosiringona 308
àcid *N*-acetilmuràmic 24, 164
àcid cetodesoxioctanoic 27
àcid desoxiribonucleic Vegeu *DNA*
àcid diaminopimèlic 24-25
àcid dipicolínic 279
àcid estomacal 407-408
àcid glicerol teicoic 26
àcid lipoteicoic 24
àcid nalidíxic 360, 399
àcid nitrós 199
àcid ribitol teicoic 26
àcid ribonucleic Vegeu *RNA*
àcid siàlic 409-410, 415
àcid sulfúric atmosfèric 373
àcid teicoic 24, 26, 34
acidesa Vegeu *pH*
acidobacteris 209, 305

Generalment, les subentrades es fan entrar una mica i es componen amb el tipus de lletra que l'entrada; aquest detall és especialment rellevant quan també s'indexen els conceptes de l'entrada. Per a indicar que es tracta d'una unitat escapçada pel mot de l'entrada, un bon recurs és assenyalar que es reprèn aquest mot mitjançant un guió llarg.

- [52] diarrea
- bacteriana 406, 431
 - del viatger 320
 - vírica 335, 427

També són acceptables les subsubentrades, que s'encapçalen per dos guions llargs i que s'entren una mica més que les subentrades; però no s'ha d'abusar d'aquest recurs, perquè cada vegada costa més reconèixer la forma completa, que queda més lluny físicament.

Si l'índex consta d'entrades i subentrades, i una entrada continua en la columna següent, a començament d'aquesta columna és recomanable indicar, entre claudàtors, l'entrada de què depèn. Si és una subsubentrada la que segueix, cal indicar entre claudàtors i amb la mateixa disposició que els correspon, l'entrada i la subentrada de què depèn.

- [53] complex
 - antigen-anticòs 410
 - d'atac a la membrana 410-412
 - de l'enzim nitrogenasa 122, 286-287
 - d'iniciació 151-153
 - — 30S 152-153
 - — 70S 152-153
 - — obert 145
 - — tancat 145
 - ternari 155
 - TonB 103

- [54] [DNA (àcid desoxiribonucleic)]
 - [virus d'Epstein-Barr]
 - superenrotllat 42-43, 64, 136, 233-234
 - Z 234

7. ELS CONCEPTES DE LES ENTRADES I LES SUBENTRADES

Com hem dit més amunt (cf. el § 2), en les obres científiques els termes poden aparèixer en múltiples pàgines de l'obra, i una simple enumeració d'aquestes és poc útil per a trobar el que hom vol consultar. Per això és bastant habitual de repartir les diferents referències segons els conceptes de l'entrada que hi són tractats.

- [55] **cianobacteris** 46, 94, 174, 304, 306-307
 - desenvolupament 275-276, 286-287
 - diferenciació 275-276, 286-287
 - en els oceans 371
 - evolució 207, 209
 - fòssils de les formes filamentoses 206
 - fotosíntesi 95, 97
 - heterocists 275-276, 286-287, 306
 - simbiosi 379

A l'hora de combinar conceptes i subentrades, és recomanable posar en primer lloc els conceptes de l'entrada i, a continuació, les subentrades. Dins de cada subentrada també se segueix la mateixa distribució: primer, conceptes i, en acabat, les subsubentrades. Finalment, les subsubentrades només poden portar a sota els conceptes corresponents.

[56a] compostos

- amfipàtics 23
- hidrofílics 25
 - entrada en els bacteris 27
- hidrofòbics 25
 - exclusió de compostos perjudicials 27
- orgànics 360
 - en el cicle del carboni 361-364
- perillosos 80
 - degradació 80-81

[56b] **compostos**

- **amfipàtics** 23
- **hidrofílics** 25
 - entrada en els bacteris 27
- **hidrofòbics** 25
 - exclusió de compostos perjudicials 27
- **orgànics** 360
 - en el cicle del carboni 361-364
- **perillosos** 80
 - degradació 80-81

8. LES REMISSIONS ENTRE ENTRADES

En ciència, és poc habitual que hi hagi termes sinònims; però de vegades es donen casos de sinonímia que s'han de recollir en la mateixa obra. Aleshores, en confeir l'índex analític, per exemple, cal remetre del terme secundari al terme principal. Aquestes remissions poden ser *absolutes* o *complementàries*.

Les remissions absolutes no contenen cap més informació que la remissió mateixa, que generalment s'indica mitjançant el verb *Vegeu* i la forma de l'entrada o la subentrada a la qual es remet.

- [57] EF Vegeu *factor edema*
 factor
 — de càrrega 133
 — de nodulació 386
 — desencadenant 157-158
 — edema (EF) 451
 — letal (LF) 451
 FL Vegeu *factor letal*

Finalment, les remissions complementàries relacionen dues entrades amb contingut. Habitualment, són ampliacions d'informació que hi està relacionada; no són veritables sinònims. La remissió complementària s'indica mitjançant l'expressió *Vegeu també* i la forma de l'entrada o la subentrada a la qual es remet (quadre 16).

<p>antibiòtics 398-399 dianes 150 en el sòl 398 funcions en els organismes productors 310, 398 inhibició de la síntesi de mureïna 24 mecanisme d'acció 399 producció comercial 458, 462 producció per <i>Streptomyces</i> 310, 392 resistència 193, 198, 270, 298, 404, 448-449, 454 secreció 397 sensibilitat 27 ecologia 355; vegeu també <i>ecologia microbiana</i> virus 334-335</p>	<p>[ecologia] — microbiana 354-374 fàrmacs producció mitjançant bacteris modificats genèticament 462-464 — antimicrobians 403, 454; vegeu també <i>antibiòtics</i> fimbries 31, 34, 35-37; vegeu també <i>pèls</i> funcions 36-37 — dels bacteris gramnegatius 36 — dels bacteris grampositius 36 pèls 35-37; vegeu també <i>fimbries</i> — radicals 386-387 — sexuals 193-194</p>
--	---

QUADRE 16. Entrades i subentrades amb remissions complementàries

9. BIBLIOGRAFIA

- Diccionari enciclopèdic de medicina* (2002). 1a reimpr. de la 2a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. També disponible en línia a: <<http://www.grec.cat/home/cel/mdicc.htm>> [Consulta: 29 setembre 2010].
- HARRIS, DANIEL C. (2006). *Anàlisi química quantitativa*. Barcelona: Reverté.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007). *Diccionari de la llengua catalana*. 2a ed. Barcelona: IEC: Edicions 62: Enciclopèdia Catalana. També disponible en línia a: <<http://dlc.iec.cat>> [Consulta: 29 setembre 2010].
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA (1990). *Documents de la Secció Filològica, I*. Barcelona: IEC.
- (1996). *Documents de la Secció Filològica, III*. Barcelona: IEC.
- INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR STANDARDIZATION (2000). ISO 12199:2000(E). *Alphabetical ordering of multilingual terminological and lexicographical data represented in the Latin alphabet*. Ginebra: ISO.
- MARTÍNEZ DE SOUSA, JOSÉ (1987). *Diccionario de ortografía técnica*. Madrid: Piràmide.
- (1995). *Diccionario de lexicografía práctica*. Barcelona: Bibliograf.
- MESTRES, JOSEP M. (2011). *Cent anys de correcció de textos i normalització a l'Institut d'Estudis Catalans (1907-2007)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- MESTRES, JOSEP M.; COSTA, JOAN; OLIVA, MIREIA; FITÉ, RICARD (1995). *Manual d'estil: La redacció i l'edició de textos*. Vic: Eumo; Barcelona: Universitat de Barcelona: Universitat Pompeu Fabra: Associació de Mestres Rosa Sensat.
- (2009). *Manual d'estil: La redacció i l'edició de textos*. 4a ed. Vic: Eumo; Barcelona: Universitat de Barcelona: Universitat Pompeu Fabra: Associació de Mestres Rosa Sensat. Amb 1 disc òptic (CD-ROM).
- MESTRES, JOSEP M.; GUILLÉN, JOSEFINA (2001). *Diccionari d'abreviacions: Abreviatures, sígles i símbols*. 2a ed., rev. i ampl. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Projecte Scriptorium* [en línia] (2006). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: Fundació Alsina i Bofill: Fundació Congrés de Cultura Catalana: Fundació Joaquim Torrens Ibern, act. 28 novembre. <<http://scriptorium.iec.cat>> [Consulta: 29 setembre 2010].
- Regles angloamericanes de catalogació: Traducció de: Anglo-American cataloguing rules, second edition, 2002 revision, 2005 update* (2008). 2a ed. rev. de 2002 i actual. de 2005. Barcelona: Biblioteca de Catalunya.
- SEVA, ANTONI (dir.) (2003). *Diccionari llatí-català*. 2a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- TERMCAT, CENTRE DE TERMINOLOGIA (2008). *L'ordenació de termes*. Vic: Eumo; Barcelona: TERMCAT.
- UNIÓ INTERNACIONAL DE QUÍMICA PURA I APLICADA (IUPAC) (2008). *Magnituds, unitats i símbols en química física* [en línia]. 2a ed., corr. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. <<http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000049/00000040.PDF>> [Consulta: 29 setembre 2010].

Els índexs de llibre: un complement del coneixement científic

MARINA SALSE
Universitat de Barcelona

Resum

La norma ISO 999:1996 regula diversos aspectes formals i de contingut de la creació dels índexs de llibres impresos. Tanmateix, el seu ús és escàs, ja que en el nostre país predominen normatives internes poc conegudes i no sempre adequades. A més, els índexs són elaborats sovint pels autors mateixos o per treballadors de l'editorial que presenten mancances tècniques, especialment pel que fa a l'anàlisi de contingut dels documents i a la confecció purament formal de l'índex final. Per tal d'enfortir aquests coneixements, en aquesta ponència es dibuixa una metodologia de creació d'índexs que posa un èmfasi especial en l'anàlisi del contingut i, alhora, es presenten els aspectes tècnics bàsics que es desprenen de la norma internacional. També es perfilen els elements necessaris per a aconseguir estar al corrent de les darreres novetats en aquest camp, com ara les associacions nacionals d'indexadors o les publicacions especialitzades.

PARAULES CLAU: anàlisi de contingut, índexs impresos, normes ISO.

Abstract: *Book indexes: a complement to scientific knowledge*

The ISO 999:1996 standard regulates several formal and content-related aspects in the creation of book indexes. Nevertheless, its use is scant, since in our country relatively unknown, and not always suitable, internal regulations prevail. Moreover, indexes are often produced by the actual authors or workers of the publishing company, presenting technical shortcomings, particularly in terms of the analysis of the documents' contents and in the purely formal elaboration of the final indexes. To bolster this knowledge, this paper plots a methodology for the creation of indexes that places particular emphasis on the analysis of final contents, presenting, at the same time, the basic technical aspects contained in the international regulations. It also profiles the elements required to stay abreast

of the latest developments in this field, such as the national associations of indexers or specialised publications.

KEY WORDS: content analysis, printed indexes, ISO standards.

1. CONCEPTE, ELEMENTS I TIPOLOGIA

La paraula *índex* vol dir moltes coses. Un índex és allò que les bases de dades o els cercadors d'Internet creen per tal de recuperar la informació. També es denomina *índex* allò que resum els continguts d'un document en paper al principi de les seves planes, tot i que en biblioteconomia preferim denominar-ho *sumari* o *taula de continguts*, per distingir-ho del que és l'objecte d'aquesta exposició: els índexs de les publicacions en paper.

Conceptualment, la creació d'índexs s'inclou dins l'àmbit d'anàlisi documental de contingut, dins de la disciplina de la documentació. Tanmateix, no és una matèria que s'hagi tractat gaire en les facultats on s'estudia. La creació d'índexs ha estat, més aviat, cosa dels editors i dels redactors que treballen en editorials i sovint se n'ha ocultat l'elaboració dins de manuals d'estil i redacció, amb la qual cosa ha constituït un germà petit del món de l'edició. Una cerca senzilla per bases de dades de matèries afins o, fins i tot, una cerca simple al Google Acadèmic ens pot proporcionar una idea de la seva petitesa. En castellà o català no hi ha pràcticament cap article que parli dels índexs. Han estat negligits, i en les editorials sovint són fets pels mateixos autors dels documents publicats. Tanmateix, si sortim fora de les nostres fronteres i ens n'anem a països anglosaxons, les coses canvien. Els indexadors constitueixen un sector professional específic i disposen d'associacions professionals dedicades a publicar i treballar els conceptes propis d'aquest món. En són exemples l'anglesa Society of Indexers, la nord-americana American Society of Indexers o bé la versió australiana Australian and New Zealand Society of Indexers. Gràcies al moviment actiu d'aquestes societats, avui disposem d'una norma bàsica per a la confecció d'índexs: la ISO 999:1996: *Information and Documentation. Guidelines for the content, organization and presentation of indexes*. D'aquesta norma, n'extraurem la definició de *índex*:

Conjunt d'entrades que es presenten ordenades bé alfabèticament o bé d'altres maneres, però que es caracteritzen per estar ordenades d'una manera diferent a la de la col·lecció o el document que s'indexa. La seva funció és la de permetre als usuaris localitzar informació en un document o documents específics d'una col·lecció.¹

1. INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR STANDARDIZATION (1996), ISO 999:1996: *Information and documentation: Guidelines for the content, organization and presentation of indexes*, 2a ed., Ginebra, ISO, 46 p.

Montserrat Comelles dona una visió més àmplia que la de la mateixa definició, tot enunciant les possibilitats suplementàries de l'índex, ja que la simple visió dels índexs com a localitzadors d'informació en una col·lecció és una visió limitada. Segons Montserrat Comelles,² els valors afegits de l'índex, a banda dels ja esmentats, són els següents:

- Multiplicar la informació.
- Oferir una lectura temàtica de l'obra.
- Proporcionar una llista de la terminologia emprada en l'obra, que esdevé una eina per als professionals de la llengua i per als estudiosos del lèxic especialitzat.
- Localitzar informació dispersa, especialment en obres molt extenses.
- Actuar com a detectors d'incoherències.

És evident que hi ha diversos casos en què un document queda coix si no li afegim un índex. Així, una obra científica genera una certa decepció si anem al final i no podem fer cerques per conceptes. Una enciclopèdia temàtica sense índex directament genera desesperació i, en una publicació periòdica, és de molta ajuda que al final d'uns quants volums s'afegeixin índexs cumulatiu.

En resum, queda bastant clar que els índexs constitueixen una eina fonamental per a la literatura científica. L'objectiu d'aquest text és, a banda de palesar la importància d'aquest benjamí de la documentació, fer un petit estat de la qüestió i donar eines als realitzadors d'índexs futurs (o presents), perquè estiguin molt més segurs a l'hora de fer la seva feina.

A continuació, refrescarem alguns conceptes bàsics de creació d'índexs, com ara els seus *elements*, la seva *estructura formal* i la seva *tipologia*. Quant als *elements* (figura 1), estan força ben establerts i són els següents:

- La *nota introductòria*. Explica les característiques especials de l'índex. És un aspecte que sovint es negligeix i que, en canvi, resulta essencial per a garantir un bon ús i una bona comprensió de l'índex per part dels usuaris.

- Els *encapçalaments* i *subencapçalaments*. Són les entrades de l'índex. Generalment es fan a partir de les paraules clau emmagatzemades en el text, però en alguns casos d'especial dispersió terminològica, com en els índexs de publicacions seriades, pot ser convenient usar llistes de matèries predefinides, com, per exemple, la *Llista d'encapçalaments de matèria en català* (o LEMAC).³

- Les *referències creuades*. Són les usades en entrades que presenten alternatives. Com que la informació es pot buscar de diverses maneres, cal emprar refe-

2. MONTSERRAT COMELLES (2001), «La coherència estilística, les fonts i la informació», *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans), vol. 51, p. 201-206. També disponible a: <<http://www.raco.cat/index.php/TreballsSCBiologia/article/viewFile/182136/234787>> (consulta: 27 octubre 2010).

3. *Llista d'encapçalaments de matèria en català* [en línia] (2002-), Barcelona, Biblioteca de Catalunya, <<http://www.bnc.cat/lemac/>> (consulta: 27 octubre 2010).

rències d'aquesta mena que permetin als lectors localitzar-la des de totes les formes en què pot haver estat entrada.

— Els *localitzadors*. Són les coordenades que ens permeten localitzar un encapçalament. Normalment són les pàgines d'un llibre, però també poden remetre a seccions, paràgrafs o coordenades cartesianes (per exemple, en un atlas).

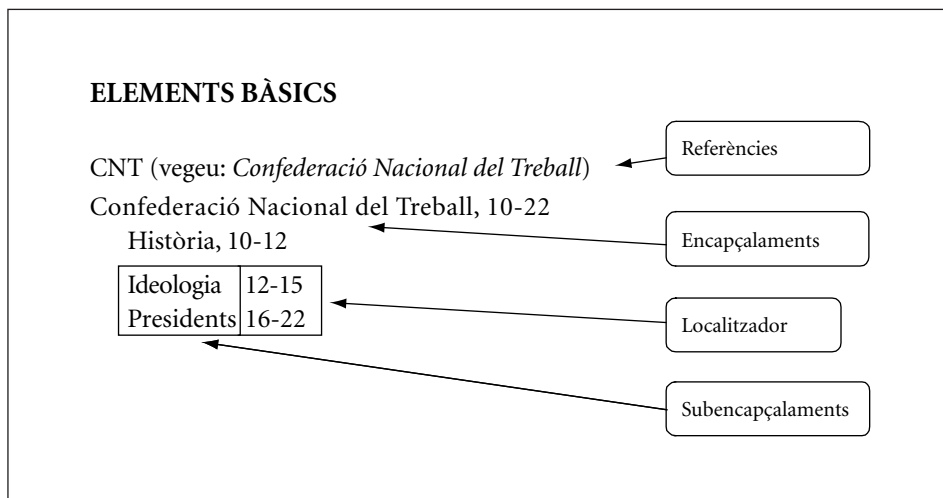

FIGURA 1. Elements bàsics per a la creació d'índexs

Aquests elements s'han d'organitzar seguint una *estructura formal* determinada. S'haurien de presentar en forma de columnes (generalment a doble columna), estructurats en una jerarquia d'encapçalaments i subencapçalaments i amb les referències entre termes relacionats o no acceptats intercalades.

Finalment, una de les primeres decisions que cal prendre és quins tipus d'índexs cal incloure en el document en què estem treballant. El nombre i la *tipologia* poden ser enormement variats, ja que canvien segons el tipus d'obra de què es tracta. Així, un receptari normalment hauria de tenir un índex pels plats principals i un pels ingredients, mentre que un atlas ha de tenir obligatòriament un índex de topònims. Així mateix, una història de la filosofia exigeix un índex onomàstic.

No és possible generalitzar, doncs, els tipus d'índexs que podem encabir en un document i, de fet, la normativa tampoc no es pronuncia gaire en aquest aspecte. Pel que fa a la tipologia, però, podem distingir:

— *Índex generals*. Reuneixen en un únic índex tots els termes susceptibles d'indexació.

— *Índex parcials*. Indexen grups de termes amb alguna característica en comú. Són tipus comuns d'índexs d'aquesta classe:

- Índex de matèries
- Índex d'autors
- Índex de noms / onomàstic
- Índex geogràfic/toponímic
- Índex de títols
- Índex de números i codis (noms de patents, dates de publicacions periòdiques...).

2. NORMATIVA APLICABLE I RECURSOS AFINS

La norma bàsica per a l'elaboració d'índexs i resums és la ISO 999:1996,⁴ ja que s'ocupa específicament de llur confecció. Hauria de ser el punt de partida, ja que dona pautes per a l'estructuració d'un índex, per a la presentació i per a l'organització. Una lectura ràpida de la norma ens fa veure que molts dels índexs que podem trobar en llibres recents estan mal fets quant a l'àmbit purament formal. Tanmateix, la lectura d'una norma de 46 pàgines no ens permet solucionar tots els problemes que ens puguin sorgir davant la confecció d'aquests instruments. Cal tenir, doncs, recursos addicionals per a poder resoldre els dubtes que puguin sorgir.

Un dels primers recursos, i alhora un dels més importants, és la UNE 50121:1991,⁵ traducció de la ISO 5963:1985. Tot i que la ISO 999:1996 ens dona pautes per a triar encapçalaments, ho fa d'una manera molt breu. Per tal d'ampliar els nostres coneixements sobre anàlisi de contingut, podem partir d'aquesta norma d'abast general que ens permetrà conèixer alguns principis per a la selecció de conceptes rellevants. Aquesta norma es pot aplicar tant en un entorn bibliotecari o d'arxiu com en la selecció de termes que cal usar en l'índex d'un llibre. Podem complementar els nostres coneixements sobre anàlisi de contingut amb la informació que ens proporciona un especialista en la matèria com F. W. Lancaster.⁶

4. INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR STANDARDIZATION (1996). *ISO 999:1996: Information and documentation: Guidelines for the content, organization and presentation of indexes*, 2a ed., Ginebra, ISO, 46 p.

5. ASOCIACIÓN ESPAÑOLA DE NORMALIZACIÓN Y CERTIFICACIÓN (1991), UNE 50121:1991: *Documentación: Métodos para el análisis de documentos, determinación de su contenido y selección de términos de indexación*, Madrid, AENOR.

6. El seu llibre teòric més important és: *Indexing and abstracting in theory and practice* (2003), Londres, Facet. Ha participat en el document: *Procesamiento de la información científica* (cop. 2001), Madrid, Arco Libros. Aquest darrer text resulta molt interessant, ja que, a banda de tractar temes d'anàlisi de contingut, proporciona una visió àmplia del món editorial científic.

Si ens centrem concretament en la confecció d'índexs, el primer que cal recordar és que en català i en castellà no s'ha escrit pràcticament res sobre aquest tema, potser pel fet que en el nostre àmbit no hi ha la visió professionalitzadora que domina en els països anglosaxons. A les nostres terres el que hi ha són manuals d'estil de les editorials, els quals rarament es publiquen; són exclusivament eines de funcionament intern. Si a un autor li encarreguen un índex, el treballador de l'editorial li dona unes pautes sobre com l'ha de fer. I aquí s'acaba tot. Precisament, aquest petit article no deixa d'intentar ser un esglaó en el camí cap a la normalització. Si aquells que ja esteu fent índexs, o bé els voleu fer a partir d'ara, intenteu informar els editors que hi ha altres maneres de fer les coses, que existeix una norma internacional, les hores passades escrivint aquestes ratlles hauran valgut la pena. Mentrestant sapiguen que en alguns llibres d'estil publicats podeu trobar algunes pautes per fer índexs⁷ i que també podeu recórrer a les explicacions donades per J. A. Moreiro.⁸ Tot i que aquestes obres no s'ajusten completament a la normativa, ens poden ajudar a solucionar determinades situacions de tipus local (especialment pel que fa a noms, topònims o alfabetització).

Si ens desplaçem cap a l'àmbit anglosaxó, la llista de fonts a consultar s'enriqueix. Una obra recomanable és *The Chicago manual of style*,⁹ que es va publicar després de l'aparició de la norma ISO i que és molt usat als Estats Units d'Amèrica per a l'edició de llibres. Conté un parell de capítols dedicats als índexs. Una altra autora, senzilleta i de bon llegir, és Linda Fetters¹⁰ —si heu de començar a indexar és un complement excel·lent a la norma. Els documents esmentats a continuació són anteriors a la norma, però són eines reconegudes a partir de les quals podreu adaptar casuístiques concretes:

— MULVANY, Nancy C. (cop. 1994). *Indexing books*. Chicago: University of Chicago Press. XIII, 320 p.

— THATCHER, Virginia S. (cop. 1995). *Indexes: writing, editing, production*. Lanham: Scarecrow Press. XIV, 164 p.

— WELLISCH, Hans H. (1995). *Indexing from A to Z*. 2a ed., rev. i ampl. Nova York: H. W. Wilson. XXIX, 569 p.

No cal, però, oblidar-se de mirar cap al futur. Per això, el millor és passejar-se de tant en tant per les pàgines de recursos que mantenen les diverses associacions

7. Josep M. MESTRES [et al.] (2009), *Manual d'estil: La redacció i l'edició de textos*, 4a ed., Vic, Eumo, Barcelona, Universitat de Barcelona, Universitat Pompeu Fabra, Associació de Mestres Rosa Sensat.

8. José Antonio MOREIRO GONZÁLEZ (cop. 2004), *El contenido de los documentos textuales: su análisis y representación mediante el lenguaje natural*, Gijón, Trea, 291 p.

9. *The Chicago manual of style: The essential guide for writers, editors and publishers* (2003), 15a ed., Chicago, University of Chicago Press, 956 p.

10. Linda K. FETTERS (cop. 1999), *Handbook of indexing techniques: A guide for beginning indexers*, Corpus Christi, FimCo.

professionals d'indexadors. Una de les més actives és la de l'American Society of Indexers (www.asindexing.org), amb una pàgina web important dedicada a recursos i novetats bibliogràfiques. També cal tenir present que la Society of Indexers anglesa (www.indexers.org) publica quadrimestralment la revista *The Indexer: The International Journal of Indexing*, una peça fonamental per a mantenir-se al corrent de les darreres novetats.

3. ANÀLISI DE CONTINGUT APLICABLE A ÍNDEXS

El conjunt de les recomanacions que s'inclouran en aquest apartat és una adaptació de diverses fonts metodològiques. Òbviament, les dues normes ISO esmentades en l'apartat anterior constitueixen l'element de base, però no són les úniques. S'han agafat elements de Wellisch, Tatcher, Feeters i Cremmins¹¹ per tal de determinar les diverses fases que es presenten tot seguit.

— FASE 1. *Consideracions prèvies a la lectura*. Abans de començar a llegir hem de planificar la feina; aquesta planificació comporta:

- Tenir molt clar quin document estem indexant i quines classes d'índexs se li apliquen tradicionalment.
- Tenir present que servim a una entitat determinada que és qui ens ha contractat. Aquesta entitat, ja sigui pública o privada, és qui ens haurà de donar els paràmetres necessaris per a la confecció de l'índex, indicant-nos l'extensió permesa, el públic de referència i els aspectes purament formals. És a dir, per molt que al llarg d'aquestes línies defensem la creació d'índexs normatius, és indubtable que si l'empresa que ens contracta usa unes altres estructures formals, les haurem d'aplicar. Com a mínim, aleshores, ens seria exigible una bona anàlisi de contingut i una adequació a les característiques dels nostres usuaris.
- Analitzar els usuaris de l'obra a partir de la informació proporcionada per l'empresa contractant.
- Triar una metodologia d'elaboració que ens permeti ser sistemàtics en la confecció dels índexs. Els dos mètodes més aconsellables són els següents:
 - *Sistemes de fitxes tradicionals*. Era el sistema que es feia servir abans de la introducció de la informàtica i consistia en l'ús d'una fitxa per a cadascuna de les entrades o referències, en la qual s'anotaven els localitzadors.

11. Edward T. CREMMINS (1996), *The art of abstracting*, 2a ed., Arlinton (VA), Information Resources Press.

- *Ús de programari especialitzat*. Existeixen programes específics per a la confecció d'índexs, com Macrex¹² o Cindex,¹³ que fan la funció de les fitxes tradicionals i que, si a més es disposa del text electrònic, permeten marcar els termes d'indexació.¹⁴ Per Internet es poden descarregar versions de prova d'aquests programes, que permeten avaluar-los.
- Tenir molt clares les característiques normatives que ha de tenir un índex, que són les següents:
 - *Precisió*. Un índex és precís si és exacte, sense referències cegues ni localitzadors mal posats.
 - *Concisió*. Quan fem un índex estem fent una mena de vocabulari del document. Hem d'intentar que els termes representatius siguin al més simples i rellevants possible.
 - *Consistència*. Ha de ser coherent especialment en els aspectes formals. Elements com l'estil i l'ordenació han de ser consistents al llarg de tot l'índex.
 - *Detallisme*. L'índex ha de contenir tots els conceptes fonamentals del document.

— FASE 2. *Lectura recuperativa*. Segons Cremmins, una denominació més simple per a la lectura recuperativa és precisament la designació més col·loquial, és a dir, la «lectura en diagonal». No és necessari començar a llegir el document a indexar per la primera plana ni començar a marcar termes que puguin anar a l'índex. Ben al contrari, és un greu error. És molt important tenir clar quin és l'esquema a partir del qual l'autor ha desenvolupat el document i intentar reproduir-lo. El resultat d'aquesta fase hauria de ser un esquema conceptual del llibre, escrit primer amb les paraules de l'autor mateix i, després, transformat en termes de l'índex.¹⁵

Per a poder efectuar correctament aquesta lectura en diagonal, cal fixar-se en aquelles parts del document que en reflecteixen l'essència: sumari, títols i subtítols

12. *Macrex Indexing Program* [en línia], versió 8, Londres (28 març 2010), <www.macrex.com> (consulta: 27 octubre 2010).

13. *Cindex* [en línia], Nova York, 1986 (5 abril 2009), <www.indexres.com/home.php> (consulta: 27 octubre 2010). D'altra banda, els web de les associacions professionals d'indexadors ofereixen enllaços cap a altres programaris.

14. Microsoft Word i altres processadors de textos usen també sistemes de marcatge per a generar índexs. Tanmateix, manquen de precisió i han de ser molt modificats *a posteriori*. No són aconsellables per a una aplicació professional.

15. Alerta amb l'afirmació que acabo de fer. Les paraules de l'índex són paraules de l'autor. L'únic que ha de fer l'indexador és tamisar-les a partir de la norma que utilitzi. És a dir, establir si es fan servir singulars i plurals, si s'indexen els articles o no, si un terme porta localitzador o convé que sigui una referència cap a un altre terme, etcètera.

de capítol, primers i darrers paràgrafs dels capítols, paraules ressaltades en negreta o en cursiva, gràfics, etcètera.

En aquesta fase, que és una de les més importants, és on tenen lloc els errors¹⁶ més comuns que podem cometre.

- Error 1: veure els arbres però no el bosc, és a dir, tendir a buscar massa el detall sense elaborar l'esquema conceptual o elaborant-lo d'una manera massa específica.
- Error 2: tendir a ser massa exhaustius posant tot el llibre ja en aquesta primera fase.
- Error 3: usar els títols i subtítols com a termes d'índex. Per exemple, un títol d'apartat com «Psicopatologies dels nens en la primera infància» mai no pot ser un terme d'índex. És massa llarg i conté massa conceptes encadenats. Segons el tipus de document que indexéssim, els termes d'índex correctes serien *psicopatologia* i *nens* o, si el llibre tractés de diverses psicopatologies, *psicopatologies dels nens*.

La figura 2 és un exemple d'esquema conceptual i de transposició terminològica. Es tracta de la indexació d'un parell de capítols d'un llibre que recorre la geologia de Catalunya. Observeu que en la transposició s'ha omès el terme *geologia*, ja que apareix en el títol i tot el llibre tracta de geologia. En canvi, es manté el terme

Pirineu Axial, el	Pirineu Axial, el
Descripció	
Massissos destacats	massissos
Geologia	
Roques	roques
Plecs	plecs
Relleu	relleu, evolució del
Glaciacions	glaciacions
Prepirineu, el	Prepirineu, el
Descripció	
Serres Interiors	Serres Interiors, les
Serres Exteriors	Serres Exteriors, les
Geologia	
Roques	roques
Estructura per sectors	estructura
Cursos fluvials	rius

FIGURA 2. Exemple d'esquema conceptual i transposició terminològica

16. Aquests errors han estat recollits a partir de l'observació directa dels meus alumnes de l'assignatura *d'Elaboració d'índexs i resums documentals*, de la diplomatura en biblioteconomia i documentació.

estructura, que, tot i ser ambigu, se sobreentén que fa referència a *estructura geològica*. També podria ser un subencapçalament de *Prepirineu*.

— FASE 3. *Lectura creativa*. D'acord amb Cremmins, una vegada tenim clara aquesta primera part ja podem llegir el document aprofundint-hi més i anar completant el nostre esquema conceptual. En aquesta fase serà necessari:

- Marcar les matèries secundàries i afegir-les a l'esquema.
- Transformar aquestes matèries en termes d'índex, afegint les referències quan pertoqui.
- Afegir els localitzadors.

En aquesta fase també es cometen errors molt comuns, com ara els següents:

- Entrar termes poc rellevants o que només s'esmenten. Per exemple, si estem fent un llibre de música dels anys noranta, no és el mateix parlar de Michael Jackson (sí que cal entrar-lo a l'índex) que simplement esmentar-lo (en aquest cas, no s'ha d'incloure a l'índex).
- Entrar conceptes similars sense fer les referències oportunes de «vegeu» i «vegeu també».

En qualsevol cas, abans d'incloure un concepte o terme a l'índex cal fer-se dues preguntes primordials:

- El nostre usuari quedarà satisfet si l'enviem cap a aquest punt del llibre?
- El nostre usuari buscarà aquesta matèria? És a dir, aquesta matèria és rellevant pel tipus de públic que consultarà el document?

El resultat de la fase de lectura creativa és un índex sense format, però que s'ha generat correctament, com es mostra en la figura 3.

— FASE 4. *Configuració formal de l'índex*. En aquest moment, el nostre índex ja ha d'estar enllestit. D'acord amb les instruccions rebudes pel nostre editor (recordeu, però, l'ús preferent de la normativa), procedirem a confegir l'índex definitiu.

— FASE 5. *Revisió*. La revisió abasta dos aspectes.

- Revisió del conjunt de l'índex d'acord amb una plantilla de qüestions determinades. Ens ha de servir per a assegurar-nos que les quatre característiques que esmentàvem abans (precisió, concisió, consistència i detallisme) són presents en la versió definitiva de l'índex. (Vegeu, al final d'aquest estudi, un model de plantilla de treball.)
- Revisió de l'índex en les diverses fases de producció. De vegades, en el pas per les diferents etapes de l'edició (galerades, maquetació, ozalids, segones edicions revisades), es produeixen modificacions en el document original, de manera que algunes pàgines poden ser suprimides i d'altres mogudes. Per tal d'evitar que aquestes modificacions produeixin errors en l'índex, cal revisar que no quedin entrades que ja no existeixen ni localitzadors «deslocalitzats» (que no remetent a la plana adequada).

Pirineu Axial, el	17
Prepirineu, el	17
accidents tectònics tectònica vegeu accidents tectònics deformacions tectòniques, vegeu accidents tectònics	17-21
falles Falla nord-pirinenca encavalcaments	18, 19, 20-21, <i>vegeu</i> també encavalcaments 18 18, <i>vegeu</i> també falles
plecs plegament <i>Têtesplongantes</i> <i>noses</i> <i>massissos</i> <i>cims</i> <i>tall geològic</i> <i>Noguères, les</i>	20, 21 18-19 19, 20 <i>Vegeu</i> <i>Têtesplongantes</i> 18 18 19 19
moviments de compressió compressió, moviments de vegeu moviments de compressió	20-21
Pirineu Axial, el	21-27
Pirineu Axial, massissos	21-22
roques roques ígnies roques metamòrfiques roques sedimentàries roques plutòniques	22-23 22, <i>vegeu</i> també granit 22 22 <i>vegeu</i> granit
plecs Cerdanya, la	23 24
Pirineu Axial, el: relleu	24
glaciacions glaceres morrenes arrossegalls glacials vegeu morrenes <i>Noguères, les</i> Vall d'Aran, la Aigües Tortes, parc nacional d'	24-27 25-26 26, 27 26 26 27 27

FIGURA 3. Mostra d'un índex sense format

4. ORGANITZACIÓ D'UN ÍNDEX SEGONS LA NORMATIVA ISO

4.1. *Els encapçalaments*

Tot i que l'ideal és que es consulti directament la normativa, a continuació indicarem algunes regles bàsiques per a la construcció d'encapçalaments:

— Ús preferent del *substantiu simple*. L'ús de substantius ha estat sempre habitual en documentació. En la creació de vocabularis controlats, com ara les llistes de matèries, els tesaurus o les ontologies, és l'element obligatori. No podem usar verbs, adjectius ni adverbis, llevat que formin part de termes compostos. Usarem preferentment termes simples abans que compostos, tot i que sovint és inevitable fer-los servir. Evitarem sempre usar entrades d'índex massa llargues, ja que confonen l'usuari i enfarfeguen molt el producte final.

— Ús de la *terminologia usada en el text*. El nostre usuari ha de poder arribar a la plana adequada des de l'índex i ha de poder localitzar aquesta entrada. Per exemple, potser estem indexant un document sobre informàtica d'un autor llatino-america. Si ell fa servir *computador*, aquest ha de ser el terme principal a l'índex. No el podem canviar per *ordinador*. Si volem que aquest darrer terme aparegui, aleshores haurem de fer una referència de «vegeu» que vagi des de *ordinador* a la paraula utilitzada per l'autor. Així mateix, mai no substantivarem. Podem considerar que el verb *emmalaltir* és molt important en el nostre text, però no el podem afegir com a entrada de l'índex. Haurem de buscar dins del text un substantiu equivalent. Probablement a prop hi haurà el terme *simptomatologia* o *síntomes*, que semànticament estan relacionats amb el verb.

— Ús de *singulars o plurals*. Si en el nostre text un mateix concepte apareix, amb dret a entrada, en singular o plural, podem escollir en quina forma l'utilitzem.

— Ús de *termes compostos*. Si usem un terme compost, intentarem que no tingui, si ho podem evitar, més de dos termes i ens fixarem en quin és el terme fort, és a dir, aquell sobre el qual es carregarà l'atenció de l'usuari (normalment és un substantiu). El terme fort serà el que ens marcarà l'ordenació dins de l'índex. Per exemple, si tenim el terme *psicologia infantil*, s'entrarà per *psicologia*, mentre que si tenim *plaça de Catalunya*, el més normal serà fer una *inversió de termes: Catalunya, plaça de*. Tanmateix, no sempre serà tan clar. Sovint podem tenir dos termes forts, com quan una entrada està formada per dos substantius, per exemple en el cas de *literatura en català*. En aquest cas haurem de solucionar el problema mitjançant remissions, ja que hem d'entendre que l'usuari pot buscar tots dos conceptes a l'índex i, tant des de l'un com des de l'altre, ha de poder accedir a la informació.

— Ús de *remissions o referències*. Es fan entre conceptes sinònims o relacionats i entre termes compostos:

- *Termes sinònims*. Es faran remissions o referències de «vegeu». Les referències de «vegeu» les farem sempre que un terme no surti en el text però creguem que el nostre usuari pot fer una cerca per aquest terme.
- *Termes relacionats*. Són termes que s'amplien mútuament la informació i que poden donar a l'usuari una visió més completa del contingut informatiu del document en un tema determinat. Els farem amb dues remissions o referències de «vegeu també». Per exemple:

ètica, *vegeu també* moral
 moral, *vegeu també* ètica

Els termes relacionats també ho poden ser per jerarquia. Per exemple, es poden crear referències de «vegeu també», entre *grups musicals catalans* i *Manel*.

—Ús de *qualificadors* en termes homògrafs. De vegades, pot ser que hi hagi dos termes que s'escriuen igual però que tenen significats diferents. En aquest cas afegirem un qualificador entre parèntesis que permeti distingir els conceptes. L'homografia, per exemple, és bastant habitual quan estem fent índexs de termes geogràfics. Per exemple, és necessari distingir entre *Barcelona (Veneçuela)* i *Barcelona (Espanya)*.

ERRORS COMUNS

- Usar entrades d'índex que no siguin substantius.
- Fer entrades massa llargues i/o que reproduïxin títols i subtítols.
- Generar entrades que no tinguin correspondència en el text.
- Ordenar les entrades per les paraules dèbils.
- No fer les referències adequades en termes compostos.

4.2. *Els subencapçalaments*

Formalment els subencapçalaments es presentaran sagnats amb relació a l'encapçalament principal i jeràrquicament representaran un aspecte d'aquest encapçalament principal. Algunes característiques de construcció són les següents:

- Els paràmetres generals són els mateixos que per als encapçalaments.
- Se sol intentar que formin una frase amb l'encapçalament principal, tot i que també poden representar aspectes de l'encapçalament principal. Per exemple:

ordinadors (encapçalament)
 història (subencapçalament d'aspecte)
 portàtils (subencapçalament de frase)
 de sobretaula (subencapçalament de frase)¹⁷

— Normalment es fan subencapçalaments quan els encapçalaments principals tenen més de cinc localitzadors, perquè un excés de localitzadors estressa l'usuari.

— Si només tenim un subencapçalament, l'eliminarem i integrarem el localitzador a l'encapçalament principal.

17. En l'ordenació dels subencapçalaments se solen ignorar les paraules buides (com ara articles, preposicions i conjuncions).

ERRORS COMUNS

— Crear diversos nivells de subencapçalaments. Normalment s'admeten dos nivells (encapçalament i subencapçalament) i, tot i que la norma ISO no imposa límits, és aconsellable no superar els tres nivells. De fet, el millor és cenyir-se als dos nivells i ampliar-los fins a tres nivells només si és estrictament necessari.

— Crear subencapçalaments sense «germans».

4.3. Els localitzadors

Els localitzadors poden ser de molts tipus: des d'un número de pàgina fins a una coordenada d'un mapa o un minutat d'un vídeo passant per un número de paràgraf. En aquest petit apartat, ens limitarem als números de pàgina convencionals, tant per limitacions d'espai com pel fet que, en realitat, aquí ens centrem en els índexs de llibres.

Algunes de les característiques d'assignació de localitzadors són les següents:

— Cal distingir els localitzadors individuals de les *seqüències de localitzadors*. Posarem localitzadors individuals quan el contingut al qual es refereix l'entrada de l'índex estigui només en una pàgina. Si el contingut, al contrari, s'estén al llarg de diverses pàgines, posarem el localitzador inicial i el final separats per un guionet. Si reprenem l'exemple anterior:

ordinadors (encapçalament)

història, 12 (el subencapçalament es concentra en una pàgina)

portàtils, 15-20 (es parla dels ordinadors portàtils de la pàgina 15 a la 20)

de sobretaula, 21, 30-32 (se'n parla en dos punts del document, un dels quals és una seqüència)

— De vegades pot ser interessant, especialment si hi ha molts localitzadors, valdre's de l'*emfatització de localitzadors*. Es tracta d'eines per a distingir els localitzadors més importants i els especials que envien cap a elements com les il·lustracions. Per exemple, en una enciclopèdia temàtica d'animals, es pot considerar necessari identificar el punt principal on es parla d'un animal en concret o bé identificar els llocs on apareixen il·lustracions d'aquest animal. Els mètodes habituals per a em-fatitzar localitzadors solen ser les negretes (per a indicar les planes destacades quant a la informació) i les cursives (per a indicar els gràfics).

— Els localitzadors se separen entre ells per *comes*, mentre que les seqüències se separen entre elles per *guionets*. És important que les seqüències incloguin tots els números. Per exemple, no podem posar 90-7, sinó que cal que usar sempre 90-97.

ERRORS COMUNS

— No tenir en compte que estem davant una seqüència i tractar l'entrada de l'índex com si fos el sumari d'un llibre (afegint només el localitzador inicial i no el final).

— Usar tires de localitzadors llargues. A partir de cinc localitzadors és convenient plantejar-se la possibilitat de fer subencapçalaments.

— Localitzar termes que no tenen contingut, és a dir, localitzar entrades de l'índex que només surten esmentades en el document.

— Localitzar referències de «vegeu». Aquest tipus de referència només porten l'entrada de l'índex i la referència. Les referències de «vegeu també» són les úniques que porten localitzadors.

4.4. *Les referències o remissions*

Les referències, com ja hem explicat, són bàsicament de dos tipus:

— *Referències de «vegeu»*. Van de termes acceptats a termes no acceptats. Les usarem quan creguem que un usuari pot fer una cerca per un terme determinat malgrat que no aparegui en el document. Una referència de «vegeu» va en un únic sentit, del terme acceptat al no acceptat, i mai no porta localitzadors.

— *Referències de «vegeu també»*. Són referències entre termes relacionats, ja sigui per jerarquies (relacions pare-fill) o per l'existència de termes comuns. Són referències que s'envien recíprocament i sempre duen localitzadors. És molt important, però, tenir present que els localitzadors han de ser diferents en ambdues entrades, ja que es considera que cada entrada tracta diversos aspectes dins del document. Per exemple, és absolutament incorrecte:

literatura catalana, 32-34, *vegeu també* literatura de l'Alguer
literatura de l'Alguer, 32-34 *vegeu també* literatura catalana

En canvi, seria correcta la parella següent:

literatura catalana, 3-6, *vegeu també* literatura de l'Alguer
literatura de l'Alguer, 32-34 *vegeu també* literatura catalana

ERRORS COMUNS

— Generació de referències cegues. Les referències cegues són aquelles que no remet enlloc. La construcció d'un índex pot ser molt complexa i resulta relativament senzill pensar en un terme no acceptat i, finalment, no incloure l'acceptat.

— Generació de referències circulars. Les referències circulars són aquelles que generaran un rínxol i, finalment, no portaran l'usuari a cap localitzador. Això sol passar quan tots els termes de l'índex apareixen d'una manera o d'una altra en el document, però no s'ha fet una tria acurada de quina ha de ser l'entrada principal. Per exemple:

Pelusa, el, *vegeu* Maradona, Diego Armando
 Maradona, Diego Armando, *vegeu* Diego Armando Maradona
 Diego Armando Maradona, *vegeu* Pelusa, el

— Generació de referències de «vegeu també» que remetent cap als mateixos localitzadors. Aquesta classe de referències han de remetre a localitzadors diferents.

— Generació de referències «vegeu» amb localitzadors. Aquest tipus de referències no han de portar localitzadors.

5. MUNTATGE FORMAL DE L'ÍNDEX

La norma ISO recull un seguit de recomanacions sobre l'aspecte formal que han de tenir els índex. La figura 4 recull alguns dels elements més importants.

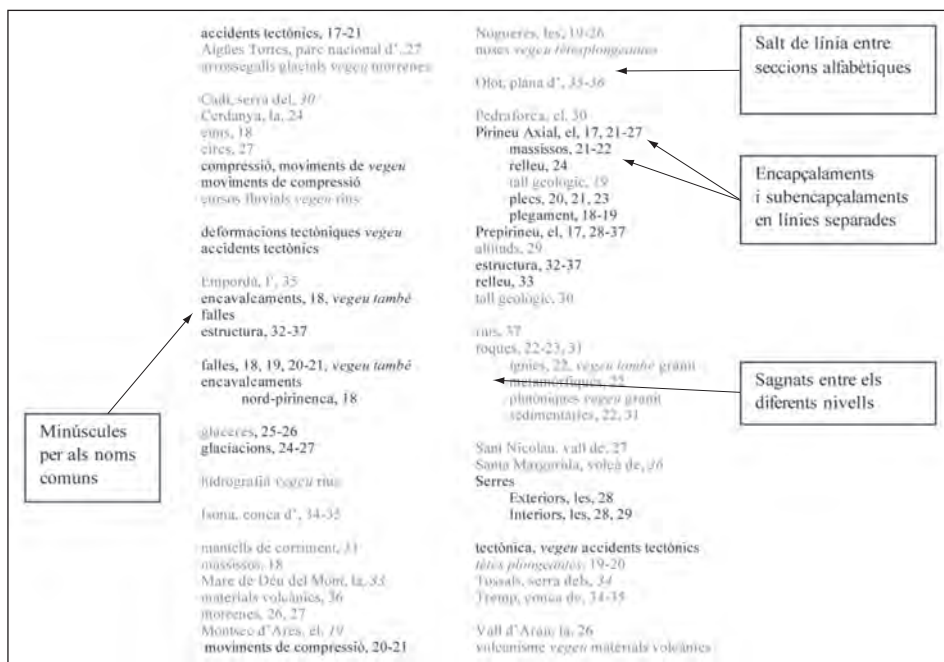

FIGURA 4. Recomanacions per a la composició dels índexs

6. REVISIÓ FINAL

Com ja hem comentat en el punt dedicat a les fases de l'anàlisi de contingut, la revisió és la darrera fase del procés de creació de l'índex. És aconsellable fer més d'una revisió: fins i tot quan es consideri que l'índex està completament acabat, cal fer atenció a les variacions que es puguin produir derivades del procés d'impressió del llibre, que pot fer que s'eliminin pàgines o que hi hagi localitzadors que quedin desquadrats.

També caldrà revisar els índexs en casos de traduccions (moltes vegades es fan traduccions excessivament literals, que ni tan sols coincideixen quant a localitzadors) i en les segones edicions, on haurem d'incloure les parts noves i eliminar les que ja no existeixin.

En qualsevol cas, és aconsellable disposar d'una plantilla de revisió que ens permeti fer atenció als elements més problemàtics de l'índex i ens porti cap a la seguretat que el producte final que lliurem a l'editor complirà les característiques ja esmentades de precisió, consistència, concisió i detallisme.

La proposta que apareix a continuació només és un petit projecte de plantilla, un punt de partida per assegurar-nos que es compleixen uns mínims. Tot i que es parteix de la ISO 999:1996, hi he introduït alguna petita modificació. Podeu modificar-la, ampliar-la o simplement crear la vostra. No té cap pretensió d'exhaustivitat, sinó que només vol ser una ajuda.

TAULA 1. *Proposta de plantilla de treball*

<i>Pregunta</i>	<i>Resposta Sí/No</i>	<i>Justificació</i>
S'han afegit tots els índexs que pertocuen al document?		Un document pot tenir un índex o més
Totes les parts del text tenen una cobertura adequada?		Cal assegurar-se que totes les parts del text estan prou tractades i que no hi falten termes
Totes les entrades tenen contingut en el document?		No hi ha d'haver entrades que remetin a conceptes que només s'esmenten i no es desenvolupen
El tema principal del document, si apareix descrit al títol, s'ha eliminat?		El localitzador seria tot el llibre i això no té sentit
Heu eliminat termes sinònims i quasinònims?		L'aproximació al tema s'ha de fer des d'un únic tòpic
Els encapçalaments són consistents?		Cal revisar, per exemple, l'ús de singulars i plurals i la coherència interna dels grups d'encapçalaments
Els encapçalaments són concisos i exactes?		Cal assegurar-se que els encapçalaments siguin al més curts possible i que representin adequadament el concepte desitjat

TAULA 1. (Continuació)

<i>Pregunta</i>	<i>Resposta Sí/No</i>	<i>Justificació</i>
Els encapçalaments mantenen unitat d'estil segons la normativa emprada?		
Tots els subencapçalaments apareixen sagnats i en línies separades dels encapçalaments?		La normativa ho aconsella així
Els subencapçalaments representen aspectes del concepte principal?		Poden ser simplement aspectes o, a més, formar una frase amb l'encapçalament principal
Heu eliminat tots els subencapçalaments que vagin sols (sense germans)?		Cal incorporar-los a l'encapçalament
Heu fet referències de «vegeu» i «vegeu també»?		La finalitat és que es puguin aportar aproximacions alternatives al text
Heu eliminat les referències cegues?		Cal assegurar-se que no queda cap referència que no va enlloc
Heu eliminat les referències circulars?		És necessari estar segur que l'usuari no es mourà per camins equivocats que no el portin a cap informació
Les referències mantenen unitat d'estil segons la normativa emprada?		Cal mirar, per exemple, que estiguin ubicades en el lloc adequat, que portin cursives, etcètera
Són correctes els localitzadors?		Cal verificar que remeten a la pàgina o secció adequada
Els localitzadors mantenen unitat d'estil segons la normativa emprada?		Cal mirar coses petites com que els guionets siguin tots iguals o que les seqüències numerades incloguin totes les xifres
Són correctes l'alfabetització i l'ordenació?		
Heu fet salts de línia entre les seccions alfabètiques?		
El format és consistent al llarg de tot l'índex?		
S'ha fet una nota introductòria per explicar casos especials?		
S'han eliminat els errors ortogràfics?		
S'han eliminat els errors de picatge?		Aquests errors són molt comuns si s'entren les dades a mà i no es xuclen directament d'un text electrònic

7. BIBLIOGRAFIA

- ASOCIACIÓN ESPAÑOLA DE NORMALIZACIÓN Y CERTIFICACIÓN (1991). UNE 50121:1991: *Documentación: Métodos para el análisis de documentos, determinación de su contenido y selección de términos de indización*. Madrid: AENOR.
- COMELLES, Montserrat (2001). «La coherència estilística, les fonts i la informació». *Treballs de la Societat Catalana de Biologia*. [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans], vol. 51,

- p. 201-206. També disponible a: <<http://www.raco.cat/index.php/TreballsSCBiologia/article/viewFile/182136/234787>> [Consulta: 27 octubre 2010].
- CREMMINS, Edward T. (1996). *The art of abstracting*. 2a ed. Arlinton (VA): Information Resources Press.
- FETTERS, Linda K. (cop. 1999). *Handbook of indexing techniques: A guide for beginning indexers*. Corpus Christi: FimCo.
- INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR STANDARDIZATION (1996). ISO 999:1996: *Information and documentation: Guidelines for the content, organization and presentation of indexes*. 2a ed. Ginebra: ISO. 46 p.
- LANCASTER, F. W. (cop. 2001). *Procesamiento de la información científica*. Madrid: Arco Libros.
- MESTRES, Josep M. [et al.] (2009). *Manual d'estil: La redacció i l'edició de textos*. 4a ed. Vic: Eumo; Barcelona: Universitat de Barcelona: Universitat Pompeu Fabra: Associació de Mestres Rosa Sensat.
- MOREIRO GONZÁLEZ, José Antonio (cop. 2004). *El contenido de los documentos textuales: Su análisis y representación mediante el lenguaje natural*. Gijón: Trea. 291 p.
- MULVANY, Nancy C. (cop. 1994). *Indexing books*. Chicago: University of Chicago Press. XIII, 320 p.
- THATCHER, Virginia S. (cop. 1995). *Indexes: Writing, editing, production*. Lanham: Scarecrow Press. XIV, 164 p.
- The Chicago manual of style: The essential guide for writers, editors and publishers* (2003). 15a ed. Chicago: University of Chicago Press. 956 p.
- WELLISCH, Hans H. (1995). *Indexing from A to Z*. 2a ed., rev. i ampl. Nova York: H. W. Wilson. XXIX, 569 p.

Problemes terminològics de la justícia en català

Jordi NIEVA-FENOLL
Universitat de Barcelona

Resum

La tasca duta a terme per juristes i lingüistes en l'àmbit del dret processal ha estat molt àmplia i profitosa per a afavorir l'ús pràctic del català als tribunals. Tanmateix, aquest ús ha estat condicionat negativament per la manca d'un cos de legislació processal catalana des del segle XIX, així com per la història de prohibicions de l'ús del català als tribunals des dels segles XVII i XVIII. La manca d'ús, a partir del segle XIX, sovint ha estat condicionada pels mateixos juristes catalans, que en haver estat instruïts en llengua castellana afirmen encara se senten incòmodes a l'hora de treballar en català. La manca de traducció puntual de la normativa espanyola, l'ús freqüent del castellà a la docència jurídica i la manca d'exigència de l'aprenentatge del català als professionals també són factors que dificulten l'ús de la llengua. Tanmateix, cal avançar en el perfeccionament de la terminologia existent, sobretot pel que fa a paraules com ara *interlocutòria*, *invalidació de testimonis*, *terme*, *termini*, *aplanament* o *citació a termini*.

PARAULES CLAU: aplanament, interlocutòria, llengua, objecció, tribunal.

Abstract: Terminological problems in Catalan legal language

The work by jurists and linguists in the area of procedural law has been very wide-ranging and useful in promoting the practical use of Catalan in the courts. Nevertheless, such use has been negatively conditioned due to the lack of a body of Catalan procedural legislation since the 19th Century, as well as by a history of the prohibition of the use of Catalan in the courts since the 17th and 18th Centuries. Lack of use, as of the 19th Century, was often conditioned by the actual Catalan jurists who, having been trained in Spanish, did not feel comfortable working in Catalan. The lack of a punctual translation of Spanish regulations, the frequent use of Spanish in legal training and the fact that professionals

were not obliged to learn Catalan are other factors that hamper the use of the language. Nevertheless, progress must be made in perfecting existing terminology, particularly with regard to words such as *interlocutòria* [interlocutory decision], *invalidació de testimonis* [invalidation of witnesses], *terme* [term], *termini* [deadline], *aplanament* [acquiescence] or *citació a termini* [summons].

KEY WORDS: acquiescence, interlocutory decision, language, objection, court.

1. BREVÍSSIMA HISTÒRIA DEL DRET PROCESSAL CATALÀ

Originàriament, Catalunya havia tingut un dret processal propi. Els processos catalans havien estat reglamentats per disposicions disperses, fonamentalment dels Usatges, del dret municipal, del dret romà i del dret canònic, però a partir de la Constitució de Santa Anna, de 1493, es va construir un ordenament processal veritablement propi, que es va anar reformant de mica en mica fins a la supressió de les Corts catalanes al segle XVIII.

Es tractava d'un procediment complicat, ple d'entrebancs i que podia arribar a ser molt llarg. En això no es distingia del procediment en altres països a la mateixa època. I, a més, com malauradament encara passa massa sovint avui en dia, allò que es coneix com *ús forense*, és a dir, el costum de cada jutge, tenia una transcendència enorme i sovint anul·lava les normes de dret escrit, la qual cosa era fatal per a l'ordre i la correcció dins els processos.

Malgrat això, el procés català coneixia algunes institucions molt importants que no van ser introduïdes a la legislació espanyola fins l'any 2000. En especial això va succeir amb la intervenció de terceres persones en el procés, és a dir, la possibilitat que algú que no fos part ni demandant ni demandada hi pogués actuar. La legislació catalana també contenia el procediment monitori, que fou introduït per primera vegada a la legislació espanyola en la reforma de l'any 1999 de la Llei de propietat horitzontal, i que actualment és el procediment més ràpid i eficaç per al cobrament de deutes. Per posar un altre exemple, el dret català també coneixia la fase de resolució de dubtes, que era un període ben útil al final del procés, en què el jutge podia dialogar directament amb els advocats de les parts just en el període de deliberació, quan ja s'està conformant la sentència. També existia una fase semblant en el dret alemany però no en l'espanyol.

Inicialment tot aquest dret fou conservat, de manera parcial,¹ però el Decret de Nova Planta² de 1716 el reformà i provocà també un canvi rellevant en l'estruc-

1. Capítol 41 del Decret de Nova Planta: «en todo lo demás que no esté previsto en los capítulos precedentes de este decreto, se observen las constituciones que antes había en Cataluña; entendiéndose, que son de nuevo establecidas por este decreto, y que tienen la misma fuerza y vigor que lo individual mandado en él».

2. El Decret de Nova Planta contenia una gran diversitat de normes processals: cap. 2, repartiment; cap. 3, recursos; cap. 4, 5 i 14, llengua oficial i horari d'audiència i diligenciament; cap. 6, duració dels

tura dels tribunals.³ Però un segle després, el dret processal català fou suprimit completament per efecte del *Reglamento Provisional para la Administración de Justicia* de 26 de setembre de 1835⁴ (article 4), en benefici de la *Novísima recopilación de las leyes de España* de 1804, que recollia fonamentalment el dret de Castella, que no era, ni molt menys, més ordenat ni modern que les normes catalanes derogades. De fet, el dret castellà tenia valor quant al dret processal contingut sobretot a la *Partida III* de la famosa compilació d'Alfonso X. Però no cal oblidar que era un dret del segle XIII, i que el recull desordenat de disposicions de la *Novísima recopilación* és veritablement un desastre jurídic. Per això, amb aquesta supressió l'únic que es va aconseguir és l'aplicació del dret processal castellà a Catalunya, però no una millora del funcionament dels procediments.⁵

Per tornar a trobar normes de dret processal català, cal esperar prop d'un segle més. Durant la Segona República Espanyola, aprofitant el marc legal de l'Estatut de 1932, es va crear el Tribunal de Cassació de Catalunya,⁶ que després va servir per a inspirar l'òrgan legislador espanyol en la creació dels actuals tribunals superiors de justícia amb la Constitució de 1978.

El Tribunal de Cassació va iniciar les seves sessions després de la presa de possessió dels magistrats electius el 24 de maig de 1934. Mancaven encara tres magistrats que havien de ser designats per oposició, però, a causa de l'empresonament del Govern de la Generalitat el 6 d'octubre de 1934, l'oposició va quedar suspesa fins després del triomf del front popular el 16 de febrer de 1936. Llavors, en pocs

períodes probatoris i dilacions indegudes; cap. 7, taxes processals; cap. 11, dies hàbils; cap. 12, deliberació i votació de sentències; cap. 15 i 27, incoació del procediment, mesures cautelars, períodes probatoris i manteniment del dret català sobre la pràctica de la prova i imposició de penes i també procediment contra reus absents i principi d'igualtat, tot el procés penal; cap. 17, recursos, efecte suspensiu i execució de sentències al procés penal; cap. 18 i 21, competència dels jutges penals, i cap. 36, manteniment del canceller de competències i recursos en matèria eclesiàstica.

3. Álvaro Gómez Becerra, ministre de Justícia entre el 29 de setembre de 1835 i el 15 de maig de 1836, va escriure una «memòria» privada el 1836, trobada després de la seva mort (1855), publicada per la RGLJ 1876 (48), p. 117: «En la Corona de Aragón desaparecieron los Tribunales antiguos y se establecieron las Audiencias de Zaragoza, Barcelona y Valencia bajo el principio del derecho de conquista, por consecuencia de la guerra de sucesión a principios del siglo XVIII».

4. Edició compilada per Josef Maria de NIEVA, *Decretos de la Reina nuestra Señora Doña Isabel II, dados en su Real Nombre por su Augusta Madre la Reina Gobernadora*, vol. xx, Madrid, 1836, també coneguda per «*Colección de Decretos*». També es pot trobar a D. F. S. (Francisco SANTPONS), *Nuevo manual de práctica forense*, 2a ed., Barcelona, 1835, p. 95 i s. L'autor del *Reglamento* va ser José María Calatrava Peinado. Vegeu MINISTERIO DE JUSTICIA. COMISIÓN GENERAL DE CODIFICACIÓN, *Crónica de la Codificación española*, con la colaboración de Juan Francisco Lasso Gaité, vol. III, Madrid, 1970, p. 74, nota 2.

5. Sobre la trajectòria del dret català en aquest període, vegeu Jordi NIEVA-FENOLL, «El procés jurisdiccional català entre 1714 i 1835: Breu ressenya històrica», *Revista de Dret Històric Català*, vol. 4, 2004, p. 29 i s.

6. Llei del 10 de març de 1934.

mesos es van fer les oposicions i el 13 d'abril i el 15 de juny de 1936 es van nomenar els magistrats que mancaven, entre ells Ramon Maria Roca Sastre.

El funcionament del Tribunal és contingut en la Llei de creació. Tenia dues sales, una de civil i una altra de contenciosa administrativa. La civil s'encarregava, a grans trets, dels recursos de cassació i revisió i la Llei també esmenta els motius de cassació (infracció de llei i de les formes essencials del judici), tot això d'acord amb la Llei d'enjudiciament civil de 1881.⁷

L'esclat de la guerra no va interrompre el funcionament del Tribunal, tot i les enormes dificultats per a treballar que van tenir els magistrats a causa de l'ocupació del Palau de Justícia. El Tribunal va poder dictar sentències fins a principis de 1938. La jurisprudència d'aquells anys és d'alta qualitat, i cal destacar, fins i tot, que les sentències tenen una estructura molt ordenada i que són interessants des del punt de vista terminològic (en són exemples els termes *antecedents*, *motius del recurs*, *atesos* —els antics *considerandos*—, i l'ús de *decidim* en la part dispositiva).⁸

Dues lleis van liquidar definitivament tota l'obra del Tribunal de Cassació: una del 5 d'abril de 1938 d'abast orgànic, que va anul·lar l'Estatut d'autonomia, que era la base legal del Tribunal de Cassació i les altres institucions, i l'altra del 8 de setembre de 1939, que va disposar la nul·litat de tots els actes del Parlament i del Tribunal de Cassació.

Llavors va començar un període de silenci del dret processal català que es va prolongar fins al 1978, any en què la Constitució espanyola, en l'article 149.1.6, deixà una petita escletxa perquè les comunitats autònomes poguessin desenvolupar legislació processal pròpia.⁹ Aquest incís, però, ha estat interpretat molt restrictivament pel Tribunal Constitucional, tret de casos molt puntuals.¹⁰ Tot i així,

7. El que restà molt fosc va ser l'àmbit de coneixement del Tribunal. L'article 21 ens diu que coneixerà la Sala civil «[d]els recursos de cassació per infracció de llei o doctrina legal i de les formes essencials del judici en matèria civil, la legislació exclusiva de la qual sigui atribuïda a la Generalitat [...]». És a dir, sembla que el Tribunal de Cassació coneixeria sempre que hi hagués una norma de dret català en litigi (el «de la qual» es refereix a la «matèria civil»), cosa que suposa una competència, de fet, molt més extensiva que la del Tribunal Superior de Justícia actual, en el qual n'hi ha prou amb la citació d'un precepte constitucional per a evitar el seu coneixement. De fet, aquest precepte s'assembla molt a l'article 478.1 de la Llei d'enjudiciament civil de 2000. Sobre la interpretació concreta d'aquesta norma republicana, cal consultar les normes 8 i 12 del *Decreto del Gobierno de la República de traspaso de los Servicios de la Administración de Justicia a la Generalitat*, del 23 d'octubre de 1933.

8. Sobre el detall de la jurisprudència, vegeu Josep Maria MAS I SOLENC (1987), *Tribunal de Cassació de Catalunya*, Barcelona; Encarna ROCA TRIAS (1977), *El Dret civil català en la jurisprudència*, Barcelona, vol. IV (anys 1934-1937); Eduard BAJET I ROYO (1980), *El Dret civil català en la jurisprudència: L'aplicació i interpretació de la Normativa sobre el divorci pel Tribunal de Cassació de Catalunya*, Barcelona, vol. IV, part II.

9. Article 149.1.6: «L'Estat té la competència exclusiva sobre les matèries següents: [...] 6è. Legislació mercantil, penal i penitenciària; legislació processal, sens perjudici de les especialitats que en aquest ordre es deriven necessàriament de les particularitats del dret substantiu de les Comunitats Autònomes.»

10. STC 47/2004, del 29 de març de 2004, sobre la Llei de cassació gallega.

les normes processals catalanes actuals són més freqüents del que es pensa,¹¹ malgrat que no existeixen, ni molt menys, tants preceptes com per a conformar una llei d'enjudiciament catalana.

2. TRAJECTÒRIA HISTÒRICA DE LA LLENGUA CATALANA A LA JUSTÍCIA

La trajectòria de la llengua catalana als tribunals és veritablement fosca i sempre complexa. Als comtats de la Catalunya del Nord se'n va dificultar l'ús amb la consolidació de l'ocupació francesa (Tractat dels Pirineus de 1659) i el 1660 va arribar la prohibició definitiva de l'ús del català a les institucions públiques, la qual cosa va ser confirmada per l'Edicte del 2 d'abril de 1700, que deia literalment «l'usage [du catalan] répugne et est contraire [...] à l'honneur de la nation française».¹²

Tot això és ben curiós si es té en compte la història de França relacionada amb la llengua a la justícia prèvia a aquests fets.¹³ L'Ordenança de Moulins de Carles VIII de 1490 («du reiglement de la iustice au pays de Languedoc»)¹⁴ havia suprimit l'ús del llatí en les vistes dels processos penals en benefici de les llengües maternes, ordre que va confirmar Lluís XII el 1512 a l'ordenança de Lió,¹⁵ i Francesc I

11. Vegeu Jordi NIEVA-FENOLL (2004), «La recuperació del dret processal català. Possibilitats constitucionals de desenvolupament», *Revista Catalana de Dret Privat*, vol. 4, p. 93 i s.

12. «[D]epuis plus de quarante ans que NOUS possédons en pleine Souveraineté les Comtés & Vigueries de Roussillon & Conflans, qui nous ont été cédés avec une partie du Comté de Cerdagne, par le Traité de Paix des Pirenées, les Procédures des Justices Subalternes desdits Païs, les Délibérations des Magistrats des Villes, les Actes des Notaires & autres Actes publics, ont continué à y être couchés en Langue Catalane, par un usage que l'habitude seule a autorisé: Mais comme outre que cet usage répugne & est en quelque sorte contraire à Notre Autorité, à l'honneur de la Nation Française & même à l'inclinaison des Habitats desdits Païs, lesquels en toutes occasions ne témoignent pas moins de zèle et d'affection pour notre service que nos anciens Sujets: Ils en reçoivent d'ailleurs beaucoup de préjudices, en ce que pour faire instruire leurs enfans dans ladite Langue Catalane, & les rendre par là capables d'exercer les Charges de Judicature & de Magistrature; Ils se trouvent obligés de les envoyer étudier dans les villes de la domination d'Espagne, ce qui leur cause de grands frais. Nous avons jugé que pour remédier à ces inconveniens, il était à propos d'ordonner qu'à l'avenir toutes les Procédures & les Actes publics qui se feront dans lesdits Païs, seront couchés en Langue Française.»

13. Vegeu Philippe MARTEL (2002), «Occitan, français et construction de l'État», a Denis LACORNE i Tony JUDT (dir.), *La politique de Babel: Du monolingüisme d'État au plurilingüisme des peuples*, París, p. 98-99.

14. Incís 101: «Outre est ordonne que les dicts & depositins des tesmoins qui feront ouys & examinez d'oresnavant esdites cours & en tout le pays de Languedoc, soit par forme d'enquete ou information & prinse sommaire seront mis & redigez par escrit en langage François ou maternel, tels que lesdits témoins puissent entendre leurs dépositions & on les puisse lire & recenter en tel langage en la forme qu'ils auront dit & depose.» Cf. Pierre REBUFFI (1571), *Les edicts et ordonnances des roys de France depuis l'an 1226 jusques à present*, Lió, p. 334.

15. Article 47: «Pour obvier aux abus & inconveniens, qui sont par ci devant advenus au moyen de ce que les iuges des pays de droit escrit, ont fait les procès criminels desdits pays, en Latin, & toutes enquestes pareillement: avons ordonné & ordonnons, à fin que les tesmoins entendent leurs dépositions, & les criminels les procès faits contre eux, que d'oresnavant tous les proces criminels & lesdites enquestes, en quelque maitere que ce soit, seront faites en vulgaire & langage du pays, où seront faits les dits procès criminels & enquestes, autrement ne seront d'aucun effect & valeur.» Cf. REBUFFI (1571), p. 281.

el 10 d'octubre de 1535 amb l'Ordenança d'Is-sur-Tille per la Justícia a la Provença, tot i que ja s'inclinava per la preferència del francès.¹⁶

El canvi es confirma ja radicalment en l'Ordenança de Villers-Cotterêts, del 10 i el 15 d'agost de 1539, signada pel mateix Francesc I, i la qual imposa sense matisos el francès com a llengua dels tribunals.¹⁷ Quan, un segle més tard, l'ocupació francesa arriba als comtats del nord, aquesta era la situació legal a França, per la qual cosa no es podia esperar res més que el que va succeir finalment.

En els territoris del sud dels Pirineus l'ús del català no estava estès a la Reial Audiència —que era el tribunal suprem català de l'època—, perquè s'usava el llatí. En canvi, en els tribunals inferiors l'ús del català sí que era freqüent. Així va ser fins que el 1714, tot just acabada la guerra, la *Real Junta Superior de Gobierno y Justicia del Principado de Cataluña*¹⁸ va suprimir la Reial Audiència i va obligar els advocats i els procuradors a dirigir-se a la Junta en castellà. Finalment, el Decret de Nova Planta va disposar que l'idioma de la *Real Audiencia* era el castellà,¹⁹ la qual cosa, per disposició del dret català, feia que aquest ús de la llengua castellana s'estengués a la resta de tribunals, que seguien supletòriament les normes de procediment de la Reial Audiència.

Es pot discutir sobre les raons d'aquesta decisió, atès que s'ha especulat sobre si el que buscava el Decret era prohibir el català, gairebé com a represàlia de guerra, i facilitar l'accés de jutges no catalans als tribunals del territori, o si es buscava la limitació de l'ús del llatí als tribunals. José Patiño, redactor d'un dels informes que es van tenir presents per a redactar el Decret de Nova Planta, reconeixia l'ús del català en els tribunals de l'època,²⁰ per la qual cosa la intenció del Decret no podia

16. Article 54 (cap. XIII): «Pour obvier aux abus qui sont ci devant advenus au moyen de ce que les juges de nostre dict pays de Provence ont fait les procès criminels dudict pays en latin, ordonnons, affin que les tesmoins entendent mieux leurs dépositions et les criminels les procès faits contre eux, que dorenavant tous les procès criminels et les enquestes seront faitz en françoys ou tout les moins en vulgaire dudict pays.» (Dalila AYOUN (2008), *Studies in french applied linguistics*, Amsterdam, p. 301).

17. Article 111: «Et pour ce que telles choses sont souvent advenues sur l'intelligence des mots latins contenus esdits arrests, nous voulons d'oresnavant que tous arrests, ensemble toutes autres procédures, soient de nos cours souveraines et autres subalternes et inférieures, soient de registres, enquestes, contrats, commissions, sentences, testaments, et autres quelconques, actes et exploits de justice, ou qui en dépendent, soient prononcés, enregistrés et délivrés aux parties en langage maternel françois et non autrement.»

18. Vegeu Josep M. GAY ESCODA (1997), *El corregidor a Catalunya*, p. 739-741; Ferran BADOSA COLL (2003), «El canvi de règim arran del “Decreto de Nueva Planta”», a *Manual de Dret Civil Català*, Barcelona, p. 15-16; Joan MERCADER I RIBA (1968), *Felip V i Catalunya*, Barcelona, p. 62 i s.; Jaume SOBREQÜÉS (1976), *L'onze de setembre i Catalunya*, Barcelona, p. 16 i s.

19. Capítol 4: «Las causas de la Real Audiencia se substanciarán en lengua castellana.»

20. Informe de Patiño —punt 171 de la transcripció de Josep M. GAY ESCODA (1982), «La gènesi del Decret de Nova Planta de Catalunya», *Revista Jurídica de Catalunya* [RJCat]—: «con la sola diferencia que como antes todo lo judicial se actuaba en Lengua Chathalana, se escriba en adelante en Idioma Castellano o Latín, como ya así la Real Junta lo practica, pues se logrará la inteligencia de qualesquiera Jueces Españoles, sin haver de estudiar lo inusitado de la Lengua de este País.»

ser la segona. I, tot i que la primera potser va tenir un pes massa important, és obvi que el Consejo de Castilla buscava tendir a la uniformitat legislativa. A més, a Castella, des del segle XIII, els documents oficials eren redactats en castellà, i no en llatí, malgrat que no hi va haver mai una decisió tan concreta com a França en aquest sentit.²¹

També cal tenir present que el castellà, a inicis del segle XVIII, no era una llengua desconeguda a Catalunya, especialment entre els juristes. Malgrat tot, el canvi va ser radical, com demostra la lectura de la deliberació i dels acords del Consejo de Castilla, quan parla de la necessitat de reprimir «la porfiada tenacidad de los Cathalanes, en esta última ciega revelión suya», així com de la necessitat que el poble «rinda su dureza y obstinación con templanza y su buen usso vaya desterrando el odio y aborrecimiento, con que siempre han mirado la sugestión a otra ley, que la de sus ussáticos, costumbres, constituciones, Privilegios y fueros». I s'hi afegeix que «por éstas y otras no menos graves reflexiones», s'aconsella l'abolició del dret català, substituint-lo pel de Castella, i recomana que als tribunals s'obligui a actuar «en Lengua Castellana».²²

Malgrat això, com és lògic, el català es va continuar utilitzant *de facto* als tribunals després del Decret de Nova Planta, tot i que de mica en mica es va anar introduint el castellà.²³ De tota manera, el canvi definitiu va tenir lloc amb la *Real Cédula* del 23 de juny de 1768, en la qual es recorda que l'únic idioma de procediment era el castellà i es prohibeix que s'utilitzi el llatí a tots els tribunals: «por la mayor dilacion y confusion que esto trae, y los mayores daños que se causan, siendo impropio que las sentencias se escriban en lengua extraña, y que no es perceptible á las partes, en lugar que escribiendose en romance, con mas facilidad se explica el concepto, y se hace familiar a los interesados».

Però també es feia referència a la decisió que definitivament va canviar la història de la llengua en els tribunals, tot i que d'una manera indirecta. En aquesta mateixa *Real cédula* de 1768 es va ordenar que a les escoles, l'ensenyament de les «primeras Letras» fos en castellà, la qual cosa va fer que els juristes catalans, que

21. Vegeu Julio GONZÁLEZ (1980), *Reinado y diplomas de Fernando III*, Córdoba, vol. 1, p. 512-513.

22. Tot i que matisant amb una dispensa als «pequeños lugares [...] por su miseria y situación en la Montaña». Totes aquestes paraules formen part del punt segon de la deliberació i acords del Consejo de Castilla (transcrit per Gay Escoda, punts 233 i 234). Al Consejo, l'opinió era unànime, perquè, fins i tot en el vot particular de Villacampa, Arana, Curiel, León, Lagrava, Molano I Pardo (punt 269 de la transcripció de Gay Escoda), s'aconsella que es facin en castellà els processos davant els «corregidores» i l'Audiència, i que es permeti l'ús del català «por ahora» a la resta de tribunals, fins que els escrivans coneguessin bé el castellà. A més, proposa la prohibició del català a les «escuelas de primeras letras y de Grammatica», als llibres que feien servir les escoles i a l'ensenyament de la religió catòlica.

23. «El ilustre egregio conde de Brill c/ el Ayuntamiento de la ciudad de Cervera», Arxiu de la Corona d'Aragó, Archivo General de la Audiencia Territorial de Barcelona, Reial Audiència, plets civils, núm 11267, 5 d'octubre de 1740.

havien après a escriure en llengua castellana, tinguessin, en general, més facilitat per a exercir el dret en castellà.²⁴ Aquesta situació, que prové directament d'aquesta disposició, encara perdura en moltes ments jurídiques, ments el pensament de les quals és sistemàticament en català, per cert. Les causes són ben clares.

L'ús de la llengua als tribunals no es va recuperar mai, de fet, fins a finals del segle xx, com veurem a continuació, però mai ha tornat a ser tan estès, ni de bon tros, com devia ser a principis del segle XVIII. És cert que alguns advocats amb dècades d'experiència relaten que als tribunals, oralment, abans de 1978 de vegades s'utilitzava la llengua catalana si tothom l'entenia, però no era gens freqüent, atesa la manca forçosa de formació lingüística dels juristes catalans, que feia que dissortadament no se sentissin còmodes utilitzant la seva llengua materna per a parlar de qüestions jurídiques.

3. LA RECUPERACIÓ DEL LLENGUATGE JURÍDIC A FINALS DEL SEGLE XX

L'impuls de l'acabament de la dictadura va ser decisiu perquè sorgís en molts juristes la voluntat de recuperar la llengua pròpia als tribunals catalans. Després de més de dos segles de silenci de la llengua catalana als tribunals, d'ensenyament del dret en castellà i amb lleis redactades exclusivament en aquesta darrera llengua, la feina de recuperació no era gens fàcil.

Per això, s'ha de lloar la tasca duta a terme per molts juristes i lingüistes, sobretot des dels anys vuitanta del segle xx. Noms com els de Carles Duarte i Montserrat,²⁵ Oriol Oleart i Piquet²⁶ o Francesc Vallverdú i Canes,²⁷ i d'altres que ara mateix és injust no fer constar,²⁸ quedaran per sempre guardats en la història

24. Pedro Nolasco VIVES Y CEBRIÁ (1832), *Traducción al castellano de los Usages y demás derechos de Cataluña que no están derogados ó no son notoriamente inútiles*, Barcelona, vol. 1, p. 18-19: «Para evitar estos inconvenientes y los que se originan de estar la mayor parte de las leyes escritas en catalan, y con estilo de difícil comprensión, se han traducido al castellano las leyes catalanas recopiladas [...]». L'autor escriu, només una seixantena d'anys després de 1768: «[é]s evident l'enorme eficàcia que va tenir socialment el canvi de la llengua a l'ensenyament».

25. Carles DUARTE I MONTSERRAT (1985), *El vocabulari jurídic del Llibre de les costums de Tortosa*, Barcelona; Carles DUARTE I MONTSERRAT i Pilar de BROTO I RIBAS (1986), *Introducció al llenguatge jurídic*, Barcelona.

26. Oriol OLEART I PIQUET (1984), «Els autos i els actes (I)», *Revista de Llengua i Dret* [Barcelona], núm. 4, p. 112 i s.; (1985a) «Els autos i els actes (II). Els interlocutoris», *Revista de Llengua i Dret* [Barcelona], núm. 5, p. 17 i s.; (1985b) «Els autos i els actes (i III). Les actuacions. El procés», *Revista de Llengua i Dret* [Barcelona], núm. 5, p. 27 i s.

27. Francesc VALLVERDÚ I CANES (1979), *La Normalització lingüística a Catalunya*, Barcelona.

28. Entre d'altres, a Josep Lluís Segarra Zacarini i la resta les persones que van participar en la obra següent: COL·LEGI D'ADVOCATS DE BARCELONA (1978), *Vocabulari jurídic castellà-català, català-castellà*, Barcelona, Pòrtic.

d'aquest període. També cal reconèixer la tasca feta en aquests anys des de la *Revista de Llengua i Dret*. No es pot oblidar, tanmateix, la feina precursora que van dur a terme Rafael Folch i Capdevila, Lluís G. Serrallonga i Guasch²⁹ i Joan Santamaria Munné³⁰ als anys trenta del segle xx.

S'ha de reconèixer que partien gairebé de zero. S'havia de buscar molt enrere per a trobar el llenguatge jurídic català, tant enrere com va fer, per exemple, Carles Duarte en la seva tesi de llicenciatura sobre el vocabulari jurídic del *Llibre de les costums de Tortosa*, que data del segle XIII. A més, s'havia de fer quelcom encara més difícil: adaptar el llenguatge jurídic d'un dret antic a un dret modern, un dret antic que, a més, venia d'una tradició que era, en part, diferent.

Per això, la tasca era gegantina, però veritablement es va arribar a elaborar tota una llista de termes que va permetre utilitzar la llengua catalana de nou en els tribunals, com no s'havia fet des del segle XVIII.

Tanmateix, tota tasca és perfectible. Un cop passats alguns anys s'ha detectat que alguns dels termes proposats no han estat del tot reeixits i que encara van quedar alguns mots per a concretar. Són testimonis d'aquestes possibles millores el *Vocabulari de dret* del 2009,³¹ el *Diccionari jurídic català* en línia de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics —filial de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC)—³² o àdhuc les successives edicions del *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC), que també està pendent d'aquestes evolucions, com quan va introduir, en la darrera edició (2007), la paraula *dispositiva* per a designar la part de la resolució judicial coneguda amb el nom de *fallo* en castellà (incorporar-la representa la recuperació d'una expressió del dret històric català, que és, a més, molt similar a l'emprada a França o Itàlia.³³

Consegüentment, s'han d'obrir les portes a aquestes millores o propostes de canvi, que, a més, ja se situen en una pràctica judicial vigent i actual, i no en una realitat futurible, com passava els anys vuitanta. En l'apartat sis d'aquest estudi, s'analitzaran algunes d'aquestes propostes i millores.

4. LA REALITAT ACTUAL DEL CATALÀ A LA JUSTÍCIA

Abans de passar als casos concrets, cal dedicar unes quantes línies a la delicada situació actual del català en l'àmbit de la justícia. Malauradament, tot i haver fet

29. RAFAEL FOLCH I CAPDEVILA i LLUÍS G. SERRALLONGA I GUASCH (1934), *Vocabulari jurídic català*, Barcelona.

30. JOAN SANTAMARIA MUNNÉ (1934), *Formulari jurídic català*, Barcelona.

31. ANTONI LLABRÉS i EVA PONS (COORD.) (2009), *Vocabulari de dret*, València.

32. Disponible a: <<http://cit.iec.cat/DJC>>.

33. JORDI NIEVA-FENOLL (2000), «El “auto” i el “fallo”», *Revista Jurídica de Catalunya*, vol. 99, núm. 4, p. 1219 i s.

grans avenços en matèria terminològica i haver-se dut a terme una tasca important en matèria de traducció de lleis estatals per mitjà sobretot del LexCat,³⁴ el percentatge d'ús del català en els processos és baix. L'any 2008 la llengua dels processos va ser el català només en un 25,2 % dels casos,³⁵ la qual cosa està òbviament molt lluny de l'ús social de la llengua. Algunes estadístiques no oficials parlen, fins i tot, d'un ús real per sota del 10 %.

A més, darrerament s'han observat algunes actituds poc favorables a l'ús de la llengua pròpia de Catalunya, com ara algunes resolucions de secretaris judicials que, abans d'accedir a la petició d'una de les parts de dur a terme el procediment en català (dret d'opció lingüística), demanen a l'altra part si hi està d'acord o si s'hi oposa perquè considera que l'ús de la llengua catalana en el procés vulnera el seu dret de defensa. A l'empara de l'article 231 de la Llei orgànica del poder judicial, que és el precepte que regula els usos lingüístics en els tribunals, no és, en absolut, obligatori formular aquesta pregunta. Però és possible plantejar-se fins i tot si la pregunta en si, formulada d'aquesta manera preventiva, és contrària a les disposicions del mateix article, per tal com representa un obstacle injustificat al compliment d'aquestes.

En tot cas, l'actuació subratlla un paper secundari del català com a llengua de procediment, la qual cosa és directament contrària a l'article 9 de la Carta Europea de Llengües Regionals o Minoritàries, de 5 de novembre de 1992. Aquesta Carta és un tractat internacional ratificat per l'Estat espanyol el 2 de febrer de 2001, per la qual cosa esdevé d'obligatori compliment des de qualsevol punt de vista. Totes les institucions de l'Estat estan directament obligades a complir la Carta.³⁶ Els tribunals no poden pretextar l'obediència a cap norma de rang legal que comporti l'incompliment de la Carta, un tractat que estableix d'una manera ben palesa el dret d'opció lingüística.

La realitat de l'aprenentatge dels juristes tampoc no ajuda. Durant el curs 2004-2005³⁷ en la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona la llengua de la docència era

34. <<http://www20.gencat.cat/portal/site/Adjudcat/menuitem.fdad70f8c2a7f176b1893110b0c0e1a0/?vgnextoid=6e20409dd6423110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=6e20409dd6423110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default>>.

35. Vegeu l'*Enquesta d'usos lingüístics a l'Administració de Justícia 2008*, realitzada per la Secretaria de Política Lingüística i el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (disponible a: http://www.juristesperlallengua.entitatsbcn.net/files/23-1121-document/enquesta_usos_ling_2008_final.pdf>).

36. Vegeu Santiago J. CASTELLÀ SURRIBAS (2006), «La carta europea de les llengües regionals o minoritàries i l'article 22 de la carta dels drets fonamentals de la UE», *Llengua, Societat i Comunicació*, Barcelona, núm. 4, p. 61. Podeu consultar també Matilde ARAGÓ GASSIOT (2007), comunicació al taller «Carta Europea y derechos lingüísticos del ciudadano», presentada al congrés Situación Actual del Euskera en la Administración de Justicia, celebrat a Bilbao els dies 25 i 26 d'octubre de 2007 (p. 2).

37. Darrera dada disponible.

el català només en un 40,1 % de les classes.³⁸ En la Facultat de Dret de la Universitat Pompeu Fabra, la docència en català havia passat d'un 73,50 % durant el curs 1991-1992 a un 48,7 % en el curs 2008-2009, si bé durant el curs 2009-2010 hi ha hagut una pujada sorprenent i sobtada fins a un 70,13 %, que potser té una explicació concreta.

A més, les traduccions al català del *Boletín Oficial del Estado* van molt endarrerides, per la qual cosa als juristes els resulta difícil accedir a les normes jurídiques més actuals en català. D'altra banda, els cossos de funcionaris més rellevants de justícia —jutges, fiscals i secretaris judicials— són d'àmbit estatal, cosa que comporta que l'aprenentatge de la llengua no s'exigeixi per a exercir a Catalunya —malgrat el que diu l'article 102.1 de l'Estatut³⁹—, tot i que es valora com a mèrit per als trasllats. A més, les oposicions són igualment estatals, malgrat que l'Estatut permet la celebració d'oposicions de jutges i magistrats a Catalunya, fins i tot en llengua catalana (art. 101.3). Però aquesta disposició, com tantes altres, està pendent de desenvolupament per la legislació estatal.

Per tant, la situació és la descrita i, si es manté, tot apunta a un futur, més o menys llunyà, en què l'ús de la llengua catalana en la justícia serà testimonial o anecdòtic; malgrat que, curiosament, la immensa majoria del personal de l'Administració de justícia coneix aquesta llengua en un percentatge que, de vegades, fins i tot en supera l'ús social.

5. ALGUNA TERMINOLOGIA DISCUTIBLE

Existeixen alguns termes del llenguatge jurídic que, tot i l'esforç per a concebre'ls —que ja s'ha reconegut anteriorment—, encara són millorables.

Aquest ha estat, en especial, el cas de la paraula *interlocutòria*, ben discutida des dels anys vuitanta del segle xx com a traducció de *auto*. És, sens dubte, la paraula que més controvèrsia ha generat en l'àmbit judicial al llarg dels anys.

En la primera edició del DIEC, la normativa proposava el mot *interlocutòria*. Aquesta paraula, però, ha provocat moltes discussions i fins i tot queixes en l'àmbit judicial, des de la comissió de cultura del Col·legi d'Advocats de Barcelona, i també entre els professors de dret processal, atesa la seva ambigüitat i, sovint, la seva improprietat. A més, és un fet constatable que l'ús de la paraula no ha acabat d'arrelar en l'àmbit jurídic i, per això, l'any 2000 vaig proposar que es canviés pel mot *provisió*,⁴⁰

38. SERVEIS LINGÜÍSTICS DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA (2005), *Dades de la llengua de la docència a la Universitat de Barcelona (curs 2004-2005)*, Barcelona. També disponible a: <<http://www.ub.edu/sl/ca/socio/docs/dades04-05.pdf>>.

39. «Els Magistrats, els Jutges i els Fiscals que ocupin una plaça a Catalunya han d'acreditar un coneixement adequat i suficient del català per a fer efectius els drets lingüístics dels ciutadans en la forma i amb l'abast que determini la llei.»

40. Jordi NIEVA-FENOLL (2000), «El “auto” y el “fallo”», *Revista Jurídica de Catalunya*, vol. 99, núm. 4, p. 1219 i s.

que prové directament del nostre llenguatge jurídic històric. La proposta va arribar a comptar, fins i tot, amb el suport explícit de disset professors de dret processal que van signar una declaració favorable, i àdhuc de professors d'altres matèries jurídiques, així com del Servei de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona.

La proposta va tenir també el suport de l'Associació de Juristes en Defensa de la Llengua Pròpia, que va elevar-la al President de l'IEC, Salvador Giner i de San Julián. El president va convocar una reunió per a tractar aquest tema amb una comissió de l'Associació de Juristes amb la presència de l'expert i membre de la Secció Filològica de l'Institut, Francesc Vallverdú i Canes, que la va acollir molt favorablement i la va impulsar amb tot el rigor i entusiasme necessaris.

Vaig comentar també aquesta proposta amb altres companys, d'entre els quals voldria destacar Carles Duarte i Montserrat, que n'era partidari —tot i admetre les raons per a defensar l'opinió contrària, és a dir, mantenir *interlocutòria* amb la definició actual del DIEC. A més, Oriol Oleart i Piquet i altres companys van acceptar el debat i el van enriquir moltíssim.

Tanmateix, la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans es va inclinar per l'opció més conservadora i no va considerar procedent, de moment, eliminar el mot *interlocutòria* i incloure *provisió* com a equivalent de *auto* al DIEC. Tant de bo en el futur tinguin lloc aquesta inclusió i aquesta eliminació, que posarien fi definitivament a les ambigüitats de la terminologia actual i esborrarien d'una vegada per totes l'ús, malauradament molt freqüent, del barbarisme *auto*.

En canvi, la segona edició del DIEC sí que va reconèixer un mot que designa aquesta resolució en el dret andorrà: *aute*. Personalment, amb tot el respecte, considero que si en una variant dialectal de la llengua catalana la paraula es considera correcta, és molt difícilment refutable la seva correcció en la resta de variants dialectals, sobretot si es té present que es tracta de terminologia estrictament tècnica. De fet, malgrat tots els inconvenients reconeguts que té,⁴¹ *aute* és la paraula més utilitzada darrerament en els mitjans de comunicació, i també és la paraula que empro personalment en la docència de dret processal, perquè no planteja els problemes que provoca *interlocutòria*, explicats a continuació.

La paraula *interlocutòria*, en el llenguatge judicial actual, no és un substantiu, sinó un adjectiu que descriu un tipus de resolucions judicials. Les *interlocutòries*, malgrat la imprecisió etimològica, són les resolucions que es troben al mig d'un procediment i que no l'acaben, en oposició a les resolucions definitives, que sí que el conclouen.

Les resolucions judicials que existeixen són, en castellà, la *providencia*, l'*auto* i la *sentencia*. La *providencia* sempre és interlocutòria, l'*auto* pot ser interlocutori o definitiu, i la *sentencia* sempre és definitiva, tret de comptadíssimes excepcions en el dret actual.

41. Vegeu DUARTE i BROTO (1986), p. 93.

Si traduïm tot el que s'acaba de dir al català, seguint la terminologia del DIEC, ens trobarem que hi ha *providències interlocutòries*, *sentències definitives* o excepcionalment *interlocutòries*, i, finalment, *interlocutòries definitives* i *interlocutòries interlocutòries*, la qual cosa, a banda de la cacofonia, dificulta moltíssim la comprensió. Per això, a les classes de dret processal no he trobat cap altra solució que no sigui utilitzar *aute* fins que no s'introdueixi l'ús de *provisió* com a equivalent de *auto*, que seria el més adient des del punt de vista històric.⁴²

La raó és que, arran de la lectura, al llarg de més de deu anys, de molts textos de dret històric català,⁴³ actualment no tinc cap dubte que la paraula catalana per a designar l'*auto* al segle XVIII era *provisió*. Provenia directament del llatí *PROVISIO*, i va ser utilitzada a bastament per la doctrina jurídica de l'època.⁴⁴ Tant de bo aquesta realitat canviï com més aviat millor.

6. ALGUNES TRADUCCIONS MILLORABLES

Per molt esforç d'exhaustivitat que s'hi posi, sempre acaba restant algun mot pendent o simplement millorable. Tot i que n'hi ha més, a continuació exposo una

42. Sobre tota aquesta polèmica, cal llegir inexcusablement els articles d'Oriol OLEART (1984, 1985a i 1985b). Cal posar una atenció especial en el segon treball, concretament en la pàgina 24, quan l'autor afirma, referint-se al terme *provisió* que «res no impediria de fer-lo servir com a equivalent del terme castellà *auto*».

43. Esmento dues de les publicacions de dret històric que posseeixo i em remeto a la bibliografia allà esmentada, sempre coincident i unànime amb l'ús de *provisió*: Jordi NIEVA-FENOLL (2004), «El procés jurisdiccional català entre 1714 i 1835. Breu ressenya històrica», *Revista de Dret Històric Català*, vol. 4, p. 29 i s.; Jordi NIEVA-FENOLL (2010), «*Praxis civilis* (estudi introductori)», *Revista Catalana de Dret Privat* [Barcelona], vol. 11, p. 121-165.

44. «[...] sie prohibit als Reladors de posar en les provisions, facto verbo en la Rey al Audientia, que no hajan fet paraula ab efecte [...]» Cf. Felip, Cort de Barcelona, any 1564, cap. xxxvii; CADC, vol. I, llibre III, tít. xxii, const. 6.ª, p. 228.

«En les reunions ques demanaran de les provisions de la Real audiencia, serves lo orde donat sobre les correccions demanades de les provisions dels jutges inferiors. Y los originals ques faran de les provisions in scriptis&formiter sobre los intermedis, sien insertats en los registres dels processos, en los quals se faran dites provisions: y nos entreguen de aquelles los escrivans de manament. Y comuniquen ab tots los Doctores la provisio interlocutoria, per la qual se rebra salari.» Cf. Pere Hieroni TARAÇONA (1580), *Institucions dels furs y privilegis del Regne de València*, València, p. 28.

«[...] que tantse per fer declaració en una causa, ja sia per sentència diffinitiva, ò per provisio [...]» Cf. Felip IV, primera Cort de Barcelona, any 1702, cap. v; CADC, llibre IV, tít. VIII, const. 29.ª, p. 265.

«*Sis supplicara de alguna provisio [...], y la provisio sie passada en cosa jutjada.*» Cf. Felip, Cort de Montsó, any 1585, cap. lxxxvii; CADC, llibre VII, tít. v, const. 17.ª, p. 369.

«Qualsevol persona se pot appellar de la sentència que contra ell sera donada en escrits, aixi en civil com en criminal. Y de qualsevol provisio que determine lo article y sera de la natura diffinitiva, encara que sia feta ab, intimetur parti. Ab que nos appelle lo actor, ni reo mes de dos vegades. Ni se appelle ans de la diffinitiva, durant lo pleit: sino sera de alguna interlocutoria: mas apres de la diffinitiva, pot appellarse dins deu dies.» Cf. TARAÇONA (1580), p. 256.

«Y si aquells passats no hi era provehit, enante lo jutge de la provisio, y valguen los actes com si nos fos demanada correctio fins a sentència.» Cf. TARAÇONA (1580), p. 261.

petita llista d'alguns sobre els quals caldria reflexionar més urgentment, a causa de l'elevada freqüència amb què s'usen.

a) *Tacha de testigos*. La traducció d'aquesta expressió és polèmica. S'ha proposat *invalidació de testimonis*, *rebuig de testimonis*, *exclusió de testimonis* o, fins i tot, *tatxa* o *taxa de testimonis*, que constitueixen un barbarisme evident.

Aquesta expressió que, per motius de parcialitat (amistat, interès directe, parentiu, etc.), la part contrària a la que proposa el testimoni en un procés manifesta aquestes circumstàncies, per tal que el jutge les tingui presents a fi de valorar la credibilitat de la declaració d'un testimoni. Però, a diferència del que succeïa en el dret antic, el testimoni declara efectivament, per la qual cosa cal rebutjar expressions com *exclusió*, *rebuig* o *invalidació* i, fins i tot, la mateixa *tatxa*.

En canvi, en el dret històric català està molt ben documentada la paraula *objecció*,⁴⁵ que, a més, té l'avantatge que s'adapta perfectament des del punt de vista semàntic a la realitat procedimental de la *tacha*. Per tant, caldria recuperar aquest terme.

b) *Allanamiento*. Es tradueix per *assentiment* o *conformitat*. Totes dues paraules donen una idea de reconeixement, d'acord amb les pretensions de la demanda (*allanamiento a la demanda*).

Tanmateix, és molt discutida la idea que l'*allanamiento* hagi d'implicar sempre conformitat amb les pretensions de la part demandant, la qual cosa fa que optar per una traducció com *conformitat* signifiqui condemnar lingüísticament una de les opcions doctrinals —un resultat que caldria evitar.

La raó és que hi ha autors que pensen que l'*allanamiento* és només una manera ràpida d'acabar el procés i que no s'oposa al fet que es dicti una sentència en contra de qui s'*allana*. Hom fa l'*allanamiento* quan la part demandada no vol discutir, perquè s'hi juga més si continua el procés (fonamentalment les costes) que no pas si no el continua. Però això no vol dir en cap cas que li estigui donant la raó a la part contrària, com sembla que s'entén quan parlem de *assentiment* o, més clarament encara, de *conformitat*.

Caldria, potser, analitzar si la paraula *aplanament*, proposada fa temps pel *Diccionari jurídic català* i que apareix en el DIEC —tot i que no amb aquest significat—, va ser utilitzada en el dret històric, per bé que és poc probable. Té el problema, a més, que es tracta d'una expressió absolutament mancada d'ús en la pràctica, però es podria pensar seriosament de recuperar-la.

Tanmateix, caldria evitar tornar a emprar la paraula *concordia* del dret històric, perquè no vol dir el mateix. La *concordia* era un acord per a acabar un procés,

45. Cf. Felip, Cort de Montsó, any 1585, cap. LXXVI; CADC, vol. I, llibre III, tít. XIV, const. 13.ª, p. 217). Vegeu també Jean-Marie PARDESSUS (1839), *Collection des lois maritimes antérieures au XIIIe siècle*, vol. V, París, p. 378.

és a dir, una transacció; podia contenir o no un *allanamiento*, però no equivalia a aquest darrer mot.

c) *Apercibimiento*. Aquest tipus de notificació ha estat traduïda normalment per *advertència*. La traducció no és incorrecta, però sí molt confusa amb el mot *advertiment* i amb altres tipus d'advertències, que no tenen res a veure amb el dret processal. Tot i que aquest ús és conegut la pràctica l'evita per aquestes possibilitats de confusió.

L'*apercibimiento* és l'advertiment d'imposició d'una sanció si es deixa de complir una ordre judicial.

Caldria investigar quina expressió utilitzava el dret històric i veure si podria ser recuperada per al dret actual. En qualsevol cas, cal trobar un mot menys confús.

d) *Emplazamiento*. Es tracta d'un altre tipus de notificació traduïda per *citació a termini* o *citació a compareixer*. *Citació a termini*, que és l'equivalència que més ha triomfat en la pràctica, té l'inconvenient de confondre's amb la citació. L'*emplazamiento* és una notificació perquè una persona faci una actuació processal, que no sempre ha de ser una compareixença, en un lapse de temps determinat. Tanmateix, la citació, feta per un dia determinat, sempre suposa la compareixença (article 149 de la Llei d'enjudiciament civil).

El dret històric no sembla que fes diferència entre la citació i l'*emplazamiento*,⁴⁶ malgrat que curiosament, la citació, gairebé sempre lligada a un termini, sembla ser l'*emplazamiento*, i, en canvi, la *citación* podria ser l'*assignació*.⁴⁷ De totes maneres, caldria fer molta més recerca en aquest punt per determinar exactament quina és la terminologia adient.

e) *Plazo/termino*. Aquestes dues paraules es tradueixen respectivament per *termini* i *terme*. Semànticament les traduccions són correctes, però els dos mots són massa propers i, en la pràctica, provoquen confusions i ambigüitats.

El *termino* (*terme*) és una institució més pròpia del dret civil i, en canvi, el *plazo* existeix en el dret civil i en el dret processal amb la mateixa significació ('lapse de temps'). Aquest problema encara es complica més quan parlem del *termino del plazo* (*terme del termini*), cas en què fora millor parlar de *finalització del termini*.

L'alternativa del dret històric no és convincent. La paraula utilitzada per *plazo* era *dilació*, però aquest mot actualment té unes connotacions de retards que el fan impropí. Malgrat tot, caldria trobar una solució per a evitar l'ús, tan freqüent, dels barbarismes *plazos* i, fins i tot, *emplaçament* i *emplaçar*.

46. Cf. CADC, vol. 1, llibre III, tít. IX, p. 209-211.

47. «Feta la assignació per los dits consols à les parts à oïr la sentència [...]» Cf. PARDESSUS (1839), p. 379.

Terminologia jurídica catalana: algunes qüestions relatives a la consolidació de l'ús

Agustí POU
Universitat de Barcelona

Resum

La terminologia jurídica és fruit del sistema jurídic que ha de representar. En el cas del català, el subordenament autonòmic es veu completat amb l'ordenament estatal i el supraordenament comunitari europeu. Com que el castellà és la llengua mitjançant la qual arriba la terminologia forjada en altres llengües, la traducció té un paper fonamental, ja que actua també com a font homogeneïtzadora de conceptes.

Avui, els textos legislatius s'han convertit en eines de creació i definició de terminologia jurídica —mitjançant l'ús de diversos mecanismes—, tot i que, a banda de termes, inclouen mots de delimitació legal, lèxic parajurídic i argot. Tanmateix, en la fixació de termes, l'ús n'és una peça clau. Els problemes del llenguatge jurídic són, molt sovint, conseqüència de la interferència, tal com passa en la llengua general, i són especialment notables en els vessants fraseològic i textual.

PARAULES CLAU: dret, legislació, neologia, terminologia, traducció.

Abstract: *Catalan legal terminology: some questions on the consolidation of usage*

Legal terminology is strongly linked to the legal system to which it belongs, a phenomenon which has been heightened as the written laws intervene in the configuration of terms. Terminology work is becoming increasingly less noticed, since the laws delimit concepts and their semantic scope more precisely (some even have glossaries).

The linguist must prioritise terms with an intensive legislative anchoring and must also take into account the fact that there are international organisations that create legal terminology in different languages (in our case Spanish and English particularly). The making of terminology corpuses in Catalan and the consolidation of terms show that the

influence of the diversity of sources of regulatory creation bestow a fundamental role upon translation. Many examples illustrate the need for the lexical proposal to be ratified by the use made of it by the professionals.

KEY WORDS: law, legislation, neology, terminology, translation.

1. LA LLENGUA DEL DRET A LA SOCIETAT

El diari *Ara* del 10 de maig de 2011 publicava un article sobre la resolució del Tribunal Constitucional que estimava l'emparedament de la formació política Bildu per poder anar a les eleccions municipals, que incloïa una breu referència negativa sobre el llenguatge jurídic. «Però el document del Tribunal Constitucional», deia el periodista, «malgrat el sempre *farragós* llenguatge jurídic, arriba a tenir fins i tot parts còmiques de valoració dels arguments del Suprem». La resolució judicial, concretament, apuntava:

L'estat de dret no consent de cap manera que la inexistència d'indicis adversos en l'exercici d'un dret fonamental es constitueixi, invertint el seu sentit, en argument per obstaculitzar-ne l'exercici.

Això que mereix el comentari irònic és un exemple del terme jurídic *in dubio pro libertate*; això és, en cas de dubte a l'hora de modular o ponderar l'exercici d'un dret (sufragi passiu, en aquest cas), la interpretació del jurista sempre ha de ser a favor de la llibertat, de l'exercici del dret. El que fa el Tribunal és explicitar i explicar una cosa ben lògica: si et retiren algun dret constitucional, cal que l'actuació estigui basada en indicis objectius que tinguin un valor probatori, no en suposicions subjectives. Del fet que no trobin màcula en la teva conducta, no es pot desprendre que amagues alguna cosa, sinó, al contrari, que no se't pot atribuir una conducta il·lícita.

Amb aquest exemple vull il·lustrar, a tall de pòrtic de la intervenció, una de les característiques del llenguatge jurídic, i també de la seva terminologia: els conceptes i les seves denominacions tenen una rellevància social més que notable, perquè impregnen la major part dels racons del teixit social, econòmic, professional... Un pot evitar familiaritzar-se amb conceptes d'història, de medicina, de farmàcia..., fins i tot, tot i els temps que corren, d'economia (actitud cada cop més difícil, sens dubte!). Però el dret, el lèxic jurídic, és present arreu: en la targeta de l'autobús (fixeu-vos, si no, amb aquell maldestre *títol esgotat* que apareix quan ja heu exhaurit els viatges), en obrir un compte al banc, en la garantia d'una bicicleta, en la nòmina, en el *copyright* o en la llicència *Creative Commons* d'un llibre..., o en les seccions de nacional, internacional, política, societat, economia i fins d'esports d'un diari. El dret, de fet, és el bastiment formal, la carcassa, del funcionament politicosocial.

I és un bastiment essencialment prescriptiu, que fonamenta les obligacions, els límits, els drets i les relacions entre les persones.

Abans d'entrar en matèria, doncs, vull deixar constància d'aquest fet, que no per evident és menys important: el llenguatge jurídic és un tecnolecte socialment rellevant i amb un ús que va més enllà del sector professional especialitzat i, alhora, és molt influït per lèxic provinent d'altres sectors socials.

Aquesta intervenció es divideix en dues parts força diferenciades, tot i que, com es veurà, la primera constitueix la premissa de la segona. El primer bloc (epígrafs del 2 al 5) se centra en un seguit de reflexions entorn de la singularitat del lèxic jurídic respecte de la terminologia d'altres branques del saber.¹ La posició que es defensa aquí no aconsegueix cap altre resultat que l'eclecticisme: en línies generals, la terminologia del dret té una semblança notable amb les altres ciències humanístiques, per bé que també té elements que la singularitzen. Més endavant veurem quins són aquests trets.

En el segon bloc (epígrafs del 7 al 9), encararem alguns aspectes del resultat de la «gestió terminològica» en el llenguatge jurídic català; en altres paraules, per quins camins —i a vegades dreceres— circula la consolidació de l'ús del cabal lexicojurídic en català, amb quines dificultats topa (sobretot de caràcter apriorístic, no pràctic: és palès que, si els juristes no el fan servir, ens trobem davant d'un llenguatge mort!) o quin grau objectiu d'acceptació tenen per al sector professional diversos termes que van ser o són controvertits. Això sí, amb un punt de partida: som conscients, i hem de ser-ho, que l'ús constitueix el terme; la resta (lingüistes, comissions d'experts, institucions normalitzadores, estudis lingüísticohistòrics, etc.), per raonables i raonades que siguin, només són propostes. Per tant, la consolidació de l'ús és un fenomen amb un termini variable, sovint llarg però a voltes sorprenentment breu, i no absent de contradiccions, la primera de les quals és una de les característiques que precisament singularitzen la terminologia jurídica: la dependència respecte de l'ordenament jurídic i respecte de la llei que l'estableix concretament. Aquesta circumstància fa bona la dita: «un canvi del legislador pot enviar un munt de llibres a la paperera». Entenguem *termes* en lloc de *llibres* en el nostre cas.

2. TERMINOLOGIA, LLENGUA I ORDENAMENT JURÍDIC

La terminologia jurídica està fortament vinculada a l'ordenament jurídic del qual parteix, de manera que, en propietat, hem de parlar més de lèxic jurídic d'un dret, d'un sistema jurídic o d'una tradició jurídica (català, espanyol,

1. Sobre la singularitat del llenguatge jurídic recomano la lectura de l'article següent: XAVIER ARBÓS (1991), «Problemes de la didàctica del llenguatge jurídic», a M. P. BATTANER i E. SANAHUJA (COORD.), *Saber de Letra I*, Barcelona, PPU, p. 185-206.

francès, europeu, *civil law*, *common law*, etc.), que no pas del lèxic jurídic d'un idioma.²

Però lògicament el lèxic especialitzat és llengua i, per tant, diversitat; hi ha tants lèxics com llengües, però la proximitat o la diferència entre els termes de diferents idiomes, sobretot en l'aspecte conceptual —però també en les denominacions emprades— dependrà de l'ordenament jurídic o del sistema jurídic en el qual estiguem situats. Hi pot haver, doncs, diferents terminologies jurídiques en una mateixa llengua, i terminologies jurídiques pràcticament iguals.

Aquesta circumstància pot funcionar com a factor individualitzador (per exemple, el dret francès té institucions jurídiques conceptualment i denominativament diferenciades del dret espanyol: *allocation* té un valor polisèmic: subsidi, indemnització, assignació), però també com a agent homogeneïtzador: la globalització també té el seu aspecte jurídic en les organitzacions internacionals o en ens regionals —com ara la Unió Europea—, organitzacions creadores de dret i, alhora, de convergència terminològica.

Val a dir que, de la mateixa manera que la llengua dels exportadors tecnològics incideix sobre la terminologia de cada especialitat (com ara en la terminologia informàtica), també hi ha exportadors jurídics. Però l'exportació de termes jurídics funciona o bé perquè es produeix una unitat d'ordenament entre territoris o bé per la creativitat jurídica de l'ordenament exportador, generalment per raó del seu dinamisme econòmic. Un primer exemple, el més clàssic de tots, és l'abundant llegat de llatinismes: *de iure*, *rebus sic stantibus*, *tantundem*, lesió *ultra dimidium*, *ultra vires*, *inter vivos*, *datio pro solvendo*, *datio pro soluto*... Un altre exemple d'aquesta exportació ens l'ofereixen termes com ara *ajuntament*, *alcalde*, *regidor*, *província*, *audiència*, *corregiment*, *departament*, *regió*, *cantó* i *comuna*, que responen netament a l'exportació dels drets públics castellà i francès, i amb aquests, d'un volum gran de termes que els defineixen. Igualment, immersos com estem en el supraordenament de la Unió Europea, ens apareixen termes que, fins fa relativament poc, eren aliens al nostre ordenament jurídic tant pel contingut com pel continent: *directiva*, *decisió*, *reglament*, *transposició*, *aplicabilitat directa*, *cabal comunitari*, *efecte directe*... També ens n'arriben de derivats del dret internacional, amb una forta presència d'anglicismes, però també de llatinismes internacionalitzats, com ara *administració fiduciària*, *apartheid*, *estoppel*, *forum prorrogatum*, *exequàtur*... O terminologia concebuda com a franca, feta servir pel dret mercantil internacional, com són tots els incoterms: CIF (*cost, insurance and freight* / cost, assegurança

2. L'ancoratge cultural de la terminologia ha estat un tema de debat important entre traductors i lingüistes. Vegeu Laura SANTAMARIA (1997), «La traducció jurídica, paraula de traductor?», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 27, p. 79-89; Laura SANTAMARIA (2006), «Términos frágiles, conceptos sólidos», a *Terminología y derecho: complejidad de la comunicación multilingüe*, Barcelona, IULA, p. 79-92, i Roberto MAYORAL, «Las fidelidades del traductor jurado: batalla indecisa», a Manuel C. FERIA GARCÍA (1999), *Traducir para la justicia*, Granada, Comares, p. 17-57.

i noli), FOB (*free on board*, franc a vaixell o port de càrrega convingut). O anglicismes que fem servir per pur calc de l'anglès malgrat que ens hàgim empescat una denominació pròpia, com ara *facturatge / fàctoring, rènting / renting, leasing / lísing / arrendament financer*, etcètera.

Tal com hem dit, cada sistema juridicotermínològic respon al seu sistema jurídic sigui l'ordenament estatal, el subestatal —com el cas català—, el supraestatal, l'internacional o fins i tot el sectorial. Cada element esmentat crea dret, i la llengua de cadascun d'aquests nivells serà rellevant per a les formes lèxiques resultants. En tot cas, malgrat aquests transvasaments terminològics (de més o menys intensitat depenent de l'àmbit del dret de què tractem), en la mesura que el dret és expressió de la capacitat d'autoorganització i d'exercici de la sobirania d'una comunitat, per a una bona part d'aquests camps del dret, l'ordenament estatal continua sent un nivell bàsic de producció jurídica i, amb aquesta, de terminologia. Per tant, la seva llengua de producció també ho és, perquè serà la llengua de creació dels conceptes jurídics. Serà la llengua *del dret* i serà llengua *de dret*.

Si situem els idiomes de referència per a la nostra comunitat lingüística (el català, llengua pròpia; el castellà, llengua de l'Estat, i l'anglès, llengua franca internacional) dins de les coordenades més/menys producció jurídica i més/menys difusió de la llengua, podem imaginar-nos un resultat com el de la figura 1.

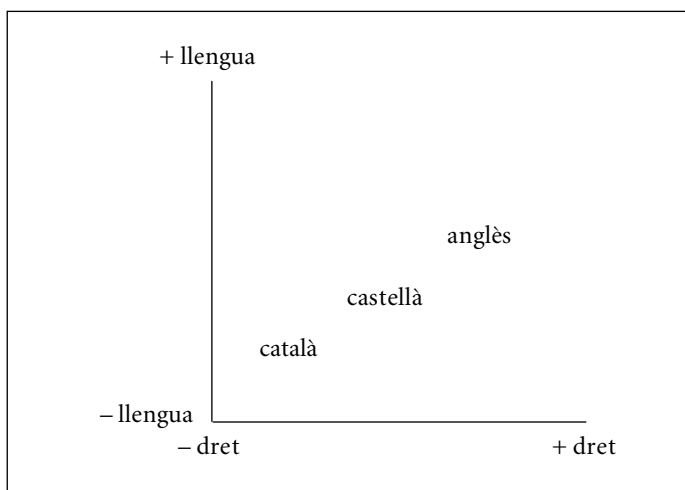

Figura 1. Esquema que relaciona els idiomes de referència amb la producció terminològica

En definitiva, quina millor aproximació a aquest concepte que la que fa el fragment a bastament citat d'*Àlicia a través de l'espill* i tot allò que *Àlicia hi va trobar*:

—Quan jo faig servir una paraula, la paraula significa exactament el que jo deixo que signifiqui; ni més ni menys —va dir Humpty Dumpty amb un to mofeta.

—La qüestió és si tu pots fer que les paraules signifiquin coses tan diferents —digué Alicia.

—La qüestió és qui mana, i això és tot —va contestar Humpty Dumpty.

En el terme jurídic convergeixen especialment el poder de decidir i la llengua de qui té aquest poder.

3. ELS DIFERENTS NIVELLS DE PRODUCCIÓ JURÍDICA: UNIÓ EUROPEA, ESTAT ESPANYOL I CATALUNYA

De nivells institucionals en els quals es produeix dret, n'hi ha molts, però els factors de producció jurídica que hem de tenir especialment en compte per al català són l'Estat, el supraordenament comunitari europeu i el subordenament autonòmic català (o valencià o balear). En tots tres nivells es creen termes i en tots ells el castellà té una presència determinant tant com a llengua de creació del dret com en qualitat de llengua a través de la qual es rep el dret forjat en altres llengües. El repartiment de competències entre els tres nivells fa que qui tingui el segell de «denominació d'origen» dels termes —o de la major part d'aquests— sigui el legislador estatal.

En aquest context la traducció desenvolupa un paper rellevant. Es fan necessaris una gran fluïdesa en la translació d'un idioma a un altre i un quadre d'equivalències lèxiques depurat i exhaustiu a fi que, en poc temps, pugui haver-hi versions en català o en castellà de textos escrits originàriament en l'altra llengua. Són exemples d'aquesta traducció massiva: les traduccions en els diferents àmbits europeus, la traducció del *Diari Oficial de la Unió Europea*,³ les versions en castellà que preparen el Parlament i els diferents departaments de la Generalitat de la lleis i de les seves normes reglamentàries per a publicar-les en el *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (DOGC), les traduccions al català de les lleis espanyoles per a ser publicades en el *Boletín Oficial del Estado* (BOE), la documentació administrativa diversa que es tradueix per a les comissions mixtes comunitat autònoma - Estat i la traducció castellà-català de documents notarials o de l'Administració de justícia.

3. IATE (*Interactive Terminology for Europe*) és una base de dades terminològica, ordenada a partir del tesaurus Eurovoc, al servei de les necessitats de traducció de les institucions de la Unió Europea (UE), a la qual es pot accedir des de <<http://iate.europa.eu>>. A la UE cada institució té els seus serveis de traducció (per exemple, la Direcció General de Traducció de la Comissió). El Centre de Traducció dels Òrgans de la Unió Europea és la instància que cobreix les necessitats de traducció d'agències diverses, més enllà dels esmentats serveis propis de cada institució.

Vegem un exemple d'aquesta «cascada» terminològica, que produeix un efecte condicionador de l'esglaó superior respecte de l'inferior. Observem aquest efecte en la delimitació del terme *residu* (taula 1).

TAULA 1. *Delimitació del terme residu*

<i>Disposició</i>	<i>Terme i definició</i>
Directiva 2008/98/CE del Parlament Europeu i del Consell del 19 de novembre de 2008 sobre els residus	<i>Residuo</i> : cualquier sustancia u objeto del cual su poseedor se desprenda o tenga la intención o la obligación de desprenderse.
Llei 40/2010, del 29 de desembre, d'emmagatzemament geològic de diòxid de carboni	<i>Residuo</i> : cualquier sustancia definida como residuo en la Ley 10/1998, de 21 de abril, de Residuos así como en la normativa comunitaria vigente en la materia.
Decret legislatiu 1/2009, del 21 de juliol, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei reguladora dels residus	<i>Residu</i> : qualsevol substància o objecte de què el seu posseïdor o la seva posseïdora es desprengui o tingui la intenció o l'obligació de desprendre-se'n.

Aquest sistema de producció jurídica actua com a font homogeneïtzadora dels conceptes. A vegades, però, com s'ha destacat més d'un cop, aquest procés homogeneïtzador també té desajustaments: sota l'aparença d'una equivalència terminològica s'amaguen determinades divergències de contingut.⁴ Fins i tot en sistemes articulats com el de la Unió Europea, que genera una força intensa cap a la convergència terminològica, es manté la tendència cap a la singularitat terminològica en el si dels estats membres.

D'altra banda, la terminologia jurídica és un organisme viu i en evolució que es resisteix a ser normalitzat-fossilitzat:⁵ en el cas del dret, la dependència respecte de la llei, de l'enunciat legal, marca el ritme d'aquesta evolució.

4. Vegeu Maria FONT MAS (2006), «Qüestions terminològiques en la transposició de directives sobre dret contractual europeu: la perspectiva de l'ordenament jurídic espanyol», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 46. L'autora hi planteja els desajustos conceptuals que s'amaguen sota l'aparent equivalència que s'aconsegueix amb la transposició als estats de nocions jurídiques elaborades en el marc de la UE.

5. Luis GONZÁLEZ JIMÉNEZ (2001), «El Servicio de Traducción de la Comisión Europea (SdT) y los recursos lingüísticos de utilidad pública», a *II Congreso Internacional de la Lengua Española* [en línia], Valladolid, <<http://congresosdelengua.es/valladolid/default.htm>> (consulta: 26 abril 2011).

4. TERMINOLOGIA JURÍDICA I DEFINICIÓ LEGAL

La terminologia jurídica es configura en el marc d'un ordenament (amb totes les relacions, intercanvis, exportacions, manlleus, etc. que pugui tenir), però no solament això. La tendència que la norma reguli tots els aspectes de la vida afegida a la voluntat que els termes utilitzats siguin precisos ha fet que cada cop més la llei mateixa estableixi la definició dels termes que utilitza, de tal manera que el marge aproximatiu al terme, abans habitual, actualment sigui escàs.

La llei, especialment en la tradició europea continental, ha estat creadora i delimitadora de figures o conceptes jurídics. Vegem a través de quins sistemes es fa creació terminològica. Aquests sistemes es corresponen, a grans trets, amb les fases per les quals la llei ha passat de ser un instrument «poc conceptual» a ser, a més d'una eina de prescripció, un mitjà per a definir els conceptes que conté:

a) Creació del terme sense definir-lo. La Llei d'enjudiciament civil antiga (1881) establia les *diligències per decidir millor*,⁶ que han estat substituïdes per les *diligències finals*⁷ de la Llei d'enjudiciament civil nova (2000). Ambdues figures processals comparteixen característiques i tenen diferències. En tots dos casos, la llei genera el terme i regula la figura jurídica, però no la defineix explícitament. Cal fixar-se aquí també en el valor constitutiu de la llei tant pel que fa a la peça lèxica com pel que fa al contingut semàntic, fins al punt que pot substituir un institut processal per l'altre canviant-li el nom i el contingut. I no passa res.

En aquesta modalitat, hem de valorar especialment el rol que juguen la jurisprudència i la doctrina científica: com més vaga o difusa sigui la voluntat definidora de la llei, més rellevància adquireix la delimitació del concepte per part dels tribunals o dels especialistes. Per exemple, la Constitució espanyola de 1978 va establir quina era la llengua oficial (castellà) i quines altres ho podien ser, però no va dir què volia dir *llengua oficial*. A partir d'aquí ha agafat carta de naturalització la definició feta pel Tribunal Constitucional en la Sentència 82/1986.⁸

6. Articles 340 i 341 de la Llei d'enjudiciament civil de 1881.

7. Concretament, la definició s'ha d'extraure de l'article 435, a més a més del que indica la mateixa exposició de motius de la Llei: «Article 435. Diligències finals. Procedència. Només a instància de part el tribunal pot acordar com a diligències finals, mitjançant interlocutòria, la pràctica d'actuacions de prova, d'acord amb les regles següents: 1a. No s'han de practicar com a diligències finals les proves que les parts hagin pogut proposar dins el termini i en la forma escaients, incloses les que hagin pogut proposar després de la manifestació del tribunal a què es refereix l'apartat 1 de l'article 429. 2a. Quan, per causes alienes a la part que l'hagi proposada, no s'hagi practicat alguna de les proves admeses. 3a. També s'han d'admetre i practicar les proves pertinents i útils que es refereixin a fets nous o de nova notícia que preveu l'article 286.»

8. «Aunque la Constitución no define, sino que da por supuesto lo que sea una lengua oficial, la regulación que hace de la materia permite afirmar que es oficial una lengua, independientemente de su realidad y peso como fenómeno social, cuando es reconocida por los poderes públicos como medio normal de comunicación en y entre ellos y en su relación con los sujetos privados, con plena validez y efectos jurídicos» (FJ 2).

b) Creació i definició del terme. L'article 4 de la Llei 17/2001, del 7 de desembre, de marques, defineix *marca* de la manera següent: «tot signe susceptible de representació gràfica que serveixi per distingir al mercat els productes o serveis d'una empresa dels d'altres». Aquesta definició coincideix amb la de la Primera Directiva 89/104/CEE del Consell, del 21 de desembre de 1988: «Podrán constituir marcas todos los signos que puedan ser objeto de una representación gráfica [...] a condición de que tales signos sean apropiados para distinguir los productos o los servicios de una empresa de los de otras.» En aquests casos la mateixa norma ja incorpora el terme amb la voluntat prèvia de conceptualitzar-lo. Normalment, aquestes definicions es troben en els primers articles de la norma, formant part, però, del cos de l'enunciat normatiu.

c) La mateixa llei ja té un glossari, que pot ser dins d'un dels primers articles o incorporat en un annex. Per exemple, l'annex de la Llei 11/2007, del 22 de juny, d'accés electrònic dels ciutadans als serveis públics, conté una llarga llista de definicions legals. Sobre què és un certificat electrònic estableix la definició agafant-la d'una llei precedent.

f) Certificat electrònic: segons l'article 6 de la Llei 59/2003, de 19 de desembre, de signatura electrònica, «Document signat electrònicament per un prestador de serveis de certificació que vincula unes dades de verificació de signatura a un signant i en confirma la identitat».

Amb això vull indicar que la tendència de la llei a delimitar els termes té un impacte immediat en el treball terminològic⁹ en els sentits següents:

— El terme és definit en la llei (és difícil oposar-s'hi!) o, fins i tot, la llei conté un terme amb un contingut determinat només a l'efecte d'aquella llei,¹⁰ amb la conseqüència de diversificar-lo semànticament.

— Cal un esforç per no generar contradiccions, tot i que a vegades se'n produeixen.¹¹

— La mateixa llei, com s'ha introduït abans, pot esborrar del món jurídic aquell terme i implantar-ne un altre. És el poder constitutiu de la norma jurídica.

9. Les raons d'aquesta pràctica són la seguretat jurídica i, també, la distribució de competències entre les instàncies públiques (ajustament de la normativa autonòmica a la legislació bàsica dictada per l'Estat, harmonització de legislació europea o transposició de directives a l'àmbit dels estats, etc.), que fan de la precisió un principi rector.

10. Per exemple, el terme *ciutadà* té un abast diferent que el que determina la Llei 11/2007 esmentada, però a l'efecte d'aquest text normatiu vol dir «qualssevol persones físiques, persones jurídiques i ens sense personalitat que es relacionin, o siguin susceptibles de relacionar-se, amb les administracions públiques».

11. Pot servir com a exemple el dret d'aprofitament per torn de béns immobles, regulat a la Llei 42/1998, del 15 de desembre, que transposa la Directiva 94/47/CE, que regula el dret d'utilització d'immobles en règim *de temps compartit*. En aquest cas, es produeix un ús de designacions diferents que pot portar a una certa confusió quant a la mateixa figura jurídica.

5. TERMES, MOTS DE DELIMITACIÓ LEGAL, LÈXIC PARAJURÍDIC I ARGOT

La tipologia que proposo en el títol d'aquest apartat introdueix una precisió que crec necessària a l'hora d'enfocar el lèxic usat en l'entorn jurídic. El dret abasta tots els camps de l'activitat humana; per tant, conté un material lèxic específic vastíssim, i sovint se'ns fa difícil de decidir si és un tecnicisme jurídic o un mot d'un altre camp de coneixement. El dubte metodològic té un fonament teòric ben real en la mateixa delimitació de què és jurídic i què no: quan un mot entra a formar part d'un instrument jurídic es *juridifica*, pren un significat específic dins de l'àrea de coneixement que el singularitza respecte de la paraula de la llengua general i adquireix, a més, un contingut prescriptiu que li confereix una precisió necessària. De fet, molts dels exemples que hem fet servir fins ara es mouen en aquest terreny híbrid.¹² La distinció que segueix, doncs, parteix d'aquesta limitació epistemològica, però, sempre a manera de simple proposta, pot ser útil per al treball terminològic en el camp del dret.¹³

a) *Terme jurídic en sentit estricte*. És la peça lèxica associada a una figura o concepte jurídic. Són mots instrumentals i necessaris per a la comunicació jurídica i no tenen existència més enllà d'aquesta disciplina. En una delimitació positiva, doncs, el dret, o la norma, els creen, els constitueixen; en un sentit negatiu, no són mots manlevats de la llengua general o d'una altra àrea de coneixement, sinó que són modulats només per la llei quant al seu abast significatiu. La podríem considerar terminologia en sentit estricte: constitueix el nucli dur del lèxic jurídic. Per exemple, en formen part les paraules *dret*, *comissió de govern*, *certificació*, *substitució fideïcomissària*, *sentència*, *altressí*. És a dir, que no seria tant aquella unitat lèxica amb un únic significat —el jurídic—, sinó la unitat que es crea i es desenvolupa només dins del discurs jurídic i hi adquireix una significació molt específica.

b) *Mots de delimitació legal o doctrinal*. És el conjunt lèxic, amb els seus significats corresponents, que, a l'efecte d'una norma o d'un conjunt de normes, o de la comunitat científica, tenen un significat específic, se'ls acota el significat, sense desvincular-los, però, de les unitats de les quals deriven. La Llei 11/2007 defineix *mitjà electrònic* de la manera següent: «mecanisme, instal·lació, equip o sistema que permet produir, emmagatzemar o transmetre documents, dades i informa-

12. Per recollir-ne uns quants: *residu*, *certificat electrònic*, *marca*.

13. Una proposta de classificació del lèxic dels textos jurídics es pot trobar a: Enrique ALCARAZ VARÓ i Brian HUGHES (2002), *El español jurídico*, Barcelona, Ariel, p. 56-65, o també Laua SANTAMARIA (2006), «El procediment de traducció en els textos jurídics», a *Les plomes de la justícia: La traducció al català dels textos jurídics*, Barcelona, Pòrtic, p. 213. Sobre la identificació de les unitats terminològiques en dret, és molt interessant: Rosa ESTOPÀ *et al.* (2006), «La identificación de unidades terminológicas en contexto: de la teoría a la práctica», a *Terminología y Derecho: Complejidad de la comunicación multilingüe*, Barcelona, IULA. Aquest darrer treball posa en relleu precisament les dificultats d'acotar què és un terme jurídic.

cions; incloent qualssevol xarxes de comunicació obertes o restringides com Internet, telefonia fixa i mòbil o altres». *Mitjà electrònic* no és un terme jurídic pròpiament, però la Llei hi dóna una significació legal, més restringida i amb efectes jurídics.

c) *Lèxic parajurídic*. Són les paraules que solen sortir habitualment en textos jurídics, que hi tenen un caràcter essencialment estilístic (per dir-ho d'alguna manera, és la *lletra de metge* dels advocats). Com més tradició té la llengua en el camp jurídic, més recorre a aquestes formes. En castellà, per exemple, trobem freqüentment formes com *práctica, conducta torticera, por ende, baladí, incardinar, proclamar*, i també pertany a aquest grup bona part del cabal fraseològic, com *ello no empece, cabe, he de condenar y condeno, habida cuenta*, etc. En aquest grup, doncs, no hi ha les peces lèxiques que «condensen» la ciència, sinó les formes lingüísticotextuals recurrents en els textos jurídics, però que pròpiament no recullen un concepte jurídic. Vegem, en aquest fragment d'una sentència, la combinació intensa de *terme jurídic* i *recurs estilístic*:

Que el supuesto autor del hurto, abrazó al dicente, durante unos segundos, y este se dio cuenta cuando volvió a su residencia vacacional, sospechando del mismo.

d) *L'argot*. És impropri del llenguatge formal, però com en tot àmbit professional, els operadors jurídics fan servir paraules o formes per referir-se de manera col·loquial als diferents aspectes de la seva tasca. Formarien part d'aquest grup paraules com *empaperar, dar carpetazo, vistilla*, etc. Com més tradició té una llengua en l'àmbit tècnic específic, més mots informals té per referir-se a la realitat d'aquest àmbit.

6. LA TERMINOLOGIA JURÍDICA CATALANA I LA TERMINOLOGIA JURÍDICA EN CATALÀ: DUES LLENGÜES, UN ORDENAMENT

Quan, amb l'adveniment de la democràcia, es van recuperar les institucions catalanes, es va fer un gran esforç per a recuperar el llenguatge jurídic català, en una forma genuïna però també moderna. Des d'una perspectiva terminològica això implicava la voluntat de normalitzar el corpus lèxic del dret. La influència invasiva del castellà hi era evident i calia actualitzar-lo. Només cal recordar la feina feta per a la consecució d'aquest objectiu per persones com ara Carles Duarte, la tasca duta a terme per la CALA, la feina que ha fet el mateix TERMCAT, la publicació de molts treballs sobre aquesta qüestió duta a terme durant més de vint-i-cinc anys per la *Revista de Llengua i Dret* i les contribucions fetes des de tants altres projectes i per persones que aquí no tenim temps d'esmentar. El corpus termino-

lògic general del dret va rebre un fort impuls normalitzador que, llevat d'excepcions, va quedar fixat.¹⁴

Tampoc no s'ha d'oblidar, però, que una gran quantitat de termes responen a un patró semblant precisament perquè català i castellà són llengües llatines i perquè les dues tradicions jurídiques tenen molts punts, molta història i moltes influències en comú, malgrat també les diferències evidents. En molts casos la proximitat fa més complexa la diferència.

Així doncs, quina és la qüestió que marca actualment el debat terminològic en el món del dret?

La creativitat terminològica en llengua catalana depèn del grau de creativitat jurídica dels territoris de parla catalana, tant pel que fa a la denominació com pel que fa al mateix concepte. El problema és que l'espai creatiu, com hem vist, és molt reduït i hem de gestionar l'allau de nocions jurídiques que ens vénen d'ordenaments diversos, en els quals el dret català participa, i, sobretot, que vénen a través del castellà, per tal com la llengua de creació del dret estatal és el castellà, que també és l'idioma d'ús a les institucions europees i en l'àmbit internacional. Des del punt de vista jurídic, el paraigua del dret propi és més aviat una tela porosa, que ens fa terminològicament molt dependents. Quan, amb raó, es diu que el llenguatge jurídic català té una influència notable del castellà, som davant d'una evidència, i segurament no pot ser d'altra manera, perquè la realitat jurídica, amb totes les seves extensions de significat, metàfores, composicions, derivacions, etc., ha estat creada en castellà o ens ha vingut a través d'aquest idioma. Es tracta, doncs, de disposar d'un criteri prou sòlid per a poder fer una «digestió» jurídica i, com a conseqüència, també lingüística.

Hi ha mecanismes homogeneïtzadors molt poderosos: tota la normativa bàsica de l'Estat fa del dret català un dret jurídicament i terminològicament «derivat». Podeu agafar la majoria de sectors: tots els tipus contractuals que estableix la Llei 30/2007, del 30 d'octubre, de contractes del sector públic, o la Llei 30/1992, del 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, entre d'altres, constitueixen una base terminològica ineludible; o també la Llei d'expropiació forçosa o l'Estatut bàsic de la funció públi-

14. Des d'un punt de vista terminològic, a banda d'articles especialitzats sobre alguna terminologia concreta, podem esmentar alguns dels molts diccionaris i vocabularis d'equivalències que han tingut una funció rellevant en aquest procés de normalització: el *Diccionari jurídic català* (Enciclopèdia Catalana, 1986), elaborat pel Col·legi d'Advocats de Barcelona; els vocabularis jurídics sectorials fets des de les universitats de Barcelona, de València i Autònoma de Barcelona; el *Vocabulari de dret penal i penitenciari* (2000) i el *Diccionari de dret civil* (2005), fets pel Departament de Justícia i el Termcat; el *Vocabulari jurídic* (2006), de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua; el *Vocabulari de Dret* (2009), de les universitats Barcelona i València, o el recent i esperat *Diccionari jurídic català* (2011), impulsat per l'Institut d'Estudis Catalans, actualment consultable en línia i encara no complet. Sens dubte, també han estat d'una utilitat enorme els cercadors terminològics Cercaterm, del TERMCAT, i Justiterm, del Departament de Justícia.

ca. Tres termes ens serviran d'exemple. El primer és *jutjat de violència sobre la dona*, que, després de diverses possibilitats designatives, fou fixat per la legislació processal en la Llei orgànica 1/2004, del 28 de desembre, que paradoxalment porta el nom de «de mesures de protecció integral contra la violència de gènere». La denominació d'un dels procediments judicials, *procés monitori*, queda fixada en la Llei d'enjudiciament civil de l'any 2000. Són dos supòsits de dret processal (això vol dir competència de l'Estat) en què s'estableix una designació que, d'acord amb la informació que ens proporciona IATE, no coincideix, en la majoria de casos, amb les solucions dels països del nostre entorn lingüístic. I el tercer ja constitueix un clàssic: l'article 46 de la Llei estatal 7/1985, del 2 d'abril, reguladora de les bases del règim local, estableix el terme *precis i preguntes* en les reunions dels plens municipals; doncs, l'article 105 del Decret legislatiu 2/2003, del 28 d'abril, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei municipal i de règim local de Catalunya, recull la mateixa designació, quan la forma normalitzada i que ofereixen els vocabularis jurídics és la més amable *torn obert de paraules*.

Això no impedeix que sigui justament en el matís del desplegament normatiu o en l'exercici de competències pròpies on sorgeixi la terminologia pròpia (per exemple, l'*entitat local d'aigua*, que estableix el Decret legislatiu 3/2003, del 4 de novembre, pel qual s'aprova el Text refós de la legislació en matèria d'aigües de Catalunya) o on s'atribueixin diferències o matisos de contingut a termes prèviament establerts (en dret civil català, la figura *unió* de coses agrupa l'adjunció, la commixió i l'especificació —Llei 5/2006, de 10 de maig, del llibre cinquè del Codi civil de Catalunya, relatiu als drets reals—).

D'altra banda, i per raó del poder públic que exerceix la competència (Estat-Generalitat), podem constatar que hi ha sectors amb creativitat autònoma mínima (dret penal o dret processal) i d'altres amb creativitat més gran (dret civil).

Amb les idees que s'han exposat podem tornar a la dualitat del títol d'aquest epígraf, plantejada, això sí, més com a suggeriment que no pas com a categoria: d'una banda, la *terminologia jurídica catalana* (amb el lèxic civil en un lloc significat —*venda a carta de gràcia, rabassa morta, engany a mitges, contracte de masoveria...*—, però també amb lèxic específic que s'ha creat per a desenvolupar les competències normatives pròpies), i, de l'altra, la que podríem anomenar *terminologia jurídica en català*, que és, des del punt de vista de l'ús, del volum i de la solvència que ha de tenir, la més rellevant, la que requereix el tractament més acurat per part de l'especialista i del terminòleg i la que vol un tractament traductològic conceptualment i denominativament encertat.¹⁵

15. Duarte ja advertia de la complexitat de la terminologia en la traducció jurídica sobretot en entorns amb orígens jurídics i lingüístics comuns. Sobre aquest tema, vegeu Carles DUARTE MONTSERRAT (2007), «Justícia i traducció», a *XIV Seminari sobre la Traducció a Catalunya*, Barcelona, AELC, p. 24.

7. IMPORTÀNCIA DE LA TRADUCCIÓ

Amb el quadre dibuixat veiem que la traducció jurídica cada cop pren més rellevància en la fixació i la difusió de la terminologia jurídica catalana de manera acurada. És bàsica, doncs, la confluència entre terminologia i traducció, perquè ens trobem en un entorn multilingüe o bilingüe i perquè la posició del dret català no és precisament el d'una font primària. En definitiva, la bona gestió terminològica en les traduccions té una influència directa en la sostenibilitat terminològica en català.

Així, cal que tots els factors que intervenen en la fixació del corpus i en la bona pràctica dels usuaris funcionin.

a) *Corpus i traducció*. Tots els recursos que es puguin fer servir per a donar qualitat terminològica a les traduccions contribueixen a limitar al màxim la interferència lingüística i a generar documents de qualitat que, alhora, són patró d'altres operadors jurídics que els utilitzen.¹⁶ Entre aquests, esmentem:

— *Vocabularis d'equivalències o diccionaris jurídics* (vegeu la nota 14).

— *Recursos en línia*: el Justiterm, del Departament de Justícia, o el Cercaterm, del TERMCAT, són bases de dades amb cercador que han generat una gran millora en aquest sentit.

— *Traductors automàtics nodrits amb terminologia jurídica*: per exemple, el que fa servir el Departament de Justícia per a l'àmbit judicial. Pel que fa a traducció de lleis, seria important utilitzar memòries de traducció.

b) *Publicació de la normativa jurídica*. L'existència dels recursos terminològics anteriors ha de permetre que la normativa que es publiqui tingui la qualitat necessària per ser, com dièiem, una font terminològica que marqui un ús correcte de la terminologia jurídica per part dels professionals. Aquesta traducció es produeix en diversos moments (i deixem de banda aquí la traducció dels actes comunitaris europeus al castellà), dels quals en destaquem dos:

— Traducció del català al castellà. Pel que fa a la traducció de les lleis catalanes, la fan els mateixos serveis lingüístics del Parlament. Per regla general, la terminologia jurídica comporta pocs problemes. Igualment, la traducció de les disposicions normatives que es publiquen al DOGC en castellà són fetes també pels diferents departaments i organismes de l'Administració catalana.

16. El benefici d'una resolució administrativa, d'una sentència o d'un llei pulcres des d'un punt de vista lèxic és evident, per tal com poden influir en la conducta de molts operadors jurídics. Amb aquesta idea, l'article 2.3 del Decret 107/1987, del 13 de març, pel qual es regula l'ús de les llengües oficials per part de l'Administració de la Generalitat de Catalunya, estableix que «en l'ús del català l'Administració de la Generalitat ha d'emprar els termes normalitzats pel Centre de Terminologia Termcat per designar en aquesta llengua els conceptes a què es refereixen».

— Traducció del BOE al català. Es va començar a fer a partir de 1998, però s'han publicat els «BOE retrospectius» (1979-1997). S'han traduït lleis, normes amb rang de llei i alguns reglaments.¹⁷ Com podem imaginar, la bona gestió terminològica en aquest punt té implicacions, perquè el BOE en català serveix de connexió entre el dret creat en castellà i el seu desenvolupament en català.

Per il·lustrar quina és la percepció encara del dret en expressió catalana, esmento una constatació pròpia. Als alumnes de cinquè de la ja gairebé antiga llicenciatura en Dret sempre els comento l'accés al BOE en català; doncs bé, la majoria el desconeixen. I el fet no és excepcional; entre la comunitat jurídica hi ha molt arrelada la idea que, encara que hi hagi un BOE en català, la versió oficial és realment la castellana, idea que per descomptat no comparteixo perquè no té fonament. Una cosa és una versió oficial i una altra és que, en cas de dubte, qui interpreta o qui aplica la norma pot anar, com a mètode interpretatiu, a la versió castellana, atès que aquesta és la llengua que s'ha utilitzat en el procés d'elaboració de la llei.

Tornant a la traducció del BOE, la veritat és que actualment ha assolit una rapidesa considerable, atès que la versió catalana surt publicada una setmana després que la castellana, si bé hi ha normes que, perquè són especialment complexes, triguen una mica més. Fa uns quants anys, en la I Jornada de la Comissió Interuniversitària de Llenguatge Administratiu i Jurídic, vaig tractar els problemes derivats de la traducció del BOE,¹⁸ i allà posava èmfasi especialment en la *consolidació* de les lleis en català. En haver-hi traduïdes les lleis només a partir de 1998, hi havia molts textos que, un cop consolidats, quedaven *híbrids* (un text originari només en castellà i les reformes en català). Actualment, després que s'hagi traduït un volum enorme de textos (totes les lleis a partir de 1979) veiem que el problema ha adquirit, si es vol dir així, més complexitat tècnica:

— No hi ha la garantia que dos textos iguals en castellà es tradueixin igual en català; això és, en la traducció de les opcions lingüístiques emprades en els textos legals en castellà no es fan servir estructures paral·leles en català (per exemple, en el Codi penal l'ús del futur d'obligació rep diferents tractaments en català¹⁹). Aquesta

17. Sobre la traducció en aquest àmbit, vegeu Rosa PÉREZ i Judit RODÀ (2000), «La traducció automàtica i l'experiència del BOE en català», *Llengua i Ús*, Barcelona, núm. 21, p. 14-20.

18. Agustí POU (2000), «El marc legal de l'ús del català en l'àmbit jurídic: alguns aspectes controvertits», a *Actes de la I jornada de la CILAJ*, Barcelona, Universitat de Barcelona, també disponible en línia a <http://www.ub.edu/sl/cilaj/actes/IJornada/2_Pou.pdf>.

19. Per exemple, l'article 274 del Codi penal té quatre apartats. En la versió original castellana tots s'encapçalen amb el futur d'obligació (*se impondrá la pena / se castigará...*); en canvi, en la versió catalana, en els dos primers (introduïts per la Llei orgànica 5/2010) s'utilitza la forma *s'ha de castigar* i en els altres dos (incorporats per la Llei orgànica 15/2003), la forma *ha de ser castigat*, sense que hi hagi cap raó que avaluï aquesta diferència.

circumstància, que des d'un punt de vista traductològic general podria no ser forçosament dolenta, en el cas de la traducció jurídica pot comportar problemes, com ara donar a entendre que el legislador vol dir coses diferents quan en realitat el que ha passat és que l'estil de la traducció ha fet diferent dos textos iguals en origen.

— Igualment, es produeix heterogeneïtat de solucions terminològiques per a una mateixa opció en castellà. Per exemple, la Llei d'enjudiciament civil per al terme *contestación a la demanda* fa servir *contestació a la demanda* i *resposta a la demanda*, o en el Reial decret legislatiu 339/1990, del 2 de març, pel qual s'aprova el Text articulat de la Llei sobre trànsit, circulació de vehicles de motor i seguretat viària, el terme *arcén* es tradueix per *voral* i *vorera*, de manera aleatòria. També ens trobarem el cas contrari: que una determinada forma polisèmica en castellà es tradueixi d'una única manera en català, quan, de fet, caldria emprar dos termes diferents, com és el cas de *auto / autos*, amb el doble sentit d'«actuacions» i «interlocutòria».

I això es produeix, errors a banda, per falta d'un mecanisme que garanteixi el paral·lisme dels textos. Aquí caldria trobar les eines tecnològiques per a validar l'equivalència de manera força automàtica (terme castellà = terme català) i garantir que un mateix fragment en castellà tingui la mateixa solució en català. En tot cas, la consideració del text legal consolidat (text d'una llei més textos de reforma) és força necessària per a apreciar la coherència lingüística de la llei, cosa que no s'aconsegueix amb la consideració aïllada de les lleis de reforma.²⁰ Com sempre, el temps (o el fet que no n'hi hagi!) juga en contra d'una feina, altrament, ben feta.

Com a conclusió provisional, podem afirmar que el problema no és tant de caràcter terminològic, de fixació o de dificultat terminològica, sinó més de caràcter textual, per raó dels errors que es produeixen en la dinàmica d'ús de llenguatge.

8. ÚS I MAL ÚS EN EL TERME JURÍDIC EN CATALÀ

Partint, doncs, de la hipòtesi que el problema no se centra en la terminologia (almenys en la jurídica), he volgut fer una petita comprovació pràctica des del punt de vista de l'aplicació del dret. Per dir-ho d'alguna manera, he mirat de prendre-li la temperatura a la consolidació terminològica en uns àmbits determinats: no a l'ús del català en el camp del dret, sinó a l'ús dels termes quan es fa servir el català. He considerat l'ús de diversos termes, d'acord amb el criteri d'experts o per

20. De fet, més enllà de la coherència textual, és evident que una necessitat de la publicitat formal que ha de tenir la legislació, i més amb la complexitat que ha assolit actualment la producció normativa, és que el poder públic mateix ofereixi versions consolidades de les lleis. Que això és així ho demostra que tant el DOGC com el BOE ofereixen ja en línia versions consolidades dels textos, producte abans reservat a l'activitat de les editorials jurídiques privades. Per al català, el Departament de Justícia ha impulsat la base de dades de lleis estatals LexCat, amb els textos legals més rellevants en català i actualitzats puntualment.

raó que els serveis lingüístics n'han localitzat l'ús erroni,²¹ i n'he buscat les freqüències durant l'any 2010 en dos cercadors (taula 2): el de jurisprudència del Centre de Documentació Judicial (marcant l'opció *atalà*) i el de la Comissió Jurídica Assessora de la Generalitat de Catalunya (CJAGC).

TAULA 2. *Freqüència d'ús de diversos termes jurídics en dos cercadors diferents*

<i>Terme (amb * el considerat incorrecte)</i>	<i>Administració de justícia</i>	<i>CJAGC</i>
interlocutòria	1.241	252
*aute	48	0
*acte resolutori	4	24
rescabament	42	435
*resarciment	2	0
condemna a costes (i altres)	47	7
*condemna en costes	109	7
meritar	24	10
*devengar	0	0
assentiment a la demanda	17	1
aplanament a la demanda	14	1
esmenar	5	240
*subsananar	4	4
decisió	en totes les sentències	—
dispositiva	0 (en part dispositiva)	—
providència	0	—
provisió	457	—
indagació	43	—
*averiguació	3	—
raó petitòria	6	—
*causa de demanar	25	—
citació a termini	35	—
*emplaçament	12	—
execució	—	—
rematada	4	—
rematant	1	—
licitador al més-dient	0	—
*deshauci	0	—
desnonament	33	—

21. M'han estat de molta ajuda els treballs de Jordi Nieva sobre determinats termes de dret processal, com «Importants modificacions en el llenguatge Judicial, arran de la nova edició del diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans» (en línia al web de la Facultat de Dret: www.ub.edu/dpenal/LLENGUATGE%20JUDICIAL.doc) i «Esquemes procedimentals del dret processal català», una de les ponències de la I Jornada de la CILAJ, celebrada l'any 2000 (també en línia a http://www.ub.edu/sl/cilaj/actes/IJornada/3_Nieva.pdf).

Certament amb aquestes dades és difícil treure'n conclusions; però, tot i que l'aproximació constitueix un mer indicatiu (només abasta dos àmbits institucionals públics —en alguns casos només un— i en un període curt), sí que sorprèn, d'entrada, la notable correcció en l'ús d'alguns termes. En tot cas, entre aquestes dades i l'experiència pròpia en la docència i en la correcció de textos jurídics, puc advertir que els termes que tenen un establiment inequívoc, que es troben als diccionaris, que es fan servir en la llei, etc., tenen un seguiment per part de qui treballa en català. On es produeix sovint el problema és en l'aspecte fraseològic, com ara en casos com **en temps i forma*, **a major abundament*, **d'acord amb el seu lleial saber i entendre*, **en el seu cas, de + infinitiu en el sentit condicional* (**de liquidar la societat abans de...*), o tants d'altres. I on la falta de solvència és força clara és en la redacció, en la composició textual: aquí el calc del material fet en castellà sovint és més que notable.

Tot i el que acabo d'indicar, vull assenyalar alguns dels biaixos que es produeixen, en els quals té molt a veure la interferència, la falta de tradició en l'ús i la tendència que té el mateix llenguatge jurídic a forçar la redacció. En conjunt, estan basats en un seguit de prejudicis o creences amb poc fonament (d'altra banda, no gaire allunyats dels que es tenen respecte de l'ús del català en general), i també, moltes vegades, contradictoris, que revelen un cert desconcert per la falta d'ús:

— *El català és estrany*. Alguns termes generen dubtes sobre la forma correcta que tenen en català: *raó petitòria*, *pètit*, *desnonament*, *noli*, *manllevar*, *quitança*.

— *El català és més senzill que el castellà*. No hi ha distinció entre vocable de llengua general i vocable tecnicouridic: *esmenar / solucionar*, *contestació a la demanda / resposta a la demanda*, *presó / garjola*.

— *El castellà jurídic té més força*. Els arcaïsmes en castellà generen dubtes en relació amb el seu ajust al terme modern. Sembla que n'haguem de trobar un d'igual d'anacrònic; és com si l'anacronisme donés força: *merced arrendaticia / renda*, *predio / predi / finca*, *quebrantamiento de forma / crebant de forma / trenca-ment de forma*.

— *Tothom ho diu*. Hi ha calcs habituals, avalats sovint pels mitjans: **busca i captura / crida i cerca*, **a major abundament / a més a més*, **a sabiendes / sabent-ho*, **aute / *acte / interlocutòria*.

— *El llenguatge jurídic és molt complex*. Es produeix, per exemple, un ús abusiu de verbs construïts sobre substantius: *repcionar*, *peticionar*, *presonitzar*.

— *El castellà és més fàcil*. Això passa, per exemple, amb els participis construïts sobre alteracions sintàctiques: **cessat* (qui cessa), **aplanat*/**assentit* (qui assenteix a la demanda), **notificat* (a qui es notifica), **desistit* (qui desisteix de l'acció), **renunciat* (qui renuncia).

— *I tot es pot «derivar»*. L'ús de determinades derivacions (*-ori/òria, -nt, -ària*) i composicions es porta a l'extrem: **queixadant* (qui presenta la queixa), **proveient, tràmit resolutori de* (que resol) o *aclaratori, actuació enervatòria*, etcètera.

Com es pot comprovar, els mals usos terminològics que hem apuntat tenen més a veure amb el simple desconeixement per falta d'ús, en uns casos, i amb aspectes sintàctics, en d'altres, que no pas amb un problema real de falta de fixació.

9. CONCLUSIONS

En aquest apartat de conclusions recapitulo sintèticament les idees exposades:

1. La terminologia jurídica depèn de cada ordenament jurídic. És més: fins i tot cada vegada queda més fixada legalment a través de definicions expresses.

2. El gruix de la terminologia jurídica catalana tradicional està substancialment fixada i l'ús no presenta problemes especials.

3. La terminologia jurídica més nova està molt marcada pel fet de provenir de fonts del dret heterònomes (UE, Estat espanyol), de llengua castellana o altres. D'això en resulta un paral·lisme denominatiu i conceptual amb el castellà, per la qual cosa cal ser molt curosos en la gestió d'aquest procés.

4. Els problemes que hom pot percebre a la pràctica deriven sobretot de la interferència i no són gaire diferents dels problemes que origina aquest fenomen en la llengua general.

5. Els vessants en els quals al llenguatge jurídic sí que li falta energia per part dels professionals són el fraseològic i el textual.

Aspectes del tractament de la terminologia en els textos aprovats pel Parlament de Catalunya: les definicions en les lleis

AGUSTÍ ESPALLARGAS

Serveis d'Assessorament Lingüístic del Parlament de Catalunya
Barcelona

Resum:

El nostre treball dona una visió de conjunt del tractament de la terminologia i de la fixació dels termes en els textos legislatius, a partir de la tasca duta a terme pels Serveis d'Assessorament Lingüístic del Parlament de Catalunya (SAL).

Primerament, caracteritzem el llenguatge legislatiu com a llenguatge d'especialitat i comentem el model propi que els SAL han anat bastint des de la recuperació de la institució parlamentària. A continuació, expliquem de quina manera els principis propis de la legística i la tècnica normativa —com ara la precisió, la concisió, la claredat i la genuïnitat— es tenen en compte a l'hora d'establir el model de llengua esmentat; i, concretament, com l'aplicació d'aquests principis afecta la fixació de la terminologia tant en el llenguatge característic de les lleis com en l'específic de l'àmbit regulat per cada norma.

Tot seguit, destaquem que l'assessorament i el control terminològic dels SAL es porta a terme amb vista a assegurar la coherència i la univocitat terminològiques dels textos, independentment de quin sigui el tipus de text en què es trobin les dificultats de normalització i fixació terminològiques.

Finalment, comentem les estratègies que contribueixen a garantir la seguretat jurídica i la qualitat terminològica de les lleis, especialment pel que fa al llenguatge específic propi del camp regulat per cada norma. Exemplifiquem un d'aquests recursos amb un apartat dedicat a les definicions en les lleis.

PARAULES CLAU: definició legal, definició terminològica, llenguatge legislatiu, qualitat lingüística, terminologia jurídica.

Abstract: *The treatment of terminology in the legislative texts of the Parliament of Catalonia*

Our work provides an overview of the treatment of terminology and the fixation of terms in legislative texts on the basis of the work carried out by the Serveis d'Assessorament Lingüístic del Parlament [Linguistic Assessment Services of Parliament] (SAL).

First of all, we characterise legislative language as a specialised language and address the model that the SAL have gradually built since the recovery of the parliamentary institution. We go on to explain how the principle of legistics and regulatory technique — such as precision, concision, clarity and genuineness — are taken into account when the aforementioned language model is established, and more specifically, how the application of these principles affects the fixing of terminology, both in the characteristic language of the laws and in the specific language of the sphere regulated by each legal text.

We then go on to point out that the assessment and terminology control provided by the SAL guarantees the consistency and univocity of the terminology of texts, regardless of the type of text in which the terminology harmonisation and fixing difficulties are found.

Finally, we address the strategies that contribute to guarantee legal security and the terminological quality of laws, particularly with regard to the specific language of the field regulated by each legal text. We exemplify one of these resources with a section dedicated to definitions in laws.

KEY WORDS: legal definition, terminological definition, legislative language, linguistic quality, legal terminology.

I

1. ELS SERVEIS D'ASSESSORAMENT LINGÜÍSTIC DEL PARLAMENT

L'assessorament lingüístic i terminològic que porten a terme els Serveis d'Assessorament Lingüístic del Parlament de Catalunya (SAL) amb relació al llenguatge legislatiu —un llenguatge d'especialitat amb característiques pròpies dins el context més ampli del llenguatge jurídic— és especialment important perquè estableix el model de llengua de les lleis de Catalunya.

Els lingüistes del Parlament adscrits als SAL tenen l'encàrrec de vetllar per la qualitat lingüística dels textos que produeix la institució parlamentària —qualitat que s'ha d'entendre en un sentit ampli: gramatical, terminològica, discursiva, de registre, formal, etc. Els textos sotmesos a l'assessorament dels SAL no són només de tipus jurídic, sinó també administratiu, protocol·lari o divulgatiu,¹ però en

1. La descripció detallada de les tasques assignades oficialment als lingüistes del Parlament es troba en els *Estatuts del règim i el govern interiors del Parlament de Catalunya*.

aquesta exposició ens cenyim a la feina que els SAL fan d'assessorament i control terminològic dels textos de les iniciatives parlamentàries en tramitació, que sovint acaben sent textos aprovats per òrgans de la cambra, com el Ple i les comissions, i que, per tant, són els que més típicament representen el llenguatge legislatiu o normatiu.²

Concretament, se sotmeten a l'assessorament i la revisió lingüística dels SAL les lleis, les mocions i les resolucions. En aquesta feina els lingüistes treballen en coordinació amb els Serveis Jurídics, que assumeixen la responsabilitat última sobre els textos aprovats, des d'un punt de vista tècnic i jurídic.

2. LA CARACTERITZACIÓ DEL LLENGUATGE LEGISLATIU COM A LLENGUATGE D'ESPECIALITAT

El llenguatge legislatiu de què parlem és un llenguatge d'especialitat des del moment que entenem que s'ocupa d'un àmbit concret del coneixement i neix i es fa servir per a unes finalitats específiques, d'acord amb el que s'accepta comunament quan es parla de varietats funcionals d'una llengua. Aquesta varietat funcional concreta serveix, doncs, per a una comunicació especialitzada que d'alguna manera queda delimitada respecte dels usos funcionals estàndard i de l'ús que en faria el conjunt de parlants de la llengua en general.

En el cas concret del llenguatge legislatiu en català, el Parlament ha tingut un gran pes en la consolidació i l'establiment d'un model per a aquesta varietat. Un model per al qual sempre s'ha tingut en el punt de mira, com a objectiu, que fos modern, és a dir, entenedor i precís, i genuí, és a dir, no infeudat per altres models, llengües o tradicions (tot i que això no vol dir que altres models, llengües o tradicions no es puguin tenir en compte a l'hora de prendre decisions).

S'ha de dir que aquests usos lingüístics i formals consolidats al Parlament són deutors d'altres treballs, estudis o aplicacions elaborats per altres òrgans de l'Administració, de decisions preses per la normativa lingüística general i, finalment, de la bibliografia específica sobre redacció de lleis i tècnica normativa, especialment d'alguns manuals elaborats al Quebec i a altres països, com Alemanya o Anglaterra; i també de la bibliografia produïda a Catalunya pel Grup d'Estudis de Tècnica Legislativa, el GRETEL, avui ja dissolt, i l'apareguda en publicacions periòdiques com *Llengua i Administració* (1982-1994) o la *Revista de Llengua i Dret*, entre d'altres.

2. Fem servir el terme *llenguatge legislatiu* entès com a llenguatge de les lleis; per als SAL és assimilable al de les resolucions i les mocions, perquè rep el mateix tractament i s'hi apliquen els mateixos criteris. També fem servir *llenguatge normatiu*, una denominació més àmplia en què, a més de les lleis, podem incloure altres normes, com ara els decrets, els reglaments, etcètera.

3. EMISSORS I RECEPTORS

Hi ha algunes característiques de la varietat que ens ocupa que condicionen l'ús i el tractament que hi reben els termes. D'una banda, els elements que participen en l'elaboració, la transmissió i la recepció d'aquesta varietat des d'un punt de vista comunicatiu, i, de l'altra, el doble pla o nivell d'especialitat que podem trobar en els textos que vehiculen aquesta varietat, com veurem. De fet, la multiplicitat d'emissors i, sobretot, de receptors dels textos legislatius és no només destacable sinó rellevant i característica.

Així, com a emissor del llenguatge legislatiu hi ha l'òrgan que té la iniciativa legislativa. En un primer moment és el Govern o els grups parlamentaris, i posteriorment el Parlament, si ens referim al text ja tramitat i aprovat. Les lleis, les mocions i les resolucions són textos que emanen del Parlament, és a dir, del poder legislatiu, encara que puguin tenir l'origen en l'executiu.

Els receptors són els que l'han de fer servir per a interpretar-la, com els professionals del dret i els advocats, o els que l'han de fer complir, com els jutges o els operadors jurídics en general. Però també ho són els ciutadans, perquè la llei els afecta i, per tant, la poden voler consultar. A més, entre els ciutadans com a receptors en general és evident que hi ha diferents graus d'especialització.

Aquesta multiplicitat d'emissors (o productors) i de receptors amb interessos diversos (és a dir, destinataris, lectors, interpretadors) està directament relacionada amb el doble pla o nivell d'especialització propi del llenguatge legislatiu. D'una banda, conté la fraseologia i la terminologia pròpia que el configuren com un llenguatge d'especialitat, i, de l'altra, conté la terminologia pròpia del camp o l'àmbit regulat per cada norma concreta.

La multiplicitat d'agents i la duplicitat de plans finalment també es reproduceix en la diversitat dels agents que han de controlar la qualitat del text. En la fixació i el control terminològic intervenen els lingüistes, com a responsables i especialistes en llengua i terminologia, però també els lletrats, en principi com a juristes especialistes en qualitat normativa, però de vegades també com a experts d'alguna de les branques del dret.

En el treball terminològic és essencial la participació d'especialistes. Amb relació a aquesta figura típica de les tasques terminològiques, els SAL recorren de vegades a professionals i experts en la matèria de què tracta la proposta legislativa o als mateixos col·lectius destinataris de la disposició legal, amb la finalitat d'aclarir conceptes o consensuar denominacions. També és molt recomanable mantenir contactes amb els redactors del projecte —normalment els tècnics del Govern o del departament corresponent— o amb els diputats implicats directament en la comissió o la ponència que tramita el projecte. D'aquests contactes n'acostumen a sorgir informes i dictàmens lingüístics i terminològics.

II

4. ELS PRINCIPIS DE PRECISIÓ, CONCISIÓ I CLAREDAT. EL PRINCIPÍ DE GENUÏNITAT

Hi ha una sèrie de principis per a la redacció de textos que podem trobar en els manuals de legística o de tècnica normativa, que es poden resumir en els següents: la precisió, la concisió i la claredat; també es té en compte el principi de genuïnitat. Aquests principis, inspirats en el corrent renovador del *Plain English*, es tenen en compte en la redacció dels textos legislatius i s'estableixen per a assegurar-ne la qualitat jurídica.

Tenir en compte aquests principis a l'hora de redactar i supervisar les lleis, les resolucions i les mocions comporta contribuir a l'establiment del model de llengua que hem anat definint. Així mateix, l'aplicació d'aquests principis afecta l'establiment de la terminologia en els dos plans a què ens hem referit.

4.1. *El principi de precisió*

L'ús precís dels termes i de la fraseologia és un requisit essencial en el llenguatge legislatiu. S'ha d'evitar la sinonímia i la polisèmia en les denominacions, de manera que la relació entre la denominació del terme i el concepte sigui inequívoca. La introducció de variació denominativa en la selecció dels elements lèxics pot afectar la seguretat jurídica.

També d'acord amb el principi de precisió, s'han d'evitar les expressions vagues i les locucions semànticament buides. En aquest sentit, i per posar només un parell d'exemples, *evitar* és més precís que *procurar evitar*; també és més precís parlar de *les comunitats autònomes* que de *les autonomies*, o de *les lleis de Catalunya* que de *les lleis autonòmiques*. També són més precises en una llei, per exemple, les llistes tancades, és a dir, les que no acaben amb un element del tipus *entre altres* o *etcètera*.

La precisió augmenta la seguretat jurídica del text i facilita la feina de qui ha d'interpretar o aplicar la llei. Això pot ser especialment rellevant, per exemple, en el cas del règim sancionador o en el compliment d'obligacions, mesures, condicions, etc., és a dir, quan la llei mana explícitament alguna cosa o hi obliga.

4.2. *El principi de concisió*

El llenguatge normatiu ha de ser concís. Per exemple, *s'ha d'avaluar* és més concís que *s'ha de procedir a realitzar l'avaluació*. La concisió s'aconsegueix procurant que les idees s'expressin de manera simple i breu —però sense que se'n senti la comprensibilitat— i afavorint l'economia formal en l'exposició —però

sense generar ambigüitats—, tot plegat per mitjà de la supressió d'expressions supèrflues o redundants, de circumloquis, d'elements buits o d'adjectius innecessaris.

4.3. El principi de claredat

Un text redactat amb frases breus i simples és més fàcilment comprensible que un text elaborat a partir d'oracions subordinades o amb una estructura innecessàriament complexa. Estratègies com respectar l'ordre lògic dels elements dins la frase, donar preferència a la veu activa i formular de manera positiva els enunciats contribueixen a la claredat. En aquest sentit, també s'ha d'evitar l'abús de construccions impersonals i de nominalitzacions, especialment si les nominalitzacions no són justificades terminològicament (perquè és ben sabut que la nominalització és un recurs de formació de mots especialment productiu en terminologia).

També contribueix a la claredat la restricció de variants geolingüístiques que no són generals del domini i la de manlleus o estrangerismes innecessaris. Per exemple, els llatinismes d'alguns camps del dret, sobretot del dret civil, tenen sovint una forma catalana equivalent, de vegades normalitzada, que s'hauria de mirar de prioritzar.

En resum, el principi de claredat i el principi de concisió s'apliquen essencialment perquè els textos, malgrat el grau d'especialització que els és propi, guanyin comprensibilitat. En definitiva, perquè s'entenguin i siguin més interpretables. Aquests principis afecten sobretot la redacció del text, la construcció del discurs especialitzat.

D'altra banda, el principi de precisió pot tenir més a veure amb el lèxic i, en el cas del llenguatge normatiu, és especialment important pel que fa al lèxic especialitzat propi de l'àmbit del coneixement o la disciplina regulats per cada llei o cada iniciativa parlamentària.

4.4. El principi de genuïnitat

Finalment, el principi de genuïnitat afecta tant aspectes del lèxic com de la fraseologia, i l'hem d'entendre com el respecte per la normativa lingüística i per les decisions preses per les «autoritats» terminològiques.

En aquest sentit, els SAL prenen les decisions per a la denominació de termes en un context d'acatament de la normativa lingüística i terminològica vigent, de manera que en els textos parlamentaris són prioritàries les denominacions que ja han estat sancionades per l'autoritat corresponent.

Per a les denominacions noves o manllevades que no han estat explícitament sancionades per la normativa es fan consultes a l'autoritat normativa o es fan pro-

postes a partir dels criteris o orientacions (sobre morfologia, derivació i composició, tractament de manlleus, neologia, etc.) que l'autoritat pertinent ha elaborat amb aquesta finalitat.

A part dels quatre principis esmentats —precisió, concisió, claredat i genuïnitat—, també se'n tenen en compte d'altres, com ara la modernitat, la neutralitat i l'objectivitat —per exemple, l'ús d'un llenguatge no sexista i no androcèntric—, l'adequació a un registre molt formal, etcètera.

5. TIPUS DE TEXTOS I ESTRATÈGIES

Els SAL es troben amb casos relacionats amb la normalització i la fixació terminològiques en diferents moments de la seva tasca d'assessorament: en la titulació dels expedients de les iniciatives parlamentàries, en els textos aprovats pel Ple o per les comissions amb vista a l'impuls i el control de l'acció de Govern (mocions i resolucions) i en la tramitació de les proposicions o dels projectes de llei, que són els textos que s'han de convertir en les lleis de Catalunya. En qualsevol d'aquests casos, l'assessorament i el control terminològic dels SAL es porten a terme amb vista a assegurar la coherència i la univocitat terminològiques. Aquesta coherència i aquesta univocitat s'han de procurar obtenir tant dins d'una mateixa llei com en un nivell més general, és a dir, al llarg del corpus legislatiu o normatiu de Catalunya. També és indispensable tenir en compte una perspectiva més global, de pertinença al marc legislatiu europeu, escenari en què es poden haver pres decisions sobre denominacions i delimitació de termes.

Pel que fa al cas concret de les lleis, són diverses les estratègies que contribueixen a garantir la qualitat terminològica dels textos legals.

En el nivell general es recorre a la repetició de fórmules i expressions, de manera que es veu afectada sobretot la fraseologia. Així es va bastint una espècie de marc comú, és a dir, un model de llenguatge legislatiu unificat i coherent per a totes les lleis i textos normatius que aprova el Parlament, un model que s'ha anat consolidant amb la seva aplicació al llarg de les diverses legislatures.

Per exemple, en l'apartat de definicions els SAL han establert la fórmula: «Als efectes del que estableix aquesta llei, s'entén per X...» (o, de vegades, «Als efectes d'aquesta llei, s'entén per X...»). I s'eviten fórmules que no segueixen aquest patró amb variacions mínimes, com per exemple «Segons aquest text legislatiu, X vol dir...». També en les referències al desplegament reglamentari, diem que «X, Y i Z s'han d'establir per reglament» i no pas «Reglamentàriament s'establiran X, Y i Z». Altres exemples de casos en què es fan servir fórmules predeterminades, amb el mínim de variacions possible, són l'expressió de les funcions d'un òrgan, dels règims sancionadors, de les clàusules de derogació, de la clàusula d'entrada en vigor, etcètera.

En definitiva, la repetició i l'homogeneïtzació de fórmules assegura la precisió i la claredat del text. D'altra banda, en l'àmbit específic de la matèria regulada per cada llei, es pot recórrer també a l'ús de definicions.

6. LA TERMINOLOGIA DE LES MATÈRIES REGULADES

Ja hem avançat que el nivell d'especialització i dificultat de cada llei varia segons el tema que tracta cada llei en concret, és a dir, segons la terminologia específica de cada norma. És cert que totes les lleis són específiques d'un àmbit i, per tant, totes tenen la terminologia que els pertoca. Quan parlem de diferents nivells de dificultat sovint ho fem per raons extralingüístiques i ens referim més aviat al fet que hi ha lleis més tècniques i menys tècniques, lleis en què la terminologia està més fixada i altres en què no tant, segons la novetat o la tradició amb què compta aquella disciplina en català. És en aquest sentit que parlem de més o menys dificultat.

Els àmbits regulats per llei, amb els termes corresponents, són gairebé tan variats com ho és la realitat mateixa. Per exemple, la gestió dels residus (*deposició controlada, disposició del rebuig, valorització*), el dret civil (*drethavent, fideïcomís, marmessor*), la salut (*atenció primària, unitat de gestió hospitalària, control sanitari, salut laboral*), l'educació (*horari lectiu, alumnes amb necessitats educatives específiques, educació secundària obligatòria*), la indústria (*activitat industrial, instal·lació industrial, risc industrial acceptable*) o els serveis socials (*mòdul social, prestacions de servei garantides*). I, de la mateixa manera, el comerç, les festes populars, els espectacles, la protecció dels animals, la pesca, els transports, les carreteres, etcètera.

III

Hem vist la importància del principi de precisió i com aquest principi és fonamental per a garantir la precisió terminològica del text amb vista a garantir-ne la seguretat jurídica. La part final d'aquest estudi, la dediquem a parlar de les definicions de termes en les lleis.

7. L'ÚS DE DEFINICIONS

Les lleis, efectivament, contenen articles o apartats en què es defineixen termes que es fan servir al llarg del text. La consolidació de termes (l'establiment de la denominació i la delimitació del concepte) sovint es fa d'aquesta manera explícita, és a dir, amb una definició que es representa atenent unes convencions formals mínimes. En altres casos, les lleis vehiculen o consoliden termes d'una manera

menys evident: amb algun tipus de definició menys explícita o simplement per l'ús repetit del terme al llarg del text.

7.1. *La definició lexicogràfica i la definició terminològica*

En el treball terminològic, i especialment en la confecció de productes com ara diccionaris o vocabularis, la definició té la funció d'establir amb precisió el sentit d'un terme i els seus límits.³ Es diu que la definició proporciona una «estabilitat de significat» que, a més de ser útil per als terminòlegs o terminògrafs, proporciona beneficis per als usuaris, ja que els assegura la comprensió del terme en un text determinat i els permet d'utilitzar-lo en un text propi.

En general, de la mateixa manera que la definició lexicogràfica prototípica, la definició terminològica és de tipus parafràstic i té equivalència sintàctica; és a dir, que en un discurs pot substituir la denominació. Si més no, són així les definicions de noms, de verbs i de la majoria d'adjectius. Per exemple, donada la representació del terme «**vol amb motor** *n m* AVIACIÓ ESPORTIVA Esport aeri practicat amb una aeronau autopropulsada», podem dir que «un afeccionat al vol amb motor» és 'un afeccionat a l'esport aeri practicat amb una aeronau autopropulsada'. Veurem que aquest conegut principi lexicogràfic no es compleix necessàriament en les definicions que trobem en les lleis.

7.2. *Les definicions en les lleis*

El motiu pel qual hi ha definicions en les lleis s'explica pel context que hem anat descrivint, caracteritzat per la cerca de la precisió terminològica.

La cerca de precisió terminològica és especialment pertinent quan l'ús d'un terme determinat pot portar a confusió. Pot ser que un terme tingui una denominació que ja pertanyi a un altre terme i calgui definir-lo per a aquell context, és a dir, calgui fer-lo vàlid per a aquell text concret: *empresa distribuïdora* (Llei 20/2010, del 7 de juliol, del cinema), *aliments* (Llei 25/2010, del 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família), *infant i adolescent* (Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència), *informació veraç* (Llei 22/2005, del 29 de desembre, de la comunicació audiovisual de Catalunya), entre d'altres. O que s'hagin d'habilitar com a termes paraules del lèxic comú. Per exemple, la terminologia dels residus, que es va començar a establir en la Llei 6/1993, del 15 de juliol, reguladora dels residus: *residu*, *gestió*, *rebuig*, *recollida*, *emmagatzematge*, etc., o els termes *prevenció*, *detecció*,

3. Vegeu TERMCAT, CENTRE DE TERMINOLOGIA (2010), *El diccionari terminològic*, Vic i Barcelona, Eumo i TERMCAT, col·l. «En Primer Terme. Criteris i Mètodes», núm. 9, p. 145.

atenció, recuperació, entre altres, que són termes expressament definits com a tals en la Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista. En qualsevol cas, la definició contribueix a evitar la possible vaguetat o ambigüitat.

D'altra banda, també es defineixen termes nous amb denominacions noves. En aquest cas, cal conèixer i avaluar els diversos mecanismes de creació de termes i neologia, que no entrem a analitzar, i que poden haver donat termes presents en algunes lleis, els quals, en alguns casos s'han hagut de definir, com *hidroport, infrahabitatge, família homoparental, contaminació lumínica*, etcètera.

Les definicions també serveixen, doncs, per a establir la forma de les denominacions. D'alguna manera, els textos aprovats pel Parlament poden actuar com a agents de normalització terminològica. Fent un símil amb el llenguatge jurídic, podríem dir que creen una mena de «jurisprudència terminològica». Cal dir que aquesta fixació no és inamovible. Es pot donar el cas de reconsideració de denominacions establertes per una llei que una altra llei s'ha encarregat de modificar o precisar, com en el cas de la denominació del terme *unió estable de parella*, que es fa servir així en el llibre quart del Codi civil, però que el llibre segon modifica expressament per *parella estable*.

Ja hem avançat que les definicions explícites en les lleis no segueixen estrictament les normes d'elaboració de definicions terminològiques o lexicogràfiques, encara que la funció sigui essencialment la mateixa que hem vist més amunt, és a dir, proporcionar informació amb vista a la precisió semàntica i la coherència denominativa. Algunes definicions són més properes a una explicació: poden tenir elements previs al descriptor, que no serveixen per a la substitució sintàctica; poden contenir puntuacions fortes, i, per tant, més d'un descriptor; poden contenir explicacions i puntualitzacions, etc. Per exemple:

Persones consumidores i usuàries: les persones físiques o jurídiques que actuen en el marc de les relacions de consum en un àmbit aliè a una activitat empresarial o professional. També tenen aquesta consideració els socis cooperativistes en les relacions de consum amb la cooperativa. Qualsevol referència que es faci en aquesta llei al concepte de persona consumidora s'entén que és feta a la persona consumidora o usuària en tant que gaudeix de béns i serveis fruit de l'activitat empresarial en el mercat.

Relació de consum: qualsevol relació establerta entre, d'una banda, empresaris, intermediaris o l'Administració com a prestadora de béns i serveis i, d'altra banda, les persones consumidores. Aquesta relació comprèn la informació, l'oferta, la promoció, la publicitat, la comercialització, la utilització, la venda, i el subministrament de béns i serveis, i també les obligacions que en derivin.

(Article 111-2 de la Llei 22/2010, del 20 de juliol, del Codi de consum de Catalunya)

7.3. El lloc de les definicions

La inserció de definicions en la llei segueix en principi un esquema de representació preestablert. La voluntat que les definicions explícites ocupin un lloc determinat i fix en la llei és coherent amb un tipus de text altament estructurat i controlat des d'un punt de vista formal com el que estem descrivint.

El més habitual és que les definicions se situïn en un mateix article expressament dedicat a aquesta finalitat i que es titula «Definicions». Aquest article apareix al principi de la part dispositiva, just després de l'article dedicat a l'objecte de la llei (o també al principi d'una part de la llei, com un títol o un capítol), i inclou les definicions dels termes que la necessiten, pels motius que hem vist o perquè tenen un ús molt freqüent al llarg de la norma.

El text de l'article que conté les definicions comença amb la fórmula fixada d'encapçalament i a continuació apareixen les definicions en forma de llista.

ARTICLE 2. DEFINICIONS

Als efectes d'aquesta llei, s'entén per:

- a) *Polítiques de joventut*: les intervencions dels agents que [...].
- b) *Joves o persones joves*: amb caràcter general, el conjunt de persones [...].
- c) *Emancipació juvenil*: la capacitat dels joves de construir [...].
- d) *Participació juvenil*: el conjunt d'accions i de processos [...].

(Llei 33/2010, de l'1 d'octubre, de polítiques de joventut)

Però de vegades la definició d'un terme determinat es pot inserir en el mateix apartat o article en què s'empra el terme. D'aquesta manera queda immediatament especificat, especialment si aquest concepte només apareix en aquest apartat o article.

ARTICLE 225-1. LES RELACIONS DE CONSUM NO SEDENTÀRIES EN LLOCS FIXOS

Als efectes d'aquesta llei, s'entén per *relacions de consum en establiments no sedentaris* les que els empresaris duen a terme fora d'un establiment permanent, de manera habitual, ocasional, periòdica o continuada, en els perímetres i els llocs degudament autoritzats.

(Llei 22/2010, del 20 de juliol, del Codi de consum de Catalunya)

En bona tècnica legislativa convé que les fórmules d'establiment de conceptes siguin objectives, de manera que és millor dir «Són...» o «S'entén que són...» que no pas «Tenen la consideració de...». De la mateixa manera, doncs, la fórmula establerta d'encapçalament de definició és coherent amb aquest principi: «Als efectes d'aquesta llei, s'entén per X...» i no pas «Als efectes d'aquesta llei, es considera X...».

Pel que fa a la llista de definicions, es recomana que l'ordenació dels termes definits segueixi un criteri lògic. L'ordenació prioritària és de tipus jeràrquic, no alfabètic, o per ordre d'aparició dels termes en l'articulat. L'ordenació alfabètica s'hauria de reservar per a casos en què l'ordre jeràrquic no és pertinent i quan l'article de definicions funciona com un recull terminològic (per exemple: Llei 2/2010, del 18 de febrer, de pesca i acció marítimes, amb 33 termes definits; Llei 25/2010, del 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família, amb 21 termes definits; Llei 14/2009, del 22 de juliol, d'aeroports, heliports i altres infraestructures aeroportuàries, amb 34 termes definits).

Pel que fa a les denominacions, en les lleis del Parlament s'escriuen en cursiva, seguides de dos punts i de la definició o explicació pròpiament dita.

7.4. La redacció de la definició explícita

En la redacció d'una definició s'ha d'evitar l'ús del terme definit —tal com passa en lexicografia o terminografia. De fet, s'hauria d'evitar, fins i tot, l'ús de derivats del mateix terme definit, perquè la llei no proporciona la recursivitat que sí que ofereixen els diccionaris. Així, en comptes de:

S'entén per *contaminació atmosfèrica*, als efectes del que disposa aquesta llei, la presència en l'aire de substàncies o de formes d'energia contaminants.

És millor:

S'entén per *contaminació atmosfèrica*, als efectes del que disposa aquesta llei, la presència en l'aire de substàncies o de formes d'energia que impliquen risc, dany immediat o diferit o molèstia per a les persones i per als béns de qualsevol naturalesa.

La primera definició funcionaria sense problema en un diccionari terminològic, perquè probablement tindriem en una altra entrada la definició de *contaminant* o la podríem deduir de l'entrada del verb *contaminar*. Però hem de pensar que la llei, encara que contingui definicions, no és un diccionari. També en aquest sentit les definicions de les lleis s'aparten de les definicions d'un diccionari de llengua.

Estrictament, l'article dedicat a les definicions, que és vinculant, no ha de contenir en cap cas preceptes o enunciats normatius o elements normatius autònoms, com ara fórmules d'obligació, sinó que ha de fer servir un estil descriptiu.

Botiga a l'abast: l'establiment comercial amb una superfície de venda que no supera els 500 m² i que distribueix l'oferta de manera similar entre tots i cadascun dels grups d'articles següents: llibres, diaris i revistes; productes d'alimentació, discos i vídeos; joguines, regals i articles diversos. Aquests establiments ~~han d'obrir~~ obren al públic, com a mínim, divuit hores al dia durant tot l'any.

Per seguretat jurídica i per coherència i precisió terminològiques, els termes establerts i definits s'han d'emprar al llarg de tota la llei amb el mateix significat establert en la definició, de la mateixa manera que ho han de fer tots els termes del text, encara que no estiguin definits explícitament. Per exemple, el terme associat al concepte de *violència envers les dones* pot tenir diferents denominacions i vacil·lacions en el seu sentit precís: *violència de gènere*, *violència domèstica*, *violència familiar*, *violència masculista*, *violència a la llar*, etc. Cal triar la denominació adequada —després de la recerca terminològica corresponent— i fer-la servir sempre per a referir-nos al mateix concepte.

I, evidentment, no hi hauria d'haver definicions de termes que no es facin servir en el text.

7.5. *Les definicions no explícites*

A part de les definicions explícites que acabem de descriure, les lleis contenen sovint definicions inserides en el discurs, que segons el grau més o menys alt d'explicitació poden arribar a ser definicions per context. Aquestes explicacions assimilables a definicions es poden trobar arreu de l'articulat, formulades més com una explicació del concepte que no pas amb consciència d'estar elaborant una definició. Per exemple:

ARTICLE 2. NATURALESA DE LA VEGUERIA

1. La vegueria és un ens local amb personalitat jurídica pròpia, determinat per l'agrupació de municipis, i constitueix l'àmbit territorial específic per a l'exercici del govern intermunicipal de cooperació local. [...]

(Llei 30/2010, del 3 d'agost, de vegueries)

ARTICLE 12. CARTA VEGUERIAL

La carta veguerial és la norma bàsica en matèria d'autoorganització de cada vegueria i regula, si més no, les matèries següents: [...]

(Llei 30/2010, del 3 d'agost, de vegueries)

ARTICLE 211-4. MAJORIA D'EDAT

1. La majoria d'edat s'assoleix als divuit anys.

(Llei 25/2010, del 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família)

Els preàmbuls poden contenir reproduccions —adaptades, reformulades o, de vegades, literals— del que en la part dispositiva de la llei es defineix més explícitament i amb un valor jurídic que el preàmbul no té. Per exemple:

Cal esmentar aquí, per la importància que tenen, alguns dels conceptes emprats per aquesta llei, més enllà de l'estricta definició jurídica. Al llarg del text s'utilitzen repetidament els conceptes de *promoció*, *prevenció*, *atenció*, *protecció* i *participació* de l'infant i l'adolescent.

La *promoció* és el conjunt d'actuacions socials que es desenvolupen «encara que res vagi evidentment malament», perquè obeeixen a objectius de millora social i responen a anhels o aspiracions col·lectius, particularment als d'un benestar personal i social més gran.

La *prevenció* és el conjunt d'actuacions socials destinades a preservar l'infant o l'adolescent de les situacions que són perjudicials per al seu desenvolupament integral o per al seu benestar.

L'*atenció* és el conjunt d'actuacions socials per a «quan les coses comencen a anar malament» o per a quan només van «una mica malament» i existeix la probabilitat, i no la certesa, que el desenvolupament integral de l'infant o l'adolescent en pot resultar afectat negativament. La conseqüència jurídica d'aquests casos és la declaració de risc.

La *protecció* és el conjunt d'actuacions socials reservades per a «quan les coses van malament», quan el desenvolupament integral de l'infant o l'adolescent sembla clar que resulta seriosament afectat, en vista dels coneixements científics actuals. Una de les seves conseqüències jurídiques és la declaració de desemparament.

(Preàmbul de la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència)

Finalment, els annexos poden aclarir conceptes per a interpretar i aplicar la llei, però en cap cas no haurien de contenir definicions pròpiament dites i imprescindibles de termes usats en la llei, llevat que s'hi incloguin, en forma de llista o recull, a partir d'una remissió des d'algun punt de la part articulada (i en aquest cas tenen el mateix valor que tindrien si apareguessin, com habitualment, en l'article de definicions).

IV

Hem vist com n'és, de rellevant, el principi de precisió en el llenguatge legislatiu, tal com ho és, per definició, en tots els llenguatges d'especialitat, juntament amb la claredat i la concisió. La precisió afecta el doble nivell de llenguatge d'especialitat que hem caracteritzat, i, per tant, s'ha de tenir en compte en la fraseologia jurídica i en el lèxic més general, però també en les unitats especialitzades pròpies

de la matèria regulada per cada llei. En el cas de la terminologia, el principi de precisió, entès ara ja com a principi de precisió terminològica, és fonamental. I és molt important que els lingüistes vetllin per un tractament al més rigorós, contrastat i consensuat possible de la terminologia en aquests textos.

Hem vist com les lleis, en l'aplicació del principi de precisió amb vista a la claredat i la seguretat jurídiques i amb vista a la coherència terminològica en cada text concret i en el corpus legislatiu en conjunt, estableixen denominacions de termes i en determinen el sentit, ja que els delimiten i els precisen semànticament. L'ús de definicions —amb què s'adverteix els destinataris de la norma sobre l'ús de determinats termes en la llei— és un recurs molt útil, de vegades obligatori, per a la consecució d'aquest objectiu.

8. BIBLIOGRAFIA

- FRANQUESA I BONET, Ester (2008). *La terminologia: Un mirall del món*. Barcelona: UOC.
- GÉMAR, Jean-Claude (dir.) (1982). *Langage du droit et traduction: Essais de jurilinguistique = The language of the law and translation: Essays on Jurilinguistics*. Mont-real: Éditeur Officiel du Québec.
- PARLAMENT DE CATALUNYA. SERVEIS JURÍDICS I SERVEIS D'ASSESSORAMENT LINGÜÍSTIC (en preparació). *Guia per a redactar lleis i altres normes*. Barcelona: Parlament de Catalunya.
- PARLAMENT DE CATALUNYA. SERVEIS D'ASSESSORAMENT LINGÜÍSTIC (en preparació). *Llibre d'estil del Parlament de Catalunya: Textos aprovats*. Barcelona: Parlament de Catalunya.
- SPARER, Michel; SCHWAB, Wallace (1980). *Rédaction des lois: rendez-vous du droit et de la culture*. Quebec: Conseil de la Langue Française.
- TERMCAT, CENTRE DE TERMINOLOGIA (2010). *El diccionari terminològic*. Vic: Eumo; Barcelona: TERMCAT. (En Primer Terme. Criteris i Mètodes; 9)
- WYDICK, Richard C. (1998). *Plain English for Lawyers*. Durham: Carolina Academic Press.

Una aproximació al règim verbal en català antic: una font per al llenguatge juridicoadministratiu actual?

Jordi GINEBRA
Xavier RULL
Universitat Rovira i Virgili
Tarragona

Resum:

Aquesta comunicació analitza fins a quin punt les prospeccions en la llengua antiga permeten ajudar a fixar el règim verbal del llenguatge juridicoadministratiu actual. Comenta, a grans trets, quins són els criteris que cal seguir a l'hora de decidir si cal recórrer al català antic i també quins són els adequats un cop s'ha comprovat que una prospecció pot ser útil.

El cos del treball analitza casos puntuals en què el llenguatge jurídic actual no coincideix amb la llengua antiga. Un primer apartat, més general, se centra en uns quants verbs que tenen una estructura gramatical que no coincideix amb la que recull el DIEC. El segon apartat analitza les variacions que, al llarg dels anys, han patit algunes construccions verbals referides a penes. Finalment, aprofundeix en tres casos pràctics en què s'ha detectat vacil·lació en el règim verbal.

PARAULES CLAU: intransitivitat, llenguatge juridicoadministratiu, règim verbal, transitivitat, variació sintàctica.

Abstract: *The verbal regime in the legal sphere from a diachronic standpoint: a source for establishing current legal language?*

This communication analyses to what extent prospection in the old language allows us to fix the verbal regime of our current legal and administrative language. It addresses, broadly speaking, the criteria to be applied when deciding whether old Catalan should be resorted to, and which criteria are suitable after it has been ascertained that a prospection may be useful.

The body of work analyses specific cases in which the current legal language does not match the old language. An initial, more general section, focuses on a few verbs that have

a grammatical structure that does not match that of the DIEC. The second section analyses the variations occurring in certain verbal constructions related to penalties over the years. Finally, it analyses three practical cases in which hesitancy was detected in the verbal system.

KEY WORDS: intransitivity, legal and administrative language, verbal system, transitivity, syntactic variation.

1. EMMARCAMENT DEL TREBALL

Arran de la restitució democràtica a l'Estat espanyol (1978) i el consegüent procés de normalització de la llengua catalana (que va comportar cooficialitat i presència a l'escola, als mitjans de comunicació i a instàncies administratives), va sorgir la qüestió de com s'havien d'escriure els documents juridicoadministratius en català.¹ Cal tenir present que els àmbits administratiu, legislatiu, judicial i notarial (aquest darrer, a partir del 1862 amb la Llei del notariat) s'havien castellanitzat força sobretot a partir del segle XIX, i que, a més, en el període 1939-1975 a Espanya es va viure la dictadura del general Franco, repressiva envers el català i amb desalfabetització de la població, de manera que el castellà era l'única llengua emprada en estaments oficials.² Això va fer que, en aquest tecnolecte, s'anessin perdent les solucions pròpies del català (Duarte, 1986). La situació als anys vuitanta del segle XX, doncs, era que a l'hora d'escriure en català hom es trobava sense referents i les eines de consulta —cas dels diccionaris— deixaven sense resposta més d'un dubte.

Una de les vies per a trobar solucions en aquest camp va ser recórrer al català antic. En efecte, des de l'edat mitjana i fins ben entrada l'edat moderna el català va ser una llengua d'ús habitual en l'àmbit juridicoadministratiu. Per tant, es podia

1. Aquest debat es va donar alhora en altres àmbits, com ara el del model de llengua als mitjans de comunicació.

2. Parlem, és clar, de la part del domini lingüístic català dins l'Estat espanyol. A la Catalunya del Nord el procés va ser de francesització. Val a dir que ni tan sols el Principat d'Andorra se'n va escapar, ja que hi trobem influència del castellà i del francès: l'*auto* castellà s'anomena *aute*, no pas *interlocutòria* o *provisió* (Rull, 2007, p. 69-70), i alguns comuns han emprat tradicionalment *arrest* per designar un acord de caràcter general, terme que prové del francès *arrêt* 'disposició general' (Rull, 2007, p. 68; Badia, Ganyet i Pérez, 1992, p. 15). Aquest mot devia ser força usat, ja que al segle XVII es troba el verb *arrestar* (grafiat *arestar*) 'acordar' en la documentació de diverses administracions andorranes (Rull, 2010a, p. 101): «[...] se a arestat lo següent [...]» (document de la Junta del Morbo sobre mesures anticontagi de la pesta, agost del 1652); «Areste lo Consel de la paròquia [...]» (acord del Consell de la parròquia de la Massana sobre un retaule dedicat a sant Isidre, 26-5-1685), i «[...] se a tingut Consell de la Terera per la notícia se a tingut que lo reverendíssim señor fra Julià Cano, bisbe de Urgell i príncep soberà de les presents valls, vol pujar per a jurar i confirmar; i com se acostume que un de cada parròquia lo deu anar a rebre al riu de Arcavell, vora la creu, areste lo Consell que vagen los baix anomenats: [...]» (acord del Consell General sobre la visita del copríncep episcopal, 23 maig 1696) (documents reportats per Bascompte, 1997).

pouar en textos pretèrits per tal de trobar-hi terminologia, expressions i recursos estilístics genuïns, i així fornir de material el registre juridicoadministratiu actual. Aquesta via va ser exposada per diversos autors durant els anys vuitanta del segle xx (Solé i Cot, 1977, 1982; Casanova, 1983, 1984, 1985, 1986; Duarte, Ferrer i Torrents, 1984; Polanco, 1984; Duarte, 1986; Duarte i Torrents, 1986, 1988; Vila, 1987 —aquesta autora amb atenció al castellà d'Aragó—; Fabregat, López i Olmos, 1988; Mestres, 1988), i en algun cas desenvolupada (cas de Duarte o Mestres).³ Tot plegat va fer que es generalitzessin solucions com *bestreta* ('donar per avançat una part d'un pagament, del sou, etc.', també dit *avançament*), *atès* (fórmula introductòria com a traducció del castellà *por cuanto* o *resultando*), *comís* ('pèrdua d'una cosa per part de l'autoritat'), *quitança* (per *finiquito*), *cimera* ('reunió d'alts mandataris'; és un reaprofitament semàntic, ja que la cimera és el guarniment superior d'un elm), *forest* 'bosc públic', *crida* i *cerca*, etcètera.⁴

Un aspecte a resoldre en el llenguatge juridicoadministratiu és el règim verbal. Els diccionaris generals i els vocabularis terminològics rarament el consignen amb detall, més enllà de les etiquetes *tr* 'transitiu' o *intr* 'intransitiu' (i alguna altra) i, escadusserament, exemples o notes d'ús.⁵ A més, en algun verb propi

3. En algun cas hom es lamenta que, en l'estudi de la llengua antiga com a font per a fixar el català normatiu contemporani, els autors s'hagin centrat en la gran literatura (Ramon Llull, Ausiàs March, *Tirant lo Blanch*, *Curial e Güelfa*, Jaume Roig, etc.) i gèneres afins, com la litúrgia (*Homilies d'Organyà*), i el gènere epistolar o la historiografia (les quatre grans cròniques) —com feien Anfós Par o Pompeu Fabra—, i que, en canvi, hagin prestat poca atenció als documents legals (vegeu Casanova, 1983, p. 74-75 i p. 82-83; 1986, p. 75-76; aquest segon article recull reflexions d'altres autors en aquesta mateixa línia).

4. Val a dir que aquesta pràctica ja va ser aplicada amb anterioritat. Així, Coromines (1971) proposava de traduir l'espanyol *fallar* per *pronunciar* (en l'expressió *pronunciar sentència* o usat absolutament) basant-se en el català medieval —que seguia els usos del llatí— i en la comparació amb l'anglès i el francès (i també, de retruc, *fallo* per *pronúncia*, si bé en aquest cas seria una innovació). Igualment, la situació forçosa de manca de feina (en castellà *paro*) es diu modernament *atur*, a pesar que fins a les primeres dècades del segle xx es deia *vaga* (aquest segon terme s'ha reservat per a 'aturada voluntària d'activitat amb l'objectiu de pressionar l'empresa o un govern en defensa d'interessos propis', en castellà *huelga*). El mot *atur* apareix en l'obra d'Ausiàs March com a nominal de *aturar* («E, si'n lo molt havia lonch atur, | tot bé complit seria entre nós», llegim en el DCVB, sota l'entrada *atur*), i segons el DECat (vol. I, p. 486) va ser difós amb el sentit actual als anys vint i trenta del segle xx. Coromines fins i tot en fa una defensa: «la repulsa amb què fou acollit l'ús periodístic d'aquest mot per a 'acte de parar una activitat industrial, de tràfic', etc., que es féu tan usual durant els anys vint i trenta, fou excessiva i s'haurà d'abandonar: ni la desviació semàntica que se li imprimia era gaire greu (de 'fet de parar-se, d'insistir' es passava, no innaturalment en rigor, a 'fet de detenir') ni s'albirava un altre remei, ni s'ha trobat, i necessitem un mot o altre».

5. Per exemple, el VJur (p. 73), en l'entrada castellana *incurrir* (consignat com a intransitiu), conté dues accepcions. La primera du entre claudàtors la informació «[en falta, delito, error]» i tot seguit dóna com a equivalència catalana *incórrer*. La segona du entre claudàtors la informació «[circunstancies no negatives]» i tot seguit dóna com a equivalències catalanes *produir* i *concórrer*. La informació entre claudàtors de la primera accepció es pot considerar —indirectament, si es vol— una orientació sobre el règim del verb castellà (*incurrir en una falta*), però no indica res sobre el règim de l'equivalència catalana. D'altra banda, la informació entre claudàtors de la segona accepció no aclareix res. L'excepció a aquesta pràctica és el

d'aquest tecnolecte hi ha hagut vacil·lacions a l'hora de fixar-ne l'ús en obres de referència (diccionaris, vocabularis, manuals d'estil, guies d'ús, etc.). Si la llengua antiga és una eina més per a l'establiment del llenguatge juridicoadministratiu actual, la pregunta és fins a quin punt pot ajudar a fixar el règim verbal i de quina manera. Aquest és l'objectiu del present treball.⁶

2. CRITERIS DE RECUPERACIÓ DE FORMES ANTIGUES

Documentar-se en l'antiguitat per establir el llenguatge juridicoadministratiu actual implica haver d'adoptar uns criteris. Duarte (1986, p. 16) ja alerta que «no es tracta tan sols d'aplegar la informació sobre la tradició del llenguatge administratiu català, ans també de fixar uns criteris de selecció i introducció d'aquestes formes», i hi afegeix que els «objectius són: *a*) delimitar quines són les formes que convé restablir i *b*) fixar el procediment que caldrà seguir per incorporar-les al llenguatge administratiu actual». Més avall (p. 18) insisteix que «[e]ns interessa, però, de plantejar-nos [...] els criteris de selecció i de reincorporació de les dades terminològiques que obtenim de l'estudi de la tradició del llenguatge administratiu català». Igualment, Duarte i Torrents (1988, p. 42) entenen que «la funció que correspon de complir als dialectes històrics i geogràfics en l'establiment de la terminologia administrativa hauria de quedar definida dins d'unes línies generals de política terminològica que configuressin l'ordre de prelación dels criteris de formació de neologismes en els tecnolectes catalans». Per tant, cal definir prèviament quins criteris cal seguir. A tall de mostra, Duarte és del parer que no s'ha de reintroduir el tractament de respecte *en/na*; però sí el tractament de *vós*.

Els criteris que estableix Duarte (1986) són generals. Primerament (p. 18-19) indica que cal veure si hi ha un terme del català actual que serveix per a expressar el concepte en qüestió (idea represa en Duarte i Torrents, 1988, p. 43). Si fos així, no cal reintroduir cap mot antic.⁷ Segonament (p. 19-20) entén que, si el mot ja no existeix en el llenguatge general català, cal consultar reculls lexicogràfics antics i comprovar si en algun parlar es manté. L'objectiu és determinar-ne l'abast exacte, tant semàntic com sintàctic. Finalment (p. 20), advoca per la prudència. A Duarte i Torrents (1988, p. 43) es consignen més instruccions: que la introducció d'un

manual *Criteris de traducció de textos normatius del castellà al català* (2a ed.), que en el vocabulari consigna a la mateixa entrada el règim preposicional. Sobre aquestes qüestions vegeu Rull (2010b) per a la terminografia juridicoadministrativa i Ginebra (2003) i també Montserrat i Ginebra (2000) per a la lexicografia general (on hi ha verbs propis de l'àmbit juridicoadministratiu, analitzats per les aportacions esmentades, com *renegar* i *renunciar* en el primer cas [p. 446] o *reincidir* en el segon [p. 175]).

6. En aquest treball, i com a mera convenció, reportem documents fins a mitjan segle XVIII.

7. Duarte també sosté que cal descartar la reintroducció de variants, com *proceïment* i *defalcar* per *procediment* i *desfalcar*.

terme o expressió antics sigui feta per un organisme amb autoritat, per tal d'evitar la dispersió, i comprovar si un mot o un sentit antics figuren en diccionaris generals, ja que això en facilitaria la difusió posterior (posen com a exemple *remoure* 'apartat d'un càrrec').

Aquestes guies es poden aplicar als verbs. Quant a la primera instrucció (comprovar si hi ha un mot actual vàlid), com a exemple podem posar els mots *decebre* i *decebiment*. En època medieval significaven 'enganyar' i 'engany' i eren força usats en textos juridicoadministratius.⁸ Tenint altres formes usuals (com *enganyar* i *engany* o concurrències verbonominals com *falsejar dades* i *falsejament de dades* o *ocultar informació* i *ocultació d'informació*) no sembla necessari reintroduir-los, oimés si en el llenguatge general *decebre* i *decepció* ja tenen un altre sentit: 'algú o alguna cosa, no respondre a allò que hom n'esperava'.

La segona instrucció (comprovar l'abast d'un verb en la llengua antiga) es pot il·lustrar amb l'acció d'escapar-se d'un centre de reclusió. Hi ha els verbs *escapar* (-se), *evadir-se* i *fugir* i els noms *evasió*, *fugida* i *fuga*.⁹ El DIEC no recull *fugar-se*, usual en la parla i fins i tot en mitjans de comunicació de masses. Amb tot, el DCVB reporta *fugar* com a antic amb el sentit causatiu de 'fer fugir' (l'exemple és: «Qui ab hòmens de la vila fugassen los malfactors»; arxiu municipal d'Igualada, any 1509). Faraudo de Saint-Germain (en línia) també recull el participi *fugat -ada* i el defineix com «posat en fuita», amb aquest exemple: «Aquella Cathalunya que diversos Reys vehins de França e Spanya e altres ha rots, fugats e perseguits e mesos a total estermini» (resposta del bisbe Margarit a la proposició de Joan de Navarra, Corts de Barcelona, 1454). Tot plegat potser permetria reconèixer *fugar-se* com una extensió de l'antic verb causatiu *fugar*.¹⁰

La tercera instrucció (la prudència) és important en relació amb la semàntica. En l'arreglada d'usos antics cal distingir la tipologia de les fonts. No és el mateix

8. El DCVB porta aquests exemples de Ramon Llull: «En totes quantes mercaderias veem... ha engans e maestries e decebiments de gents per raó de los falsos mercaders» i «Sots moltes de belles paraules veg moltes de falsatats... e molts de decebiments». I al *Manual de Consells de la ciutat de València* (segle XIV) hi llegim: «E si decebrà la cort dién que no à corona [...], que pach per pena ·CC· sous per rahó del decebiment e engan que feyt haurà a la cort».

9. El mot *fuita* ha quedat pràcticament reservat a fluids que marxen d'un dipòsit o una canonada, i el mot *escapament* apareix en construccions fixades com *tub d'escapament* però no gaire més.

10. Quant a *fugir* i *escapar*, i amb referència al règim verbal, podem dir que antigament el complement locatiu de procedència podia dir-se amb *a* o amb *de*, mentre que actualment només va amb *de*. Són exemples amb *a*: «Fent solitària vida per fugir als mundanals negocis» (*Tirant lo Blanch*, extret del DCVB); «Us consell, fills, que fujau a tal malaltia, que porta en si infinits mals» (sor Villena, *Vita Christi*, extret del DCVB); «Per ço, volent fugir a litigis, fent emperò estes coses ab auctoritat [...]» (document del 16-4-1651, extret de Bascompte, 1997); «Jo us prech que'm lexets anar a ma gent, e faret dos béns: lo primer, que escaparets als càrrechs de les despeses que jo fas aci» (fra Antoni Genebreda, *Libre de consolació de Philosophia*, extret del DCVB); «Per aquells jo crec que són escapat moltes voltes a animosa mort» (Boccaccio, *Decameró* [versió catalana del 1429], extret del DCVB). Són exemples amb *de*: «Per tal que fogís dels vans

un contracte (de natura mercantil) que una llei (de natura política). Tots dos documents obliguen, però no de la mateixa manera (en el primer cas hi ha unes parts que ho fan per pròpia voluntat; en el segon cas hi ha una imposició). Per tant, el verb *acordar* no tindrà el mateix abast semàntic en un document que en l'altre (en un contracte l'acord és una entesa, en una llei allò que acorda el poder legislatiu és una decisió unilateral).

Tot i que, com hem vist, la metodologia esbossada per Duarte (1986) pot aplicar-se als verbs, la praxi d'aquest mateix autor no fa gaire llum sobre el règim verbal. En les seves aportacions tracta vocabulari (*despesa/messió, bestreure, certificació/certificat, convocatòria/convocatòria, meritar, menysvalença/minusvàlua*, etc.), construccions (*fermar dret, crida i cerca, a dia cert, a preu fet*, etc., incloent-hi elements introductoris o connectors com *atès que, per raó de, en esguard de, en paga de*, etc.), sufixos (*-atge, -dor*, etc.) i altres recursos textuais (com la distinció entre *ací* i *aquí* o els adverbis *proppassat* i *propvinent*); però no pas règim verbal. En tot cas, quan esmenta algun verb pot donar un xic d'informació sobre el règim. A tall de mostra, Duarte, Ferrer i Torrents (1984, p. 6) parlen de verbs (*remoure* 'fer plegar', *ratificar, cassar*) però no diuen res del règim; sols quan parlen de *clam* 'querella' (p. 6) assenyalen l'existència del verb *clamar-se de*. Més avall (p. 7) reporten altres verbs indicant quin règim verbal tenen, com *vedar* o *seguir-se*. En resum, en les línies marcades pels diversos autors no s'ha incidit gaire en la qüestió del règim verbal —hem citat Duarte, però un altre autor que ha treballat en aquest camp, Mesres (1988), tampoc no aclareix gaire cosa.¹¹ Tal situació segurament s'explica perquè és més assequible recopilar paraules o expressions que no pas trets sintàctics; però creiem que també és pertinent recopilar informació sintàctica, tal com ha reclamat Solé i Cot (1982, p. 56).

Podem mirar, doncs, si fer prospeccions en la llengua antiga ajuda a fer llum en la fixació del règim verbal actual en el tecnolecte juridicoadministratiu.

3. BUIDATGE D'OBRES (I): MOSTRES DE VERBS DIVERSOS

Afortunadament disposem de força edicions de documents antics, sovint amb descripcions sobre la llengua d'aqueixos documents. Un buidatge de

delits de aquest món» (Ramon Llull, *Llibre d'Evast e Blanquerna*, extret del DCVB); «E pot hom dir a eles quin nom se vulla e que escapan hom de la mort e que sson guardes» (Ibn Wafid, *Llibre de les medicines particulars*, extret de Farauo de Saint-Germain [en línia]); «Porien caure en la fossa de què yo som escapat» (Bernat Metge, *Lo somni*, extret del DCVB).

11. Aquesta situació d'abandonament —si se'n pot dir així— ha estat reconeguda per Casanova (1986, p. 86-87), segons el qual tots els estudis sobre documents juridicoadministratius de les edats mitjana i moderna fets en el País Valencià no tracten aspectes morfològics i sintàctics, a excepció d'algun treball seu (Casanova, 1984) sobre l'ús de dues preposicions amb conjunció interposada («d'ací a e per tot lo mes d'abril», «originari o domiciliat e heretat sens frau de e en lo dit regne»).

les obres ens forneix una quantitat ingent de dades. Posem-ne algunes mostres:¹²

— El verb *interrogar*, omnipresent en les testificacions de judicis, avui dia bàsicament només regeix, a més de complement directe, la preposició *sobre* (*el van interrogar sobre la situació financera de l'empresa*); però un buidatge de judicis revela que abans tenia més versatilitat. Examinant el treball d'Ahumada (1994), sobre el rapte d'una noia a Lleida al segle XIV, trobem: «Caterina la castellana, en son fet propi interrogada sens sacrament e en fet d'altri, testis qui jurà dir veritat. Interrogat qui la ha presa, dix que'l batle dels juheus» (p. 11); «Johan de Montlor, sastre e habitador de Leyda, interrogat sens sacrament en fet propi e en fet d'altri, testis qui jurà dir veritat, interrogat qui l'ha pres, dix que'l batle dels juheus, interrogat per què l'a pres, dix que [...]» (p. 12); «Interrogat si ell deposant pres la dita sa germana per rahó de diners [...]» (p. 13). En altres textos també: «Interrogat si ell testis ha consentit [...]» (Farreny, 1986b, p. 49). I també: «Interrogat sobre la ·III_a· declaració e dix que [...]» (*Llibre de cort de justícia de València*).

— En català contemporani el verb *condemnar* du complement directe —que expressa la persona que rep condemna— i sol dur altres complements preposicionals que indiquen la durada o el tipus de pena, generalment introduïts amb *a*: *condemnar algú a deu anys, a cadena perpètua, a galeres, a mort*. Seguint el DCVB, en català medieval aquest verb tenia la mateixa configuració sintàctica. El buidatge de documents, però, ens ofereix variacions. La configuració sintàctica esmentada hi apareix; així, a Mallorca i durant el segle XVI, hi trobem el segon complement introduït per *a*: «[...] reservant.se Sa Senyoria arbitre y facultat de condemnar tal ladre a mort natural si la qualitat del furt ho requerirà» (edictes del 1547; reportat per Planas Rosselló, 2001, p. 205). Però en altres documents el segon complement va introduït per *en*. És el cas d'un document andorrà del segle XVII: «[...] pronunsiam, sentenciam, y al dit Juan Dalmau, reo present, comdemnam en deu anys continuos de galera» (Rull, 2010a, p. 89; sentència condemnatòria de Joan Dalmau àlies lo Sastret, 17-4-1619, editada per Bascompte, 1997). I Diéguez Seguí (2001,

12. Per a una mostra dels estudis i edicions de textos antics, vegeu la bibliografia. Bona part dels textos es troben inclosos al Corpus informatitzat del català antic (CICA), <<http://webs2002.uab.es/sfi/cica>>. Donem compte només de casos que tenen una configuració sintàctica pretèrita diferent de la present, o no prevista per les obres de referència actuals. Per això deixem de banda verbs com *eximir*, la configuració sintàctica actual del qual (*eximir algú d'una cosa* 'deslliurar d'una obligació') ja es troba a la baixa edat mitjana com l'única emprada (al costat d'*eximir-se d'una cosa*), segons els documents del CICA (en les *Ordinacions de la casa i cort de Pere el Cerimoniós*, del segle XIV, s'hi llegeix: «[...] haüda encara rahon dels seus béns los quals se eximiran de talles o de collectes»; i en una missiva de l'infant Alfons al rei Ferran I, del 21 d'octubre de 1413, hi diu: «De vostra excel·lència hé reebuda una letra ab la qual mana a mi que, sobre la supplicació que per part del Spital de Santa Creu d'aquesta ciutat és estada feta a vostra senyoria, que li plagués en sa protecció e salvaguarda posar e encara eximir de host e de cavalcada en tot cas tots aquells qui són en servey del dit Spital»).

p. 180) també reporta el fragment «[...] e encara sia condampnat en perdre tots los seus béns romanens», d'un document del País Valencià.

— En testaments hom sol indicar qui en serà marmessor. Entre els possibles verbs per donar aquesta informació hi ha *nomenar*, *escollir*, *elegir*, etc., que solen dur dos complements: el directe —expressa qui farà de marmessor— i un predicatiu d'objecte preposicional. Aquest segon complement actualment sol ser introduït sense preposició o bé per *com a*; però en èpoques passades duia *en* (règim documentat pel DCVB al costat d'altres possibilitats). Així, a les Borges Blanques al segle XVII llegim: «Elegesch en marmessors y de aquest mon últim y darrer testament executors als Ilustres y molt Reverents senyors Pere Joan Pons y Joan Pau Molner y Ferran [...]» (Ripollés i de la Fragua, 1999, p. 135). A la regió de Girona, al mateix segle, llegim: «En y allò qual pos y elegesch en manumissors y de aquest meu últim y darrer testament executors, és a saber, los Reverents Rector qui ara és o per venir serà [...]» (testament de Miquel Matas, olotí, 22-1-1637; el notari, Miquel Albertí, exercia a Blanes; reportat per Homs i Vila, 1999, p. 133). També a Mallorca: «[...] fas y orden aquest ultim nuncupatiu y darrer testament.ett. ab lo qual posse y alegesch en mermassors meus [...]» (Martínez i Taberner, 2000, p. 128; testament extret del manual *De notaria* emprat com a model). En el treball de Martínez i Taberner (2000) hi ha altres mostres de testaments fets a Mallorca; en la pàgina 137 trobem diversos documents del segle XVIII (del 1709 al 1798) i tots diuen «elegesch en marmessors», amb variants gràfiques. Del segle XIX, l'autora reporta (p. 137-138) altres textos que diuen: «pos y anomen en Marmassors meus» (1819) i «fas y orden este mon ultim numcupatiu testament en el cual nombro en marmassors meus y de esta ultima voluntat mia ecsecutors» (1849). Ara bé: aquesta configuració amb *en* no era universal, a desgrat del que pugui semblar. Així, al mateix segle XVII, trobem que *elegir* pot dur el càrrec (*marmessor*) sense preposició. Així ho veiem a Andorra: «[...] fas y ordeno el meu darrer testament, elegint marmessors de la mia ànima [...]» (testament del rector de Santa Coloma d'Andorra Antoni Busquets, 23-3-1603; reportat per Bascompte, 1997), i al Rosselló: «elegesch manumissors de la mia anima [...]» (testament de Francisca Guanter, de Ribesaltes, 1672; reportat per Baqué, Castellanos i Lladó, 2010, p. 81-82). Segurament aquesta estructura s'ha d'englobar dins les construccions de nomenament de càrrecs. En efecte, en algun testament també surt la preposició *per*: «elegesch per manumissors» (testament d'Arnau Cavall, de Serrallonga [Vallespir], 1644; reportat per Baqué, Castellanos i Lladó, 2010, p. 81-82). En aquesta línia, Duarte i Torrents (1986, p. 10) donen compte de les construccions «elegir en rector» i «nomenar per vice-rector» en els segles XVI i XVII.

— Lligat amb el cas anterior, el verb *nomenar* (antigament també *anomenar*) sol dur dos complements: el primer expressa la persona objecte de designació i el segon expressa el càrrec que s'ha d'ocupar (l'exemple del DUVIC és *Nomenaran la*

Laura coordinadora i el del DIEC i del GDLC és *L'han nomenat tresorer*). Però als segles xvi i xvii es documenten solucions com *nomenar algú per un càrrec* (Duar-te i Torrents, 1986, p. 10). I en textos tortosins de final del segle xvi i de la primera meitat del segle xvii es troba *nomenar algú a un càrrec*: «Que per.çò los senyors Procuradors que vuy son y per temps seran no ennomenen a dits officis... a nin-gunes persones que no sien actu dins lo present concell a dins la casa de la present ciutat; o bé [...] los pagesos, menestrals, mariners y pescadors no deue(n) ésser anomenats a procuradors terços, segons ni en cap» (Audí, 1994, p. 84 i 91).¹³

— El verb *empriuar* o *empriuuar* ‘exercir el dret d’empriu’ apareix en el DCVB com a transitiu. Els exemples que porta són: «La possessió que pretenia tenir de amprivar y fer amprivar en les muntanyes y deveses» (document de l’any 1580); «No gose... pasturar empriuuar ni péyxr les herbes per les quadres ni terme del dit lloch» (document de l’any 1601); «S’aigo no la poden empriuar sense permís d’es moliner» (exemple d’Artà). Però Alanyà i Roig (2008, p. 79), en un plet a cavall dels segles xvii i xviii a la Terra Alta, reporta la sentència que diu: «Entès empero fins a la Vall de Baravall que és en dit terme de Vilalba contengudes en lo segon Capítol de la antiga sentència arbitral si se deurà entendre que los singulars poblats en la villa de la Pobla àlias Vilabona pugan ampriar ab los bestiar grossos y menuts sols de la dita villa de la Pobla de Massalucar fins al cap de la Costa [...]»; i també: «[...] de tal manera que los hòmens que hara són y per temps seran poblats en la dita villa de la Pobla de Massalucar dita Vilabona terratinents en lo terme de Vilalba pugan ampriar ab los bestiar grossos y menuts, peixer y fer eixer y pasturar aquells les herbes y herbatges [...]». Per tant, hi ha un altre complement de tipus instrumental introduït per *ab* («ampriar ab los bestiar grossos y menuts un es-pai»). Potser no és ben bé un cas de règim estricte, però, tot i això, permet veure amb quins altres tipus de complements pot construir-se aquest verb.

— El verb *acordar* podia usar-se com a pronominal, cas en què duia un complement introduït per *a*. El DCVB (accepció 4) recull aquest ús, definit com ‘con-sentir, avenir-se a alguna cosa’, i porta aquests exemples: «Vagen veer dos o tres Prohomens o mes, si les parts s’i acorden» (*Llibre de les costums de Tortosa*) i «Per que els pregaua que a aço se volguessen acordar» (*Curial e Güelfa*). En el mateix *Llibre de les costums de Tortosa* hi trobem altres exemples: «[...] la qual tala per.iuy dels ciutadans van veer dos prohòmens o tres o més si les partz so acorden demés de.tres»; però també pronominal regint *a* (*acordar-se a fer*): «Totz los bans e.ls es-tablimens que.s fan ne.s deuen fer en la ciutat de Tortosa ne en sos térmens s’establexen e.s fan e.s deuen fer en la ciutat per lo balle del Temple e de.Moncada

13. També pot ser que *nomenar* dugui només el complement directe del càrrec quan només es vol fer referència a l’acció de proveir un càrrec, com un concurs, una insaculació, etc. Així, en els textos tortosins d’aqueixa època trobem frases com ara «[...] los plassia delliberar se si nomenara(n) y ompliran los dits dos officis que són scrivà de la sala y scrivà de la taula del cambi» (Audí, 1994, p. 47).

que sien en la Cort presens e per.los ciutadans e poden posar e metre qual que pena éls se vulen, ab que totz ensems s'a/corden en alà a.ffer» (Duarte, 1985, p. 40-41).

— El verb *afrontar* ‘una propietat o un espai, tocar amb (una altra propietat o un altre espai)’ porta el complement introduït per *amb* (*tal casa afronta amb tal altra*). Diéguez Seguí (2001, p. 180-181) assenyala que, en documents valencians medievals, *afrontar* du *ab* però algun escrivà escriu *en* («afronten en II vies»). Podria ser un reflex dels usos propis dels parlars valencià i tortosí, que actualment presenten fusió entre *amb* i *en* («Vine en mi», ‘vine amb mi’). Tanmateix, en documents legals de Mataró es documenta també la construcció amb *en*. Així, a les ordinacions d’aquesta ciutat del 1494 s’hi llegeix: «En més avant que tots los terrestinents qui affronten en camins si.s vol sien Reals o corribles, cascú en lur part agen e sien tenguts tenir los dits camins bons e lests [...]» (Llovet, 1989, p. 8).

— El verb *acusar* és un verb transitiu que sol dur un segon complement, que indica la falta, introduït per *de* o *per* (*van acusar-lo de falsificar moneda, per estafa*). En època medieval aquest verb apareix amb un complement introduït per *a*, si bé el sentit sembla que és ‘condemnar (a una pena)’, tal com veiem en el *Llibre de les costums de Tortosa* (Duarte, 1985, p. 43): «si alcun serà acusat a.mort o a.truncació o tament de.membre o serà demanat que estia a.talion».

— Altres casos: Diéguez Seguí (2001, p. 181) fa notar que, en documents medievals valencians, *destrènyer* i *cessar* regeixen un complement introduït per *de*; Martí Mestre (1992, p. 60) assenyala que, al segle xvii, en documents del País Valencià apareix la construcció *ser obligat + a/de + infinitiu* (que es podia dir també sense nexa); al capbreu de la vall de Ribes veiem construccions com «Tal persona fa al senyor rei tants diners» (Rasico, 1993), i en documents judicials andorrans del segle xv apareix el verb *citar* amb un complement directe, que expressa la persona que es fa venir a judici, i un altre complement introduït per *sobre*, que expressa el tema a tractar: «[...] han feyt citar mossèn Johan Rey, prevere, vicari de la dita ecclésia, sobre algunes coses que les deurie fer e no les fa ni les vol fer [...]» (lletra de citació del vicari Joan Reig, 31-7-1417, extret de Vela, 2002).

4. BUIDATGE D’OBRES (II): MOSTRES DE CONSTRUCCIONS REFERIDES A PENES

En el camp de les penes hi ha diverses construccions amb un cert interès:

— En català antic era usual el verb *caure* seguit d’un complement introduït per *en* que indicava el càstig a què s’havia condemnat algú. Generalment es deia amb *pena*. Així, en les ordinacions municipals de Conesa (segles xiv i xv) hi llegim: «E que tota persona que.s fase forsar de fer lo dit segrament caygue en pena de V sous [...]» (Teixidó, 2009, p. 136). També ho trobem en les ordinacions de Mataró, del 1494: «[...] que no sia neguna persona qui gos ni presumescha metre bestia gros ni manut en neguns goretz [...], e si serà fet lo contrari que sien cayguts en

bant e pena de .X. sous [...]» (Llovet, 1989, p. 7). Semblantment, Torres (1993, p. 461) reporta un document d'Eivissa del segle xvii en què llegim: «Y qualsevol que tindrà compte en lo Llibre del Scrivà no puga mesurar la sal per altre compte sinó per lo seu mateix, e li farà dita de aquell o part o altra qualsevol percona serà trobat haver feta mesurar la dita sal, per compte de altri, lo dañ que resultarà y frau als creditors, cayga y sia caygut en pena de vint-y-sinch lliures. Y perquè después d'haver caygut en dita pena ab cohechos [...]» Les ordinacions de la Confraria dels Paraires i Teixidors de Sant Quirze de Besora, del 1679, també porten aquesta construcció: «Y qualsevol qui's trobarà fer tal frau caygue en pena de tres lliuras y desanabit del ofici per sinch anys» (Madurell, 1973, p. 152). I en les ordinacions del mostassaf de Sabadell, de principis del segle xviii, s'hi llegeix: «Item, que qualsevol habitant y foraster venga a pes tant a manut com a engros y se trobara en frau de no donar lo degut pes, caiga en pena de 3 lliures» (Espuny, 1988, p. 94). També es podia dir amb article definit abans del mot *pena*. Aquesta variant es troba en totes les èpoques. Així, el DCVB (entrada *caure*) du aquest exemple de l'any 1295: «E si per aventura negun corratayarà entro agués jurat, caga en la pena d'avayl escrita». En l'acta de les *Corts generals de Montsó* (segle xvi) hi llegim: «[...] supliquen a vostra magestat los tres braços li plàcia statuyr y ordenar que, en tal cas, si lo qui haurà prestat la manlleuta o ses fermances seran requerits, que lo delinqüent se represente o sie representat juxta forma de la obligació per ell y ses fermances feta, no puguen caure en la pena a la qual se són obligats sens que primer sie guiat per lo nou cas per ell comès». I en les ordinacions de Tarrés (Garrigues), de mitjan segle xviii, també hi veiem: «Que com los balls y jochs, si únicament se busca en ells lo divertiment, sien de alguna importància per a passar las penas y treballs d'esta miserable vida ab menos tristor; per çò se ordena que los balladors y jugadors se guarden de anar ab depravadas intencions, y que en temps de missa, sermó, tèrcia, professo, offici, vespres, completas y de la ensefiantsa de la doctrina christiana, que tots acistescan y aquells que en dit temps ballaran o jugaran, caygan en la pena de tres sous per cada perçona que traspasarà, aplicadors per la sacristia» (Grau i Pujol, 1999, p. 25). En altres documents medievals hi trobem el nom *ban* 'multa', si bé és menys usat. En alguns textos lleidatans hi surt: «[...] declararen lo dit Galceran Narbó ésser caygut en ban de ·L· marabatins [...]»; «[...] declararen los dits en Pere Saurí notari, son nebot Loys Senant e Lorenç Guitart ésser cayguts quiscuns en ban [...]»; «[...] judicaren en Miquell Civera, fill de na·Maria Çasala, ésser caygut en ban de sexanta sols» (Farreny, 1986b, p. 50); etc. En el *Liber consiliorum* de Cervera (primer terç del segle xiv) hi llegim: «E qui contra farà, caurà en ban de ·LX· sólidos o estarà ·I· dia el costel». I en el *Libre del mostassaf de Mallorca* (final del segle xv) es troba aquest passatge: «[...] per ço com havia ubert un crestat e la tela d'aquell havia posada e enredortada en la cuxa del dit crestat, lo ha penyorat, afermant que per aquesta raó és caygut en ban». Com es pot veure, és una cons-

trucció força estable present al llarg dels segles i en diversos punts del domini lingüístic català.¹⁴

— La construcció amb *incórrer* seguit d'un complement introduït per *en* amb indicació de la pena o multa era usual. En el *Llibre d'establiments i ordenacions de la ciutat de València* en tenim una mostra: «E qui contrafarà, lo venedor perdrà lo forment e encorrerà en pena de LX sous, e lo comprador pagarà lo preu del forment, e, ultra açò, encorrerà en pena de LX sous, e açò per quantesque vegades contrafarà» (Furió i Garcia-Oliver, 2007, p. 352). També en les ordinations de Martaró, del 1494: «E més que si per ventura lo dit carnicer serà trobat que vena carn de ovella per moltó, que en tal cars lo carnicer quiscuna vegade que farà lo contrari incorrega en pena de .LX. sous» (Llovet, 1989, p. 7). A Andorra hi ocorre el nom *ban* 'multa': «[...] lo qui lo contrari farà, per cada vegada, encorregue en ban de seixanta sous»; «[...] per quiscuna guarda de bestiar menut encorregue en ban de deu sous, e per cada bèstia grossa dotse diners» (Vela, 2002). Amb tot, en alguns documents apareix amb *en* i sense. És el cas dels textos mallorquins transcrits per Planas Rosselló (2001): «E noresmenys los altres dos caps del dit nou edicte en los quals sta statuhit que perseverant lo delat en lo bandeix per spay de dos mesos incorregue pena de mort» (p. 200); «E si lo dit ladre serà sclau incorregue la pena de córrer la vila ab assots» (p. 205); «Més avant ordona, statuheix y mana lo dit spectable y noble senyor Lochtinent General que si nengú patró de nau, gallera o qualsevol altre vaxel marítim recullirà, traurà o se.n portarà alguna persona del present regne o de qualsevol part de aquell sens bolatí signat de mà de dit spectable senyor Lochtinent General, incorregue en pena de sinquanta liures [...]» (p. 194); «E com los banegats qui són auctors dels crims se cometen, tingan per molt cert que arribant en mans de V.S. són vinguts haver puscuda excusar la pena de mort, puys per

14. Segons Farreny (1986b), en la bibliografia consultada no hi ha informació sobre aquest règim de *caure*. Malgrat això, el DCVB sí que en dona informació, però sense haver creat una accepció específica amb el sentit de 'penar' (que potser és el que s'hauria hagut de fer). En l'accepció 2 de *caure*, definit com 'anar a parar a una situació dolenta', hi trobem diversos exemples, com: «No cayes en la ira de Déu» (Ramon Llull, *Doctrina pueril*); «Servitut del demoni, en la qual caérem en nostre pare Adam» (Ramon Llull, *Libre de contemplació en Déu*); «En moltes maneres los hòmens cahen en malauyrança» (Ramon Llull, *Fèlix de les maravelles del món*); «Si per ventura alcun ferrer... cahiya en captivitat» (document de l'any 1298); «Com als uns dels domèstichs nostres o familiars seran cahuts en alcuna malaltia» (document de l'any 1378); «L'infortunat ermità caych en l'abominable peccat carnal» (*Historia de fra Joan Garí*, 1899). Doncs bé, enmig d'aquests exemples trobem aquest altre que ja hem reportat: «E si per aventura negun corratayarà entro agués jurat, caga en la pena d'avayl scrita». Segurament és aquest ús del verb *caure* aplicat a penes i multes, i els autors del DCVB no van saber identificar-ne bé el sentit. Faraudo de Saint-Germain (en línia) té el mateix defecte. La primera entrada de *caure* du la definició «incórrer en error, mal, dany, perill» i porta diversos exemples semblants als del DCVB, i al final aquest altre: «Item que en cas que alcun confrare e confrassa no volgues pagar o fos caygut o cayguda en ban, que salavors los dits clavaris puxen haver un saig per penyorar aquells e aço a messio llur» (*Capítols de la Confraria d'espasers i llancers de Barcelona Monestir de Valldonzella*, 8 maig 1401).

esser incorreguts en les penes de edictes realls la marexien.» (p. 200); «Més avant mane [...] que qualsevol qui pegarà o injuriarà a un per altre incorregue en las penas en dit real edicte imposades» (p. 204). Tal vacil·lació apareix en altres fonts, com les ordinacions sobre pastures de Prats i Sansor (Cerdanya) de mitjan segle XVIII (Planes i Albets, 2009): «Y los que excediran del termini sobredit ab las ditas euguas pullineras incórrian la pena de quinse sous per cada señal y cada vegada que se contravindrà» (p. 668); «Y los qui lo introduhiran sens precehir esta circunstancia incórrian en la pena de tres lliuras per cada espècie de bestiar y cada vegada que seran trobats contravenir» (p. 668); «Y lo home o dona que se trobaran controvenir incórrian per cada vegada en la pena de tres sous» (p. 669); «Y lo qui contravindrà, a més de pèrdrer la herba que haurà recullit, incórria per cada vegada en la pena de sinch sous» (p. 669); «Y lo home o dona que se trobaran controvenir incórrian per cada vegada en la pena de tres sous» (p. 669); «Y, si lo bestiar serà foraster de dits pobles, incórria en lo van y pena de tres lliuras» (p. 670).

— En aquestes mateixes ordinacions cerdanes també s'empra força el verb *incidir* en la mateixa construcció, amb la mateixa vacil·lació sintàctica: «Y lo qui a la present contravindrà incidisca la pena de una lliura deu sous per cada vegada que serà peñorat o se li acusarà la contravenció» (p. 668); «Y lo qui contravindrà a la present ordinació incidisca en la pena de tres lliuras per cada vegada que li serà manat extràurer lo bestiar estranger de dit terme y no ho complirà» (p. 668). En qualsevol cas és difícil determinar si hi havia vacil·lació en el règim o bé es tracta de descuits dels escrivans, que puntualment es deixaven d'escriure la preposició *en*. De tota manera, en altres documents apareix també la construcció amb *incidir* seguit de la preposició *en*. És el cas de les ordinacions de Tarrés (Garrigues), de mitjan segle XVIII, on llegim: «Se ordena que en tots los dissaptes y vigílias de festes y en especial en las diadas que se fan profesó, que cada qual en son indret tinga ben net y curiós tot lo devanter de sa casa, qui contrafarà incidisca en ban de sis diners y axí mateix lo dia ques portarà lo combregar a alguna perçona, y dita pena servesca per la sacristia» (Grau i Pujol, 1999, p. 26).

— En el *Llibre d'establiments i ordenacions de la ciutat de València* (Furió i Garcia-Oliver, 2007) la construcció *pagar per pena* és usualíssima: «[...] que tot lo fex sia cremat e pach per pena altre fex [...]» (p. 101); «Et qui contrafarà, perdrà lo blat et pagarà per pena o calònia LX sous per quantesque vegades contrafarà» (p. 162). Aquesta construcció també es troba en altres testimonis; en el *Manual de Consells de la ciutat de València* (segle XIV) hi llegim: «E si decebrà la cort dién que no à corona [...], que pach per pena ·CC· sous per rahó del decebiment e engan que feyt haurà a la cort». En les *Ordinacions de la ciutat de Balaguer* també hi trobem: «E qui contra açò farà, pagarà per ban V sous». Val a dir, però, que en aquest darrer aplec de documents també hi figura la construcció amb *de*: «[...] e si lo contrari faran, que per quiscuna vegada pach de ban X sous» (Cuellas, en preparació).

5. CASOS PRÀCTICS (I): *EXERCIR*

Vegem casos pràctics amb vacil·lació en el règim verbal i si una prospecció en la llengua antiga hi pot ajudar. El primer cas el tenim en el verb *exercir* aplicat a oficis. El DIEC consigna aquest verb només com a transitiu i du l'exemple «*Exercir una carrera*». En canvi, el DUVC reconeix l'ús intransitiu amb *de*, amb aquest exemple: «*Exerceix de metge, de mestra, d'advocada*». Aquest segon diccionari també reconeix l'ús absolut («*Té plaça a l'institut, però ara no exerceix: té excedència*»). Al seu torn, el GDLC reconeix l'ús amb *de*, si bé per la porta de darrere. Efectivament, etiqueta el verb sols com a transitiu i l'accepció 2 (que s'ocupa del significat en qüestió) té dues subaccepcions. La primera du com a exemple *Exercir l'advocacia*; la segona, amb l'etiqueta *abs* 'absolut', no té definició i du dos exemples: el primer és el realment absolut («*És mestre, però no exerceix*») però el segon és l'intransitiu amb *de* («*Exerceix de metge*»). La reticència del DIEC a admetre l'ús intransitiu amb *de*, així com la poca destresa del GDLC a l'hora de resoldre-ho, es pot explicar per la creença que l'ús intransitiu amb *de* cal atribuir-lo a la influència del castellà (*Don Rodrigo ejerció de médico entre 1984 y 2002*). De fet, el DCVB indica que *exercir* és un verb transitiu i, en el sentit de 'practicar (un ofici, càrrec, treball professional, etc.)', els exemples antics no duen *de* (com a mostra, «Comanant al dit Arnau de Vallseca en regir e exercir lo dit consolat», document del 1382). És més: en una consulta al CICA es comprova que, en la documentació dels segles XII a XVI, el verb *exercir* aplicat a oficis és només transitiu. Ara bé: amb aquest ús transitiu el complement és el mot *ofici* o bé la designació abstracta de la feina (com ara *sacerdoci* o *almirallat*), no pas la designació concreta de l'ofici (*sacerdot*, *almirall*). Així, en les *Ordinacions de la casa i cort de Pere el Cerimoniós* (segle XIV) hi llegim «Per ço, desigans que ·ls oficials e altres domèstichs nostres cascun exercesca son offici» o «[...] les coses desús dites qui l'offici de la menescalia exercesca e menescal sia nomenat». Semblantment, en el *Libre de diverses statuts e ordenacions fets per lo consell de la vila de Algezira* (segle XV) hi llegim: «[...] aquells qui hauran tengut regir e administrar e exercir officis de justícia e mustaçaff [...]». En el document *Inventari de l'alberg de l'argenter Manuel Gosalbo*, de Gaspar Alamosor (segle XV), també hi ha aquesta frase: «En la botiga del qual alberg en la qual lo dit defu[n]t dementre vivia exercia lo art d[e] argenter, atrobí so que seguex: [...]». I en una carta de Ferran II (23-9-1479) extreta de l'arxiu de Girona s'hi llegeix: «[...] volem, provehim e declaram que los oficials ordinaris de les dites ciutats, viles, lochs e perròquies tinguen e exercesquen totes aquelles jurediccions e hagen aquelles facultats que per virtut de llurs officis haver deuen e lus és permès [...]». Fins i tot en les *Ordinacions per lo regiment dela Universitat litteraria dela present ciutat de Vich*, de principi del segle XVIII, hi trobem aquests passatges: «Etiam així mateix estatue[i]xen i ordenan dits Il·lustres Senyors Consellers i Consell Administrador predits [que] eve-

nint lo cas de trobar-se la Sede Vaccar [*sic*], exercesquen lo ofici i càrrec de Canciller los Degans, cada u en son Collegi»; «[...] lo que una vegada serà estat extret llibre, no podrà tornar exercir dit càrrec que no hagen discorregut dos anys nets del dia que haurà acabat dit ofici» (Rial i Roviró, 1999, p. 426 i 447). Per tant, la documentació antiga no permet resoldre el dubte, ja que no hi ha cap cas en què *exercir* dugui com a complement un ofici concret. En tot cas hi ha algun text antic amb el verb *exercir* regint un complement amb *de*. És el cas de les *Ordinacions de la ciutat de Balaguer* (Cuellas, en preparació), on hi veiem: «[...] volem e atorgam a vosaltres tots e sengles prohombres habitants en la ciutat de Balaguer e d'ací a avant habitants, que vosaltres pugats haver pahers e aquells elegir cascun any segons que en los altres temps passats erets acostumats d'haver e que-ls dits pahers usen e exercesquen del ofici de paherie, segons la forma desús escrita e axí com antigament, plenerament e liura usar acostumaren». Amb tot, cal fer notar que aquesta frase combina *usar* i *exercir*. Com que en català antic *usar* duia *de* quan feia referència a una feina (i altres casos que ara no són rellevants),¹⁵ podria ser que, en aquesta frase, la preposició *de* es degui al verb *usar*.¹⁶ En tot cas, el document de Balaguer és un testimoni antic en què *exercir* va seguit de la preposició *de* i d'un ofici.

6. CASOS PRÀCTICS (II): CONÈIXER I ENTENDRE

El segon cas està format pels verbs *conèixer* i *entendre*. El verb *conèixer* figura en els diccionaris generals (DIEC, GDLC i DCVB, però no pas al GD62) amb el sentit especialitzat següent: 'un jutge, un tribunal, etc., tenir competència sobre (una causa, un afer judicial, una controvèrsia, etc.)' o 'examinar (una causa) per tal de jutjar-la'. La informació que s'hi troba és divergent. El GDLC (accepció 18) considera que tan sols és intransitiu i, per l'exemple, es dedueix que regeix *de* («*Els tribunals militars no tenen competència per a conèixer de les causes civils*»). De la seva banda, el DIEC ofereix dues subaccepcions, una d'intransitiva (3.1) i una de transitiva (3.2). La primera subaccepció és una subentrada, *conèixer d'un afer* 'en dret, haver-lo de jutjar', d'on ja es veu que regeix *de*. La segona subaccepció està definida com 'examinar (una causa) per tal de jutjar-la' i no du exemple, però per l'estructura de l'article s'entén que cal dir *conèixer una causa*. Finalment, el DCVB, en una única accepció (3), indica que tant pot ser transitiu com intransitiu, defi-

15. El DCVB (entrada *usar*, accepció 2) té la subentrada «*Usar de tal o tal ofici o professió*», i la definició és «Exercir tal ofici o professió». Porta com a exemples: «Ell volgué usar de mercaderia» (Ramon Llull, *Llibre d'Evast e Blanquerna*) i «Aquells qui usen de dit ofici» (document de l'any 1418).

16. A banda, en l'*Epistolari de la València medieval* (Rubio Vela, 1985-1998), amb textos del segle xv, hi trobem una combinació d'*usar* i *exercir* sense *de*: «Açò, emperò, no obstant, los ·XII· lochtinents de justícia criminal usen encare e exerçexen lurs officis tro a tant sentam la dita ciutat ésser fora de tot perill».

nint-lo com ‘entendre d’un plet o assumpte, examinar-lo per tal de jutjar-lo i resoldre’l en justícia’. Porta dos exemples antics, un per a cada configuració: «Sia emenat [lo dan] a coneguda den R. de iosa e den O. Bernad de luzenag depús que ac lo aurién conegud e departid» (document de l’any 1244) i «De les quals [causes] deurà conèixer lo batle» (document de l’any 1396). Quant al verb *entendre* en el sentit jurídic, és gairebé sinònim de *conèixer* i els diccionaris generals presenten encara més vacil·lació. El GDLC (accepció 1.3) i el GD62 (accepció II.1) reconeixen aquest ús d’*entendre* (el GDLC ho defineix així: ‘intervenir, un jutge o una autoritat, en un assumpte de la seva competència’; la definició del GD62 és pràcticament idèntica). Ambdós diccionaris el consignen com a intransitiu (el GD62 indica que és verb de règim) si bé no especifiquen quina preposició hi va. Per contra, el DIEC no reconeix aquest ús de *entendre*. Finalment, el DCVB, dins l’entrada *entendre*, no consigna aquest significat, però justament defineix *conèixer* (en el sentit jurídic) amb aquesta frase: «Entendre d’un plet o assumpte.» Altres obres terminogràfiques de caràcter aplicat són més flexibles, però igualment divergents. El VJur de l’Acadèmia Valenciana de la Llengua (entrades *causa*, *conocer*, *ver*, *conéixer* i *entendre*, p. 31, 37, 132, 157, 163 i 181) reconeix la possibilitat de dir *entendre en [o de]*, però tan sols *conèixer de*. I l’opuscle *Criteris de traducció de textos normatius del castellà al català*, de la Generalitat de Catalunya (p. 51), tradueix el castellà *conocer de [o en]* en català per *conèixer transitiu*, *conèixer de [o en]* i *entendre de [o en]*.

Si hom es planteja reduir aquesta dispersió en la lexicografia i terminografia catalanes, potser caldria fer una prospecció en la llengua antiga. Un cop d’ull als textos medievals a través del CICA fa veure que, en el sentit jurídic, *conèixer* regia *de* i secundàriament també funcionava com a transitiu o regint *sobre*, i encara es troba algun cas puntual d’ús absolut. Els exemples amb *de* apareixen arreu: «Quant al prejudici que pretenets ésser fet per lo batle general per conèixer de les causes de les luycions fora aquexa vegueria» (lletra de la reina Maria a la ciutat de Girona del 22-4-1446); «Sapiats que en via de querela és stat per part dels jurats e prohòmens de la dita ciutat a Nostra Excellència exposat que vós no solament volríets conèixer e conexets dels actes de la guerra e coses que’s pertanyen a l’offici de vostra capitania e presidència en los dits actes de guerra, mas encara volets conèixer de les causes civils, la conaxença de les quals als oficials ordinaris de la dita ciutat és vista pertànyer en gran prejuhi dels dits oficials e de la ciutat dessus dita» (carta del rei Joan II al capità de la ciutat, vegueria i batllia de Girona, 27-9-1463); «[...] jutge qui ·n conex del dit feit axí com amigable compositor, pot e deu conèixer de les excepcions proposades contra la dita sentència» (*Pergamins, processos i cartes reials*, segle XIV); «Veguer, batle hó saig no puscha conèixer de falsedat de pes ne d[e] mesures sinó en loc» (Bernat d’Arqués, *Carta de franquesa*, segle XIII); «[...] lo jutge pusque conèixer ensems de la possessió e de la propietat» (*Furs de Va-*

lència); «On com lo dit tinent loch de procurador, sal[va] reverència e honestat sua, no agués loch ne jurisdicció alcuna de conèixer del dit pleit de apellació ne determenar aque[ll]» (*Pergamins, processos i cartes reials*, segle XIV); etc. Amb *sobre* hi ha menys casos: «lo dit en G[uillem] Deztorms, justícia, respòs a les coses per lo dit R[amon] posades en absència del dit R[amon], e dix que él, segons lo manament a él tramés per en Gil de Lenhorri, tinent loch de procurador, à loch, poder e jurisdicció de veer e de conèixer sobre les coses demanades per lo dit R[amon], pot e deu cercar veritat del dit feyt si ésaxí com és demanat» (*Pergamins, processos i cartes reials*, segle XIII). Casanova (1984) assenyalava que en el llenguatge juridicoadministratiu medieval català era freqüent posar dues preposicions coordinades. És una solució sintàctica que, segons Casanova, apareix al segle XIV per influència del llatí.¹⁷ Doncs bé, el verb *conèixer* hi apareix amb *de* i *sobre*: «No·s puxa ne deja entremetre de conèixer de o sobre alguns feyts o pleyts principals que sien» (Pere II, *Furs*, 1363). Algunes mostres d'ús transitiu són: «a ell no pertany de conèixer ne determenar les rahons de nulhitat» (*Pergamins, processos i cartes reials*, segle XIV) i també «Ítem, diu e proposa que vós, sényer procurador, abans que en alrre enantetz per rahó de la requisició, devetz conèixer e determenar si·l dit Berenguer Gomar és de vostra jurisdicció ni és tengut de respondre ni fer dret en vostre poder» (*Pergamins, processos i cartes reials*, segle XIV). Notem, en tot cas, que en un mateix document poden ocórrer dues configuracions sintàctiques, la transitiva i la del règim en *de*. Així, en les *Corts generals de Montsó* (segle XVI), s'hi llegeix: «[...] lo capità general ni sos oficials no poden en Cathalunya conèixer delictes comuns»; i, a l'ensem, «no li és lícit a la Capitania conèixer dels delictes comuns de sos stipendiats». Encara un exemple d'ús absolut: «lo jutge deu conèixer e jutjar segons les costumes de la ciutat de València» (*Furs de València*). Hi algun cas puntual en què *conèixer* va seguit de la preposició *en*, però no es veu clar si és un règim (llavors *conèixer en* seria sinònim de *conèixer de*) o si és un adjunt introduït per *en* al costat de l'ús absolut: «[...] la justícia de Sent Matheu ni altre no hage a conèixer en lo present feyt si no lo procurador» (*Pergamins, processos i cartes reials*, segle XIV).

Quant a *entendre*, el règim era bàsicament *en*, però també podia ser *sobre*. Així, en el *Liber consiliorum* de Cervera (segle XIV) hi llegim: «[...] el batle ha favor en la Cort, ja sie que y sien na Arnau de Mecina e en Ferrer de na Burguesa, car

17. Com a exemples, Casanova posa fragments com: «proceesquen ab e de consell» (Metge, *Lletres reials*, 1409); «no carreguen ab e sobre penyores alcunes» (Ferran II, *Furs*, 1494); «sien rigorosament punides de e per los bans e penes ja statuïdes» (Pons, *Mostassaf*, 1497); «li plàcia proveir en e per la forma que ja és estat demanat e request» (*Parlaments Corts Catalanes*, 1413); «instituíts o lexats de o ab béns de realench» (Joan I, *Furs*, 1347); «car tots aquests partits moguts per vós e contenguts en vostres letres, són contra o per desviar nostra dita requesta» (*Lletres Batalla*, II); i altres verbs referits a acords (incloent-hi *sollemnitzar*) que, en indicar els qui hi participaven, regien *per i entre*. A Casanova (1985) es torna a donar compte d'aquestes construccions.

aquels són-hi com a síndichs de la Cort e poder no paran entendre en aquels afers». En els *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, en un document del segle XVI, s'hi llegeix: «En aquest dia partí per a Monçó, per adreçar y entendre en totes coses de la Cort, per manament dels senyors». I en les *Corts generals de Montsó* (segle XVI) hi veiem escrit: «A set de octubre mil sinch_cents vuytanta_sinch fonch llegida en lo stament real, lo qual provehí que sie remesa dita supplicatió a les persones elegides per a entendre en la exacció dels deutes deguts hà dit General». Com a mostra del règim amb *sobre*, en el *Llibre de les costums de Tortosa* s'hi llegeix: «[...] poden menar e entendre sobre ls pletz e pronunciar e fer totes coses».

7. CASOS PRÀCTICS (III): PLEDEJAR

El tercer i darrer cas és *pledejar*. El DIEC deixa entendre que té una configuració sintàctica múltiple. En dues accepcions, una per a l'ús transitiu i l'altra per a l'ús intransitiu, porta els exemples: «*Pledejar algú els seus drets, una herència*», d'una banda, i «*Pledejar a favor, en contra, d'algú*» o «*Pledejar per alguna cosa*», de l'altra. No porta cap exemple, però, que permeti endevinar si l'ús absolut és possible. El DUVIC sí que el preveu (du l'exemple següent: «*La seva família i la del forner porten tres generacions pledejant*»), a banda que recull més variació preposicional (du l'exemple «*Pledeja contra (o en contra de) un veí de dalt per unes goteres*»). El GDLC encara és més parc en la informació sintàctica, ja que no du exemples.¹⁸

En català antic *pledejar* tenia una variació sintàctica considerable. D'entrada, hi ha mostres d'ús absolut: «Los juiis de la cort e els usatges deuen ésser preses de grat e seguits, car no són meses sinó per asprea de la lig, car tots poden pledeyar, mas composició sego[n]s les ligs no la poden tuyt complir [...]» (*Usatges de Barcelona*, segle XIII). Hi trobem també altres règims, com *ab*: «[...] que pusquen pledeyar ab lurs clamadors» (*Usatges*) i «[...] sí que aja a pledegiar ab una persona o ab moltes» (*Costums de Tortosa*, segle XIII), i també *per*: «E si el fil familias vol pledegiar per son peculi adventiciï, e son pare nou vol [...]» (*Costums de Tortosa*); «[...] lurs senyors aguesen a pledejar per la soldada» (*Clams i crims a la València medieval*). Però també hi trobem *sobre*: «[...] cascuna de les parts que pledejaran sobre un capítol meteix» (*Furs de València*). I fins i tot *denant*, si bé potser no és un cas de règim estricte: «que si l demanador demana usures, que pot anar e pledegiar denant lo bisbe si s vol lo demanat» (*Costums de Tortosa*). Totes aquestes mostres permetrien acceptar en català actual l'ús absolut i, també, solucions com *pledejar sobre una causa* o *pledejar davant una instància*.

18. Els equivalents francès (*plaider*) i el castellà (*pleitear*) presenten una versatilitat sintàctica semblant. En francès més, ja que existeix l'expressió *plaider coupable* 'declarar-se culpable i basar la defensa en aquest fet' (Baqué, Castellanos i Lladó, 2010, p. 115).

8. CONCLUSIONS

La llengua antiga és una eina (més) que pot ajudar a establir el règim verbal en el llenguatge juridicoadministratiu. En tot cas, s'observa variació en el règim de bastants verbs. Tal fet, però, és lògic, ja que són molts segles de producció escrita. Per tant, si es vol recórrer a la llengua antiga per a l'establiment del règim verbal, cal aplicar diversos mecanismes de gestió; concretament, quantificar, periodificar i tipificar.

El primer mecanisme consisteix a veure si un determinat règim era poc o molt usat. Per exemple, si *conèixer* és poc freqüent com a verb transitiu en els usos actuals i també en la documentació medieval, es pot suprimir aquesta configuració sintàctica del DIEC (tal com fa el GDLC). Un altre exemple és el verb *contravenir*, que regeix a (*contravenir a les lleis*) tant avui dia com antigament (segons els documents medievals també es pot usar com a verb absolut: «Aquell qui contravindrà serà punit»). En algun document antic aquest verb apareix com a transitiu. Així, Fabregat, López i Olmos (1988, p. 179) porten aquests fragments extrets de documents valencians del segle XVII: «[...] que si contravindran a les coses contengudes» (document de Picassent); «contravindrà algunes de les coses desusdites» (document de Catarroja); «que auran contravengut el present Capítol» (document de Catarroja). Podria ser que l'ús transitiu fos un ús particular d'un escrivà o d'una escola i, doncs, caldria buidar més textos per veure fins a quin punt era general. En aquest sentit, és fonamental disposar d'un bon corpus, amb moltes obres, amb totes les èpoques representades i amb textos d'arreu dels territoris catalanoparlants.

El segon mecanisme, vinculat amb el primer, implica comprovar quina és l'evolució d'una configuració sintàctica al llarg del temps. D'aquesta manera es pot concretar quan un règim verbal apareix, desapareix, es consolida o s'afebleix.

El tercer mecanisme equival a donar preeminència a determinats tipus de documents. En efecte, els llibres de cort contenen força fragments amb estils narratius o testimonials, i per tant són més propers a la col·loquialitat i a l'espontaneïtat (Rabella, 2009, p. 63; Miralles, 2001, p. 110-111). Això fa que no puguin tenir el mateix grau de validesa que compilacions jurídiques, per exemple. Igualment, es podria donar més importància a la producció textual de la cancelleria reial que no pas a altres fonts, per l'homogeneïtat que *a priori* hi ha en els escrits d'aquest organisme.

En qualsevol cas, per fer tot això calen grans corpus, com el CICA. Només així es pot determinar amb prou precisió la vigència i l'evolució d'una configuració sintàctica; i amb aqueixa informació detallada segurament la llengua antiga ja pot servir per a formular —si calgués— una proposta per a la llengua actual.

9. BIBLIOGRAFIA

- AHUMADA, Eulàlia de (1994). «Transcripció i estudi lingüístic d'un procés criminal del s. XIV a Lleida». *Anuari de Filologia. Llengua i Literatura Catalanes* [Universitat de Barcelona], núm. 17, p. 5-35.
- ALANYÀ I ROIG, Josep M. (2008). «Plet presentat per a la municipalitat de Vilalba dels Arcs contra els terratinents de la Pobla de Massaluca dins el terme de Vilalba (1689-1716)». *Beceroles* [Centre d'Estudis Lingüístics de les Comarques Centrals dels Països Catalans], núm. 3, p. 75-88.
- (2010). «Els noms són les coses. Assaig sobre el llenguatge documental en un plet civil del s. XVII. Arxiu de la Corona d'Aragó. Plet Civil 8238. El síndic de la batllia de Miravet contra la Ciutat de Tortosa». *Beceroles* [Centre d'Estudis Lingüístics de les Comarques Centrals dels Països Catalans], núm. 4, p. 35-55.
- AUDÍ, Pere (1994). *Poder i societat: Tortosa, 1600-1650*. Tortosa: Institut d'Estudis Dertosenses.
- BADIA, Montserrat; GANYET, Rosabel; PÉREZ, Sergi (1992). *Vocabulari d'Andorra*. Andorra la Vella: Govern d'Andorra. Assessorament Lingüístic.
- BAÑÓ, Ricard (1996). *Esborrany de la cort del justícia d'Alcoi 1263-1264: Estudi i transcripció*. Alcoi: Ajuntament d'Alcoi; Alacant: Institut de Cultura Juan Gil-Albert.
- BAQUÉ, Laia; CASTELLANOS, Carles; LLADÓ, Ramon (2010). *Materials i diccionari per a la traducció juridicoadministrativa francès-català*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- BASCOMPTE, Domènec (1997). *Diplomatari de la vall d'Andorra: Segle XVII*. Andorra la Vella: Govern d'Andorra.
- BASTARDAS, Joan (1991). *Usatges de Barcelona: El codi a mitjan segle XII: Establiment del text llatí i edició de la versió catalana del manuscrit del segle XIII de l'Arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona*. 2a ed. Barcelona: Fundació Noguera.
- CASANOVA, Emili (1983). «El dret local valencià i la història de la llengua catalana». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 2, p. 73-83.
- (1984). «Sobre la construcció prepositiva N + P1 + C + P2 + T en català antic». A: *Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit*. Vol. 1. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (Estudis de Llengua i Literatura Catalanes; IX), p. 43-63.
- (1985). «D'elements històrics per al restabliment del llenguatge administratiu català». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 5, p. 61-73.
- (1986). «Els estudis lingüístics sobre documentació administrativa d'èpoques diverses en el País Valencià». A: DUARTE, Carles; ALAMANY, Raimon (ed.). *Tradició i modernitat en el llenguatge administratiu*. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya, p. 75-109.
- COROMINES, Joan (1971). «Com hem de dir en lloc de "fallo" i "fallar una causa"?». *Lleures i converses d'un filòleg*. Barcelona: Club Editor, p. 29-31.
- Criteris de traducció de textos normatius del castellà al català* (2010). 2a ed. Barcelona: Secretaria de Política Lingüística. <http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Publicacions/BTPL/arxius/7_CriterisTraduccioNorm.pdf> [Consulta: 15 maig 2011].

- CUELLAS, Robert Ramon (en preparació). *Ordinacions de la ciutat de Balaguer*. Balaguer: Ajuntament de Balaguer.
- DCVB = ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de Borja (1926-1962). *Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Moll. 10 v.
- DECat = COROMINES, Joan (1980-1991). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial: La Caixa. 10 v.
- DIEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007). *Diccionari de la llengua catalana*, 2a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana; Edicions 62.
- DIÉGUEZ SEGUÍ, M. Àngels (2001). *El llibre de cort de justícia de València (1279-1321): Estudi lingüístic*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2002). *Clams i crims en la València medieval: Segons el Llibre de cort de justícia (1279-1321)*. Alacant: Universitat d'Alacant. Departament de Filologia Catalana.
- DJur = *Diccionari jurídic català* (1997). 2a ed. Barcelona: Col·legi d'Advocats: Enciclopèdia Catalana.
- DUARTE, Carles (1985). *El vocabulari jurídic del Llibre de les costums de Tortosa (ms. de 1272)*. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- (1986). «L'aprofitament de la documentació històrica en l'establiment del llenguatge administratiu català modern». A: DUARTE, Carles; ALAMANY, Raimon (ed.). *Tradicció i modernitat en el llenguatge administratiu*. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya, p. 11-21.
- DUARTE, Carles; FERRER, Josep; TORRENTS, Ramon (1984). «L'aprofitament de la documentació medieval en l'establiment del llenguatge administratiu català actual». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 4, p. 3-9.
- DUARTE, Carles; TORRENTS, Ramon (1986). «Notes sobre documents administratius dels segles XVI i XVII». *Revista de Llengua i Dret*, 7, p. 7-11.
- (1988). «Criteris metodològics d'aprofitament de les varietats: la documentació històrica». A: *El llenguatge administratiu: mètode i organització*. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya, p. 41-53.
- DUVC = GINEBRA, Jordi; MONTSERRAT, Anna (2009). *Diccionari d'ús dels verbs catalans*. 2a ed. Barcelona: Educaula.
- ESPUNY, M. Jesús (1988). «Ordinacions del mostassaf de la universitat de la vila i terme de Sabadell (1725)». *Arraona: Revista d'Història* [Arxiu Històric de Sabadell], III època, núm. 2, p. 89-95.
- FABREGAT, Ferran; LÓPEZ, Antoni; OLMOS, Vicent S. (1988). «Construccions de llenguatge administratiu municipal del segle XVII al País Valencià». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 11, p. 157-190.
- FARAUDO DE SAINT-GERMAIN, Lluís. *Vocabulari de la llengua catalana medieval* [en línia]. Edició a cura de Germà Colón. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. <<http://www.iec.cat/faraudo>> [Consulta: 15 maig 2011].
- FARRENY, M. Dolors (1986a). *Processos de crims del segle XV a Lleida: Transcripció i estudi lingüístic*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs.
- (1986b). «Notes d'interès lingüístic en set processos de crim medievals (Lleida, segle XV)». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 7, p. 47-59.

- FARRENY, M. Dolors (2004). *La llengua dels processos de crims a la Lleida del segle XVI*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- FURIÓ, Antoni; GARCIA-OLIVER, Ferran (2007). *Llibre d'establiments i ordenacions de la ciutat de València*. Vol. I. València: Universitat de València.
- Furs de València* (1970-2002). Edició a cura de Germà Colón i Arcadi Garcia. Barcelona: Barcino. Diversos volums.
- GD62 = *Gran diccionari 62 de la llengua catalana* (2000). Barcelona: Edicions 62.
- GDLC = *Gran diccionari de la llengua catalana* (1998). Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- GIMENO, FRANCISCO M.; GOZALBO, Daniel; TRENCHS, Josep (ed.) (2009). *Ordinacions de la Casa i Cort de Pere el Cerimoniós*. València: Universitat de València.
- GINEBRA, Jordi (2003). «Règim verbal i lexicografia: el *Diccionari català-valencià-balear*». A: GUISCAFRÈ, Jaume; PICORNELL, Antoni (ed.). *Actes del Congrés Internacional Antoni M. Alcover*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 436-453.
- GRAU I PUJOL, Josep M. T. (1999). «Unes ordinacions de Tarrés (1743)». *Aplec de Treballs* [Centre d'Estudis de la Conca de Barberà], núm. 17, p. 15-32.
- GUINOT, Enric (2010). *Pergamins, processos i cartes reials: Documentació dispersa valenciana del segle XIII*. València: Universitat de València.
- HOMS, Antoni; VILA, Pep (1999). «L'olotí Miquel Matas i la seva "Devota peregrinació de la Terra Sancta y ciutat de Hierusalem"». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. 40, p. 123-136.
- LAIRÓN PLA, Aureliano J. (2001). *Libre de diverses statuts e ordenacions fets per lo consell de la vila de Algezira*. València: Universitat de València.
- Llibre del Consolat de Mar* (1981-1985). Edició a cura de Germà Colón i Arcadi Garcia. Barcelona: Rafael Dalmau; Fundació Noguera; Fundació Salvador Vives Casajuana. Diversos volums.
- LLOVET, Joaquim (1989). «Les ordinacions de bon govern de Mataró de l'any 1494». *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 33, p. 4-9.
- MADURELL, Josep-M. (1973). «Les ordinacions de la Confraria dels Paraires i Teixidors de llana de Sant Quirze de Besora (1679)». *Ausa* [Patronat d'Estudis Osonencs], vol. VIII, núm. 75, p. 150-159.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (1989). «Les Ordinacions de la costa marítima del regne de València (1673): una mostra de llengua administrativa en el segle XVII». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 13, p. 77-89.
- (1991). *Les ordinacions de la costa marítima del regne de València (1673)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; València: Universitat de València.
- (1992). «Unes ordenances del càrrec de sots-sagristà de la Seu de València dels segles XVI i XVII. Edició i notes lingüístiques». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 18, p. 25-66.
- (2007). «El registre juridicoadministratiu català al segle XVII. L'obra de Josep Llop». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 47, p. 113-141.
- MARTÍNEZ I TABERNER, Catalina (2000). *La llengua catalana a Mallorca al segle XVIII i primer terç del XIX*. Barcelona: Universitat de Barcelona; Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Palma: Universitat de les Illes Balears.
- MESTRES, Josep M. (1988). «L'estudi diacrònic del llenguatge administratiu». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 11, p. 119-133.

- MIRALLES, Joan (1984). *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV (1357-60): Introducció, transcripció i estudi lingüístic*. Palma: Moll.
- (2001). «Interès lingüístic dels llibres de cort reial». *Entorn de la història de la llengua*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Palma: Universitat de les Illes Balears, p. 109-125.
- MONTSERRAT, Anna; GINEBRA, Jordi (2000). «El règim verbal en el diccionari de Pompeu Fabra». A: GINEBRA, Jordi [et al.] (ed.). *La lingüística de Pompeu Fabra*. Vol. II. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, p. 165-178.
- PLANAS ROSSELLÓ, Antoni (2001). *El derecho penal histórico de Mallorca (siglos XIII-XVIII)*. Palma: Universitat de les Illes Balears.
- PLANES I ALBETS, Ramon (2009). «Les ordinations de Prats i Sansor sobre bestiar, pastures i artigues (la Cerdanya, 1768)». *Arxiu de Textos Catalans Antics* [Institut d'Estudis Catalans: Facultat de Teologia de Catalunya], núm. 28, p. 661-672.
- POHLE, Lars Martin (2008). *Perquè ara —gràcies a Déu— hi ha justícia: Un estudi sobre la delinqüència a Andorra als anys 1600-1640*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- POLANCO, Lluís B. (1984). «Seminari sobre la tradició i les variacions regionals del llenguatge administratiu». A: DUARTE, Carles; ALAMANY, Raimon (ed.). *L'establiment del llenguatge administratiu*. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya, p. 11-22.
- PONS, Antoni (1949). *Libre del mostassaf de Mallorca*. Palma: Consejo Superior de Investigaciones Científicas: Escuela de Estudios Medievales.
- RABELLA, Joan Anton (2009). «La llengua dels llibres de cort de justícia». A: PÉREZ SALDANYA, Manuel; MARTINES, Josep (ed.). *Per a una gramàtica del català antic*. Alacant: Institut Universitari de Filologia Valenciana, p. 61-72.
- RASICO, Philip D. (1993). *Estudis i documents de lingüística històrica catalana*. Barcelona: Curial. [Els dos documents de tipus juridicoadministratiu, el *Capbreu de la Vall de Ribes* i les *Ordinacions d'Empúries*, estan reproduïts al llibre del mateix autor *El català antic* (Girona: CCG, 2006). El primer també apareix al *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres*, núm. 42 (1989-1990), p. 341-378. El segon també apareix a: *Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit*. Vol. 2. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (Estudis de Llengua i Literatura Catalanes; X), p. 111-143.]
- RIAL, Ramon; ROVIÓ, Ignasi (1999). «Ordinations per lo regiment dela Universitat litteraria de la present ciutat de Vich (1708)». *Ausa* [Patronat d'Estudis Osonencs], vol. XVIII, núm. 143, p. 415-455.
- RIPOLLÉS I DE LA FRAGUA, Roser (1999). *La llengua catalana durant el segle XVII: Segons documents de l'Arxiu de l'Ajuntament de les Borges Blanques*. Les Borges Blanques: Ajuntament de les Borges Blanques.
- RUBIO VELA, Agustín (ed.) (1985-1998). *Epistolari de la València medieval*. València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 2 v.
- RUBIO VELA, Agustín (1988). *El procés de Sueca: La mala vida en una comunitat rural del trescents*. Alzira: Bromera.

- RULL, Xavier (2007). «Presència del llenguatge jurídic i administratiu andorrà en la segona edició del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 47, p. 61-78.
- (2010a). *El parlar d'Andorra dels segles XVII i XVIII*. Andorra la Vella: Govern d'Andorra.
- (2010b). «El règim verbal en els vocabularis jurídics: una proposta de representació». *Terminàlia* [Societat Catalana de Terminologia], núm. 2, p. 23-31.
- SOLÉ I COT, Sebastià (1977). «Fonts històriques per a la recuperació de la terminologia jurídica catalana». *Revista Jurídica de Catalunya* [Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona], núm. 3, p. 691-696.
- (1982). «La llengua dels documents notariais catalans en el període de la Decadència». *Recerques. Història, Economia, Cultura* [Universitat de València], núm. 12, p. 39-56.
- TEIXIDÓ, Jaume (2009). «Les ordinacions municipals de Conesa (segles XIV-XV)». *Recull* [Associació Cultural Baixa Segarra], p. 113-146.
- TORRES, Marià (1993). *La llengua catalana a Eivissa al segle XVII: «Reals ordinacions de la Universitat d'Eivissa» (1663): Introducció, estudi lingüístic i transcripció*. Eivissa: Mediterrània.
- TORRÓ, Josep (ed.) (2009). *Llibre de la cort del justícia de Cocentaina (1269-1290)*. València: Universitat de València.
- TURULL, Max (2004). «*Liber consiliorum*: Llibre de consells de la Paeria de Cervera (1332-1333)». *Initium. Revista Catalana d'Història del Dret* [Associació Catalana d'Història del Dret Jaume de Montjuïc], núm. 9, p. 815-943.
- VELA, Susanna (2002). *Diplomatari de la vall d'Andorra: Segle XV*. Andorra la Vella: Govern d'Andorra.
- VILA, Neus (1987). «Importància dels documents jurídic-processals en l'estudi lingüístic». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 10, p. 69-74.
- VJur = *Vocabulari jurídic* (2006). València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.

Sobre el projecte del *Diccionari jurídic català*

Manel HATERO
Josep SERRANO
Societat Catalana d'Estudis Jurídics
Barcelona

Resum

En aquest estudi es fa un breu resum de la història del *Diccionari jurídic català* (DJC). La Societat Catalana d'Estudis Jurídics, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, i la Fundació Jaume Callís van iniciar aquest projecte l'any 1996. Les característiques del DJC van fer que l'Obra Social de Caixa de Catalunya (actualment, CatalunyaCaixa) s'interessés pel projecte i ambdues entitats van signar un conveni de col·laboració.

El DJC pretén ser més que un simple recull de terminologia jurídica: conté termes d'aquest àmbit, tant antics com moderns, i també ofereix, per a cadascun d'ells, informació sobre la història, la doctrina i la legislació. Cal destacar, a més, que conté també unitats no nominals, expressions llatines i breus ressenyes biogràfiques de juristes catalans. El fet que sigui una obra que es pot consultar en línia permet que, tot i que la primera fase del projecte ja està tancada, especialistes en dret puguin redactar noves entrades i que l'obra es pugui sotmetre a un procés d'actualització constant.

PARAULES CLAU: diccionaris, dret, expressions llatines, fraseologia, ressenyes biogràfiques, terminologia.

Abstract: *About the Catalan Legal Dictionary project*

This study briefly summarises the history of the *Diccionari jurídic català* [Catalan Legal Dictionary] (DJC). This project was undertaken by the Societat Catalana d'Estudis Jurídics [Catalan Society of Legal Studies], a subsidiary of the Institut d'Estudis Catalans [Institute of Catalan Studies], and the Fundació Jaume Callís in 1996. The DJC's characteristics led the Obra Social de Caixa de Catalunya (now CatalunyaCaixa) to take an interest in the project, and both organisations signed a collaboration agreement.

The DJC aims to be more than a mere compilation of legal terminology: it contains terms from this area, both old and modern, and also offers information on the history, doctrine and legislation of each one of them. Moreover, it should be mentioned that it also contains non-nominal units, Latin expressions and brief biographical summaries of Catalan jurists. The fact that it can be consulted on line enables law specialists to add new entries and for the work to be updated constantly, even although the first phase of the project is already closed.

KEY WORDS: dictionaries, law, Latin expressions, biographical reviews, terminology, phraseology.

1. ANTECEDENTS

L'any 1996 es va començar a treballar en l'elaboració del *Diccionari jurídic català* (DJC), segons un projecte promogut inicialment per la Fundació Callís i la Societat Catalana d'Estudis Jurídics (SCEJ), filial de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). No hauria estat possible dur a terme aquest projecte sense el suport de l'Obra Social de l'antiga Caixa de Catalunya (avui CatalunyaCaixa, que engloba les anteriors Caixa de Catalunya, Caixa de Manresa i Caixa de Tarragona).

D'una banda, la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, que, com hem afirmat, forma part de l'IEC, té per finalitat el conreu de l'estudi i la investigació del dret en general i, d'una manera especial, del dret català; la difusió d'aquesta disciplina, i la publicació de treballs relacionats amb la matèria. I, de l'altra, CatalunyaCaixa, mitjançant la seva Obra Social, que ja desplegava un conjunt d'activitats en diverses àrees (social, cultural, educativa i de ciència), contribuïa a l'oferta i a la vida culturals a Catalunya. Per això, coneixent l'alt valor cultural de l'activitat que desenvolupa la SCEJ, CatalunyaCaixa va acordar amb la SCEJ la subscripció d'un conveni de col·laboració.

La finalitat del *Diccionari jurídic català* és recollir la terminologia jurídica, antiga i moderna, i també desenvolupar per a cadascun dels articles referits a les diverses institucions un conjunt d'informacions que abastin la definició, la història, la doctrina, la legislació, la jurisprudència i una bibliografia selecta.

En l'elaboració del DJC intervenen especialistes en dret que són, sobretot, coneixedors particularment del dret català, juristes i professors de prestigi catalans i d'altres països, i també coneixedors de les institucions catalanes. La qualitat dels autors confereix un nivell tècnic i científic molt alt a aquesta obra. Més de tres-cents autors col·laboren en la redacció del DJC elaborant articles, els quals es clasifiquen segons els àmbits del dret, de les institucions i de la història del sistema jurídic català següents:

- dret civil
- dret penal

- dret processal
- dret mercantil, que inclou el dret mercantil marítim
- dret canònic
- dret romà
- història del dret i de les institucions (públiques i privades)
- numismàtica
- ressenyes biogràfiques de juristes catalans (especialment, els que han tingut una producció científica rellevant).

L'elaboració de l'obra té un gran interès per a Catalunya: és un projecte de primer ordre, ja que el nostre dret, tant l'històric com el present, i l'estudi d'aquesta ciència formen part de la cultura mil·lenària del nostre país; per això, en són un element distintiu bàsic.

Es tracta d'una obra d'interès públic que esdevé necessària, perquè ha de servir almenys per a orientar els estudiosos del nostre dret, especialment en un moment com l'actual en què el Parlament de Catalunya està adequant i posant al dia el nostre dret adaptant-lo a la realitat social i cultural del país.

El *Diccionari jurídic català* encara es pot considerar una obra més important, perquè no n'hi ha cap altra que compleixi aquests objectius. Està pensat per a satisfer les necessitats de diversos sectors de professionals (magistrats, jutges, notaris, procuradors, advocats, professors universitaris, estudiants universitaris —especialment, els de dret i història—, etc.) i també de centres d'investigació i recerca.

Cal destacar que la consulta de l'obra en línia és gratuïta, fet que queda justificat per l'indubtable interès públic que ha de tenir. Més endavant, sempre que els recursos disponibles ho permetin, hi ha la voluntat de fer-ne una edició en paper.

2. EL MOMENT PRESENT

El projecte —gràcies al suport inestimable de l'Obra Social de CatalunyaCaija—, segons el conveni signat l'any 2009, es troba en una fase molt avançada, i ha estat posat a disposició del públic per mitjà d'Internet, dins el web de l'Institut d'Estudis Catalans.

L'obra en conjunt no és acabada, ja que es continua treballant en la redacció de nous articles, i serà sotmesa a un procés de revisió i d'actualització constants; però podem parlar, això sí, de la finalització d'una primera etapa que recull els seus fruits d'una manera ben definida. Pel que fa a la contingut, les entrades que formen el DJC es poden desglossar, fins ara, tal com segueix:

— 2.803 termes, articles enciclopèdics de definició i configuració legal i jurisprudencial;

— 3.000 articles de lemes no nominals (adjectius, verbs, adverbis i les locucions corresponents, a més de concurrències no nominals i enunciats fraseològics);

— 1.060 expressions jurídiques llatines.

Ara com ara, aquesta primera fase del DJC conté, doncs, un total de 6.863 articles, d'extensió i significat diversos.

Remarquem el fet de trobar-nos en una primera fase i que el projecte no queda conclòs: a partir de la revisió i la correcció dels articles elaborats, s'han anat descobrint noves entrades que calia incorporar.

D'altra banda, cal tenir en compte especialment que el dret positiu es troba en una evolució constant, i que l'aparició de normes noves implica la necessitat d'actualitzar la base de dades amb les noves referències normatives corresponents i, si escau, dur a terme la correcció i l'actualització de la informació existent. Per aquest motiu, s'ha optat per obrir un arxiu complementari al del DJC pròpiament dit —que, en principi, anomenem *històric*—, en el qual s'inclouran tots els articles que vagin quedant desfasats en qualsevol dels àmbits del dret.

D'aquesta manera, d'una banda, es preserva la tasca feta pels especialistes col·laboradors del projecte i, de l'altra, es permet als professionals i a les persones interessades consultar cronològicament les diferents versions del mateix article, que han estat redactades segons el dret vigent en cada moment.

3. LA DIFUSIÓ DEL DICCIONARI

El lloc web del *Diccionari jurídic català* (<http://cit.iec.cat/djc>) es va inaugurar el mes de maig de 2011, en un acte públic conjunt de l'IEC i l'Obra Social de CatalunyaCaixa, que tingué lloc a Barcelona, a la Casa de Convalescència, seu principal de l'Institut d'Estudis Catalans.

Per acabar, és de justícia deixar constància que, ultra l'Obra Social de CatalunyaCaixa, han patrocinat aquest projecte la Generalitat de Catalunya, l'empresa Alter Mutua de los Abogados i la Fundació Jaume Callís, als quals volem regraciar la generositat que han tingut, la qual ha fet possible dur a terme aquesta primera fase i garantir la continuïtat de l'obra.

La terminologia jurídica catalana dins de WordNet 3.0

MERCE LORENTE

JORDI VIVALDI

CRISTIAN ZANOTTI

Grup IULATERM, Institut Universitari de Lingüística Aplicada (UPF)
Barcelona

Resum

WordNet és una base de dades lèxica desenvolupada inicialment per a la llengua anglesa; amb el temps, s'ha convertit en un estàndard per a la representació de la informació lèxica arreu. Les seves múltiples aplicacions en el camp de l'enginyeria lingüística van fer que l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada (IULA) de la Universitat Pompeu Fabra l'escollís per treballar amb l'extractor de terminologia YATE, desenvolupat en el mateix centre. Des de la versió 3.0, WordNet és d'accés lliure, fet que ha facilitat l'acord entre els grups que hi treballen a l'Estat espanyol.

L'IULA van començar a enriquir WordNet amb termes del dret —i també dels àmbits de la informàtica i del medi ambient— l'any 2007. Actualment, s'ocupa de l'ampliació terminològica de WordNet (hi introdueix termes en català i, si no han estat recollits abans, també en espanyol i en anglès) i de la migració d'informació de versions anteriors en què havien treballat diverses universitats catalanes. Aquest enriquiment amb termes jurídics es veu alentit pels problemes específics d'aquest llenguatge i per les limitacions de WordNet.

PARAULES CLAU: bases de dades lèxiques, dret, terminologia, WordNet, YATE.

Abstract: *Catalan legal terminology in WordNet 3.0*

WordNet is a lexical data base initially developed for English but which, as time has gone by, has become a standard for the representation of lexical information everywhere. Its multiple applications in the field of linguistic engineering prompted the Institut Universitari de Lingüística Aplicada [University Institute of Applied Linguistics] (IULA) of the Pompeu Fabra University to select it to work with the YATE terminology extractor developed in the same centre. WordNet is free since version 3.0, which has facilitated the reaching of agreements among the groups that work with it in the Spanish State.

The IULA began to feed WordNet with legal terms — as well as IT and environmental terminology — in 2007. At the moment it is expanding WordNet’s terminology (it adds terms in Catalan and, if they have not already been collected, in Spanish and English as well) and is in charge of migrating information from previous versions that different Catalan universities had worked on. The feeding-in of legal terms has been hampered somewhat by the specific problems of this type of language and by WordNet’s own limitations.

KEY WORDS: lexical data bases, law, terminology, WordNet, YATE.

1. INTRODUCCIÓ

WordNet[®] és una base de dades lèxica d’ampli abast de la llengua anglesa, desenvolupada sota la direcció del professor George A. Miller a la Universitat de Princeton —a la figura 1 es pot veure la pàgina principal del web de WordNet. S’hi recullen noms, verbs, adjectius i adverbis agrupats en conjunts de sinònims que expressen significats, anomenats *synsets*. Els *synsets* estan interconnectats mitjançant relacions semàntiques, bàsicament de caràcter jeràrquic: hiperonímia i hiponímia. La xarxa de paraules relacionades significativament es pot explorar mitjançant un navegador intern. Des de la versió 3.0 (2006) és un recurs de lliure accés.

FIGURA 1. Web del projecte WordNet

Convé destacar que, com que s'utilitza molt en activitats de tipus diversos de processament del llenguatge natural i de recuperació d'informació, el recurs WordNet ha esdevingut pràcticament un estàndard de representació de la informació lèxica. Per les seves múltiples aplicacions, ha rebut diferents denominacions: base de dades, jerarquia lèxica, diccionari en línia, ontologia.¹ A més, són moltes les llengües per a les quals s'han desenvolupat o s'estan desenvolupant WordNets específics o multilingües (alemany, francès, italià, japonès, castellà, basc, català, gallec, entre d'altres).

Precisament perquè és un recurs molt utilitzat i adaptat a moltes llengües per a una gran diversitat d'aplicacions de l'enginyeria lingüística, va ser escollit per interactuar amb l'extractor automàtic de terminologia YATE (Yet Another Terminology Extractor).

L'extractor YATE (figura 2) va ser desenvolupat a l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada (IULA) de la Universitat Pompeu Fabra l'any 2001 per Jordi Vivaldi, del grup IULATERM. Es tracta d'un extractor automàtic de terminologia híbrid, és a dir que utilitza estratègies estadístiques i estratègies lingüístiques combinades per a identificar les paraules d'un text especialitzat que tenen més probabilitats de ser unitats terminològiques. YATE té una estructura modular en la qual cada mòdul puntua el grau de terminològicitat d'un candidat a terme, com si fos el membre d'un jurat. Els mòduls de naturalesa lingüística són el morfològic (o de formants cultes), el morfosintàctic (o de patrons categorials i sintagmàtics) i el semàntic (la consulta de WordNet). Els mòduls lingüístics han d'adaptar-se per a cada llengua, mentre que els mòduls estadístics són d'ús comú. Les feines d'adaptació per a cada llengua i per a cada àmbit temàtic es concentren fonamentalment en l'enriquiment terminològic de WordNet.

L'objectiu d'aquesta comunicació és presentar la problemàtica diversa que suposa incorporar terminologia jurídica en un recurs ontològic com aquest, que sempre s'ha dissenyat partint de la llengua anglesa, que es preveu com un recurs multilingüe i que no està pensat inicialment per al treball terminològic. Veurem casos tipus i presentarem possibles solucions per al debat. Seria interessant d'obrir una línia de col·laboració entre juristes i terminòlegs per tal que la terminologia jurídica en llengua catalana estigués ben representada a WordNet.

1. Cal recordar, però, que no se la pot considerar una «ontologia» en sentit estricte, perquè és un recurs de representació d'unitats lèxiques (forma i significat) i no de conceptes.

FIGURA 2. Web de YATE

2. ELS ANTECEDENTS DE L'ENRIQUIMENT TERMINOLÒGIC DE WORDNET

El mòdul semàntic de l'extractor YATE utilitzava una còpia amb llicència de la jerarquia lèxica WordNet 1.5, concretament d'EuroWordNet, amb informació enriquida per a l'espanyol i el català, que són les llengües per a les quals s'ha adaptat fins ara aquest extractor. En la primera versió de YATE (2001) els mòduls lingüístics van ser adaptats per a l'extracció de terminologia de textos mèdics. L'any 2003, arran de la construcció del *Banc de Genoma Humà* (<http://genoma.iula.upf.edu:8080/genoma/index.jsp>), es va realitzar una segona adaptació per a la genòmica. Durant el període 2004-2007 el projecte RICOTERM2 va assumir l'adaptació per a l'economia i es va realitzar un protocol de treball per a futures adaptacions a altres àmbits.

La tasca d'enriquiment de WordNet per als tres àmbits ja complets (medicina, genòmica i economia) queda reflectida en la taula següent:

TAULA 1. *Enriquiment de WordNet per a l'adaptació de YATE*

<i>Noves entrades</i>	<i>Medicina</i>	<i>Genòmica</i>	<i>Economia</i>
Synsets	1.370	137	15
Variants	1.286	163	445
Relacions	526	11	16

Com es pot observar, el volum d'informació introduïda per a la medicina és molt més gran que per als altres camps. Per a explicar per què no ha calgut entrar tants *synsets* terminològics per a la genòmica o per a l'economia hem de remetre a causes diferents: *a*) la genòmica comparteix molts dels recursos lèxics i semàntics de la medicina, i *b*) l'economia ho fa amb el llenguatge comú. La dificultat de la tasca en economia no rau, doncs, en la inclusió de noves dades, sinó en el disseny d'estratègies complementàries que permetin millorar els resultats de l'extracció, procediment extensible a tots els àmbits especialitzats propers a la llengua comuna (ciències socials, professions, arts).

Després de l'enriquiment del mòdul semàntic de WordNet, les avaluacions de l'extractor YATE han estat molt positives: un 95 % de precisió en medicina i genòmica i un 75 % en economia, sempre per a una cobertura del 30 %.

Del 2007 al 2010, en el marc del projecte RICOTERM3, s'han iniciat les adaptacions de domini per al dret, el medi ambient i la informàtica. Amb aquestes adaptacions, l'extractor YATE cobrirà els mateixos àmbits temàtics que té el Corpus Tècnic del IULA (<http://bwananet.iula.upf.edu>). Com que la versió 3.0 del WordNet anglès, de lliure accés, es va publicar l'any 2006, es va optar per deixar d'enriquir la versió 1.5 per a l'extractor YATE i participar en un nou projecte interuniversitari de desenvolupament del WordNet 3.0 per a les llengües oficials de l'Estat espanyol.

2.1. L'ampliació terminològica de WordNet

El treball d'enriquiment de WordNet amb informació especialitzada per a l'extractor YATE consisteix, bàsicament, en la detecció de nodes (*synsets*) que puguin funcionar com a fronteres de domini, o sigui, que permetin assegurar que sota aquesta frontera totes les unitats relacionades seran terminològiques (lèxic especialitzat). Una altra tasca, més àrdua, se'ns presenta quan no existeixen aquestes fronteres i cal declarar una quantitat d'entrades noves mínima i suficient. En qualsevol cas, l'enriquiment de WordNet sempre es fa amb informació lèxica en anglès, en espanyol i en català.

Per tant ens trobem davant de dos escenaris possibles:

a) El concepte que volem entrar ja és a la versió anglesa i hi introduïm les variants catalanes i les castellanes, amb les glosses corresponents (o quasidefinicions) i els exemples d'ús.

b) El concepte que volem entrar no és a la versió anglesa i hi introduïm totes les dades noves corresponents a l'anglès, al català i al castellà, i les pengem de la jerarquia.

2.2. *La migració de la informació terminològica a WordNet 3.0*

Com apuntàvem abans, WordNet s'ha anat desenvolupant en centres de recerca diferents, en projectes diferents, per a objectius diferents i en èpoques diferents. El resultat ha estat que hi ha molts WordNets escampats pel món amb informacions diferents i en versions diferents (1.5, 1.6, 2.0). Pel que fa a la llengua catalana, hi havien treballat investigadors de les universitats Politècnica de Catalunya, de Barcelona, Oberta de Catalunya i Pompeu Fabra. Les dades es trobaven esparses, eren parcials i potser estaven indesitjablement repetides. Era un neguit antic de molts de nosaltres aconseguir posar-nos d'acord i compartir aquest recurs, fet entre tots i amb diners públics.

L'aparició l'any 2006 de la versió 3.0 de l'anglès de lliure accés ha fet més fàcil l'acord entre els grups que encara hi treballàvem a l'Estat espanyol per al basc, el gallec, el castellà i el català. Així, el Multilingual Central Repository 2.0 (MCR 2.0) és un projecte interuniversitari, coordinat per la Universitat del País Basc, en el qual participen, a més d'aquesta universitat, la Universitat de Vigo, la Universitat de Barcelona i la Universitat Pompeu Fabra. L'objectiu principal d'aquest projecte és establir una infraestructura científicotecnològica bàsica que faciliti la coordinació, integració i transferència de tecnologia i recursos entre els diferents grups d'investigació que actualment desenvolupen bases de coneixement semàntic d'àmplia cobertura (WordNets).

S'ha desenvolupat una nova versió del Multilingual Central Repository (MCR)² —vegeu la figura 3— que integrarà el coneixement de nous WordNets per al castellà, el basc, el català i el gallec enllaçats a l'última versió del WordNet anglès. A més, també s'estan desenvolupant i actualitzant les eines i aplicacions necessàries per a la gestió i el manteniment del MCR, de manera que els diferents recursos que l'integren es desenvolupin distribuïdament però sincronitzada. Tots els recursos i les aplicacions que s'obtinguin com a resultat d'aquesta acció seran lliures i accessibles per a qualsevol grup d'investigació.

2. Plataforma que ja existia per a l'edició i la consulta d'EuroWordNet en versions anteriors, desenvolupada per la Universitat Politècnica de Catalunya.

Gloss Catalan_3.0
 Score Basque_3.0
 Rels Spanish_3.0
 Full Galician_3.0
 Catalan_3.0

Word

Nouns

Catalan_3.0

Catalan_3.0

Catalan_3.0

Multilingual Central Repository (ILI 3.0) - [WikiMCR](#)

Catalan_3.0 Synset cat-30-06526961-n

Lock No lexicalize

Gloss

Contracte entre els representants d'una empresa i els representants dels treballadors per a fixar les condicions

Word Sense C.S. Delete

Automatically translated glosses:

Examples:

Word	Sense	Example	Delete
conveni_collectiu	1	Al març de 1999 es publica el BOE el primer conveni col·lectiu de	☐

Automatically translated examples:

Word	Sense	Example	Add
			<input type="button" value="Add Examples"/>

FIGURA 3. Interfície de la plataforma d'edició MCR 2.0

Concretament, el nostre grup d'investigació participa en el projecte amb l'actualització de dades per a la llengua catalana, amb la migració de les dades terminològiques que havíem desenvolupat a WordNet 1.5 i amb noves incorporacions terminològiques per a adaptar l'extractor YATE als dominis de la informàtica, el dret i el medi ambient.

L'objectiu del projecte d'enriquiment del nou WordNet 3.0 per mitjà de la plataforma MCR 2.0 és aconseguir que l'avaluació dels resultats de l'extractor YATE en els àmbits de la informàtica, el dret i el medi ambient s'acosti als resultats obtinguts en economia (un 75 % de precisió per a un 30 % de cobertura).

3. LA PROBLEMÀTICA ESPECÍFICA DE LA TERMINOLOGIA JURÍDICA A WORDNET

Cal destacar que l'estructura de WordNet 3.0 anglès ha estat modificada respecte de les versions anteriors, cosa que ha provocat problemes en la migració de dades però també ha mostrat com evoluciona la visió que es té del lèxic especialitzat.

Si bé, en les versions anteriors de WordNet, la presència d'unitats terminològiques era molt minoritària, en la versió actual àmbits com la informàtica i el medi ambient es troben més representats per la seva relació amb les tendències culturals i de consum. En canvi, en altres àmbits com el dret, la nova versió es manté allunyada de la terminologia amb molt poques entrades representatives, ni tan sols per a conceptes jurídics bàsics i d'ús comú en contextos distints, com la distinció entre *dret nacional* i *dret internacional* o entre *persona física* i *persona jurídica*.

Actualment les novetats terminològiques introduïdes que pertanyen a l'àmbit jurídic són les que es recullen en la taula 2.

TAULA 2. *Novetats de dret a WordNet*

<i>Novetats 2011 MCR 2.0</i>	<i>Dret</i>
Synsets adaptats al SP	137
Variants relacionades	378
Synsets adaptats al CAT	216
Variants relacionades	362
Nous synsets SP-CAT-EN	52

Hem vist més amunt que se'ns mostren dos escenaris possibles:

— Escenari 1. El significat que volem entrar ja és en la versió anglesa: hi introduïm, doncs, les variants del català i del castellà, amb glosses i exemples d'ús.

— Escenari 2. El significat que volem entrar no és en cap llengua: aleshores hi introduïm totes les dades noves corresponents a l'anglès, al català i al castellà.

Podem il·lustrar l'escenari 1 amb exemples de l'àmbit jurídic, com els relacionats amb principis jurídics derivats del dret anglosaxó, com el següent:

EN *due process of law*: (law) the administration of justice according to established rules and principles; based on the principle that a person cannot be deprived of life or liberty or property without appropriate legal procedures and safeguards.

CAT *tutela judicial, dret a la tutela judicial*: (dret) l'administració de la justícia d'acord amb les normes i principis establerts, basats en el principi que una persona no pot ser privada de la vida, o la llibertat, o la propietat, sense tenir garanties ni procediments jurídics.

Per exemplificar l'escenari 2 amb dades reals del discurs jurídic, podem esmentar l'entrada *ex novo* del terme *persona jurídica* (figura 4):

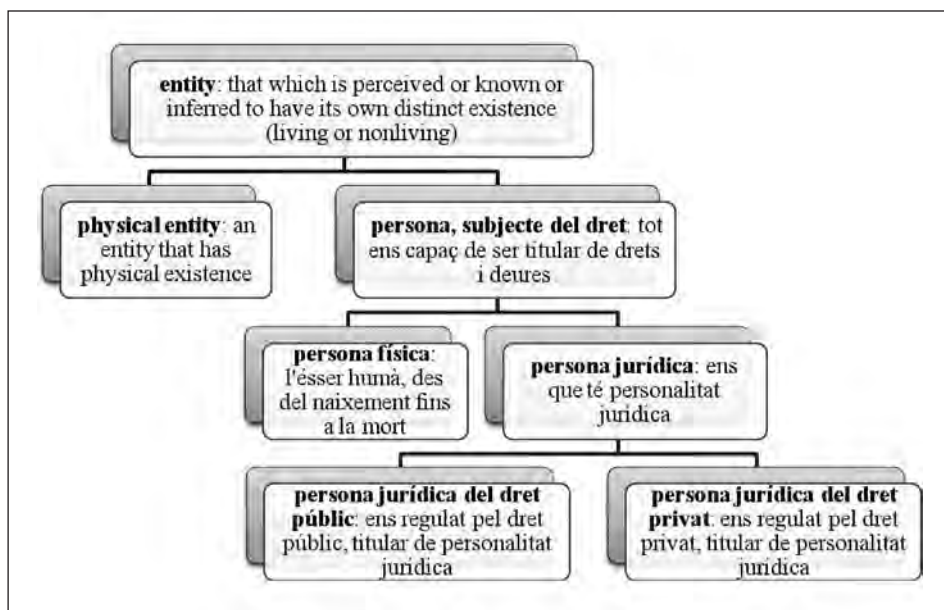

FIGURA 4. Ubicació de *persona jurídica* en la jerarquia general

A banda de les dues situacions més habituals en l'enriquiment de terminologia a WordNet, la tasca aplicada a la terminologia jurídica comporta una sèrie de dificultats afegides, que podem classificar en dos grans blocs d'obstacles en la representació: problemes semàntics i limitacions de WordNet.

3.1. Problemes semàntics

Els problemes semàntics que detectem en la tasca de representar unitats terminològiques del dret en català, castellà i anglès es poden sintetitzar en la noció de

anisomorfisme. No sempre hi ha equivalència conceptual entre dues llengües amb matisos diferents.

Un dels casos més habituals —relacionats sobretot amb la terminologia referida a professions, competències, càrrecs o organismes, i, per tant, molt vinculat a l'administració de qualsevol branca del dret— és la delimitació conceptual no coincident. Ho podem il·lustrar amb els termes anglesos *barrister*, *solicitor* i *attorney* en front del terme català *advocat* (figura 5).

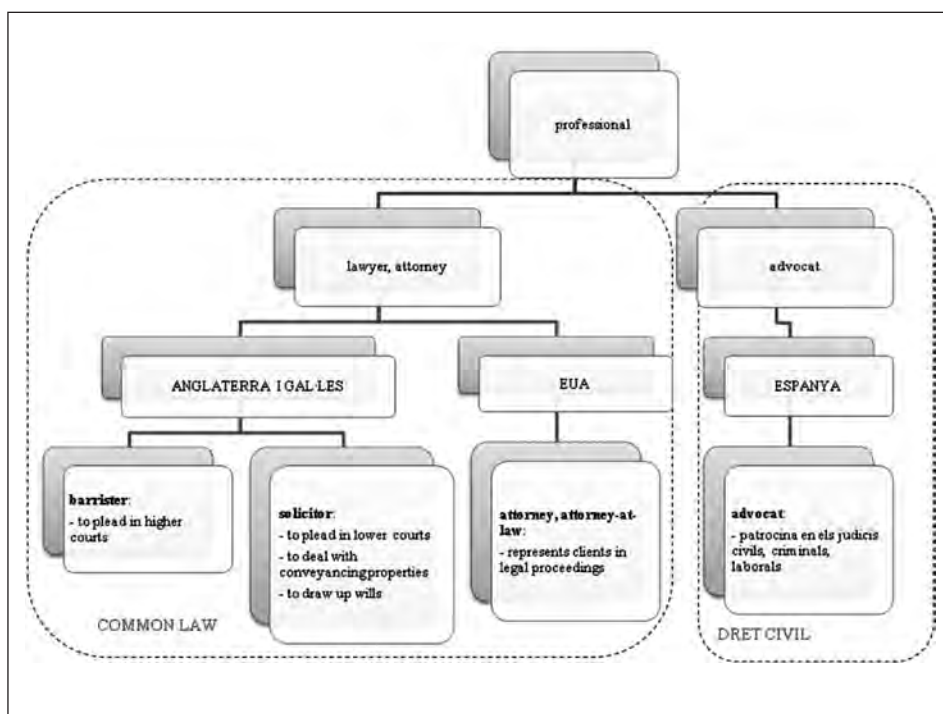

FIGURA 5. Exemple de delimitació conceptual no coincident

El segon dels casos de no-coincidència és més complex. Es tracta d'un problema d'ubicació diversa en l'estructura de representació semàntica. Dos termes que poden ser considerats equivalents des del punt de vista de la traducció, com per exemple *ticket* i *multa* (figura 6), han de ser representats semànticament en espais diferents de la jerarquia lèxica per tal com responen a procediments jurídics absolutament diferents i, lògicament, han de ser descrits mitjançant glosses o definicions ben diferenciades.

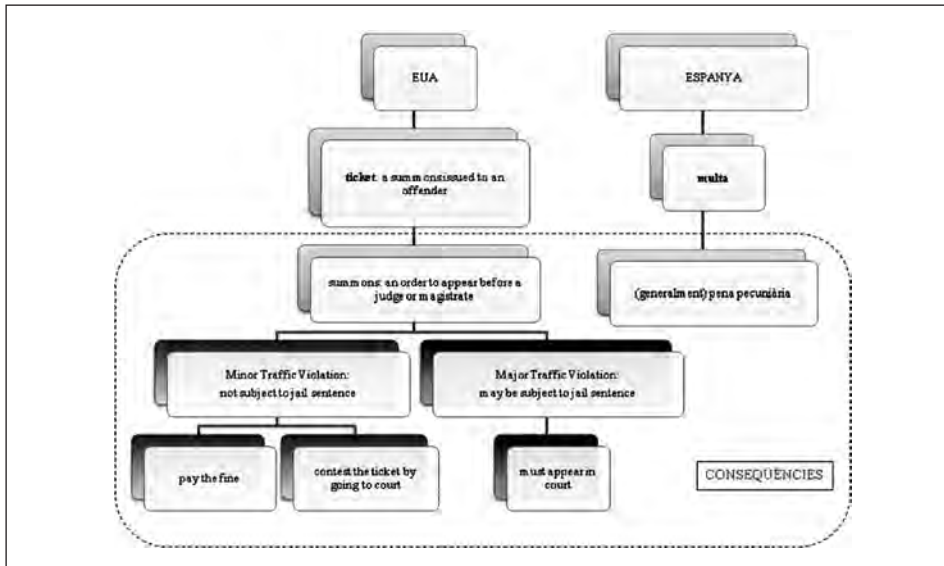

FIGURA 6. Exemple d'ubicació en l'estructura no coincident

El tercer cas, segurament el més descrit en la bibliografia sobre traducció jurídica, és la manca d'equivalència, per efecte de sistemes conceptuals divergents. Així, trobem casos com els termes *capital offence* o *statutory offence*, propis de la *common law*, que no disposen d'equivalents propis en el discurs jurídic català (figura 7).

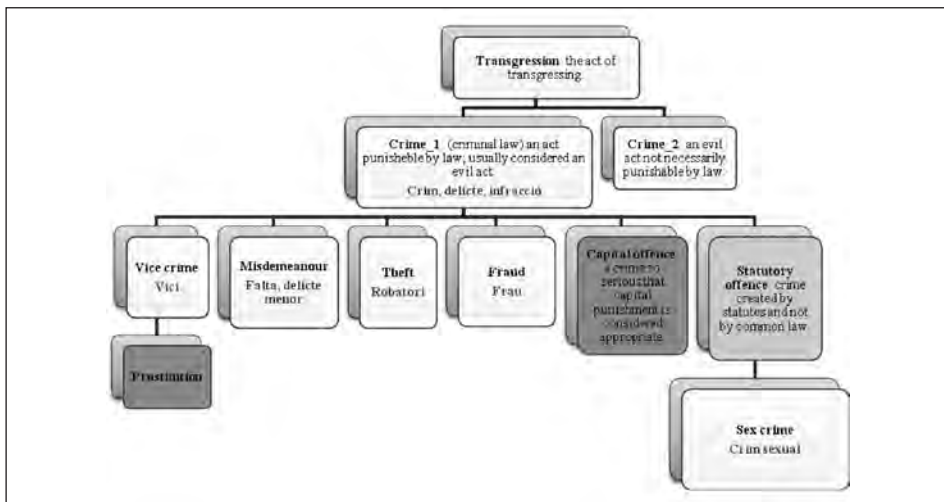

FIGURA 7. Manca d'equivalència conceptual

Una altra de les dificultats de representació semàntica de termes jurídics en diverses llengües és la que es presenta quan per a cada llengua disposem d'una estructura distinta de cohipònims que penja del mateix concepte o node. Fixem-nos, per exemple, en algunes de les branques en què s'organitza la jurisprudència. Mentre que en anglès, al costat de *contract law*, trobem el cohipònim *patent law*, en català (i en castellà) reconeixem el *dret contractual*, però no el **dret de patents* com a branca diferenciada de la jurisprudència.

Jurisprudence_1: the branch of philosophy concerned with the law and the principles that lead courts to make the decisions they do

Jurisprudència: la branca de la filosofia que s'ocupa del dret i dels principis que porten els tribunals a prendre les seves decisions

Contract law: that branch of jurisprudence that studies the rights and obligations of parties entering into contracts

Dret contractual: la branca de la jurisprudència que estudia els drets i les obligacions de les parts d'un contracte

Patent law: that branch of jurisprudence that studies the laws governing patents

*Dret de patents: la branca de la jurisprudència (?) que estudia les lleis que governen les patents

Un darrer exemple d'aquest últim cas de no-coincidència ens l'aporta l'intent de representació de termes com *senate, congress, house, chamber, legislative assembly* dins de l'anglès mateix, ja que hi ha divergències importants entre el sistema jurídic britànic i el nord-americà. Evidentment, aquest problema s'agreuja quan volem representar els termes equivalents d'altres llengües, com ara el català, que presenten relacions d'hiperonímia i cohiponímia diferents.

3.2. Limitacions de WordNet

De fet, els problemes de representació semàntica que hem exposat quan encairem el contrast de terminologia jurídica en diverses llengües no són problemes lingüístics. Per a la lingüística, i per a una terminologia d'orientació comunicativa, aquests exemples reflecteixen la realitat. Cada llengua configura de manera autònoma conceptes, categories, relacions, denominacions, variació, tipus de discurs. I la llengua reflecteix també de manera natural els diversos sistemes d'organització social de les comunitats.

La no-coincidència, doncs, és natural. La dificultat rau en l'assaig de representar el coneixement lèxic (formal, semàntic i pragmàtic) en una única estructura per a totes les llengües. Per als enginyers seria més pràctic que les estructures in-

terlingüístiques fossin isomòrfiques, però no ho són. És feina, doncs, de la cooperació entre lingüistes i enginyers resoldre l'anisomorfisme per tal que recursos com WordNet continuïn sent útils en traducció automàtica, en recuperació d'informació i en gestió del coneixement, sense traïr la variació lingüística.

Les noves versions de WordNet ja comencen a aplicar algunes d'aquestes millores i algunes plataformes de consulta i edició multilingüe com la MCR 2.0 també ens hi ajuden.

4. A MODE DE CONCLUSIÓ

Acabem de referir-nos a la cooperació en marxa entre lingüistes i enginyers, però no voldríem cloure aquesta presentació sense apellar a la cooperació necessària entre lingüistes i experts en dret per a mirar de resoldre els casos exposats o d'altres que van sorgint quan s'enriqueix de WordNet 3.0 amb terminologia jurídica. De vegades, hem pogut copsar que aquesta mena de recursos generalistes, d'ampli abast, no tenen prou cura de la precisió amb què cal tractar les unitats terminològiques si volem usar-los per a tasques de mediació en discurs especialitzat. No en tenim prou d'entrar denominacions localitzades en textos jurídics; cal entrar unitats terminològiques del dret rellevants i fer-ho amb rigor, amb glosses i exemples adequats, indicant sempre que calgui la variació entre llengües i representant les delimitacions semàntiques i les relacions lèxiques de manera precisa. Només així podrem disposar de recursos lèxics prou potents per a treballar eficaçment en les aplicacions del discurs especialitzat.

5. BIBLIOGRAFIA

- CABRÉ, M. Teresa; ESTOPÀ, Rosa; VIVALDI, Jordi (2001). «Automatic term detection: A review of current systems». A: BOURIGAULT, Didier; JACQUEMIN, Christian; L'HOMME, Marie-Claude (ed.). *Recent Advances in Computational Terminology*. Amsterdam: John Benjamins, p. 53-87.
- JOAN, Anna; VIVALDI, Jordi; LORENTE, Mercè (2008). «Turning a term extractor into a new domain: first experiences». A: *Proceedings of the Sixth International Language Resources and Evaluation (LREC'08)* [en línia]. Marràqueix: ELRA. <<http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2008>> [Consulta: 24 novembre 2011].
- LORENTE, Mercè (2006). «Expansió de consultes multilingüe per a la recuperació d'informació en economia». A: JUAN, Maria; AMENGUAL, Marian; SALAZAR, Joana (ed.). *Lingüística aplicada en la sociedad de la información y la comunicación*. Palma de Mallorca: Universitat de les Illes Balears.
- (2009). «Algunas experiencias de la integración de ontologías en proyectos de terminología». *Puntoycoma* [Brussel·les; Luxemburg: Dirección General de Traducción de la Comisión Europea], núm. 115-S (novembre-desembre), p. 34-37.

- VIVALDI, Jordi (2001). *Extracción de candidatos a término mediante combinación de estrategias heterogéneas* [tesi de doctorat]. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya. [També a «Sèrie Tesis», núm. 9, Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra]
- (2006). *Sistema de extracción de candidatos a término YATE: Manual de utilización*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada. (Papers de l'IULA. Sèrie Informes; 43)
- (2009). «Extracción de información conceptual basada en ontologías». A: *Terminología y sociedad del conocimiento*. Berna: Peter Lang, p. 375-404.

Terminología y lenguaje legal: primera edición castellano-euskera del Código civil

Andres URRUTIA

Euskaltzaindia - Real Academia de la Lengua Vasca
Facultad de Derecho, Universidad de Deusto

Resum

La configuració d'un llenguatge jurídic en èuscar passa avui, entre altres iniciatives, per l'edició dels codis d'ordenament jurídic espanyol en èuscar. En aquesta comunicació, es destaca i s'analitza la terminologia utilitzada en el Codi civil com a element que conforma un discurs jurídic propi en èuscar, i també la utilitat d'aquesta edició en els diferents àmbits de la vida jurídica en els quals incideix la cooficialitat de l'èuscar.

PARAULES CLAU: Codi civil, difusió social, llenguatge legal, normativització i normalització de la llengua basca, terminologia jurídica, traducció.

Abstract: *Terminología y lenguaje legal: la edición castellano-euskera del Código civil*

Today, the formulation of a true law's language in Basque is an item in that a special importance must be given to the edition of the main Spanish codes in Basque language. The focus of this paper is upon the terminology used in the bilingual edition of the Civil Code, and his performative effect in the Basque law's discourse. In the same way, the paper also focuses upon the diffusion of this text in the Basque language's official status.

KEY WORDS: Civil Code, social diffusion, language of the law, Basque language's normativization and normalization, juridical terminology.

1. EL TEXTO Y EL CONTEXTO

La normalización de las lenguas cooficiales junto con el castellano ha traído consigo la preocupación por la construcción de un espacio jurídico propio que, en el caso del euskera, ha incidido en su normalización social.

Es evidente que esa normalización se extiende a múltiples campos del quehacer social y entre ellos al probablemente más complejo desde una perspectiva organizativa, ya que constituye la base de toda construcción social. Nos referimos, por supuesto, al campo del derecho.

Dentro de esta complejidad, el mundo jurídico-civil es quizás el más caracterizado por el peso histórico de su tradición —anclado en el derecho romano— y de su expresión —que, en el caso del País Vasco, ha sido castellana, navarra y gascona y posteriormente francesa.

La irrupción del proceso de codificación en el siglo XIX nos puso, en el caso del País Vasco, ante una doble realidad en materia de derecho civil: el castellano, presente en las villas, que se recogió en el Código civil, y el vasco, recogido como derecho escrito en Navarra, para la Tierra Llana en Bizkaia o en los diferentes territorios históricos en forma consuetudinaria.

De ahí que a la altura del siglo XXI, cuando la cooficialidad de la lengua vasca junto con la castellana en las comunidades autónomas del País Vasco y Navarra es una realidad, un equipo de juristas, traductores y lingüistas haya trabajado estos últimos años en la Universidad de Deusto para realizar la versión bilingüe castellano-euskera del Código civil, versión que ya ha conocido dos ediciones (1.ª ed., 2004; 2.ª ed., 2007) y que va camino de la tercera.

Su consulta electrónica puede realizarse en la Biblioteca Jurídica Bilingüe de la Universidad de Deusto (www.iev.deusto.es), donde, además del texto del Código civil, se encuentran los índices analíticos castellano/euskera y euskera/castellano de los conceptos del Código civil y un vocabulario más amplio de la especialidad.

2. CÓDIGO CIVIL, LENGUA Y LENGUAJE

2.1. Dos siglos después de la publicación en lengua francesa del Código civil de Napoleón (1804), primer hito de la codificación civil europea moderna y texto legal vigente desde entonces en los territorios de lengua vasca de Lapurdi, Nafarroa Beherea y Zuberoa, existe ahora la versión en euskera del Código civil español, ley civil aplicable en Araba, Bizkaia, Gipuzkoa y Nafarroa, en coexistencia con su derecho foral propio.

2.2. El Código civil sigue siendo, en la Europa de tradición jurídica continental y en los comienzos del siglo XXI, uno de los ejes principales del ordenamiento jurídico de cada país. Esta situación arranca en el siglo XIX, momento en el que el largo proceso que inició el Código civil francés y cerró el *Bürgerliches Gesetzbuch* (BGB, ‘código civil’) en el año 1900, vio uno de sus resultados tardíos en el Código civil español del año 1889.

Tuvo éste como inspiración un afán de unidad legislativa y modernización jurídica para todo el estado, que marcó profundamente su forma, su lengua y su

contenido. Fue Alonso Martínez, su principal valedor, quien mejor resumió esa realidad (1947, p. 35):

¿Se ha pensado seriamente en las inmensas ventajas de una ley idéntica en todas estas materias, aplicable por igual a todos los ciudadanos españoles, así como a los extranjeros que habiten nuestro territorio o posean bienes inmuebles en él, redactada con exquisita concisión y claridad y en el idioma patrio, y reducida a tan pequeño volumen que su adquisición esté al alcance de todas las fortunas, y sea tan manuable, que los ciudadanos honrados puedan llevarlo en el bolsillo, como llevan hoy los criminales el Código Penal? Los abogados perderemos, sin duda, muchos pleitos y consultas al desaparecer, con la publicación del Código, el monopolio de la ciencia del Derecho; pero ¿cuánto no ganarán, en cambio, los pueblos, que podrán examinar directamente y por sí mismos sus derechos y obligaciones, difundiéndose así, a la par que el conocimiento jurídico, el del idioma nacional por todos los ámbitos de la Monarquía.

Es evidente que este planteamiento, junto con la evolución del estado liberal de la Restauración española, no favoreció la posibilidad de traducir los códigos españoles a las lenguas peninsulares distintas del castellano. Mientras en otros ordenamientos jurídicos de Europa (*v. gr.*, Austria-Hungría) la difusión de la codificación del derecho civil propio pudo hacerse en lenguas muy distintas de las estatales de partida, el Código civil español permaneció impermeable a cualquier iniciativa similar.

2.3. Solo después de la entrada en vigor de la Constitución de 1978, y con la excepción que supuso el breve intervalo de la época de la Segunda República (1931-1939), ha sido declarado el castellano cooficial, junto con la lengua propia en cada caso, en los territorios de determinadas comunidades autónomas. De esta forma, las lenguas cooficiales se han convertido en partícipes de un mundo jurídico-civil en el que es necesario que sean transmisoras del contenido tanto del Código civil como de las diferentes legislaciones civiles forales o especiales vigentes en España, puesto que ambas realidades vertebran lo esencial de dicho mundo en el Estado español. No debemos olvidar, además, el valor conformador del ordenamiento jurídico general del que goza el Código civil en determinados aspectos como los contenidos en su título preliminar.

2.4. Es innegable, de todos modos, el peso de lo lingüístico en la configuración de las normas legales. En el caso del Código civil, al ímpetu democrático e igualitario que lo impulsó en sus orígenes, al afán por utilizar un lenguaje llano, conciso y claro, se le contraponen la cada vez más necesaria tecnificación de lo jurídico, en un proceso cuyo equilibrio no siempre se ha conseguido con éxito.

De ahí que en la versión en euskera se hayan fijado una serie de directrices que sintetizan las características más evidentes del lenguaje del Código civil español, a fin de poder conocer las claves de su traslación a la lengua vasca:

2.4.1. Es un lenguaje legal, normativo, de un alcance excepcional dentro del ordenamiento jurídico español y que regula aspectos de una gran sustantividad. A su vez, es un lenguaje que se quiere claro y sencillo, con un afán democratizador y de extensión de la ley como instrumento de igualación social.

2.4.2. Se trata de un lenguaje de épocas muy diferentes. Una gran parte del texto procede de la redacción original de finales del siglo XIX, con contenido y continente marcados por la época. Las reformas parciales posteriores son, forzosamente, heterogéneas en su forma y expresión. Es, por tanto, un texto dinámico y vivo, no estático, renovado constantemente por su interpretación y adaptación, tanto por la vía doctrinal como por la jurisprudencial.

2.4.3. Se trata de un lenguaje que enmarca y define instituciones jurídicas civiles que se hallan vigentes en todos, o en parte de, los territorios de lengua vasca del Estado español.

Como ya se ha visto, derecho y lengua se han de combinar mutuamente a la hora de realizar un empeño de traducción jurídica de la envergadura que reviste la versión en euskera del Código civil, máxime cuando se trata de abarcar por primera vez la totalidad de su texto.

2.5. Las condiciones de partida no eran, sin embargo, inexistentes. De hecho, y como se explicita a continuación, las bases para este trabajo estaban ya esbozadas en otras realidades previas que nos han servido de guía ineludible en nuestro camino.

Es necesario subrayar, en primer lugar, la utilización intencionada que se ha hecho de las fuentes existentes en euskera —sea en materia de traducción jurídica (v. gr., textos de las Juntas Generales de Bizkaia del siglo XIX) sea en el léxico popular o etnográfico relacionado con el derecho civil (designación de contratos, sucesiones, servidumbres u otros)—, conscientes de que se trata de un fondo léxico y discursivo al que, con las debidas precauciones, se puede acudir para trasvasarlo del ámbito civil foral al Código civil.

En todo caso, lo anterior no hubiese sido posible sin el trabajo que previamente se ha desarrollado durante los últimos años en el Instituto de Estudios Vascos y el Seminario de Euskera Jurídico de la Facultad de Derecho de la Universidad de Deusto para crear un estilo propio, un discurso específico para expresar el mundo jurídico en euskera que hoy tiene su reflejo en este texto del Código civil, texto que intenta articular un espacio de trabajo que trasciende de lo puramente universitario e implica igualmente a lo jurídico-profesional.

3. EL PROCESO DE TRADUCCIÓN

3.1. Este texto es fruto de un impulso conjunto del Instituto Vasco de Administración Pública, y su Servicio Oficial de Traducción, y la Universidad de Deus-

to, a través del Instituto de Estudios Vascos y el Seminario de Euskera Jurídico de la Facultad de Derecho.

3.2. Se ha tratado, en último término, de hacer copartícipes en este trabajo lo jurídico y lo lingüístico, sabiendo que en una traducción de esta envergadura es difícil contentar a todos. Habrá quien considere que algunas de las soluciones propuestas no son las adecuadas. Vaya por delante el reconocimiento a esas aportaciones, puesto que significarán que el texto está siendo utilizado y que se trabaja con él, y servirán para que, en futuras ediciones, quienes asuman el compromiso de perfeccionarlo puedan disponer de base suficiente para hacerlo.

4. CARACTERÍSTICAS TÉCNICAS DEL TEXTO EN EUSKERA DEL CÓDIGO CIVIL

4.1. La primera preocupación ha sido lograr *un texto normalizado*, esto es, un texto que recoja las normas y recomendaciones en materia lingüística dictadas por la Real Academia de la Lengua Vasca - Euskaltzaindia y que sea acorde al estilo y lengua de una traducción de calidad que combine, a la vez, lo jurídico y lo lingüístico.

Es este campo en donde confluyen la normativización y la normalización de la lengua (tabla 1).

TABLE 1. *Diferencias entre normativización léxica y normalización terminológica (TERMCAT, 2006, p. 24)*

<i>Normativització lèxica</i>	<i>Normalització terminològica</i>
Tracta el lèxic de la llengua general: mots o paraules	Tracta el lèxic dels llenguatges d'especialitat: termes
Unifica, fixa formes, a partir de la diversitat existent, que constituiran la varietat comuna o estàndard	Fixa conceptes i denominacions, generalment nous, amplia i diversifica la varietat codificada per adaptar-la a usos especialitzats i restringits (desenvolupament)
Fixa paraules consolidades en l'ús	S'avança a les necessitats de denominació establint criteris i propostes neològiques
Agent: acadèmia de la llengua (rang i prestigi de normativitat)	Agents: terminòlegs i especialistes (legitimitat del consens)
Importància de la genuïnitat i de la preservació de formes pròpies	Tendència a la internacionalitat i als recursos compartits per més d'una llengua

Sin perjuicio de profundizar en su relación, lo cierto es que el diccionario unificado de formas de Euskaltzaindia en su edición electrónica (*www.euskaltzaindia.net*), recoge una gran cantidad de entradas que pueden tener una connotación jurídica, bien sea como palabras de uso exclusivo o bien como palabras de uso no exclusivo en la línea que señala Cornu.

Es evidente, por lo tanto, que la propia normativización vasca está avanzando a través de la normalización léxica. El cuadro comparativo (tabla 2) puede hacerse de esta manera, a través de las diferentes ediciones del *Hiztegi Batua* (HB, ‘diccionario unificado’). Fijémonos, *v. gr.*, en las marcas de especialidad jurídico-administrativa del HB10 (edición de 2010) en comparación con el HB00 (edición de 2000).

TABLA 2. Datos cuantitativos de las dos ediciones del *Hiztegi Batua*

	<i>Hiztegi Batua 2000</i>	<i>Hiztegi Batua 2010</i>
Sarrera kopurua <i>Número de entradas</i>	20.119	36.016
Azpisarrera kopurua <i>Número de subentradas</i>	2.477	6.052
Esanahi juridikoa <i>Connotación jurídica</i>	1.987	5.446
	9,87 %	15,12 %
Zuz. markadunak <i>Marca Zuz.</i>	2	61
Admin. markadunak <i>Marca Admin.</i>	2	12
Pol. markadunak <i>Marca Pol.</i>	0	17

Surge así el problema de la relación entre lexicografía y terminología, todavía en fase de resolución en el caso del euskera y que precisamente en el campo del derecho tiene, por las condiciones ya citadas —históricas y sociales—, una importancia aun decisiva. La relación entre lexicografía y terminología se hace evidente en la afirmación de Contreras (2008, p. 69):

Lexicografía y Terminología se complementan estructural y funcionalmente: la primera es semasiológica y ayuda a la interpretación de textos, mientras que la segunda es onomasiológica y apoya la producción. Dicha diferencia estructural es fundamental, ya que la labor terminológica se basa en un proceso onomasiológico (tras establecer el concepto se busca un término para su expresión) frente al proceso semasiológico (dada una palabra se busca una definición apropiada) del trabajo lexicográfico.

4.2. En primer lugar, ha sido preciso fijar el texto del Código civil español. Hemos utilizado el texto del *Boletín Oficial del Estado*, por entender que era el que más se ajustaba a nuestro objetivo. No pretendíamos una versión crítica en castellano, que quedaba fuera de nuestro alcance, sino un texto que sea utilizado de forma corriente en el foro y, a su vez, lo suficientemente seguro para nuestro propósito. Tampoco hemos introducido notas, dentro del formato ya definido para estas versiones de textos legales bilingües, ya que nuestro primer objetivo era completar una edición manejable en el mundo universitario y profesional.

4.3. *La versión se presenta en dos lenguas.* La presencia de ambas no solo resulta de su cooficialidad, sino de la distancia entre lenguas como el castellano (romance) y el euskera (no romance), de la cual deriva la necesidad de disponer tanto del texto en castellano, referente de la traducción, como de la versión al euskera efectuada. Seguimos, así, el criterio ya marcado para los textos legales bilingües, que tiene su refrendo en otras experiencias bilingües de codificación civil (Bélgica, Québec).

4.4. En toda traducción, y especialmente en la jurídica, es necesario garantizar el doble vector de exigencia que conforman la *equivalencia* entre lengua traducida y texto resultado de la traducción y la *seguridad jurídica* imprescindible para el operador jurídico que quiera utilizar cualquiera de los dos textos. En este texto se ha sido consciente de esa complicación sobre todo porque, con la excepción del derecho civil foral, el sistema jurídico del Código civil no ha tenido reflejo en euskera a lo largo de la historia.

4.5. A diferencia de otros sistemas donde cada lengua es portadora de su propio ordenamiento jurídico, en nuestro caso *es el mismo sistema el que se ha de expresar en dos lenguas* que tienen entre sí una gran diferencia de desarrollo jurídico y lingüístico, con lo que la lengua de destino de la traducción está fuertemente condicionada por la de origen.

4.6. Otro factor que incide también en el derecho civil es el carácter «nacional» de las soluciones que se adoptan en su campo, lo que hace que, a la hora de buscar referencias en el léxico a emplear, no sea de recibo el recurso a lenguas como el inglés —de mayor trascendencia internacional hoy en día, pero que vive y da forma a un sistema jurídico, el *common law*, alejado todavía de la realidad europea continental del derecho codificado—, a pesar de esos primeros atisbos de un derecho civil europeo y de que no puede desdeñarse, en este camino conjunto para todos los territorios de lengua vasca, la labor de unificación terminológica y discursiva que puede suponer el cada vez más próximo derecho europeo, ya visible hoy día en algunos campos del derecho civil.

No cabe duda de que esta versión al euskera del Código civil español se ha realizado desde la visión de los territorios de lengua vasca de Araba, Bizkaia, Gipuzkoa y Nafarroa. La existencia y el empleo del euskera en la realidad diaria de los territorios de Lapurdi, Nafarroa Beherea y Zuberoa de las fórmulas y artículos del Código civil francés que la ley prescribe para el nacimiento, el matrimonio o la de-

función de las personas no son obstáculos a este empeño. Antes bien, son acicates para que en su día se haga un esfuerzo de convergencia con las soluciones que se adopten en dichos territorios con relación a esos textos, que también se han tenido a la vista y se han utilizado en este trabajo.

5. LENGUA

5.1. Terminología

La terminología del Código civil es ciertamente múltiple y variada, a la vez que omnicompreensiva de una serie de instituciones del derecho civil. A la hora de expresarla en euskera, se pueden destacar los siguientes parámetros del texto:

5.1.1. Se ha utilizado, en la medida de lo posible, el léxico jurídico propio vasco (*bide-zorra, oinordetza...*).

5.1.2. En el caso de diferentes variantes para el mismo concepto, se ha optado por el término más extendido social y geográficamente (*testamentu*, no *ordenu*; *ahaide*, no *senide*).

5.1.3. Se ha trabajado con cierta precaución en el campo de la neología, teniendo en cuenta un empleo más abundante de la sufijación [sustantivo + *-kide*] (*fidantzakide/cofiador*) y la prefijación [*azpi-* + sustantivo] (*azpierrentamendu/subbarriendo*).

5.1.4. A la hora de traducir determinadas situaciones de gran sustantividad jurídica (*entrega de la cosa/gauza ematea*), se ha recurrido a la nominalización verbal. En el caso de los adjetivos referenciales, se ha empleado, en la mayoría de las ocasiones, la composición (*derecho foral/foru-zuzenbide*), y, en otras, el préstamo lexical (*autoridad judicial/agintaritzza judicial*), teniendo en cuenta en todo caso el contexto y el significado de cada artículo.

5.1.5. El recurso al préstamo lexical, imprescindible, se ha hecho tras el análisis de las demás opciones y se ha preferido siempre la forma normalizada en euskera, en el caso de que existiese (*absentzia*), aun siendo aquella la más alejada de la lengua de partida (*ausencia*).

5.1.6. Son frecuentes en el Código civil expresiones como *tener lugar, supuesto o caso* u otras que permiten una referencia genérica a hechos de los que extraer consecuencias jurídicas. La forma de verterlas ha sido, en el primer caso, utilizando el verbo *gertatu*, ya que no necesita del calco del castellano para su adecuada expresión en euskera:

(1844c) Para que pueda tener lugar la disposición de este artículo [...]

(1844e) Artikulu honen xedapena gerta dadin [...]

En lo referente al término *supuesto*, se ha empleado sistemáticamente el término *kasu*:

- (4.1c) Procederá la aplicación analógica de las normas cuando éstas no contemplen un supuesto específico, pero regulen otro semejante entre los que se aprecie identidad de razón.
- (4.1e) Arauen aplikazio analogikoa bidezkoa izango da, arauok kasu zehatza arautu ez arren, horren antzeko beste bat arautzen badute, eta bi kasuon oinarria berbera bada.

Por último, la traducción del término *caso* se ha realizado de acuerdo con lo que el contexto del texto traducido y la dicción del euskera precisaban:

— bien omitiéndolo:

- (9.7c) En caso de cambio de la nacionalidad común o de la residencia habitual del alimentista, la nueva ley se aplicará a partir del momento del cambio.
- (9.7e) Naziokotasun erkidea aldatuz gero edo mantenuhartzailearen ohiko bizilekua aldatuz gero, lege berria aplikatuko da, aldaketa-unetik aurrera).

— bien utilizando el término *kasu*:

- (1463c) Fuera de los casos que expresa el artículo precedente, la entrega de los bienes muebles se efectuará [...]
- (1463e) Aurreko artikulua aitpatzen dituen kasuetatik kanpo, ondasun higigarrien ematea gerta daiteke [...]

5.1.7. Se ha trabajado intentando ofrecer una visión lo más comprensiva posible del cuerpo léxico-jurídico. Así, los conceptos como *nulidad*, *rescisión* o *resolución*, de tanta importancia en la teoría general del negocio jurídico, se han estructurado desde una graduación que responda a la especificidad de cada uno de ellos, evitando mistificaciones en euskera que induzcan a una confusión conceptual innecesaria: *nulidad/deuseztasuna*, *rescisión/hutsalketa*, *resolución/suntsiarazpena*.

- (1276g) La expresión de una causa falsa en los contratos dará lugar a la nulidad [...]
- (1276e) Kontratueta kari faltsua adierazteak deuseztasuna dakar [...]
- (1295g) La rescisión obliga a la devolución de las cosas que fueron objeto del contrato con sus frutos [...]
- (1295e) Hutsalketaren ondorioz, kontratuaren objektu diren gauzak euren fruituekin batera itzuli behar dira [...]
- (1503g) Si el vendedor tuviere fundado motivo para [...] podrá promover inmediatamente la resolución de la venta.
- (1503e) Saltzaileak arrazoi oinarriduna badu [...] kontratuaren suntsiarazpena eragin dezake berehala.

Si profundizamos algo más en el tema, la tabla de equivalencias resulta ilustrativo (tabla 3):

TABLA 3. *Equivalencias entre términos jurídicos*

ineficacia	eragingabetasuna
nulidad	deuseztasuna
anulabilidad	deuseztagarritasuna
rescisión	hutsaltzea/hutsalketa
resolución	suntsiaraztea/suntsiarazpena
revocación	ezeztatzea/ezeztapena
caducidad	iraungitzea

o la ya clásica distinción entre *dominio/jabaria* y *propiedad/jabetza*:

- (338g) Los bienes son de dominio público o de propiedad privada.
- (338e) Ondasunak herri-jabarikoak edo jabetza pribatukoak dira.

Esta distinción que se extiende a los derechos reales la podemos resumir a través de la figura 1.

5.1.8. Se han empleado como referentes especializados, además del fondo léxico jurídico propio de la Universidad de Deusto, la base de datos Euskalterm de UZEI - Gobierno Vasco y el léxico de derecho civil de la Universidad del País Vasco - Euskal Herriko Unibertsitatea.

5.1.9. Por último, se han incluido, como en el resto de los títulos de esta colección, unos índices castellano-euskera y euskera-castellano que, independientemente de su utilidad como índices analíticos y de búsqueda, quieren ser el reflejo del trabajo terminológico realizado en el Código civil. Se trata de un trabajo que, no lo olvidemos, presenta la novedad de verse incardinado en el texto legal en el que cobra vida y que le da sentido, superando una labor terminológica aislada de la lengua especializada que le sirve de base y muchas veces poco adaptada a su contexto de utilización diaria. Por último, la labor normalizadora del texto en euskera del Código civil destaca por el hecho de permitir enlazar directamente con los contenidos doctrinales a través de su futuro soporte electrónico e informático.

5.2. Morfosintaxis

En lo sintáctico, hay que recalcar que, ante la ausencia de una serie de criterios oficiales de traducción al euskera de los textos normativos, se han tenido que fijar poco a poco, recogiendo de otras experiencias propias. En general:

5.2.1. Se ha evitado el fenómeno del doble o triple relativo en la misma frase, que tan frecuentemente se contempla en las traducciones vascas de los textos legales.

5.2.2. Dentro del silogismo jurídico *supuesto de hecho - consecuencia jurídica*, que tanto se utiliza en el Código civil, el enunciado puede venir establecido a través de conectores, tales como *cuando, si, en el caso / en los casos que, siempre que, en todo caso, con tal que...* La equivalencia en euskera se ha realizado utilizando de forma alternativa y ceñida al texto en castellano, bien la partícula *ba-*, en el supuesto de que el conector tenga un matiz condicional, o bien el verbo conjugado con el tiempo indicativo más el sufijo *-nean*, en los que tenían un componente temporal más acentuado, siendo conscientes en todo caso de la dificultad de deslinde entre ambas soluciones. Paradigma de esta situación es el artículo 1514.

En su párrafo primero, utiliza el aspecto temporal:

- (1514.1c) Cuando varios, conjuntamente y en un solo contrato, vendan una finca indivisa con pacto de retro [...]
- (1514.1e) Norbaitzuek, batera eta kontratu batean bakarrik, finka indibisoa saltzen dutenean atzeraeskuratzeko itunarekin [...]

Mientras que en el segundo utiliza el aspecto condicional:

- (1514.2c) Lo mismo se observará si el que ha vendido por sí solo una finca ha dejado varios herederos [...]
- (1514.2e) Gauza bera beteko da, baldin eta bere kabuz finka saldu duenak zenbait jaraunse utzi baditu [...]

5.2.3. La combinación negativa-adversativa para definir en sentido afirmativo (*a no ser que, sino cuando...*), así como las excepciones a una regulación establecida en la norma general (*excepto*), se han expresado mediante la fórmula [salbu + verbo + *-nean*], intentando no alejarse demasiado del texto original:

- (1086c) [...] no se procederá a su extinción, aunque sea redimible, sino cuando la mayor parte de los coherederos lo acordare.
- (1086e) [...] errenta edo zama hori ez da azkendu behar, nahiz eta luditzeko modukoa izan, salbu eta jaraunskide gehienek hala erabakitzen dutenean.

5.2.4. Los anafóricos al uso (*zeren...*) no han sido empleados sistemáticamente, sin perjuicio de que la traducción de algunos giros ha hecho imprescindible el empleo de las secuencias del tipo [sustantivo + *non* + verbo]:

- (10.3c) La emisión de los títulosvalores se atenderá a la ley del lugar en que se produzca.
- (10.3e) Baloretituluen jaulkipena non gertatu eta toki horretako legeari egokitu-tuko zaio jaulkipen hori.

o el más clásico *ezen*:

- (1479c) [...] una parte de la cosa vendida de tal importancia con relación al todo que sin dicha parte no la hubiera comprado, podrá exigir la rescisión del contrato [...]
- (1479e) [...] gauza osoarekin alderatuz, zati hori hain garrantzitsua bada, ezen zati hori izan ez balitz, erosleak ez baitzukeen gauza hori erosiko, erosle horrek kontratuaren hutsalketa eska dezake [...]

5.2.5. El subjuntivo, como expresión de eventualidad, ha sido vertido en tiempo indicativo o pretérito perfecto en el texto en euskera, precedido de la partícula condicional *ba-*, especialmente en el caso de tener un sentido condicional o de presupuesto de hecho necesario para obtener una consecuencia jurídica:

- (1517c) Si el comprador dejare varios herederos [...]
- (1517e) Erosleak zenbait jaraunsle utzi baditu [...]

5.2.6. El gerundio, por último, a diferencia de los textos jurídico-administrativos actuales, es de utilización moderada en el Código civil y su versión al euskera ha oscilado entre el verbo en presente de indicativo, habitual en euskera, y la partícula condicional *ba-*:

- (1535c) Vendiéndose un crédito litigioso, el deudor tendrá derecho a extinguirlo [...]
- (1535e) Kreditu auzigaia saltzen bada, zordunak hori azkentzeko eskubidea izango du [...]

o la utilización del participio verbal con la partícula *-z*:

- (1203c) Las obligaciones pueden modificarse: 1. Variando su objeto o sus condiciones principales [...]

(1203e) Betebeharrak aldaraz daitezke: 1. Euren objektua edo baldintza nagusiak aldatuz [...]

5.3. Claves discursivas

Una buena traducción, sin embargo, no puede basarse solo en la morfología y la sintaxis, sino que ha de hacer un trabajo de moldeado del discurso de la lengua traducida, que garantice un adecuado reflejo de la misma en el texto de la traducción. En nuestro caso, son varios los ejemplos que nos pueden ilustrar lo anterior:

5.3.1. En los encabezados en euskera de los libros, títulos, capítulos y secciones no se ha utilizado la preposición *de*, sino el caso nominativo, bien en singular o plural, de acuerdo con los criterios utilizados en esta colección de textos legales bilingües.

5.3.2. En lo referente a la utilización de las letras mayúsculas y minúsculas, los criterios han sido los siguientes: los nombres propios se han escrito en letra mayúscula; sin embargo, cuando dichos nombres se emplean en un sentido común, se ha utilizado la letra minúscula; las citas en plural se han escrito con letra minúscula, al igual que las denominaciones de los cargos que corresponden a personas físicas.

5.3.3. De acuerdo con los criterios manejados en la edición del Código penal, y teniendo en cuenta el empleo aleatorio en castellano de las expresiones *párrafo*, *apartado*, *número* y similares, para identificar cada párrafo numerado se ha empleado la expresión *parágrafo* y en los no numerados, *lerrokada*.

5.3.4. Además, hay que tener en cuenta que los listados son muy frecuentes en el Código civil y sirven para enumerar el conjunto de elementos que abarca una determinada categoría jurídica. Algunos de los más conocidos son el que comprende los bienes inmuebles (334), el que recoge las causas de extinción del usufructo (513) y los que enumeran los bienes privativos o gananciales (1346 y 1347). En todo caso, el presupuesto inicial en la versión en euskera se compone de [sujeto + verbo] y cada uno de los elementos del listado en función del texto de origen:

(513.1c) El usufructo se extingue: 1. Por muerte del usufructuario.

(513.1e) Gozamena azkentzen da: 1. Gozamenduna hiltzen denean.

5.3.5. Otra de las constantes en los textos legales suelen ser las definiciones. La más sobresaliente en el Código civil español es quizás la del concepto de *propiedad* del artículo 348, junto con otras como la de *servidumbre* (530) o la de *legítima sucesoria* (806). El esquema propuesto ha sido, en consonancia con lo que creemos más expresivo para el euskera y no alejado de su tradición, establecer en primer

lugar el elemento definido, luego el verbo y tras él el contenido de la definición, en un esquema [sujeto + verbo + objeto]:

- (348c) La propiedad es el derecho de gozar y disponer de una cosa, sin más limitaciones que las establecidas en las leyes.
- (348e) Jabetza da gauzak gozatu eta xedatzeko eskubidea, eta legean ezarritako mugapenak baino ez ditu.

En otros casos, las definiciones, más que un carácter predicativo, tienen un carácter puramente explicativo y se vierten con un patrón diferente:

- (142c) Se entiende por alimentos todo lo que es indispensable para el sustento, habitación, vestido y asistencia médica.
- (142e) Mantenu gisa hartzen da elikagaiak, gelak, arropak eta osasun-laguntzak izateko behar den guztia.

Del mismo modo, cuando la definición abarca las condiciones de existencia o esencia de lo definido:

- (1088c) Toda obligación consiste en dar, hacer o no hacer alguna cosa.
- (1088e) Betebehar oro zerbait eman, egin edo ez egite horretan datza.

5.3.6. Existen en el Código civil una serie de artículos en los que, al enunciado de acción por parte de un sujeto, se le establece como consecuencia un efecto jurídico. Es el conocido esquema *el que*. Empleando la fórmula ya establecida en el Código penal, la versión en euskera se ha realizado comenzando el artículo por el pronombre *norbait* declinado en caso ergativo y en conexión con el verbo conjugado y la partícula condicional *ba*-:

- (227c) El que disponga de bienes a título gratuito en favor de un menor o incapacitado, podrá establecer las reglas de administración de los mismos y designar la persona o personas que hayan de ejercerla.
- (227e) Norbaitek dohainik ondasunak xedatzen baditu adingabearen edo ezgaituaren mesederako, ondasunok administratzeko erregelak ezar ditzake, eta administrazio hori burutu behar duen pertsona edo pertsonak izenda ditzake.

6. RECAPITULACIÓN

6.1. En primer lugar, hay que tener en cuenta que la traducción del Código civil al euskera es un texto no oficial de los que Cao (2007, 10-11) define como tra-

ducciones informativas, aunque con un objeto claramente normalizador, incitando a la consecución de otros objetivos más amplios en el futuro.

6.2. Es un texto que reconoce tres ámbitos de utilización jurídica preferente: el primero, el de la formación jurídica en euskera de los futuros juristas del país, dando una continuidad a todo el proceso de formación jurídico-lingüístico; el segundo, aun incipiente, de utilización diaria en el mundo jurídico-civil en euskera, y el tercero, de utilización más general en el ámbito administrativo o parajurídico, en el que se requiere la existencia de textos jurídicos en euskera.

6.3. Es un texto de utilización lingüística ya que es un auténtico corpus lingüístico vasco en materia de derecho civil, que puede ser utilizado en la configuración de corpus lingüísticos y memorias de traducción más amplios. Se halla ya integrado en la de la Diputación Foral de Bizkaia y en la del Gobierno Vasco.

Es además un texto que lingüísticamente contribuye a la consecución de un registro seguro y fiable de la lengua vasca en el mundo jurídico-civil que afecta a los ciudadanos: testamentos, matrimonios, contratos, propiedades..., están tratados en toda su extensión en euskera.

6.4. Es, por último, un texto de utilización social, en los medios de comunicación y en el día a día donde los términos, las palabras, sean o no de connotación exclusivamente jurídica, son utilizadas sobre todo en tiempos de crisis, cada vez más por quienes aun no conociendo el derecho, pueden tener que sufrir sus consecuencias. Es evidente que un buen dominio de la lengua jurídica en euskera pasa hoy por una adecuada utilización de la misma en el mundo del derecho.

7. BIBLIOGRAFÍA

ALCARAZ VARÓ, Enrique (2000). *El jurista como traductor y el traductor como jurista*. Lliçó inaugural del curs acadèmic 2000-2001 de la Facultat de Traducció i Interpretació. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.

ALONSO MARTÍNEZ, M. (1947). *El Código civil en sus relaciones con las legislaciones forales*. Madrid: Plus Ultra.

AUGER, Pierre; ROUSSEAU, Louis-Jean (1987). *Metodología de la recerca terminològica*. 2.ª ed. Traducción y adaptación de M. Teresa Cabré i Castellví. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

— (2003). *Metodología de la investigación terminològica*. Edición y traducción de Gloria Guerrero Ramos y Juan M. Bermúdez Fernández. Málaga: Universidad de Málaga. (Estudios y Ensayos; 73)

BELVEDERE, Andrea (1994). «Il linguaggio del Codice Civile: alcune osservazioni». En: SCARPELLI, Uberto; DI LUCIA, Paolo (ed.). *Il linguaggio del diritto*. Milán: Edizioni Universitarie di Lettere Economia Diritto, p. 403-452.

BIOSCA, Carles; CASTELLANOS, Carles (2010). «Neologia i traducció en els processos

- d'estandardització». En: COROMINA, Eusebi; MESTRES, Josep M. (cur). *Aspectes de terminologia, neologia i traducció*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 41-54.
- BOCQUET, Claude (2008). *La traduction juridique: Fondement et méthode*. Bruselas: De Boeck.
- CABRÉ, M. Teresa; ESTOPÀ, Rosa (ed.) (2009). *Les paraules noves: Criteris per detectar i mesurar els neologimes*. Vic: Eumo; Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.
- CAMPOS MARTÍN, Natalia María (2010). «Les problèmes d'équivalence terminologique dans les dictionnaires juridiques interlinguistiques». *Anales de Filología Francesa*, núm. 18, p. 61-69.
- CAO, Deborah (2007). *Translating Law*. Clevedon, RU: Multilingual Matters.
- CONTRERAS IZQUIERDO, Narciso M. (2008). *El Diccionario de lengua y el conocimiento especializado en la sociedad actual*. Jaén: Universidad de Jaén.
- CORNU, Maire; MOREU, Michel (dir.) (2011). *Traduction du droit et droit de la traduction*. París: Dalloz.
- Diario Oficial del País Vasco = Euzkadi'ko Agintaritzaren Egunerokoa* (1977). Durango: Leopoldo Zugaza. 3 v.
- DIDIER, Emmanuel (1990). *Langues et Langages du Droit: Étude comparative des modes d'expression de la Common Law et du Droit Civil, en français et en anglais*. Montreal: Wilson & Lafleur.
- DULLION, Valérie (2006). *Traduire les lois: un éclairage culturel: La traduction en français des codes civils allemand et suisse autour de 1900*. Cortil-Wodon, Bélgica: Éditions Modulaires Européennes.
- ESTOPÀ, Rosa (2010). «La neologia especialitzada, repte constant per al mediador lingüístic». En: COROMINA, Eusebi; MESTRES, Josep M. (cur). *Aspectes de terminologia, neologia i traducció*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 15-39.
- EUSKAL AUTONOMIA ERKIDEGOKO ADMINISTRAZIOA. KULTURA SAILA (2002). *Terminologia-lanaren metodologiako eskuliburua*. Vitoria-Gasteiz: Eusko Jaurlaritz / Gobierno Vasco.
- FRANQUESA I BONET, Ester (2008). *La terminologia: Un mirall del món*. Barcelona: UOC.
- GARCÍA PALACIOS, Joaquín; FUENTES MORÁN, M. Teresa (ed.) (2002). *Texto, terminología y traducción*. Salamanca: Almar.
- GÉMAR, Jean-Claude (1995). *Traduire ou l'art d'interpréter: Langue, droit et société: éléments de jurilinguistique*. Quebec: Presses de l'Université du Québec. 2 v.
- (1997). «Traduire le langage du droit en contexte bilingue et bijuridique. Le Canada: un cas d'espèce?». En: SCHENA, Leo (ed.). *La lingua del diritto: Difficoltà tradutive: Applicazioni didattiche*. Actas del Primer Congreso Internacional (Milán: Centro Lingüístico dell'Università Bocconi, 5-6 ottobre 1995). Roma: Centro d'Informazione e Stampa Universitaria (CISU), p. 73-87.
- GONZALO GARCÍA, Consuelo; GARCÍA YEBRA, Valentín (ed.) (2005). *Documentación, terminología y traducción*. Madrid: Fundación Duques de Soria: Síntesis.
- GROFFIER, Ethel; REED, David (1990). *La lexicographie juridique: principes et méthodes*. Quebec: Les Éditions Yvon Blais.
- HERNÁNDEZ GIL, Antonio (1989). «El Lenguaje en el Código civil». En: *Obras completas*. Vol. 6. Madrid: Espasa Calpe.

- Hiztegi Batua* (2000). Bilbao: Euskaltzaindia.
- Hiztegi Batua* (2008). Bilbao: Euskaltzaindia; Donostia: Elkar.
- Hiztegi Batua* (2010). Bilbao: Euskaltzaindia; Donostia: Elkar.
- L'HOMME, Marie-Claude; VANDAELE, Sylvie (dir.) (2007). *Lexicographie et Terminologie: Compatibilité des modèles et des méthodes*. Ottawa, Canadá: Les Presses de l'Université d'Ottawa.
- LALAGUNA DOMINGUEZ, Enrique (1995). *El Código civil y sus reformas*. 5.ª ed. Valencia: Ilustre Colegio Notarial de Valencia.
- MARTÍNEZ MOTOS, Raquel (2006). «La traducción de términos del derecho de sucesiones: asimetría cultural y búsqueda de equivalentes». En: CABRÉ, M. Teresa; BACH, Carme; MARTÍ, Jaume (ed.). *Terminología y derecho: complejidad de la comunicación multilingüe*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, p. 217-231.
- MONTANÉ, M. Amor (2010). «Mecanismes d'actualització del lèxic: com poden influir en la implantació de la terminologia en català?». En: COROMINA, Eusebi; MESTRES, Josep M. (cur.). *Aspectes de terminologia, neologia i traducció*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 133-151.
- MONTERO MARTÍNEZ, Silvia; FABER BENÍTEZ, Pamela (2008). *Terminología para traductores e intérpretes*. Albolote, Granada: Tragacanto.
- NACIFF, Silvia (2008). «Terminología y traducción jurídica». En: GRANERO DE GOENAGA, Ana María [et al.] (comp.). *La traducción - Hacia un encuentro de lenguas y culturas*. Córdoba, República Argentina: Centro de Investigación en Traducción (CIT). (Comunicarte), p. 217-238.
- ORTS LLOPIS, María Ángeles (2005). «El espacio para la complejidad en los textos contractuales. Análisis de dos géneros legales». En: TURELL, M. Teresa (ed.). *Lingüística forense, lengua y derecho: conceptos, métodos y aplicaciones*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, p. 233-246.
- PORTALIS, Jean Etienne Marie (2000). *Frantziako Kode Zibilaren lehen proiektua: Atariko hitzaldia*. Introducción y traducción de Andres Urrutia Badiola. Donostia: Jakin.
- SOFFRITTI, Marcello (1995). «Il codice civil in versione originale e in traduzione tedesca: problema di lingüística contrastiva e di analisi testuale». En: ARNTZ, Reiner. *La traduzione: Nuovi approcci tra teoria e pratica*. Nápoles: Cuen, p. 109-135.
- «Sommaire» [en línea] (1999). En: *Équivalences 98: Traduction de textes juridiques: problèmes et méthodes*. Actas del Seminario ASTTI (Berna, 25 septiembre 1998). Berna: ASTTI. <<http://www.tradulex.org/Actes1998/sommaire.htm>>.
- «Sommaire» [en línea] (2000). En: *La traduction juridique: Histoire, théorie(s) et pratique*. Ginebra: Université de Genève. <<http://www.tradulex.org/Actes2000/sommaire.htm>>.
- TABARES PLASENCIA, Encarnación (2004). «Estudio de la formación de palabras en el ámbito del Derecho Civil Español». En: FABER, Pamela; JIMÉNEZ, Catalina; WOTJAK, Gerd (ed.). *Léxico especializado y comunicación interlingüística*. Granada: Granada Lingüística, p. 159-175.
- TERMCAT, CENTRE DE TERMINOLOGIA (2006). *La normalització teminològica en català: criteris i termes: 1986-2004*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- THIRY, Bernard (2006). «El diccionario jurídico bilingüe, puente entre dos mundos doblemente extraños». *Cahier de Recherche = Working Papers* (septiembre), n.º 200609/02.
- (2009). *Terminología y Derecho: La responsabilidad civil extracontractual: Contribución a su tratamiento terminográfico y a la Teoría de la Terminología*. Granada: Atrio.
- TORRENT, Josep (2006). «El lèxic en la traducció jurídica». En: VIGO I BONADA, Josep; MESTRES I SERRA, Josep M. (cur.). *III Seminari de Correcció de Textos: La terminologia i la correcció de textos*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 117-125.
- UGARTEBURU GASTAÑARES, Iñaki (2003). «Lexicografía especializada en lengua vasca». En: GUTIÉRREZ RODILLA, Bertha M. (ed.). *Aproximaciones al lenguaje de la ciencia*. Salamanca: Fundación Instituto Castellano y Leonés de la Lengua, 465-497.
- URKIA, Miriam (2010). *Corpusgintzaren garrantzia hizkuntzalaritzan eta euskararen egoera* [en línea]. Bilbao: Euskaltzaindia. <www.euskaltzaindia.net> [Consulta: 27 enero 2010].
- URRUTIA BADIOLA, Andres (2005). «Jurista euskalduna, jurista elebiduna». En: LARRAZA-BAL BASAÑEZ, Santiago; OREGI GOÑI, Eneko (coord.). *Hizkera juridikoa eta itzulpen-gintza: euskararen norabideak*. Deustuko Unibertsitatean 2004ko azaroaren 17 eta 18an egindako sinposioaren agiriak. Bilbao: Universidad de Deusto: Instituto de Estudios Vascos: Instituto Vasco de Administración Pública, p. 147-159.
- (2005). «Hizkuntza orokorra-xede berezietarako hizkerak Hiztegi Batuaren zeregina». *Uztaro: giza eta gizarte-zientzien aldizkaria*, núm. 55, p. 49-60.
- URRUTIA BADIOLA, Andres (dir.) (2003). *Bizkaiko Batzar Nagusiak eta euskara: 1833-1877: Euskarazko testuen bilduma eta azterketa*. Bilbao: Bizkaiko Batzar Nagusiak.
- URRUTIA BADIOLA, Andres [et al.] (2005). *Oinarrizko Hiztegi Juridikoa*. Bilbao: Deustuko Unibertsitatea.
- URRUTIA, Andres; LOBERA, Anjel (ed.) (1997). *Euskara, Zuzenbidearen hizkera*. 2.ª ed. Bilbao: Deustuko Unibertsitatea.
- URRUTIA, Andres; URRUTIA, Esther (2004). *Código civil = Kode Zibila*. Bilbao: Universidad de Deusto: Instituto Vasco de Administración Pública.
- URRUTIA, Andres; URRUTIA, Ester (2006). «Euskaltzaindiaren Hiztegi Batua (2. Itzulia: A. B. C letrak) eta euskarazko terminologia juridiko-administratiboa: ezaugarriak eta joerak». *Boletín de la Academia Vasca de Derecho*, núm. 10, p. 71-110.
- (2007). «Onomasiología eta terminología: www.iev.deusto.es Biblioteca juridiko elebidunaren hustuketarako irizpideak». *Boletín de la Academia Vasca de Derecho*, núm. 13, p. 91-152.
- (2007). *Código civil = Kode Zibila* [en línea]. 2.ª ed. Bilbao: Universidad de Deusto: Instituto Vasco de Administración Pública. <www.iev.deusto.es>.
- (2009). «Deustuko Unibertsitateko euskara juridikoaren ikerketa-taldearen esperientzia». En: URRUTIA, Andres [et al.] (coord.). *Nomografia eta arau-idazketa elebiduna: Nomografia y corrección legislativa*. Bilbao: Universidad de Deusto, p. 91-128.
- URRUTIA, Andres; URRUTIA, Esther [et al.] (2010). *Zuzenbide zibileko berategia: Gaztelania-euskara / euskara-gaztelania = Vocabulario de derecho civil: Castellano-euskera / euskera-castellano*. Bilbao: Universidad de Deusto.

- ZABALA, Igone; MARTÍNEZ, Mercedes; ELORDUI, Agurtzane (2006). «La variación terminológica en contextos sociolingüísticos minorizados: el caso de la lengua vasca». En: CABRÉ; M. Teresa; ESTOPÀ, Rosa; TEBÉ, Carles (ed.). *La terminología en el siglo XXI: Contribución a la cultura de la paz, la diversidad y la sostenibilidad*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada: Universitat Pompeu Fabra, p. 837-850.
- Zuzenbidea: 1 Hiztegia* (1985). Vol. 1. Donostia: UZEI: Elkar.
- Zuzenbidea: 2 Hiztegia* (1985). Vol. 2. Donostia: UZEI: Elkar.

Lluc POTRONY I Joan Maria ROMANÍ (cur.)
Indexació, terminologia i llenguatge jurídic
Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2011, p. 183-205

DOI: 10.2436/15.2503.02.25

Les unitats lèxiques no nominals de l'àmbit juridicoadministratiu en els reculls terminològics

Patricia L. VITRI
Traductora jurada
Manacor

Guida CUSSÓ
Assessora lingüística i traductora
Vic

Josep M. MESTRES
SCATERM, Institut d'Estudis Catalans
Barcelona

Resum

Després de trenta anys de llenguatge juridicoadministratiu plenament oficial a Catalunya, encara no disposem de cap diccionari d'aquest àmbit que satisfaci les necessitats dels usuaris: funcionaris, professionals del dret i professionals de la correcció i la traducció.

Aquest estudi exposa breument l'estat dels reculls terminològics administratius i jurídic, i posa un èmfasi especial en la millora de la selecció i la presentació de les unitats lèxiques no nominals, que són les més perjudicades dins la migradesa terminològica actual que es dona en aquesta classe d'obres. Així mateix, formula unes quantes propostes que poden ésser interessants per a la selecció i la presentació de les unitats terminològiques en els diccionaris d'especialitat, per tal que puguin esdevenir veritables obres de referència per a la correcció i la traducció del llenguatge juridicoadministratiu.

PARAULES CLAU: dret, expressions llatines, fraseologia, lexicografia, llenguatge juridicoadministratiu, reculls terminològics, terminografia, terminologia.

Abstract: *Non-nominal lexical units of legal and administrative language in terminology collections*

After thirty years having legal and administrative language totally official in Catalonia, we do not have at our disposal any dictionary of this speciality that satisfies the user needs: government employees, law professionals and proofreading and translation professionals.

This study briefly puts forward the state of the legal and administrative terminological collections, and emphasises the improvement of selecting and presenting non-nominal lexical units, which are the worst affected of the current terminological lack present in this kind of works. Likewise, it submits a few proposals that can be interesting for selecting and presenting terminological units in specialised dictionaries, in order to become real reference works for proofreading and translation of legal and administrative language.

KEY WORDS: law, Latin expressions, phraseology, lexicography, legal and administrative language, terminological collections, terminography, terminology.

1. INTRODUCCIÓ

El tractament de les unitats lèxiques no nominals en tota classe de reculls terminològics de l'àmbit juridicoadministratiu publicats (ja sigui com a diccionaris especialitzats, com a vocabularis o com a simples llistes en manuals i formularis) ha estat, fins ara, decebedor.

Al més sovint, es limiten a consignar una llista de mots i ben poques expressions típiques d'aquest àmbit d'especialitat —i ja podem avançar que, en general, són també *tòpiques*—, amb l'equivalència en espanyol si s'escau. Migrades vegades hi trobem informacions tan útils i necessàries com la categoria lexicogramatical, la definició i, encara menys, un exemple d'ús que illustri el sentit o els sentits amb què es fan servir. I, a més, les formes polisèmiques hi apareixen, habitualment, traduïdes per una sola equivalència, o bé per diverses sense especificar a quin sentit exacte s'han d'aplicar.

D'altra banda, les llistes que es poden consultar en obres no estrictament terminogràfiques (com els manuals i formularis susdits) contenen un nombre escadusser de formes i són més el fruit de la còpia d'una obra precedent que no pas el d'una reflexió acurada sobre les necessitats dels usuaris.

Per a poder parlar d'aquestes unitats lèxiques i dels reculls que les contenen, però, cal caracteritzar prèviament el llenguatge juridicoadministratiu, d'una banda, i precisar els límits conceptuals del mot *terme* que farem servir, de l'altra.

2. CARACTERITZACIÓ DEL LLENGUATGE JURIDICOADMINISTRATIU

Segons Carles Duarte, Àlex Alsina i Segimon Sibina (2002, p. 11), el llenguatge administratiu es caracteritza «com una varietat lingüística funcional amb un àmbit d'ús (l'Administració) i amb una norma lingüística o estructural (una fraseologia específica, un vocabulari propi amb una gradació matisada i precisa de significats i termes, etc.)».

D'altra banda, Carles Duarte i Pilar de Broto (1990, p. 11) defineixen el llenguatge jurídic com «el tecnolecte [= varietat lingüística funcional] de l'àmbit conceptual corresponent al món del dret».

Així doncs, estrictament, quan parlem de *llenguatge administratiu i jurídic*, fem servir una redundància, per tal com tant l'àmbit administratiu com l'àmbit jurídic pertanyen al dret. Tanmateix, sovint es fa la distinció entre allò que es refereix a l'*Administració pública* en general (el poder executiu) i allò que es refereix exclusivament a l'*Administració de justícia* (el poder judicial, que també podem considerar que enclou el llenguatge propi del poder legislatiu, és a dir, dels parlaments); des d'aquest punt de vista, sí que tindria sentit parlar de *llenguatge administratiu i jurídic*.

De tota manera, també es parla de l'*Administració judicial*, en contraposició a l'*Administració civil* i a l'*Administració militar*, dins l'Administració pública; amb la qual cosa tornem a incórrer en redundància quan qualifiquem amb els dos adjectius el terme *llenguatge*. Sigui com sigui, en general, quan fem servir el terme coordinat (*administratiu i jurídic*) o compost (*juridicoadministratiu*), tothom entén que fem referència a ambdós àmbits de l'Administració; àdhuc, si esmentem només un dels adjectius, igualment entenem que hi és comprès l'altre, ni que sigui aproximadament.

Aquesta fraseologia i aquest vocabulari propis esmentats pels autors del *Manual de llenguatge administratiu* conformen la terminologia pròpia de l'àmbit, que, d'acord amb M. Teresa Cabré, és el «conjunt de termes d'una determinada àrea d'especialitat»; en aquest cas, l'àmbit administratiu i jurídic (Cabré, 1992, p. 71). Per això, de les múltiples denominacions que es fan servir, hem optat, en aquest estudi, pel terme més sintètic possible (*llenguatge juridicoadministratiu*) a l'hora de denominar el llenguatge d'especialitat que, parafrasejant Carles Duarte —que més d'una vegada hem reivindicat com el pare del llenguatge juridicoadministratiu català modern—, utilitza l'Administració internament i per a relacionar-se amb els ciutadans;¹ i també perquè volem remarcar que entenem aquest llenguatge com un tot i que amb aquesta denominació abracem tots aquests altres «llenguatges» de què hom parla en relació amb el dret.

3. ELS LÍMITS CONCEPTUALS DEL MOT *TERME*

El diccionari normatiu defineix el *terme* com una «unitat lèxica que designa una noció en un àmbit d'especialitat determinat» (DIEC2, s. v.); mentre que, per al TERMCAT, el *terme* és la «unió d'una denominació i un concepte utilitzats en un àmbit determinat» (2010, p. 146). Ambdues definicions són una mica vagues, per tal com *concepte* és, segons el DIEC, una «representació mental abstracta en tant que és expressada en un mot» i també un «mot que expressa una idea» (2007, s. v.), definicions que ens fan pensar també que qualsevol classe de mot pot ésser un terme. Tanmateix, el TERMCAT afirma, en la seva darrera publicació (2010, p. 107-108):

1. Carles Duarte ho expressa exactament amb aquests mots (1980, p. 8): «[A]nomenem llenguatge administratiu aquell que hom utilitza al dedins de o en adreçar-se a una institució dependent del poder públic (un institut, un ajuntament, una universitat, etcètera).»

De totes les categories lèxiques existents en la llengua, en terminologia es poden trobar les següents:

- (1) nom
- (2) adjectiu
- (3) verb
- (4) adverbi
- (5) interjecció

En aquesta llista, es distingeixen tres blocs de categories segons la freqüència: un primer bloc constituït pels noms, que són especialment freqüents; un segon bloc constituït pels adjectius i els verbs, que són poc freqüents, i un tercer bloc constituït pels adverbis i les interjeccions, que són molt poc freqüents.

[...]

En queden fora, doncs, les categories funcionals amb nul o baix contingut semàntic, com són els *pronoms*, els *articles*, les *preposicions* i les *conjuncions*. El motiu és que, en principi, no els correspon cap significat especialitzat, sinó que tots els seus significats són propis també de la llengua general.

Però el cert és que sembla que ni és tan clara la distinció entre *terme* i *mot*, ni tampoc no ho és el fet que només els mots de cinc categories lèxiques puguin pertànyer a la terminologia, ço és, puguin ésser «termes».

D'una banda, segons la teoria comunicativa de la terminologia exposada per M. Teresa Cabré, «no es pot establir una separació taxativa entre mots i termes, perquè això no permetria de donar compte de la interdisciplinarietat de les unitats terminològiques [...]. Els termes són, doncs, unitats lèxiques “activades” singularment per llurs condicions pragmàtiques d'adequació a un tipus de comunicació. [...] Una unitat lèxica només té caràcter terminològic en el context d'una matèria d'especialitat, però aquest fet no té per què pressuposar que les unitats terminològiques hagin de pertànyer necessàriament a un àmbit d'especialitat» (Mestres, 2007, p. 384-385).

De l'altra, la hipòtesi del caràcter relacional del nucli proposada per Mercè Lorente, Cleci Regina Bevilacqua i Rosa Estopà (2002, p. 647-666) ens corrobora la sospita que, en terminologia, en general només es consideren *termes* les unitats terminològiques nominals (Mestres, 2007, p. 386). Si això fos així, creiem que caldria distingir la *unitat terminològica* ('unitat lèxica emprada en un llenguatge d'especialitat i que el caracteritza d'alguna manera'), que pot presentar estructures diverses, del *terme* pròpiament dit, que correspondria a la unitat terminològica nominal exclusivament.

Així mateix, segons Cabré, per a la terminologia, les unitats fraseològiques són expressions discursives freqüents en un camp d'especialitat, però no són conceptes establerts, com els termes (1994b, p. 172-174; potser volia dir «noms»?). La distinció que fa la teoria comunicativa de la terminologia entre *unitat lèxica* i *unitat fraseològica* és la mateixa que fa la teoria general de la terminologia, i, doncs,

creiem que no soluciona el problema plantejat sobre el tractament d'aquestes unitats (Mestres, 2007, p. 386).

Tenint en compte que actualment es recomana de partir de corpus textuals per al buidatge de les unitats que han de fer part d'un recull terminològic, en un corpus de textos sobre música podríem trobar, per exemple, el mot *trompeta* (instrument) en les seqüències de mots següents:

- *trompeta desafinada* (s'oposa a *trompeta afinada*);
- *trompeta en si bemoll* (és una classe de trompeta; s'oposa, p. ex., a *trompeta en fa*);
- *trompeta aguda* (classe de trompeta; s'oposa a *trompeta greu*);
- *trompeta marina* (instrument medieval de corda que recorda el timbre de la *trompeta metàl·lica*; hauria d'ésser considerat terme també?);
- *trompeta de la mort* (classe de bolet);
- *trompeta/tes de la mort* (són unes trompetes bíbliques; cf. l'Apocalipsi [capítols 8-10]: set àngels toquen sengles trompetes per anunciar greus desgràcies);
- *sentir les trompetes de la mort* ('trobar-se o sentir-se a punt de morir') / *sonar les trompetes de la mort* / *sonar les trompetes de l'apocalipsi*.

Totes aquestes seqüències s'haurien de recollir en un diccionari terminològic? Totes serien *termes* (o *unitats terminològiques*, d'acord amb el que acabem de dir)?

La resposta a aquestes qüestions té a veure amb la constatació pràctica —en l'àmbit que ens interessa— que el llenguatge juridicoadministratiu, com veurem a continuació, fa servir moltes més classes d'unitats que les que es consideren habitualment en terminologia.

Un altre mètode per a bastir reculls terminològics —no tan recomanable però innegablement pràctic fins ara— és a partir del despullament d'altres reculls ja publicats.

Arran del buidatge sistemàtic de les llistes suposadament «terminològiques» de vint-i-sis obres de llenguatge juridicoadministratiu (entre diccionaris, vocabularis, manuals i formularis) publicades entre l'any 1980 (el *Diccionari terminològic de l'administració municipal*; vegeu Baulies i Xuriguera en la bibliografia) i l'any 2010 (els *Criteris de traducció de textos normatius del castellà al català* de la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya), amb vista a la confecció d'un diccionari jurídic en línia (cf. el § 5), i també del buidatge selectiu d'una vintena d'obres més, de les quals només es van seleccionar les unitats que encara no havien estat recollides, vam observar repetidament que, en totes aquestes obres, hi havia moltes unitats lèxiques no nominals que, aparentment, podien ésser de llengua general.

Aquesta insistència dels autors de les obres emprades a l'hora de recollir les dites unitats —si negligim la possibilitat que sigui fruit únicament de la còpia entre obres— ens va portar a pensar que no era fruit de la casualitat ni de la simple

manca de domini d'aquesta terminologia que podien tenir els autors, sinó que ens trobàvem davant l'intent de donar resposta a unes necessitats lèxiques ben determinades per l'àmbit, que hom intentava satisfer mitjançant aquests reculls. Cal remarcar que aquestes necessitats no són tan paleses en altres disciplines, com ara les científicotècniques.

Això també ens va permetre inferir que, per a ésser realment útils, els diccionaris i vocabularis d'especialitat haurien d'aplegar no solament termes estrictes, sinó també tota classe d'unitats terminològiques: en el nostre cas, creiem que hi han de figurar totes les unitats que són necessàries per a la redacció i la correcció, i també, en la mesura que sigui possible, per a la traducció espanyol-català de textos juridicoadministratius (atès que les doctrines jurídiques espanyola i catalana estan clarament imbricades), sempre que tinguin una freqüència d'aparició prou alta en comparació amb els textos no especialitzats. En cas de dubte, creiem que és preferible recollir la unitat i especificar l'ús que se'n fa en el llenguatge juridicoadministratiu mitjançant la definició i l'exemple corresponent.

Cal tenir en compte que, especialment en l'àmbit juridicoadministratiu, les unitats no nominals són imprescindibles per a la construcció del discurs, molt més que en els altres àmbits d'especialitat, que potser es basen més en fórmules i altres representacions simbòliques per a llur discurs científic.

Per tant, davant la disjuntiva de considerar únicament com a termes les unitats nominals (que inclouen unitats univerbals i pluriverbals), les unitats adjectivals (univerbals i pluriverbals), les unitats verbals (univerbals i pluriverbals), les unitats adverbials (univerbals i pluriverbals) i les interjeccions (univerbals i pluriverbals), i la resta d'unitats com a pertanyents al lèxic no especialitzat, o bé d'obrir la consideració terminològica a totes les unitats lèxiques que s'empren en un àmbit d'especialitat concret (que es podrien anomenar globalment *unitats terminològiques*, i, si voleu, reservar la denominació de *terme* per a les cinc categories gramaticals damunt dites), som d'aquest segon parer.

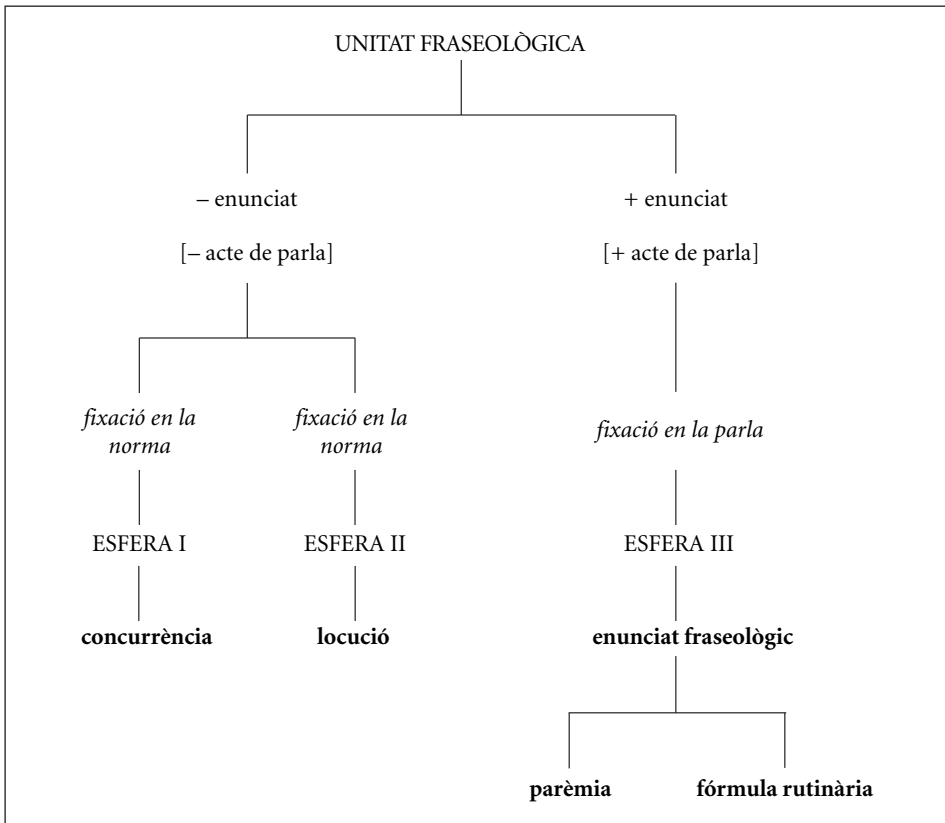
4. LES UNITATS LÈXIQUES DEL LLENGUATGE JURIDICOADMINISTRATIU

En primer lloc, hem de dir que entenem per *unitat lèxica* la unitat del vocabulari d'una llengua que pot designar tant el mot, el fragment de mot, el sintagma o l'expressió i que constitueix una unitat lingüística.

Les unitats lèxiques poden ésser *univerbals* (és a dir, formades per un únic mot o un fragment de mot) o *pluriverbals* (formades per més d'un mot). Si tenim en compte que hi ha unitats univerbals que equivalen a unitats pluriverbals (com ara les anomenades tradicionalment «interjeccions»), ens trobem que cal establir una etiqueta que identifiqui conjuntament les unitats pluriverbals i les univerbals que hi equivalen.

Seguint Gloria Corpas (1996), aquesta nova etiqueta pot ésser *unitat fraseològica*, que es podria definir com la unitat lèxica constituïda d'un element oracional o d'una o més oracions senceres, resultat d'una fixació en el sistema, en la norma o en la parla, que presenta restricció combinatoria limitada o total i que té un cert grau de motivació semàntica (Mestres, 2007, p. 388). D'una manera més resumida, podem afirmar que una unitat fraseològica és una «unitat lèxica fixa que es repeteix i que és constituïda majorment per més d'un mot» (Mestres, 2007, p. 389).

Per a la classificació de les unitats fraseològiques, hem seguit la proposta de l'autora damunt dita (Corpas, 1996, p. 50-52; vegeu el quadre 1), que es basa en Eugenio Coseriu (1967; 3a ed., 1989) i que té en compte Harald Thun (1978), la qual disposa les unitats fraseològiques en tres esferes segons l'*enunciat* —'unitat de comunicació mínima producte d'un acte de parla'—, que pot ésser complet o no, i la *fixació* —són estructures que es repeteixen de la mateixa manera al llarg del temps— (Mestres, 2006, p. 420-428).

QUADRE 1. Esquema de la unitat fraseològica segons Gloria Corpas

El primer grup d'unitats fraseològiques abraça les que no constitueixen actes de parla ni enunciats, és a dir, les que necessiten combinar-se amb altres signes lingüístics i que equivalen a sintagmes. El segon grup d'unitats fraseològiques, en canvi, comprèn les que pertanyen exclusivament al cabal sociocultural de la comunitat parlant (és a dir, són unitats de parla). Tinguem en compte que, des del punt de vista fraseològic, a més de fer-ne part les unitats pluriverbals, també hi pertanyen les unitats univerbals que hi equivalen (taula 1).

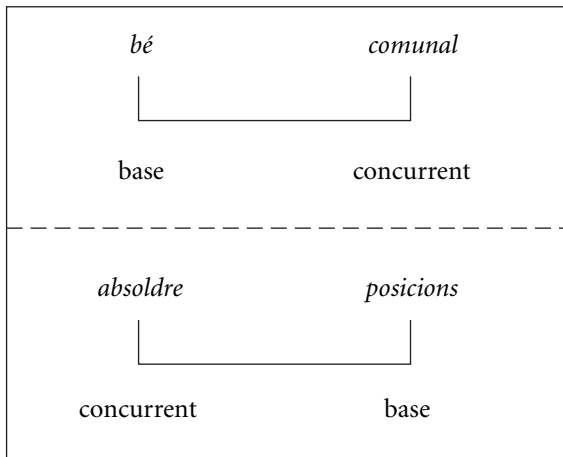
TAULA 1. *Classes d'unitats fraseològiques segons Gloria Corpas*

	<i>Tipus d'unitat</i>	<i>Exemple</i>
Concurrència	V + [Det +] N _{subj}	<i>salpar un vaixell</i>
	V + [Prep +] [Det +] N _{obj}	<i>esmenar un error</i>
	[Det +] N + {Adj / [Prep +] N}	<i>desig ardent, situació límit, tancament hermètic, programa de mà</i>
	[Det +] N + Prep + [Det +] N	<i>manat de troques, rajola de xocolata</i>
	V + Adv	<i>disparar indiscriminadament</i>
	V + Adj	<i>anar mudat, posar-se malalt</i>
	Adj + Adv	<i>oposat diametralment</i>
Locució	locució nominal	<i>gata maula, meló de moro, taula rodona</i>
	locució adjectival	<i>dit i fet, curt de gambals</i>
	locució adverbial	<i>de cop i volta</i>
	locució verbal	<i>donar carabasses</i>
	locució prepositiva	<i>per mitjà de</i>
	locució conjuntiva	<i>per tal de</i>
	locució clausal	<i>fer-se [una cosa] una muntanya [a algú]</i>
Enunciat fraseològic	parèmia	<i>qui no corre, vola</i>
	fórmula rutinària	<i>per molts anys!</i>

Com que es tracta de moltes classes d'unitats diferents, cal precisar-les abans de parlar de les unitats que trobem exclusivament en els reculls terminològics del llenguatge jurídicoadministratiu.

La *concurrència* (o *col·locació*) és un sintagma aparentment lliure, generat amb regles sintàctiques, que presenta un cert grau de restricció combinatòria determinada per l'ús; aquest tret la distingeix de la combinació lliure de mots (Mesures, 2006, p. 428, i Corpas, 1996, p. 53).

Les concurrències tenen una estructura comuna, constituïda per una *base* i un *concurrent* (o *col·locador*), fet que les diferencia de les locucions, que no tenen una estructura predeterminada. Generalment, però no sempre, la base coincideix amb el nucli sintàctic del conjunt. En qualsevol cas, perquè hi hagi una concurrència cal que sigui possible la variació sintagmàtica (és a dir, la substitució) de la base (quadre 2).

QUADRE 2. Estructura de les concurrències
bé comunal i *absoldre posicions*

La *locució* és una construcció fixa formada per un grup de mots que té una significació unitària i, en general, equival a un element únic capaç de desenvolupar una funció oracional determinada. Segons Corpas, la locució és una unitat fraseològica del sistema de la llengua que té els trets següents: fixació interna, unitat de significat i fixació externa deguda al paper dels parlants en l'acte comunicatiu (1996, p. 88). D'una manera més planera, podem dir que el sentit de la locució nominal *per se* és diferent de la suma dels sentits dels mots que en fan part.

Les locucions es classifiquen segons la categoria lèxica del mot a què equivalen funcionalment: locució nominal, locució adjectival, locució verbal, locució ad-

verbal, locució prepositiva, locució conjuntiva i locució clausal. Així, la *locució nominal* és la locució que equival a un nom, la *locució adjectival* és la locució que equival a un adjectiu, la *locució verbal* és la locució que equival a un verb, la *locució adverbial* és la locució que funciona com un adverbi, la *locució prepositiva* funciona com una preposició, la *locució conjuntiva* funciona com una conjunció (DIEC2, sota els adjectius corresponents) i la *locució clausal* abraça locucions d'índole diversa formades per més d'un sintagma, un dels quals, si més no, ha d'ésser verbal; per a realitzar-se, les locucions clausals requereixen que s'emplenin determinades caselles (complements) de l'expressió. En l'àmbit juricoadministratiu no hem trobat fins ara locucions clausals dels tipus *pujar [a algú] la sang la cap, fer-se [una cosa] una muntanya [a algú], treure [a algú] [alguna cosa] de la boca, caure [a algú] l'ànima als peus...*, i és difícil que puguin existir pel component semàntic figurat que inclouen.

Finalment, els *enunciats* són unitats de comunicació mínima que resulten d'un acte de parla i que corresponen generalment a una oració simple o composta, però també poden ésser, simplement, un sintagma o un mot tot individual (Corpas, 1996, p. 51).²

Els enunciats fraseològics es divideixen en dos grans grups:

— La *parèmia*, que és una expressió amb un alt grau de generalitat introduïda com a enunciat en el discurs (n'hi ha que són enunciats de valor específic —*fer l'amor, i no la guerra*—, citacions —*el meu regne per un cavall*, de William Shakespeare, a *Ricard III*— i refranys, que inclouen els proverbis, els aforismes, les sentències i els adagis —*qui molt parla, molt erra*—).

— La *fórmula rutinària*, que és una expressió amb caràcter d'enunciat, però sense autonomia textual, per tal com depèn sempre de la situació comunicativa (n'hi ha de discursives —*com anem?; tot sia dit*— i de psicosocials —*perdó!; creu i ratlla; amb permís; paraula d'honor; us saludo atentament; més clar, l'aigua*—).

Si ens cenyim a l'àmbit terminològic, les unitats nominals, pel que hem vist, poden ésser *univerbals*, i aleshores aquestes unitats no tenen interès per a la fraseologia (llevat de les interjeccions), o bé poden ésser pluriverbals; però, aleshores, es pot plantejar el dubte respecte a la categoria lèxica a què pertany una unitat determinada.

Una unitat terminològica pluriverbal pot ésser una concurrència nominal (és el cas més habitual), com ara *os escafoide [del carp]*, ja que és un os; o bé pot ésser una locució nominal, com ara *os de la música*, que és la cavitat epitrocleoolecraniana i, doncs, no és cap os.

Tanmateix, cal reconèixer que, de vegades, pot ésser una mica difícil de dis-

2. En aquest sentit, les interjeccions pertanyen a les fórmules rutinàries dels enunciats fraseològics.

tingir les concurrències de les locucions nominals. Vegem dos casos que podrien ésser dubtosos:

— *diner negre* és un tipus de diner; en canvi, *mosqueta morta* no és cap mosca, sinó que es refereix a un tipus de persona —generalment, una dona— determinat;

— *retrat robot* és un tipus de retrat, mentre que *taula rodona* no és cap taula, sinó que és un grup de persones reunides (que potser ho poden estar al voltant d'una taula, és clar).

Com en la llengua general, dins l'àmbit juridicoadministratiu podem descriure també dos grans grups d'unitats: les unitats lèxiques nominals (els noms, les locucions nominals i les concurrències nominals), que designen els conceptes del dret, i les unitats lèxiques no nominals, que sobretot serveixen per a construir les oracions pròpies d'aquest llenguatge (adjectius, verbs, adverbis, interjeccions i les locucions i concurrències respectives, a més de les altres unitats pluriverbals, i dels connectors —conjuncions i preposicions i les locucions respectives—).

Per tant, a partir del que hem dit més amunt, en comptes de parlar de *unitats univerbals* i *unitats pluriverbals*, potser hauríem de parlar de *unitats univerbals* i *unitats fraseològiques*, ja que aquest segona classe inclou també unitats univerbals. En les taules 2 i 3 podem veure, respectivament, la distribució d'aquests dos grans grups d'unitats i un o diversos exemples de cada tipus.

TAULA 2. *Classificació de les unitats no nominals univerbals emprades en el llenguatge juridicoadministratiu*

	Tipus d'unitat	Exemple
Unitat univerbal	adjectiu	<i>reglamentari</i>
	verb	<i>abolir</i>
	adverbi	<i>abintestat</i>
	preposició	[no n'hi ha d'especialitzades]
	conjunció	[no n'hi ha d'especialitzades]
	interjecció	<i>Vegeu enunciat fraseològic (fórmula rutinària)</i>

TAULA 3. *Classificació de les unitats no nominals pluriverbals emprades en el llenguatge juridicoadministratiu*

	<i>Típus d'unitat</i>	<i>Exemple</i>
Unitat pluriverbal (unitat fraseològica)	concurrència verbal (V + [Det +] N _{subj})	<i>atendre un pagament</i>
	concurrència verbal (V + [Prep +] [Det +] N _{obj})	<i>procedir a la votació</i>
	concurrència verbal (V + Adv)	<i>disparar indiscriminadament</i>
	concurrència verbal (V + Adj)	<i>sortir il·lès</i>
	concurrència adjectival (Adj + Adv)	<i>empenat degudament</i>
	locució adjectival	<i>sa i estalvi</i>
	locució adverbial	<i>en flagrant delictes</i>
	locució verbal	<i>demanar els passaports</i>
	locució prepositiva	<i>a instàncies de</i>
	locució conjuntiva	<i>sens perjudici que</i>
	locució clausal	[no n'hi ha d'especialitzades]
	enunciat fraseològic (parèmia)	<i>pacta sunt servanda</i> (ll.)
enunciat fraseològic (fórmula rutinària) —incloent-hi les interjeccions—	<i>s'aixeca la sessió via fora!</i>	

Aquesta classificació de les unitats lèxiques —o qualsevol altra que puguem fer— té, necessàriament, conseqüències a l'hora de categoritzar, des del punt de vista lexicogramatical, cada entrada d'un recull terminològic d'especialitat. En aquest sentit, el TERMCAT ha proposat, per a les categories lèxiques damunt especificades (cf. TERMCAT, 2010, p. 108), una codificació que, tot i que no es pot negar l'economia tipològica que comporta, potser simplifica una mica massa la classificació (2010, p. 270):

- nom, locució nominal (no és usual que n'hi hagi en el llenguatge juridicoadministratiu) i concurrència nominal, «n» ('nom');
- adjectiu, locució adjectival i concurrència adjectival (en el cas que en recollissin), «adj» ('adjectiu');
- adverbi i locució adverbial, «adv» ('adverbi');

— verb, locució verbal i concurrència verbal, «v» ('verb');

— interjecció i locució interjectiva, «interj» ('interjecció').³

A banda de la simplificació que comporta aquesta proposta, cal tenir en compte que hi ha un codi que pot ésser confusionari («n n», 'nom neutre'), atès que no és recomanable de fer servir la mateixa abreviació amb dos sentits diferents dins una mateixa obra lexicogràfica, ni en general.

5. ELS RECALLS TERMINOLÒGICS JURIDICOADMINISTRATIUS

Després de tres dècades d'ús oficial generalitzat del llenguatge juridicoadministratiu català i d'una cinquantena d'obres terminològiques d'aquest àmbit publicades entre 1980 i 2010, no disposem encara d'un recull d'unitats del llenguatge juridicoadministratiu que subvingui d'una manera efectiva a les necessitats dels redactors i els correctors de llengua catalana, d'una banda, i dels traductors d'espanyol-català, de l'altra.

El TERMCAT ha proposat recentment una tipologia de productes terminològics (2010, p. 36), amb vista a la unificació d'aquestes denominacions genèriques:

a) El *diccionari*, que s'aproxima al camp d'estudi de manera exhaustiva i sistemàtica, presenta definicions i equivalents, i conté més de tres-cents termes.⁴

b) El *lèxic*, que s'aproxima al camp d'estudi de manera exhaustiva i sistemàtica, no presenta definicions però sí que dóna equivalents, i conté més de tres-cents termes.

c) La *terminologia*, que s'aproxima al camp d'estudi de manera exhaustiva i sistemàtica, pot presentar definicions o no però sí que dóna equivalents, i conté de cent a tres-cents termes.

d) El *vocabulari*, que s'aproxima al camp d'estudi d'una manera no exhaustiva ni sistemàtica, pot presentar definicions i equivalents o no, i conté menys de cent termes.

e) La *nomenclatura*, que és un conjunt de denominacions estandarditzades d'un camp d'estudi, sense definicions ni equivalents, i que no té límits d'extensió.

f) El *thesaurus*, que és un conjunt de paraules clau per a l'anàlisi de documents d'un camp d'estudi, no presenta definicions ni equivalents, i no té límits d'extensió.

3. Ja hem dit més amunt que, per a nosaltres, les interjeccions i les locucions interjectives són enunciats fraseològics i s'han de tractar com a tals.

4. Més concretament, el TERMCAT defineix el diccionari terminològic com «un diccionari delimitat temàticament perquè correspon a un sol àmbit del coneixement, el qual pot ser més o menys ampli» (p. 27).

g) El *glossari*, que és un conjunt de denominacions d'una obra que es considera que convé explicar, presenta definició però no equivalents, i no té límits d'extensió.

h) El *recull*, que és un conjunt de denominacions no estandarditzades i sense voluntat sistematitzadora d'un camp d'estudi, que pot presentar definicions i equivalents o no, i que no té un límit d'extensió.⁵

Podem donar per bona aquesta classificació, però hem de reconèixer que no ens acaba de semblar pertinent que es consideri que la nomenclatura mínima per a considerar que un recull terminològic és un diccionari d'especialitat consisteixi només en tres-cents articles.⁶ El coneixement de les bones obres terminològiques (és a dir, de les que són realment útils a l'hora de treballar professionalment amb la terminologia d'un àmbit especialitzat) i la pràctica en lexicografia general i en terminografia ens mena a estimar que la nomenclatura mínima per a qualsevol diccionari especialitzat d'un àmbit general del coneixement —com ho és el dret— que pretengui servir de referència als usuaris no hauria d'estar per sota de les sis mil unitats terminològiques. La interdisciplinarietat actual de les àrees de coneixement ho fa encara més necessari, ja que cal recollir també termes d'àrees properes que hi estan relacionades.

D'ençà de l'aparició del *Diccionari jurídic català* confeït pel Col·legi d'Advocats de Barcelona i publicat en paper per Enciclopèdia Catalana l'any 1986, cap més obra de caire general del dret no ha estat publicada per a donar satisfacció als requeriments del llenguatge juridicoadministratiu català.

Tanmateix, el programa de recerca del Diccionari Jurídic Català emprès per la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, l'any 1996, sota la direcció del malaguanyat Josep M. Mas i Solench i impulsat per la Fundació Jaume Callís, podria significar un salt qualitatiu en aquest sentit, ja que, ultra contenir un nombre molt considerable de formes no nominals catalanes i de formes llatines, és enciclopèdic pel que fa a les formes nominals catalanes.

D'altra banda, tenint en compte que un bon diccionari hauria de servir tant per a descodificar (és a dir, per a permetre'ns entendre el que llegim, com és el cas dels diccionaris monolingües de llengua general) com per a codificar (és a dir, per a poder elaborar frases o discursos amb el material lèxic que s'hi recull, com s'esdevé amb els diccionaris bilingües), en el panorama lexicogràfic d'especialitat actual po-

5. Recordem que, en aquest estudi, fem servir la denominació *recull terminològic* per a referir-nos a qualsevol classe de producte terminològic, sense especificar.

6. Com a mostra, només cal dir que la llista d'entrades i subentrades extretes del diccionari normatiu que ens van facilitar les Oficines Lexicogràfiques de l'IEC amb vista a la redacció del *Diccionari jurídic català* en què intervenim conté 1.122 formes. Si un diccionari general en conté tantes, quantes n'hauria de contenir, com a mínim, un diccionari especialitzat del mateix àmbit?

dem observar deficiències evidents: sovint l'arbre de camp és inexistent; les categories lèxiques són absents o incompletes (les unitats pluriverbals figuren com a «locucions», sense especificar, per exemple); no s'hi detalla la bibliografia consultada; hi ha una dependència excessiva de les necessitats expressives de l'espanyol, la qual cosa provoca que la sinonímia entre les formes catalanes no sigui tal, sinó només en relació amb un terme o una expressió espanyols; no s'illustra l'ús de les peces lèxiques recollides; no s'hi inclouen les expressions llatines habituals, i de vegades no hi ha ni la llista d'abreviacions emprades en l'obra. Aquests reculls potser obeeixen a les necessitats conceptuals dels especialistes, però no són gaire útils per a la redacció, la correcció i la traducció de textos de l'àmbit.

Tot i això, com hem apuntat més amunt, sembla que molts terminòlegs, quan pensen en els termes, ho fan únicament en «termes» nominals —valgui la redundància. I això es pot comprovar fàcilment comparant el nombre d'entrades no nominals amb les nominals de qualsevol recull dels que podem consultar actualment.

Així, el *Diccionari de les ciències ambientals* (<http://cit.iec.cat/dca>) publicat en línia per l'Institut d'Estudis Catalans per l'octubre del 2008, que inclou també termes de l'àmbit juridicoadministratiu —sobretot a causa de la legislació relacionada amb l'ecologia i la sostenibilitat, que cada vegada és més prolixa i extensa—, conté 6.680 unitats terminològiques, 6.002 dels quals són unitats nominals (incloent-hi noms propis), 589 són adjectius, 83 són verbs, 3 són adverbis i 3 més són formes prefixades (678 entrades en total). Les unitats lèxiques no nominals constitueixen tan sols un 10,1 % de totes les unitats.

D'altra banda, la segona edició del *Diccionari de geologia*, dirigit per Oriol Riba (<http://cit.iec.cat/dgeol>) i publicat en línia també per l'Institut d'Estudis Catalans pel desembre del 2008, conté 24.756 articles en total. Si en descomptem els 4.270 articles que no indiquen la categoria lèxica (perquè són accepcions d'entrades que sí que en porten, que s'haurien hagut de comptar a mà) i els 340 que són prefixos, infixos o sufixos, queden 20.146 unitats terminològiques, que es reparteixen de la manera següent: 1.971 adjectius, 274 verbs i locucions verbals, 24 adverbis i locucions adverbials, 8 conjuncions i locucions conjuntives (2.277 entrades en total).⁷ Les unitats lèxiques no nominals d'aquest diccionari constitueixen tan sols un 8,9 % de totes les unitats que indiquen la categoria lèxica.

En contraposició, l'única excepció en aquesta tendència és l'obra més recent de què disposem —els *Criteris de traducció de textos normatius del castellà al català*, publicats l'any 2010 per la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya (la primera edició dels quals és del 1999)—, que es declara clarament favorable a proporcionar les eines necessàries per a una bona traducció i redacció dels do-

7. Agraïm a Joana Torres, del programa de recerca del Diccionari de Ciència i Tecnologia de l'IEC, el detall quantitatiu que ens ha ofert del contingut d'aquest diccionari.

cuments juridicoadministratius i que aplega, en el recull d'equivalències castellà-català que conté (p. 28-120), 1.411 entrades; d'aquestes, 527 corresponen a entrades no nominals: 144 adjectius i locucions adjectivals, 353 verbs i locucions verbals, 20 adverbis i locucions adverbials, 10 preposicions i locucions prepositives (no conté cap conjunció o locució conjuntiva, ni cap locució clausal ni cap enunciat fraseològic), la qual cosa equival a un 37,3 % del total d'entrades.⁸

Finalment, el *Diccionari jurídic català* en línia que es prepara en aquests moments a l'Institut d'Estudis Catalans contindrà, quan s'acabarà la supervisió a final de novembre, més de 7.200 entrades; de les quals, unes 4.200 són no nominals (entre formes catalanes i formes llatines), cosa que representa el 58,4 % del total. Aquesta proporció, inusitada fins ara en els reculls terminològics juridicoadministratius catalans, calculem que baixarà fins al 40 %, aproximadament, a mesura que s'aniran incorporant les noves entrades encarregades a especialistes del ram que ja les han començat a redactar. Una altra dada rellevant és que el nombre total de formes llatines d'aquest diccionari (entre nominals i no nominals) és, en aquests moments, de gairebé un miler, la redacció i la revisió de les quals han estat a cura de Pere Montalat, que és especialista en llengües clàssiques.

Pel que fa a les deficiències concretes que manifesten els reculls terminològics actuals, es poden agrupar de la manera següent:

I) De vegades es proposen com a equivalència d'una forma en espanyol mots o expressions catalans que no tenen el mateix sentit, com ara *primar* amb el fals significat de *donar prioritat* o *afavorir*, o també *fallar* com a fals sinònim de *pronunciar* o *resoldre*.

En altres casos, se'ns donen directament com a equivalències de l'espanyol o com a sinònims mots que en realitat són castellanismes, com ara **perfeccionar* (*un contracte*) en lloc de *perfer* (*un contracte*); **extraditar* en lloc de *extradir*; *arravatar* —com a verb transitiu equivalent al verb espanyol *arrebatar*— en lloc de *arrabassar*, o *incautar* —de l'espanyol homònim— com a sinònim de *comissar* i *confiscar*.

II) Altres vegades es proposa, com a sinònim d'un mot o expressió, un altre mot o expressió que no és ben bé equivalent o que no expressa el mateix matís. És el cas de verbs com ara *preveure*, que ocasionalment se suggereix com a sinònim de *donar compliment*, *establir*, *tenir en compte* o *considerar*, entre d'altres; *notificar*, que en algun cas es proposa com a sinònim de *citar*; *subscriure*, que hem trobat recollit com a sinònim de *cloure*, o *ajornar*, que s'ofereix com a sinònim de *posposar*. També és el cas de l'ús d'expressions com ara *amb aquest objecte* o *a aquest objecte*, en el sentit d'«amb aquest objectiu» o «amb aquesta finalitat»; o també *a requeriment de*, que en dret no té ben bé el mateix abast semàntic que *a petició de*, malgrat el que digui el diccionari normatiu. A més, és bastant habitual que les solucions de tra-

8. Agraïm a Mireia Trias i a Sílvia Teulats les dades numèriques extretes de l'obra esmentada.

ducció proposades en algunes d'aquests obres, siguin divergents perquè volen abraçar contextos i sentits diferents.

En casos com aquests, la diferència de significats pot ésser evident; però a voltes no és tan clara si no disposem de cap exemple que ens n'illustri l'ús o d'un comentari en l'article de la forma correcta per a alertar els usuaris sobre aquest fet.

III) També sovintegen en aquests reculls mots i expressions que són de llengua general, sense una justificació raonable, com ara *això és, al cap i a la fi, de gom a gom, en altres paraules i més ben dit*. A més, de vegades, no totes les expressions equivalents d'una unitat espanyola ho són, sinó només unes quantes, que figuren al costat d'unitats terminològiques de debò. Aquests aspectes són especialment interessants, perquè són un indicador de les mancances que encara tenen molts funcionaris i juristes que han de redactar documents administratius i jurídics.

Així, per exemple, en el buidatge fet amb vista al *Diccionari jurídic català* en línia, entre les formes recollides que hem hagut de desestimar perquè són estrictament de llengua general podem esmentar, entre d'altres, *per tal com* (recollida de setze obres diferents), *si de cas* (de dotze obres diferents), *posat que* (d'onze obres), *sens dubte* (de vuit obres), *comptar* (de set obres) i *esmentar* (de sis obres).

IV) Si parlem des del punt de vista de la traducció, hi ha equivalències de l'espanyol difícils de recollir perquè són totes de llengua general; per exemple, les corresponents a l'expressió *previo pago [de]* (*amb el pagament previ de, després de pagar, una vegada pagat/ada...*).

Tanmateix, en la mesura que ha estat possible, hem procurat seleccionar mots i expressions que, tot i que es podrien arribar a considerar de llengua general, són susceptibles d'ésser útils per als correctors i traductors de llenguatge juridicoadministratiu. Així, en el *Diccionari jurídic català* en què intervenim hem recollit, d'una manera justificada, alguns casos que es podrien considerar de llengua general.

En primer lloc, hi hem inclòs algunes unitats que són interessants quant a la traducció dels seus equivalents espanyols, amb vista a evitar possibles confusions per part dels funcionaris o d'altres usuaris del llenguatge juridicoadministratiu, com per exemple *per llogar*, i així evitar el calc sintàctic **en lloguer* de l'espanyol *en alquiler*; a més, en determinats contextos s'empra *de lloguer* per a indicar el tipus de règim econòmic d'un bé immoble; altres casos són *completar* i *negligir*, de l'espanyol *cumplimentar* i *menospreciar*, respectivament.

En segon lloc, hem recollit altres casos que es podrien considerar d'ús general perquè s'utilitzen en diversos camps a part del que ens concerneix, però que creiem que tenen un paper important en el llenguatge juridicoadministratiu i que ens ha semblat interessant poder il·lustrar amb exemples, com és el cas de *debatre, difondre* o *concernir*, entre d'altres.

V) Un altre problema de sinonímia que hem detectat és que, en alguns casos, dues o més unitats lèxiques poden ésser sinònimes en un context determinat però

no en d'altres. En són exemples les locucions *a preu fet*, *a tant alçat* i *a un tant alçat*, que són intercanviables dins el context dels contractes d'obres, però no quan s'apliquen a la mà d'obra —en què s'ha de fer servir la primera forma— o a l'àmbit de la propietat intel·lectual —en què es fan servir les dues últimes locucions.

6. CONCLUSIONS I PROPOSTES DE TRACTAMENT

Al llarg d'aquest estudi hem manifestat que les unitats lèxiques no nominals del llenguatge juridicoadministratiu han estat i continuen essent maltractades en els reculls terminològics d'aquest àmbit.

Per a centrar el debat entorn d'aquestes unitats, en primer lloc, hem caracteritzat el llenguatge juridicoadministratiu com una varietat lingüística funcional emprada per l'Administració internament i per a relacionar-se amb els ciutadans. Aquest llenguatge abraça els tres poders —legislatiu, executiu i judicial—, és a dir, tots els àmbits del dret i, de retruc, altres àrees d'especialitat relacionades.

En segon lloc, hem intentat ressituar els límits conceptuals del mot *terme* i hem comprovat que les unitats terminològiques no són només mots aïllats ni pertanyen tan sols a les cinc categories considerades habitualment, i també que sovint hom associa *terme* a *unitat nominal* únicament.

En tercer lloc, hem fet una proposta de classificació de les unitats lèxiques que hi podem trobar, la qual cosa ens ha portat a afirmar que les unitats terminològiques no nominals del llenguatge juridicoadministratiu s'han de recollir d'una manera més exhaustiva en els reculls terminològics de l'àmbit, ja que els diccionaris i els altres reculls juridicoadministratius actuals palesen deficiències terminològiques.

D'acord amb aquesta situació, creiem que les característiques que hauria de tenir un diccionari de dret i, en general, qualsevol recull juridicoadministratiu que pretengui ésser útil per als usuaris professionals són les següents:

1r) Pel que fa a l'extensió, hauria de tenir pretensions exhaustives en cada un dels àmbits consignats en l'arbre de camp i no oblidar els termes que són d'altres àmbits, però que hi estan relacionats estretament.

2n) Pel que fa a les classes d'unitats que ha de contenir, creiem que ha de recollir totes les unitats lèxiques que siguin necessàries per a la descodificació i la codificació del discurs juridicoadministratiu (més enllà de les cinc categories lèxiques proposades pel TERMCAT), i que la fraseologia ha de tenir un paper important en la nomenclatura del diccionari.

3r) Pel que fa a la macroestructura, no hi hauria de mancar cap dels elements estructurals bàsics (introducció, arbre de camp, llista d'abreviacions emprades, índexs inversos, fonts de buidatge, bibliografia consultada).

4t) Pel que fa a la microestructura, cada article hauria de contenir l'entrada

(amb la flexió i la llengua d'origen —en el cas de les expressions llatines—), la categoria lexicogramatical, la definició, un o diversos exemples, les equivalències en espanyol, els sinònims —si en té— i, sempre que escaigui, una o diverses notes d'ús.

* * *

El *Diccionari jurídic català* en línia de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics ha apostat decididament a favor d'una terminologia útil no solament per als juristes, sinó també per als redactors i correctors, així com per als traductors d'espanyol de l'àmbit juridicoadministratiu. L'ús i la pràctica que en faran els usuaris decidiran si ha estat una aposta reeixida.

7. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2006). *Vocabulari jurídic*. València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. També disponible en línia a: <http://www.avl.gva.es/img/EdicionsPublicacions/Publicacions/Vocabulari_juridic.pdf> [Consulta: 26 abril 2011].
- AJUNTAMENT DE MOLLET DEL VALLÈS. SERVEI LOCAL DE CATALÀ (2005). *Llibre d'estil* [recurs electrònic]. Mollet del Vallès: Ajuntament: Consorci per a la Normalització Lingüística, [29 maig]. <<http://www.molletvalles.net/files/33-5999-document/LlibreEstilAjuntament2000.zip?download=1>> [Consulta: 26 abril 2011].
- ALTÉS, Núria; PEJÓ, Xavier (2001). *Manual de redacció administrativa*. Vic: Eumo.
- (2002). *Elaboració de documents administratius*. Barcelona: Diputació de Barcelona. Xarxa de Municipis. Servei de Formació Local.
- ANDREU, Joan (coord.) (2004). *Manual de documents i llenguatge administratius*. 2a ed., rev. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I.
- BALFEGÓ, Xavier (1994). *Diccionari policial: Català, castellà, anglès*. Barcelona: Consorci per a la Normalització Lingüística: Generalitat de Catalunya. Departament de Governació.
- BAULIES, Jordi; XURIGUERA, Joan B (1980). *Diccionari terminològic de l'administració municipal*. Barcelona: Ajuntament.
- BERMÚDEZ, Manuel (2001?). *(Breve) manual de estilo universitario* [en línia]. Santiago de Compostella: Universidade de Santiago de Compostela. Servizo de Normalización Lingüística. <<http://www.usc.es/~snlus/asesora/fundamentos/estilo/Manual%20de%20estilo.pdf>> [Consulta: 23 març 2011].
- BOIX, Eulàlia [et al.] (1991). *Formularis de dret matrimonial*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Direcció General de Relacions amb l'Administració de Justícia.
- BROTO, Pilar de (1991). *Vocabulari bàsic per als jutjats*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Direcció General de Relacions amb l'Administració de Justícia.
- BRUGUERA, Josep (2005). *Diccionari de dubtes i dificultats del català*. 4a reimpr. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- CABRÉ, M. Teresa (1992). *La terminologia: Les teories, els mètodes, les aplicacions*. Barcelona: Empúries.

- CABRÉ, M. Teresa (1994a). *A l'entorn de la paraula, I: Lexicologia general*. València: Universitat de València.
- (1994b). *A l'entorn de la paraula, II: Lexicologia catalana*. València: Universitat de València.
- CARDELLACH, Maria (1997). *Observacions protocol·làries en l'organització d'actes públics*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Direcció de Política Lingüística.
- COL·LEGI D'ADVOCATS DE BARCELONA (1986). *Diccionari jurídic català*. Barcelona: Proa.
- COMISSIONS OBRERES. FEDERACIÓ DE CATALUNYA DE BANCA I ESTALVI (1994). *Recull administratiu de banca i estalvi*. Barcelona: Comissió Obrera Nacional de Catalunya.
- CORPAS, Gloria (1996). *Manual de fraseologia espanyola*. Madrid: Gredos.
- COSERIU, Eugenio (1989). «Sistema, norma y habla». A: *Teoría del lenguaje i lingüística general*. 3a ed. Madrid: Gredos, p. 11-113.
- Criteris lingüístics del Departament de Justícia* (2007). 3a ed., actual. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia.
- Criteris lingüístics per als usos institucionals de les universitats valencianes* (2005). [Alacant]: Universitat d'Alacant: Secretaria de Promoció del Valencià. També disponible en línia a: <<http://www.ua.es/spv/assessorament/criteris.pdf>> [Consulta: 26 abril 2011].
- Criteris de traducció de textos normatius del castellà al català* (2010). Barcelona: Generalitat de Catalunya. Secretaria de Política Lingüística. També disponible en línia a: <http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Publicacions/BTPL/arxius/7_CriterisTraduccioNorm.pdf> [Consulta: 9 març 2011].
- DAU: *Documents administratius universitaris* (1991). Barcelona: Universitat de Barcelona. Servei de Llengua Catalana.
- Diccionari castellà-català* (2005). 4a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Diccionari català-castellà* (2001). 3a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Diccionari de dret civil* (2005). Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. També disponible en línia a: <http://www20.gencat.cat/docs/Justicia/Documents/ARXIUS/doc_27871224_1.pdf> [Consulta: 26 abril 2011].
- Diccionari.cat* [en línia] (2008). Barcelona: Enciclopèdia Catalana. <<http://www.diccioniari.cat>> [Consulta: 26 abril 2011].
- DIEC2 → INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, 2007.
- DOMÉNECH, Josep Lluís; FERRÀ, Jaume (coord.) (2004). *Diccionari bàsic de dret*. València: Nau Llibres.
- Dossier de papers sindicals en català* (1990). Manresa: Ajuntament. Consorci per a la Normalització Lingüística. Servei Local de Català.
- DUARTE, Carles (1980). *Curs de llenguatge administratiu*. Barcelona: Teide.
- (1985). *El vocabulari jurídic del Llibre de les costums de Tortosa*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Escola Administració Pública de Catalunya.
- DUARTE, Carles; ALSINA, Àlex; SIBINA, Segimon (2002). *Manual de llenguatge administratiu*. 6a ed., rev. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- DUARTE, Carles; BROTO, Pilar de (1990). *Introducció al llenguatge jurídic*. 3a ed. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia: Generalitat de Catalunya. Escola d'Administració Pública de Catalunya.

- L'Enciclopèdia* [en línia] (2008). Barcelona: Enciclopèdia Catalana. <<http://www.enciclopedia.cat>> [Consulta: 26 abril 2011].
- ESPINAL, M. Teresa (2004). *Diccionari de sinònims de frases fetes*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions: Publicacions de la Universitat de València: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. [Amb un CD-ROM].
- FARGAS, F. Xavier (dir.) (2001). *Llengua i estil: Llibre d'estil del Col·legi d'Enginyers Tècnics Industrials de Barcelona*. 2a ed. Barcelona: Col·legi d'Enginyers Tècnics Industrials de Barcelona.
- FERRER, ROSA; MAS, Montserrat (1994). *Manual de documents i lèxic de la gestoria*. Girona: Generalitat de Catalunya. Direcció General de Política Lingüística: Consorci per a la Normalització Lingüística: Consell de Col·legis Oficials de Gestors Administratius de Catalunya.
- Formulari per a jutjats de guàrdia* (1992). València: Generalitat Valenciana. Conselleria d'Administració Pública: Generalitat Valenciana. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.
- Guia lingüística per a administracions locals* [carpeta de fitxes intercanviables] (1992-1995). Barcelona: Consorci per a la Normalització Lingüística.
- Guia lingüística pràctica 1: Dubtes lingüístics més freqüents* [en línia] (1999). Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya. Servei de Llengües i Terminologia. <<http://www2.upc.edu/slt/gl/glp1.pdf>> [Consulta: 26 abril 2011].
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007). *Diccionari de la llengua catalana*. 2a ed. Barcelona: Edicions 62: Enciclopèdia Catalana. També disponible en línia a: <<http://dlc.iec.cat>> [Consulta: 26 abril 2011]. Les esmenes introduïdes en la 2a reimpr. (novembre 2007) són disponibles en línia a: <<http://dlc.iec.cat/esmenes.html>> [Consulta: 26 abril 2011].
- LLABRÉS, Antoni; PONS, Eva (coord.) (2009). *Vocabulari de dret*. [València]: Publicacions de la Universitat de València: Universitat de Barcelona.
- Llibre d'estil de Vilaweb: Llengua i redacció* [en línia] (2006). Versió 1.0. Barcelona: Vilaweb. <<http://10anys.vilaweb.com/llibreestil>> [Consulta: 26 abril 2011].
- LORENTE, Mercè (2002). «Terminología y fraseología especializada: del léxico a la sintaxis». A: GUERRERO, Gloria; PÉREZ LAGO, Manuel Fernando (ed.). *Panorama actual de la terminología*. Granada: Comares, p. 159-179.
- LORENTE, Mercè; BEVILACQUA, Cleci R.; ESTOPÀ, Rosa (2002), «El análisis de la fraseología especializada mediante elementos de la lingüística actual». A: *Terminología, desenvolvimiento e identidad nacional*. VI Simposio Iberoamericano de Terminología [L'Havana, novembre 1998]. Lisboa: ILTEC: Colibrí, p. 647-666.
- Manual d'estil* (2001). Mataró: Ajuntament de Mataró.
- Manual d'estil del port de Barcelona* [en línia] (2001). [Barcelona: Port de Barcelona. Servei Lingüístic de Català]. <http://www.apb.es/wps/wcm/connect/4f1d3f8049291d8aae8cbe73eb65d2bd/manual_estil_port_barcelona.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=4f1d3f8049291d8aae8cbe73eb65d2bd> [Consulta: 26 abril 2011].
- Manual de correcció [de les transcripcions de les sessions parlamentàries]* [en línia] (2007). Barcelona: Parlament de Catalunya. <<http://manualdecorreccio.blogspot.com/index.html>> [Consulta: 26 abril 2011].

- Manual de estilo del lenguaje administrativo* (1991). 3a reimpr. Madrid: Ministerio para las Administraciones Públicas.
- MARTINO, Antonio A. (dir.) (2009?). *Manual de técnica legislativa* [en línia]. El Salvador: Universidad del Salvador. <http://www.salvador.edu.ar/vrid/iiefigs/tr_manual_tecnica_legis.pdf> [Consulta: 26 abril 2011].
- MAS I SOLENCH, Josep M. (1989). *Jutjats de pau: Formularis: 1. Comunicacions* [carpeta de documents]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia.
- (1989). *Jutjats de pau: Formularis: 2. Procediments civils* [carpeta de documents]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia.
- (1989). *Jutjats de pau: Formularis: 3. Procediments penals* [carpeta de documents]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia.
- (1989). *Jutjats de pau: Formularis: 4. Registre Civil* [carpeta de documents]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia.
- Material didàctic per a cursos de llenguatge administratiu: Llengua catalana* (2004). 3a ed., rev. i ampl. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- Material didàctic per a cursos de llenguatge jurídic: Llengua catalana* (2004). 1a reimpr. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- Material didàctic per a cursos de nivell C: Llengua catalana* (2004). 6a ed., rev. i ampl. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- MESTRES, Josep M. (1986). «Eines de referència per a la redacció i la correcció de textos administratius i jurídics». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 7 (juny), p. 13-33.
- (1988). «Algunes reflexions sobre vocabularis i diccionaris especialitzats». *Escola Catalana*, núm. 252 (novembre), p. 16.
- (1990). «El model de llengua en l'àmbit de l'Administració». *Escola Catalana*, núm. 271 (octubre), p. 4-5.
- (2006). *Les subentrades en els diccionaris generals* [tesi de doctorat]. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 2006. [Amb un CD-ROM].
- (2007). «Per un tractament unívoc de les unitats pluriverbals en fraseologia i terminologia». A: Mercè LORENTE et al. (cur.). *Estudis de lingüística i de lingüística aplicada*. Vol. 2. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, p. 381-400.
- (2008). «Presentació del *Diccionari de les ciències ambientals*» [en línia]. *Butlletí de la Societat Catalana de Terminologia*, núm. 9 (novembre-desembre). <<http://www2.iec.cat/institucio/societats/Scaterm/Butlletins/009.htm>> [Consulta: 26 abril 2011].
- (2009). «Edició en línia del *Diccionari de geologia*, d'Oriol Riba» *Butlletí de la Societat Catalana de Terminologia* [en línia], núm. 10 (gener-febrer). <<http://www2.iec.cat/institucio/societats/Scaterm/Butlletins/010.htm>> [Consulta: 26 abril 2011].
- Optimot* [en línia] (2007). Barcelona: Generalitat de Catalunya. <<http://optimot.gencat.cat>> [Consulta: 26 abril 2011].
- PALOMAR, David; MIRET, M. del Mar (1992-1993). *Buidatge LRJ: Lexicografia i terminologia* [Treball de curs de l'EAPC]. [Inèdit]

- Papers sindicals* (2010). 8a ed. Barcelona: Comissions Obreres. També disponible en línia a: <http://sl.ccoo.cat/sl/incl/papers_sindicals_08.pdf> [Consulta: 26 abril 2011].
- PERUJO, Joan M. *Gripau* [en línia] (2009). 12a ed. Alacant [etc.]: Universitat d'Alacant. Secretariat de Promoció del Valencià [etc.]. <<http://www.ua.es/spv/gripau.pdf>> [Consulta: 26 abril 2011].
- RIBA, Oriol. *Diccionari de geologia* [en línia] (2008). 2a ed. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. <<http://cit.iec.cat/dgeol>> [Consulta: 26 abril 2011].
- RIERA, Pere (dir.) (2008). *Diccionari de les ciències ambientals* [en línia]. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. <<http://dca.iec.cat>> [Consulta: 14 abril 2011].
- RIGO, Antònia; GENESCÀ, Gabriel (1997). *Recomanacions generals per a la redacció i presentació de treballs*. Barcelona: Servei Lingüístic d'ESADE.
- (1998). *L'informe. Tècniques de redacció i propostes d'estil*. Barcelona: Servei Lingüístic d'ESADE.
- SALOM, Josep (2006). *Català jurídic*. Sant Julià de Lòria: Universitat d'Andorra.
- SERENA, Pura (1995). *Manual d'estil*. Barcelona: Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona.
- SITJÀ, Maria (2004). *Material didàctic per al curs de redacció: Aprofundiment de qüestions gramaticals: Llengua catalana*. 2a ed. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- SOLÀ, Joan (dir.) (1995). *Llibre d'estil de l'Ajuntament de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament.
- TERMCAT, CENTRE DE TERMINOLOGIA (2009). *La definició terminològica*. Vic: Eumo; Barcelona: TERMCAT, Centre de Terminologia.
- *El diccionari terminològic* (2010). Vic: Eumo; Barcelona: TERMCAT.
- Terminologia jurídica i administrativa* (2003). Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. També disponible en línia a: <http://www20.gencat.cat/docs/Justicia/Documents/ARXIUS/doc_63917579_1.pdf> [Consulta: 26 abril 2011].
- THUN, Harald (1978). *Probleme der Phraseologie: Untersuchungen zur wiederholten Rede mit Beispilen aus den Französischen, Spanischen und Rumänischen*. Tübingen: Max Niemeyer.
- URGELL, M. Dolors; DURAN, Carola (1988). *Vocabulari econòmic-administratiu*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Economia i Finances.
- VALDOVINOS, Carlos M. [et al.] (2007). *Lenguaje claro*. Mèxic: Secretaría de la Función Pública.
- Vocabulari de dret* (1993). València: Generalitat Valenciana. Conselleria d'Educació i Ciència: Colomar.
- «Vocabulari de dret» [en línia]. A: *Eines de Llengua*. [S. ll: s. n.], actual. 10 febrer 2010. <<http://einesdellengua.com/Fitxes/Textos/D/vdret.htm>> [Consulta: 26 abril 2011].
- Vocabulari de dret penal i penitenciari* (2000). Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia: TERMCAT.

CRÒNICA DEL CURS 2010-2011

**V Seminari de Terminologia:
«La creació de paraules clau
i la redacció d'índexs de llibre»**

Vista dels assistents al V Seminari de Terminologia, tingut el dia 25 de novembre de 2010 a la Sala Turó de la Reial Acadèmia de Medicina, de Barcelona

Colloqui final del V Seminari de Terminologia, en el qual van intervenir, d'esquerra a dreta, Jesús Gascón, Marina Salse i Josep M. Mestres.

Presentació del V Seminari de Terminologia

Lluc Potrony

Vocal d'Activitats de la SCATERM

Qualsevol terminòleg passa molt de temps cercant informació, ja sigui per a determinar el sentit d'una expressió, per a definir l'arbre de camp o per a confirmar alguna dada secundària que ha sorgit durant la recerca lèxica.

L'índex és l'element principal d'informació i de cerca. Per aquest motiu, hem decidit explicar el procés de creació i redacció d'índexs. En aquest seminari ens centrarem en els índexs de llibre: com es fan, des d'un punt de vista conceptual i formal, i quina classe de referències poden oferir als lectors.

Els assistents gaudiran de la possibilitat d'ampliar o actualitzar coneixements sobre indexació del contingut dels llibres, de la mà d'experts en biblioteconomia i documentació i en redacció i correcció editorials.

Aquest seminari va dirigit a terminòlegs, però també pot ser especialment útil per als documentalistes, per als tècnics editorials, per als bibliotecaris i per a qualsevol altra persona interessada en la confecció d'índexs de llibres.

Programa del V Seminari

V Seminari de Terminologia: «La creació de paraules clau i la redacció d'índexs de llibre»

Real Acadèmia de Medicina, 25 de novembre de 2010

- 9.30 h Inscripció de participants i lliurament de documentació
- 10.00 h *Obertura del seminari*
LLUC POTRONY
Vocal d'Activitats de la SCATERM
- 10.05 h *Lliçó*
I això... de què va? Conceptes bàsics d'anàlisi del contingut d'un document
JESÚS GASCÓN GARCÍA
Universitat de Barcelona
- 11.35 h *Lliçó*
Els índexs de llibre: un complement al coneixement científic
MARINA SALSE ROVIRA
Universitat de Barcelona
- 12.35 h *Lliçó*
L'ordenació alfabètica de mots i expressions en l'edició de llibres
JOSEP M. MESTRES I SERRA
SCATERM, Institut d'Estudis Catalans (Barcelona)
- 13.35 h *Col·loqui final*

Assistents al V Seminari

Aquesta llista recull totes les persones assistents al V Seminari de Terminologia ordenades alfabèticament pels cognoms.

Ariadna BARCELONA CEAMANOS
Barcelona

Coral BARRACHINA I GONZÁLEZ
Foios (Horta)

Àngels BIARGE FRANCO
Barcelona

Ester BONET SOLÉ
Barcelona

Rosa Anna CORBINOS PARIS
Barcelona

Àngels EGEA I PUIGVENTÓS
Barcelona

Agustí ESPALLARGAS MAJÓ
Barcelona

Mercè ESPUNY I PUJOL
Barcelona

Mercè FALGUERA PASTALLÉ
Girona

Pere FARRANDO CANALS
Vilanova i la Geltrú (Garraf)

Núria FLORIT ROBUSTÉ
Barcelona

Natàlia FONTANALS DOMÈNECH
Barcelona

Eugènia FOZ SERRÀ
Barcelona

Jesús GASCÓN GARCIA
Barcelona

Elisabet GIRALT VIA
Barcelona

Rosa Maria GRAU CLIMENT
Caldes de Montbui (Vallès Occidental)

Josep M. JOVELLS I SALVIA
Barcelona

Àfrica RAGEL MORENO
Barcelona

Sílvia LLOVERA DURAN
Barcelona

Núria ROMA PEIX
Barcelona

Sílvia LÓPEZ CABALLER
Barcelona

Margarida SANJAUME I NAVARRO
Barcelona

Sònia LUQUE JIMÉNEZ
Sant Martí de Tous (Anoia)

Marina SALSE ROVIRA
Barcelona

Rafel MARCO MOLINA
Vilafranca

Albert SOLER DALMASES
Igualada (Anoia)

Jaume MARTÍ I LLOBET
Barcelona

Josefina TENA CASTELLANO
Terrassa (Vallès Occidental)

Josep M. MESTRES I SERRA
Barcelona

Sílvia TEULATS CASTELLS
Barcelona

Mohamed MOURAD AROUSSI
Sidi Bel Abbès (Argèlia)

Eugènia TORRELLA RENÉ
Barcelona

Maria NAVAS JARA
Barcelona

Josep UBACH MAS
Barcelona

Jordi PALAU BATLLE
Barcelona

Mercè VÀZQUEZ GARCIA
Barcelona

Rosa PIFARRÉ ROCA
Barcelona

Josep VENTURA LÓPEZ
Barcelona

Mar PONGILUPPI GOMILA
El Papiol (Baix Llobregat)

Eulàlia VILERT I BARNET
Mataró (Maresme)

Júlia PONS CAMPS
Barcelona

Lluís de YZAGUIRRE MAURA
Barcelona

**IX Jornada de la SCATERM:
«Terminologia i llenguatge jurídic»**

Mesa inaugural de la IX Jornada de la SCATERM.

D'esquerra a dreta, Lluç Potrony, vocal d'Activitats de la SCATERM; Jaume Martí, president de la SCATERM; Isabel Pont, secretària general de la Universitat Autònoma de Barcelona, i Joan Lluís Pérez, professor del Departament de Ciència Política i Dret Públic de la Universitat Autònoma de Barcelona

Vista dels assistents a la IX Jornada de la SCATERM, tinguda el dia 18 de maig de 2011 a l'Aula Magna de la Facultat d'Economia i Empresa de la Universitat Autònoma de Barcelona

Presentació de la IX Jornada de la SCATERM

Lluc Potrony

Comitè organitzador

La Facultat de Dret i el Servei de Llengües de la Universitat Autònoma de Barcelona organitzen regularment el Seminari de Dret i Llengua, del qual ara s'escau la catorzena edició. El Seminari és una de les diverses iniciatives de dinamització lingüística per als futurs professionals del dret que es formen a la Facultat.

La Societat Catalana de Terminologia (SCATERM), filial de l'Institut d'Estudis Catalans, al seu torn, celebra cada any una jornada científica sobre terminologia i les relacions amb alguna disciplina, com s'esdevé enguany amb relació al dret. La SCATERM agraeix als col·legues de la Facultat de Dret i del Servei de Llengües de la Universitat Autònoma de Barcelona que hagin volgut acollir, dins el marc del seu Seminari, aquesta IX Jornada, dedicada enguany a la terminologia i el llenguatge jurídic.

El context sociolingüístic català té una complexitat afegida que afecta de ple l'ús i la fixació del llenguatge jurídic en català. Aquesta circumstància fa especialment interessant una col·laboració d'aquest tipus i justifica l'interès pel treball col·lectiu. En aquesta IX Jornada de la SCATERM podreu sentir-hi comunicacions i ponències relatives a aquest marc conjunt, en què especialistes del món de la terminologia i del dret, o d'ambdues disciplines, donaran la seva visió teòrica o aplicada amb relació al tema escollit. Per la varietat dels enfocaments que s'hi exposaran i la diversitat de la procedència dels intervinents, no dubtem que la IX Jornada serà, de segur, del vostre interès.

Altres iniciatives que coincidiran amb el Seminari són una exposició conjunta de la Facultat amb la Biblioteca de Ciències Socials de la Universitat i el Juriconcurs, un concurs de llenguatge jurídic per a estudiants.

Organització de la IX Jornada

Entitats organitzadores

Societat Catalana de Terminologia (SCATERM)
Facultat de Dret de la Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Llengües de la Universitat Autònoma de Barcelona

Amb la col·laboració de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics

Coordinació

Lluc Potrony i Julià
SCATERM

Comitè organitzador

Francesc Galera i Porta
Servei de Llengües de la Universitat Autònoma de Barcelona

Joan Lluís Pérez Francesch

Departament de Ciència Política i Dret Públic de la Universitat Autònoma de Barcelona

Lluc Potrony i Julià

SCATERM

Comitè científic

Mariona Torra i Cot
Departament de Dret Privat de la Universitat Autònoma de Barcelona

Margarida Sanjaume i Navarro

Serveis d'Assessorament Lingüístic del Parlament de Catalunya

Participants de la IX Jornada

Apelles Carod-Rovira

Escola de Pràctica Jurídica
Facultat de Ciències Jurídiques
Universitat Rovira i Virgili
Tarragona

Leopold Corbella i Sanahuja

Il·lustre Col·legi d'Advocats de Manresa

Guida Cussó i Ventura

Assessora lingüística i traductora
Vic

Agustí Espallargas i Majó

Serveis d'Assessorament Lingüístic
Parlament de Catalunya
Barcelona

Francesc Galera i Porta

Servei de Llengües
Universitat Autònoma de Barcelona

Manel Hatero Jiménez

Societat Catalana d'Estudis Jurídics
Barcelona

Mercè Lorente i Casafont

Institut Universitari de Lingüística Aplicada
Universitat Pompeu Fabra
Barcelona

Jaume Martí i Llobet

Societat Catalana de Terminologia
Barcelona

Josep M. Mestres i Serra

Servei de Correcció Lingüística
Institut d'Estudis Catalans
Barcelona

Narcís Mir i Sala

Secretaria d'Afers Exteriors del Departament de Presidència
Generalitat de Catalunya
Barcelona

Jordi Nieva-Fenoll

Departament de Dret Administratiu i Dret Processal
Universitat Autònoma de Barcelona

Isabel Pont Castejón

Secretaria General
Universitat Autònoma de Barcelona

Lluc Potrony i Julià

Societat Catalana de Terminologia
Barcelona

Agustí Pou i Pujolràs

Departament de Filologia Catalana
Universitat de Barcelona

Xavier Rull i Muruzàbal

Universitat Rovira i Virgili
Tarragona

Andres Urrutia Badiola

Euskaltzaindia - Real Academia de la Lengua Vasca
Bilbao

Facultat de Dret
Universitat de Deusto

Patricia Lara Vitri Vives

Traductora jurada
Manacor

Jordi Vivaldi Palatresi

Institut Universitari de Lingüística Aplicada
Universitat Pompeu Fabra
Barcelona

Cristian Zanotti

Institut Universitari de Lingüística Aplicada
Universitat Pompeu Fabra
Barcelona

Programa de la IX Jornada

IX Jornada de la SCATERM «Terminologia i dret»

Universitat Autònoma de Barcelona, 18 de maig de 2011

9.30 h *Inauguració de la Jornada*

LLUC POTRONY JULIÀ
Coordinador de la IX Jornada

JOAN LLUÍS PÉREZ FRANCESCH
Professor del Departament de Ciència Política i Dret Públic
Universitat Autònoma de Barcelona

ISABEL PONT CASTEJÓN
Secretària general de la Universitat Autònoma de Barcelona

JAUME MARTÍ I LLOBET
President de la Societat Catalana de Terminologia,
filial de l'Institut d'Estudis Catalans

10.00 h *Ponència*

Problemes terminològics de la justícia en català

JORDI NIEVA-FENOLL
Professor del Departament de Dret Administratiu i Dret Processal
Universitat de Barcelona

11.30 h *Presentació*

El Diccionari jurídic català de l'Institut d'Estudis Catalans

MANEL HATERO I JIMÉNEZ
Societat Catalana d'Estudis Jurídics,
filial de l'Institut d'Estudis Catalans

12.00 h *Comunicacions*

Les unitats lèxiques no nominals de l'àmbit juridicoadministratiu en els reculls terminològics

PATRICIA L. VITRI I VIVES, GUIDA CUSSÓ I VENTURA

i Josep M. MESTRES I SERRA

Servei de Correcció Lingüística

Institut d'Estudis Catalans (Barcelona)

Terminología y lenguaje jurídico: la edición castellano-euskera del Código civil español

ANDRES URRUTIA BADIOLA

Professor de la Facultat de Dret de la Universitat de Deusto,

vicepresident de l'Acadèmia Basca de Dret de Bilbao

i president de l'Euskaltzaindia - Real Academia de la Lengua Basca (Bilbao)

13.15 h *Taula rodona: «L'encaix entre juristes i lingüistes»*

Moderador: LLUC POTRONY I JULIÀ, Societat Catalana de Terminologia

APELLES CAROD-ROVIRA

Professor de l'Escola de Pràctica Jurídica i de la Facultat de Ciències Jurídiques de la Universitat Rovira i Virgili (Tarragona)

NARCÍS MIR I SALA

Responsable de seguiment normatiu i desenvolupament estatutari en afers de la Unió Europea de la Secretaria d'Afers Exteriors del Departament de Presidència de la Generalitat de Catalunya (Barcelona)

LEOPOLD CORBELLA I SANAHUJA

Representant de l'Illustre Col·legi d'Advocats de Manresa al Consell dels Illustres Col·legis d'Advocats de Catalunya

15.45 h *Ponència*

Terminologia jurídica catalana: algunes qüestions relatives a la consolidació de l'ús

AGUSTÍ POU I PUJOLRÀS

Professor del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona

- 16.45 h *Comunicacions*
El tractament de la terminologia en els textos legislatius del Parlament de Catalunya
AGUSTÍ ESPALLARGAS I MAJÓ
Serveis d'Assessorament Lingüístic del Parlament de Catalunya (Barcelona)
- El règim verbal en l'àmbit jurídic des d'una òptica diacrònica: una font per establir el llenguatge jurídic actual?**
JORDI GINEBRA I SERRABOU
Catedràtic del Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili (Tarragona)
- XAVIER RULL I MURUZÀBAL
Professor del Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili (Tarragona)
- La terminologia jurídica catalana dins de WordNet 3.0**
MERCÈ LORENTE, JORDI VIVALDI I CRISTIAN ZANOTTI
Professors del grup IULATERM de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra (Barcelona)
- 18.30 h *Balanç i conclusions de la VIII Jornada*
FRANCESC GALERA I LLUC POTRONY
Societat Catalana de Terminologia
- 18.45 h *Cloenda*
JOAN LLUÍS PÉREZ FRANCESCH
Delegat de la rectora per a Estudiants de la UAB

Assistents a la IX Jornada

Aquesta llista recull totes les persones assistents a la IX Jornada de la SCATERM ordenades alfabèticament pels cognoms.

Anna ARNALL DUCH
Vilabertran (Alt Empordà)

Pere DROU MORILLO
Girona

Ariadna BARCELONA CEAMANOS
Barcelona

Àngels EGEA PUIGVENTÓS
Barcelona

Ester BONET I SOLÉ
Barcelona

Agustí ESPALLARGAS I MAJÓ
Barcelona

Jordi BOVER SALVADÓ
Barcelona

Joan FIBLA SANCHO
Barcelona

Apelles CAROD-ROVIRA
Tarragona

Judit FONT VALL
Barcelona

Eva CASASÚS FARRÉ
Barcelona

Sílvia FREILE VEGA
Sant Boi de Llobregat (Baix Llobregat)

Leopold CORBELLA I SANAHUJA
Manresa

Judit FREIXA I AYMERICH
Sant Cugat del Vallès (Vallès Occidental)

Guida CUSSÓ I VENTURA
Vic (Osona)

Francesc GALERA I PORTA
Sabadell

Kasper GERSMANN
Mataró (Maresme)	Marta PAYÀ CANALS
Barcelona
Marta GUSPÍ SÁIZ
Barcelona	Marta PERXACS MOTGÉ
Barcelona
Manel HATERO JIMÉNEZ
Barcelona	Mar PONGILUPPI I GOMILA
El Papiol (Baix Llobregat)
Josep M. JOVELLS I SALVIA
Golmés (Pla d'Urgell)	Lluc POTRONY I JULIÀ
Barcelona
Sílvia LLOVERA I DURAN
Barcelona	Agustí POU I PUJOLRÀS
Barcelona
Mercè LORENTE I CASAFONT
Barcelona	Angèlica Maria RIPA
Sant Cugat del Vallès (Vallès Occidental)
Jaume MARTÍ I LLOBET
Barcelona	Marta RODRÍGUEZ GONZÁLEZ
Granollers (Vallès Oriental)
Sònia MARTÍNEZ ORTIZ
Girona	Quim ROIG I ORTIZ
Barcelona
Josep M. MESTRES I SERRA
Barcelona	Sandra ROJAS
Barcelona
Narcís MIR I SALA
Barcelona	Xavier RULL MURUZÀBAL
Valls (Alt Camp)
M. Teresa MIRET I MESTRE
Sant Pere de Ribes (Garraf)	Miquel Àngel SÁNCHEZ HUETE
Manresa (Bages)
Jordi NIEVA-FENOLL
Barcelona	Elisabet SOLÉ I SOLÉ
Barcelona
Agnès PALTOR LLUÍS
Barcelona	Albert SOLER I DALMASES
Igualada (Anoia)
Salvador PARDO HERRERO
València	Sílvia TEULATS I CASTELLS
Barcelona

Ester TOLÓS CUARTIELLA
Castelló de la Plana

Patricia L. VITRI VIVES
Manacor (Mallorca Oriental)

Enric TUDÓ I RIALP
Barcelona

Jordi VIVALDI PALATRESI
Barcelona

Andres URRUTIA BADIOLA
Bilbao

Cristian ZANOTTI
Barcelona

MEMÒRIES DE LA SOCIETAT CATALANA DE TERMINOLOGIA

Títols publicats

- 1 Jaume MARTÍ i Marina SALSE (coord.), *La terminologia i la documentació: relacions i sinergies* (2010)
- 2 Eusebi COROMINA i Josep M. MESTRES (cur.), *Aspectes de terminologia, neologia i traducció* (2010)
- 3 Lluç POTRONY i Joan Maria ROMANÍ (cur.), *Indexació, terminologia i llenguatge jurídic* (2011)

